

Pecețile Bucureștilor din această planșe sînt luate din
Istoria Bucureștilor de Ionnescu-Gion.

N. IORGA

ISTORIA BUCUREȘTILOR

EDIȚIA MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

BUCUREȘTI
1939

ISTORIA BUCUREȘTILOR

INTRODUCERE

Ce au fost Bucureştii

Trăim într'un oraş pe care nu-l înţelegem şi de aceea nu-l ştim îngriji şi-l îndreptăm adesea pe linii de desvoltare care ar fi trebuit să rămînă totdeauna străine, stricîndu-i astfel, prin adausurile şi prefacerile noastre de acum, acel caracter care, în ciuda multor lipsuri şi neglijenţe, îl făcea totuşi simpatic odinioară străinilor cari ne vizitau. Greşala noastră, în ce priveşte măsurile pe care le luăm astăzi faţă de dânsul, vine de sigur şi din trista lipsă de gust care s'a întins aşa de răpede în timpurile noastre, distrugînd una din marile însuşiri ale acestui popor, care are un instinctiv simţ de ceia ce se potriveşte, se cade şi se cuvine. Dar în această rătăcire, o parte însemnată o are necunoştinţa aproape totală a împrejurărilor în care s'a ivit această reşedinţă domnească, în concurenţă cu o alta mai veche şi care, înaintînd necontenit şi prin puterea împrejurărilor şi prin forţa sa proprie de vitalitate, a ajuns să se impună ca o Capitală unică, pentru ca asupra ei să se reverse, la o anumită dată, grija atentă a unor foarte buni gospodari, pe cari în fapta pe care au săvîrşit-o nu i-am înţeles pe deplin nici pînă acum, pentru a li arăta recunoştinţa cuvenită.

Aceasta nu înseamnă că n'au fost oameni cari să nu se gândească la istoria Bucureştilor şi cari să nu încerce a o scrie chiar, într'un moment când orizontul era aşa de îngust şi mijloacele de informaţie nesfârşit mai puţine decât acelea care încetul cu încetul s'au grămădit, formând astăzi, chiar dacă ele n'au fost adunate deplin şi presintate metodic, o imposantă masă de lămuriri.

După cercetările mai vechi ale lui Berindei, un ziarist foarte cunoscut pe vremea lui, care era în acelaşi timp şi profesor de istorie şi a tratat, într'un stil pe care voia să-l îndrepte după acela atît de delicat înflorit al lui Odobescu, deosebite capitole din trecutul nostru, G. Ionnescu-Gion, s'a încumetat să presinte toată înfăţişarea vieţii de odinioară, într'o întinsă lucrare luxoasă, cuprinzînd multe ilustraţii preţioase, în general destul de bine alese.

Nu se poate tăgădui acestei opere, despre care am făcut cîndva o dare de seamă puţintel glumeaţă în « L'indépendance roumaine », folosul ce resultă din cercetări personale sau cu ajutorul altora a materialului destul de bogat care se află răspîndit în deosebite condice şi colecţii de documente din Arhivele Statului.

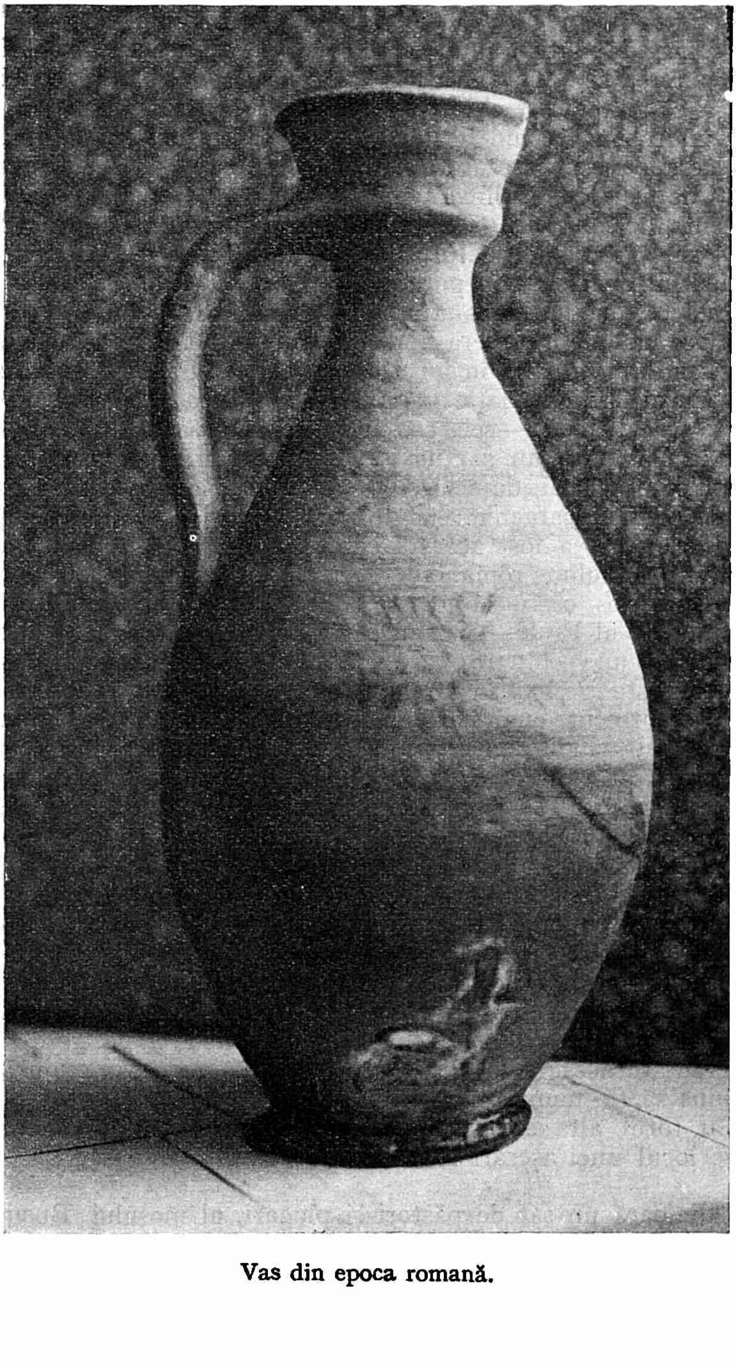
Istoria Bucureştilor a apărut însă pe o vreme cînd V. A. Ureche nu se gîndise încă a publica, întovărăşindu-le de comentarii mai mult sau mai puţin întinse şi potrivite, numeroasele pagini care se cuprind în aceste condice, vădind, pînă în cele mai mici amănunte, atît de atenta edilitate a acestor oameni, deprinşi cu îngrijirea de cîrmuirea împărătească otomană a Constantinopolului. Lucrarea lui Ionnescu-Gion a voit s'o continue, într'o formă mai uşoară, potrivită pentru o epocă de tot nouă, Frédéric Damé, care, întrebuinţînd şi el un material documentar important, a căutat să ţină în curent această presintare pînă prin anii 1890. Dar de aici înainte, nu s'a făcut nimic pentru o nouă înfăţişare a acestei istorii.

Trebuie să spun mai ales că în capitolele lui Ionnescu-Gion şi ale continuatorului său sînt aspecte ale acestei vieţi care se întinde peste jumătate de mie de ani, dar subiectul însuşi nu este înţeles în liniile sale generale şi mai ales în desvoltarea aceia organică a unei vieţi, adevărate care a înaintat, s'a retras, s'a amestecat, s'a lămurit din nou, aşa cum se întîmplă cu orice manifestare a vieţii, care nu poate să fie înfăţişată în bucăţi, ci numai pe o singură linie de desfăşurare.

Fiinţa materială şi morală a Bucureştilor, încă de la primele constatări pe acest loc a unei vieţi preistorice, aceasta n'a apărut niciodată înaintea cetitorilor, pentru a înrîuri asupra schimbărilor la care oraşul poate fi supus într'o vreme următoare. Ceia ce se încearcă în această nouă istorie a Bucureştilor este prin urmare înainte de toate a presinta desvoltarea acestui oraş supt raportul unei izbucniri de viaţă, care, potrivit cu împrejurările vremurilor schimbătoare, capătă un caracter sau altul, toate plecînd însă dela principiul de existenţă şi de la întăia menire pe care o avea această alcătuire de populaţie, menită unei soarte aşa de schimbătoare, dar, în liniile generale, aşa de mari.

Avem a face la început cu o fortăreaţă a Domniei.

Domnia Ţării-Româneşti, una din formele de viaţă trecută a poporului românesc, s'a întemeiat, după încercarea,—foarte veche,— a altei ţări româneşti, a unei Vlaşte, — căci cuvîntul slavon are acelaşi sens ca şi cuvîntul românesc pentru numirea Statului, — pe malul Dunării, în partea unde se păstrează şi pînă astăzi acest nume pentru un judeţ, în vecinătatea ilfoveană a căruia se află de altminteri pădurea Vlăsiei, în părţile de munte unde era

Vas din epoca romană.

vecinătatea cu regatul ungar, şi se poate stabili că viaţa încă neorganisată politic a unui neam capătă forma această politică şi prin puterea ce gîlgîie într'însa, dar şi prin vecinătatea unei ţări care a căpătat acest chip de înjghebare mai desăvîrşită.

Din Argeş, trecînd dealurile, s'a mers întîiu la Câmpulung, unde era o veche aşezare de catolici coborîţi din Ardeal, strîns legaţi de biserica lor, lîngă care s'a ridicat, în proporţii mai mari, ca semn de stăpînire, ca mijloc de apărare prin zidurile înalte şi ca mulţămită adusă lui Dumnezeu, Biserica Domnească, împreună cu Curtea şi cu puternice mijloace de apărare.

În acest mediu rămas străin pînă tîrziu în secolul al XVII-lea, de şi localnicii deprinseseră limba românească, dar păstrau vechiul lor lăcaş de închinare, în jurul căruia există şi astăzi o organisare a credinţii latine, viaţa de Stat nu se putea desfăşura cu acea putere pe care o dă, — ceia ce, cînd a fost vorba de mutarea capitalei la Făgăraş, nu se ţinea în samă, — numai existenţa unei puternice populaţii, de aceiaşi origine naţională. S'a părăsit deci creaţia, de un caracter aşa de amestecat şi de o durată aşa de provisorie, care a fost această cetate străină în mijlocul satelor dintr'un Cîmpulung românesc. Deci, de la Cîmpulung s'a făcut coborîrea în jos către Tîrgovişte, trecîndu-se de pe malul Rîului Doamnei şi al Rîului Tîrgului către cursul mai larg al Ialomiţei. Aici se găsia un vechiu tîrg, care a dat numele său oraşului Tîrgovişte; finala aceasta *işte*, care înseamnă, nu o existenţă în present, ci o moştenire din trecut, cum este, de exemplu, în «porumbişte», unde a fost porumb, sau în «mirişte», în casul acesta nu are sensul general ce s'a păstrat pănă acum, căci pe această linie mult mai jos se întîlneşte acea apă a Mostiştei, venind de la cuvîntul slavon *most*, care înseamnă «pod» şi fireşte că aici erau poduri actuale, şi nu amintirea singură a unor poduri care au fost pe vremuri.

De şi Ialomiţa poate să însemne un mijloc de apărare, de şi de-asupra ei se ridică foarte sus dealul acoperit cu vii, în vîrful căruia a fost fără îndoială o biserică mai veche, din care s'a format pe urmă frumoasa clădire de piatră, după norme italo-dalmatine, a lui Radu-cel-Mare, Tîrgoviştea nu poate fi considerată într'adevăr ca o cetate. În vremuri grele, Domnia putea să păstreze numai cu greutate acest cuib al ei, care, în desfăşurarea împrejurărilor, a ajuns să fie numai un popas.

Cu totul alta era situaţia noii formaţii care fu Bucureştii, şi pe locul unei aşezări romane.

Odinioară un sat de păstori şi plugari, al moşului Bucur, de unde vine moşia lui şi coborîtorii lui, Bucureştii, localitatea însăşi nefiind decît moşia Bucureştilor, a oamenilor coborîţi din acest moş care este Bucur. Aici Dîmboviţa este largă şi pe vremuri

ea făcea pe amîndouă malurile sale ochiuri de ape, care puteau să oprească înaintarea răpede a unui năvălitor.

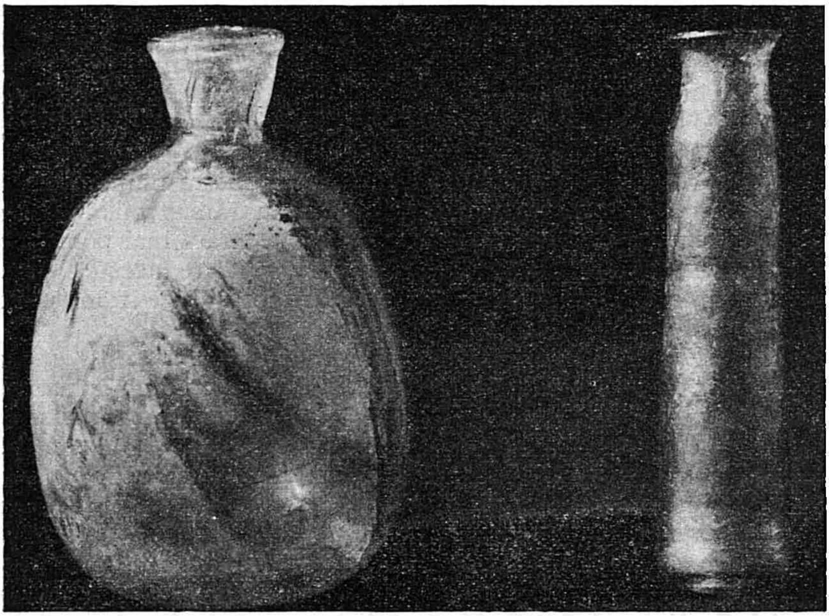
Nu este o singură înălţime, ci pe malul de Sud mai multe dealuri se înşiră, de la al Radului-Vodă pînă la al Spirii, al Mitropoliei şi la părţile ridicate de către Cotroceni. Resistenţa se putea face prin urmare din mai multe părţi, cum, în cursul timpului, lupte s'au şi dat pe aceste puncte mai înalte.

Dar înfăţişarea acestor locuri mai avea o înlesnire pentru aceste scopuri defensive: la Cotroceni, al cărui nume chiar înseamnă un loc unde se « cotroceşte » cineva, sau, cum se zice în Banat, se cotîrşeşte, era marea pădure în care, înainte de a ridica drept mulţămire către Dumnezeu mănăstirea lui, Şerban Cantacuzino, acest vechiu iubitor al Doamnei Anastasia a lui Duca-Vodă, ceia ce de la o bucată de vreme a ajuns să înţeleagă şi Vodă însuşi, a izbutit să găsească un adăpost.

De jur împrejur se întindea codrul, care păstra numele Vlăsiei de odinioară şi din care şi până astăzi au rămas pîlcuri, care neapărat au trebuit să fie curăţate. Aceasta fără a mai pomeni de lacurile sămănate în dreapta şi în stînga, care acestea înseşi formau ca o cingătoare defensivă pentru oraşul ce rămînea să se întemeieze şi pentru cetăţuile menite să-l apere.

Ceia ce a grăbit însă aşezarea Domniei la Bucureşti, măcar pentru o bucată de vreme, a fost tendinţa politicii lui Mircea I-iu, pe care noi îl numim cel Bătrîn, fără ca aceasta să trebuiască a ne face să credem într'o vrâstă tîrzie, sau într'o viaţă îndelungată a lui, căci şi « bătrîn » şi « mare » nu înseamnă altceva de cât « cel vechiu », « cel d'întîiu », de a se întinde către Dunăre, unde îl chema moştenirea Statului bulgăresc desfiinţat şi alianţa pe care a încheiat-o, pentru o bucată de vreme, cu unul din Sultanii tineri rămaşi de pe urma lui Baiezid I-iu, Musa. Acela care era să stăpînească în Dobrogea, avînd punctul de sprijin la Nord în Chilia-Veche sau Licostomo, iar la Sud în vechea cetate celto-geto-romană de la Durostorum, devenită Silistra, acela care moştenise de la înaintaşul său Vladislav Voevod drepturi asupra Nicopolului, « Nicopoia » de odinioară, şi asupra Vidinului, Diiul nostru, puternicul Domn care a putut să se intituleze stăpîn al cetăţilor turceşti de pe malul drept al Dunării, s'a gîndit să-şi asigure această posesiune, pe care n'o va putea transmite urmaşilor săi, mai slabi în împrejurări mai grele, prin întărirea pe malul stîng al Dunării a cetăţii din Giurgiu, întemeiată şi ea pe basa unui vechiu sat, al moşului Giurgiu, aşa încît localitatea, menită unei mai mari desvoltări, ar fi putut să se cheme Giurgeşti sau Giurgiuleşti.

Pe cînd lucra de zor, trăgîndu-şi cheltuielile din blocurile de sare pe care le vindea dincolo de Dunăre, la întărirea Giurgiului, Mircea a simţit deci nevoia de a-şi avea un popas la mijlocul

Vase de sticlă, de vechime dubioasă, aflate lîngă Bucureşti, la Plumbuita.

drumului, între regiunea de dealuri și între fluviu, în acel loc atît de bine asigurat din mai multe puncte de vedere care a fost Bucureștii.

Dar, linia Dunării și stăpînirea pe malul celălalt fiind părăsite de la o bucată de vreme și Turcii, după așezarea lui Mohammed I-iu în Scaunul de stăpînire al Otomanilor, avînd ei capetele de poduri pe țermul stîng, împreună cu o întinsă raià ce mergea până la margenea pădurii prin care ea era apărată mai departe în Nord, mutarea la București putea să fie mai puțin indicată pentru acești stăpînitori mai tîrzii. Ceva care era nu de natură militară, ci politică, a atras însă pe Domnii ceilalți din secolul al XV-lea către această *Capitală de schimb.*

Acest motiv politic a fost atîrnarea în care s'au găsit acești Domni mai slabi față de acea Împărăție turcească. Cum, în nesiguranța moștenirii la tron, orice Domnie putea să fie necontenit amenințată de un « domnișor », pe care l-ar fi ridicat un partid de boieri, refugiul la Turci devenia pentru cel din Scaun o adevărată necesitate. Giurgiul, care determinase ridicarea Bucureștilor, trăgea acum către sine această a doua Capitală a țării, ținînd-o legată de puterea otomană cuprinsă între zidurile sale.

Așa s'a urmat și în tot secolul următor, al XVI-lea, cu acea deosebire că între cele două ramuri ale dinastiei, una, de care se ține și Mihaiu Viteazul, cu îndreptarea ei către creștinătate și către cultura apuseană, către alianța dincolo de munți, preferă Tîrgoviștea, iar aceia care prin Mircea Ciobanul venia din neamul aprigului Țepeș se simția, prin adevărate tradiții de familie, mai legată de București.

De la o bucată de vreme însă același sentiment de alipire către creștinătate, moștenit de la Mihai însuși, care era legat de Tîrgoviște și prin faptul că la Sfîntul Nicolae din Deal, fundația lui Radu-cel-Mare, se afla îngropat părintele său Petrașcu, numit cel Bun pentru bunătate, dar poate și pentru a-l deosebi de Petrașcu cel nou, zis și Nicolae, fiul lui Mihai, și acel bunic care era Radu, ctitorul însuși, a stăpînit, dela un capăt până la celălalt, pe fostul ostaș al « viteazului », care era odinioară numai Aga Matei din Brîncoveni și care a rămas în amintirea noastră, după titlul luat mai târziu, Matei Basarab, sau, în forma cea bună a numelui, Băsărabă. Matei-Vodă s'a temut necontenit de o lovitură din partea Turcilor, ajutați sau ba de răul vecin din Moldova, rîvnitor la stăpînirea asupra amânduror țărilor și chiar și asupra Ardealului, care a fost Vasile Lupu. O surprindere din Turcia putea să-l ajungă oricînd, și de aceia a fost mai asigurător pentru dînsul să se țină de Scaunul cel vechiu al Tîrgoviștii.

Bucureștii era amenințat să decadă în această părăsire care n'a fost totală, dar pe care o putem constata, urmărind schimbările din loc ale Domniei.

Aici însă, *oraşul el însuşi, prin puterea sa de viaţă, ajunge a se desvolta, întîiu supt raportul locuitorilor, al comerţului pe care îl făcea, al elementelor străine, mai ales din Răsărit, pe care le atrăgea, pentru ca pe urmă să recheme Domnia aici.*

De aceia urmaşul lui Matei, care, prin legăturile cu Gheorghe Rákóczy al II-lea din Ardeal, continuă de fapt politica lui Matei, s'a întors la Bucureşti, cari atrăseseră de alminteri tot mai mult Mitropolia ţării.

De aceia acest Constantin-Vodă, fiul lui Radu Şerban, a clădit pe una din înălţimile ocrotitoare ale oraşului biserica sa, anume ca să adăpostească pe Vlădica ţării. De aceia acte însemnate din viaţa lui zbuciumată s'au petrecut aici, el fiind, de altfel, fiul unei preutese din Ilfov, care fusese iubita lui Radu-Vodă, ceia ce iarăşi putea să-l îndrepte în această direcţie. Cu politica sa, întâiu turcească, apoi legată de acelaşi Ardeal al dinastiei ungureşti şi de ideia cruciatei, fără a rupe până la un anume moment legăturile cu Sultanul, Mihnea Radu, care a vrut să imite pe Mihai Viteazul în nume şi în fapte, a oscilat între Bucureşti şi între Tîrgovişte. Cînd el a căzut, Turcii au impus pentru toţi Domnii cari au venit pe urmă, până la sfîrşitul veacului, chiar pentru un aşa de mîndru stăpînitor cum a fost Şerban Cantacuzino, reşedinţa Bucureştilor, în margenea căruia am văzut că acest Cantacuzino a întemeiat frumoasa mănăstire a Cotrocenilor.

Aceiaşi nevoie de politică dibaciu nesigură, timp de mai mult de un şfert de veac, între Turci, Austrieci şi Ruşi, a făcut pe Constantin Brîncoveanu să urmeze exemplul lui Matei. Bucureştii îi sînt datori cu o mulţime de îmbogăţiri şi înfrumuseţări, dar el caută să învie acea Târgovişte care pe vremea lui îşi înmulţeşte bisericile, pentru că pe acolo, la un moment greu, era drumul, pe valea Ialomiţei, către Ardeal.

O a treia perioadă în istoria Bucureştilor începe cu instalarea Fanarioţilor prin Nicolae Mavrocordat. Ea ţine până la 1821. În toată această vreme, Domnii, veniţi din Constantinopol, se inspiră din lumile cunoscute acolo din copilăria şi tinereţa lor. Pentru dînşii nu pot fi două Capitale şi li este închisă calea unei îndoite politice. Sînt, cu toată autonomia care s'a păstrat, doar vechilii Împăratului din Constantinopol, de care atîrnă în toate privinţile. Gîndul lor cel mai ambiţios este să facă din această Capitală unică o icoană a acelui împărătesc Ţarigrad.

Pentru aceasta, ei vor întrebuinţa aceleaşi metode pe care Sultanii otomani le împrumutaseră dela Împăraţii bizantini, iar aceştia dela predecesorii lor romani.

Caracterul militar al cetăţii a dispărut de mult, autonomia orăşenească este suprimată, judeţii din Bucureşti, şefii acestei

vechi municipalităţi dispărînd: tot ce se face este din iniţiativa Domnului şi prin organele lui.

Este un regim de ordonanţe, de lucruri scrise, de măsuri impuse.

Oraşul creşte, vechile împrejmuiri trebuie să fie necontenit înlăturate, o imensă mahala se strînge în jurul centrului cuprinzînd străzile de comerţ, curţile boierilor şi reşedinţa domnească. Ceia ce lipseşte însă, tocmai din causa acestei supravegheri de aproape, acestei tutelări domneşti, este simţul cetăţenesc.

El încercase să se manifeste de la 1740 pînă pe la 1770, cînd suna clopotul Mitropoliei, Vlădica se punea în fruntea orăşenilor, chiar cu primejdia ca mai tîrziu şefii mişcării să atîrne în spînzurătoare, şi stăpînitorul era silit să dea drumul boierilor zurbagii, cari voiau să facă pe Fanariot a înţelege că pe lîngă dînsul este totuşi o ţară, cu amintirile, voinţa şi tendinţile ei.

De la 1774 înainte, cu seria nouă a Fanarioţilor, strîns legaţi de Constantinopol, această vioiciune gata de tulburare a dispărut. În loc rămîn, după obiceiul constantinopolitan, cîrtirile din cafenele şi biletele neiscălite, cu critici amare, în româneşte şi greceşte, care se strecoară pe supt poartă în curţile boierilor. Cronica unui Zilot Românul nu face decît să dea expresie, într'o operă literară, acestui fel de a se arăta nemulţămirea, la care se adăuga, tot după obiceiul din Constantinopol, darea de foc.

Cu aşezarea din nou a Domniei de ţară, o eră de occidentalisare se deschide pentru amîndouă ţările noastre, prin urmare şi pentru Capitala munteană a Bucureştilor. Nu se poate zice că n'a fost o adevărată iubire a acestor noi stăpânitori pentru reşedinţa lor: bătrînul Grigore Ghica, fratele său mai tînăr, Alexandru, fraţii Gheorghe Bibescu şi Barbu Ştirbei, trebuie aşezaţi între binefăcătorii Bucureştilor. A lipsit, într'adevăr, celor doi din urmă înţelegerea pentru o tradiţie pe care arhitecţii aduşi din Austria au călcat-o în picioare, stricînd caracterul vechilor biserici, pe care une ori numai, şi cu multă greutate, îl poate restabili Comisia Monumentelor Istorice. Dar supt această oblăduire mai mult patriarhală nu se mai întîlnesc scene asămănătoare cu acelea de pe vremea unui Constantin Mavrocordat şi unui Ştefan Racoviţă, în care simţiai că este o lume populară în stare să arăte ce vrea.

Cînd o nouă generaţie a venit, cu idei liberale în formă revoluţionară, ea a împiedecat ivirea unei conştiinţe publice, tocmai prin aceia că a organisat o putere a «poporului», în formă de club. Cu aceşti Bucureşti au avut a face, în momentele grele ale cîrmuirii lor, şi întîii Domni ai Unirii, Cuza-Vodă şi Carol I-iu. Tradiţia cetăţenilor indignaţi într'adevăr şi a falsilor «cetăţeni indignaţi», cum au fost botezaţi ironic, a făcut ca aceia ce putea fi un spirit al Capitalei să devină numai o simţire de club, la disposiţia stăpînitorilor primelor situaţii în politică.

Dacă ar fi fost altfel, dacă această conştiinţă publică, din ce în ce mai luminată şi mai legată de aşezăminte culturale, care nu s'a putut desvolta din lipsa unei atmosfere prielnice, ar fi existat, de sigur că şi greşelile multor primari cari s'au succedat nu s'ar fi produs, şi n'am asista şi astăzi la prefacerea oraşului după toate capriciile străinilor pripăşiţi aici, cari au stricat aspectul romănesc al unor cartiere întregi şi au făcut adesea din biserici nişte clădiri părăsite şi menite ruinei. Nu prin voia Bucureştenilor înşişi, noua înfăţişare, nepotrivită şi une ori antipatică, a Bucureştilor s'a produs.

Oameni de pretutindeni şi une ori de toate naţiile s'au năpustit asupra banilor cari se puteau câştiga aici. Oraşul nu mai este de recunoscut pentru aceia cari au trăit în el altă dată.

A curăţa această Capitală, despre care un străin spunea că într'un singur deceniu ar putea ajunge una din cele mai frumoase din Europa, cruţîndu-se resturile de grădini care mai sînt şi împiedecându-se dărîmarea a ceia ce mai înfăţişează un trecut de artă, liberînd-o de toate elementele pe care le-am primit, dar care nu folosesc la nimic, de la vagabondul venit de multe ori din anumite sate basarabene nenorocite pînă la represintantul fabricilor, cu capital străin şi metode de lucru neasămănătoare cu ale noastre, de la un capăt al Ardealului la celălalt, a supune unei acţiuni sociale şi culturale ceia ce rămîne, pentru a face dintr'înşii cetăţeni adevăraţi ai unei adevărate cetăţi metropole romăneşti, iată care este programul vremurilor viitoare.

Ornament pe o placă de bronz din epoca romană.

CAPITOLUL I

Cele mai depărtate origini

Bucureştii nu sânt, la începuturile lor, un simplu act militar al Domniei «a toată Ţara-Românească» înaintînd, într'un ritm fulgerător de grăbit, peste întinderi presupuse neorganisate şi chiar slab locuite, către linia de hotar politic firesc a Dunării. Şi astfel istoria lor nu începe cu cel d'intăiu document pe care l-a dat din această cetate unul din aceşti Voevozi ai presupusei « recuceriri », asămănătoare cu aceia a Spaniolilor creştini coborîndu-se pentru a-şi lua înapoi ţara, de la Musulmani, din locurile de adăpost ale Navarei şi Asturiei basce.

Şi acest punct de adunare a populaţiei, ca şi toate celelalte din şesul muntean, făcea parte din harta largă a celei mai vechi populaţii pe aceste locuri, acei preistorici, al căror nume, de sigur tracic, de la început, trebuie să-l gâcim, cari au desvoltat aici o mare şi cu deosebire interesantă civilisaţie.

Doar pe malul chiar al fluviului, la Gumelniţa, lîngă Olteniţa de astăzi, cu numele derivat dintr'o rădăcină străveche, ca a Oltului şi Olteţului, s'a găsit una din vetrele acestei civilisaţii. Mai sus, la Lehliu, care aminteşte, în formă turcească, pe un Polon turcit, proprietar prin aceste locuri, sînt marile lacuri în ale căror adîncuri s'ar afla urmele de locuinţă ale unei populaţii de pescari, cu case lacustre. Toată valea Mostiştii, al cării nume, de la slavul *most,* aminteşte legăturile unei regiuni de continuu schimb economic, o cale de negoţ milenară, în legătură şi cu vadul dunărean de la Drîstor

(Silistra) şi cu acela, tot de tîrg păstoresc, de la Hîrşova, spre Dobrogea, a fost plină de aşezări. Aşezări statornice ale acestor pescari, din cari au rămas numai cei de la Turtucaia, în faţa Olteniţei şi în cea mai strînsă legătură cu dînsa, sau aşezări trecătoare, popasuri, în calea neobositei lor transhumanţe de basă, a acestor ciobani, întru toate de o potrivă cu Mocanii cari au urmat, cu aceleaşi rosturi, aceleaşi drumuri. Aceşti oameni ai pietrei mai nouă au fost găsiţi, prin fericitele săpături ale inteligentului şi harnicului «diletant» d. Dinu Vintilă Rosetti, şi la Vidra, la Străinii-Dobreni, la Popeştii-Leordeni, la Butimanu, la Căciulaţi, la Gurbăneşti, ca şi, mai sus, pe Argeş, la Popeştii-Novaci, ba în cuprinsul chiar al oraşului, la Arcuda, chiar în Dealul Spirei. Aceleaşi movile acoperiau locul de odinioară al oamenilor cinchiţi, cu genunchii la gură, cu oasele văpsite în roşu ca rudele lor din stepa rusească până departe, între vasele cu ornamentul în «şnur». Altă dată se află numai cenuşa «strămoşilor». Aceşti oameni au bordeie, dar şi case de vergi şi lut, întrebuinţează pentru nevoile înveşmântării ţesutul fibrelor date de culturile lor, şi în rămăşiţele lăsate de un foc nimicitor s'au găsit boabe de grâu arse, ceia ce se potriveşte cu povestirea grecească a lanurilor de cereale găsite de oştile macedonene la trecerea Dunării prin aceste părţi ale Ilfovului şi Ialomiţei, ca şi străvechea aprovisionare din aceste părţi roditoare a cetăţilor elenice de pe malurile Prutului. Nu lipsesc idolii grosolani ai unei străvechi religii [1].

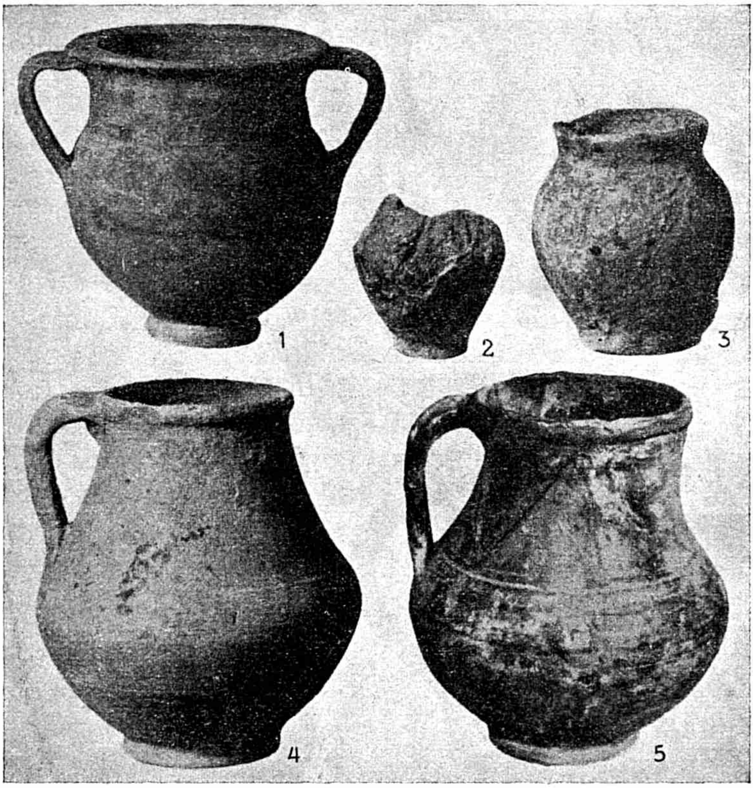
Peste aceşti întîi fii ai pămîntului, dintre cari cei mai vechi vînau cerbi şi erau vecini cu elefanţii, s'au aruncat apoi, în epoca aproape istorică, biruindu-li neîndestulătoarea apărare cu arma de bronz, oamenii fierului

---

[1] V. Dinu Dumbravă, *Strămoşii Bucureştenilor*, 1929; Dinu V. Rosetti, *Din preistoria Bucureştilor*, Bucureşti 1929; *Descoperiri paleolitice în preajma Bucureştilor*, Bucureşti 1934; *Săpăturile arheologice de la Snagov*, etc., Bucureşti 1935 (ambele în «Publicaţiile Museului Municipiului Bucureşti»). Cf. acelaşi, *Museul Municipiului Bucureşti*, în revista *Boabe de grîu*, 1931; *Civilisaţia din Bucureşti*, Bucureşti 1936.

Vase preistorice din margenea Bucureştilor.

Vase din epoca romană

din aceiaşi stepă eurasică a Răsăritului, ale căror săgeţi se află în acest lut înfrăţite cu ale învinşilor, cari se pricepeau şi la scrijelarea de chipuri de animale (un cerb) şi păsări pe o placă de aur [1].

Nici vremea romană n'a putut să lase fără întrebuinţare, pentru hrana cetăţilor de pe malul drept al Dunării, acest rodnic pământ, de şi nu s'au aflat aici, ca în Oltenia, mărturiile unei stăpâniri de înaltă civilisaţie. S'au găsit urme ale populaţiei indigene, care şi supt noii stăpîni îşi păstra obiceiurile tradiţionale, în nemijlocita apropiere a Bucureştilor, la Dămăroaia, la Jilava, la lacul cu Tei, la Bucureştii Noi, la Colentina, la Fundeni, la Ciurel (ceramică, piepteni, mori de mână) [2]. Aşa a trebuit să fie şi supt Impăraţii Romei nouă a Bizanţului. Cutare geograf arab arată cîtă lume de toate neamurile se aduna pe aici: barbarul rătăcitor, războinicul năimit, turanian sau german, venind aici la tîrg, cu ce produse putea să aducă spre vânzare, în schimb pentru fabricate sau pentru preţuita monedă împărătească. Şi astfel e explicabilă încercarea unui Stat rudimentar, pe la Silistra şi în Dobrogea, încă înainte de anul 1000, Stat a cărui existenţă, adeverită şi de izvoare, nu se poate răspinge decît de cine n'are sensul realităţilor istorice, supuse unei logice neînfrînte. Şi fireşte că această «Vlaşcă», Ţară-Românească, avîndu-şi, în «Vlăsia» ei, şi marea pădure nestrăbătută, a atins şi pămîntul pe care erau să se aşeze strămoşii locuitorilor actuali ai capitalei României. Cum această fundaţiune a putut ţinea un secol sau două, şi ea a precedat şi pregătit puternica viaţă umană ce era să se desfăşoare pe acelaşi pămînt.

---

[1] V. o reproducere, de d. Rosetti, în ziarul *România* pe Septembre. Mai târziu, numele în legătură cu Tatarii ca şi cele cu « Jidovii » (v. Ionnescu-Gion *o. c.*, p. 13) nu înseamnă altceva decât moştenirea uriaşilor străvechi.

[2] Dinu V. Rosetti, *Siedlungen der Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit bei Bukarest*, în revista *Germania* din Berlin, XVIII, 3 Iulie 1934.

CAPITOLUL II

Cetatea domnească [1]

Cînd, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, Țara-Românească fiind consolidată, Vladislav-Vodă a pătruns la Dunăre spre Vidin și Nicopol, nu se poate să nu-i fi călcat oștile și în aceste regiuni la Răsărit de Olt [2]. Iar, după el, Mircea I-iu n'a putut stăpîni Drîstorul-Silistra fără să aibă în același timp drumul într'acolo și fără ca, pentru apărarea acestui drum, cu noua amenințare a Turcilor, să nu adauge la marea cetate de graniță, pe locul satului creat de Mocanul Giurgiu și întăritura de pe dealul de-asupra satului al cărui ctitor a fost alt Mocan, Bucur [3]. Am spus că Giurgiul s'ar fi putut chema patronimic: Giurgești, cum în locul numelui simplu al lui Bucur, la urmașii acestui « moș », fundația rurală s'a chemat « a Bucureștilor ».

Dacă legenda, vorbind de acest păstor, îi așează locuința pe dealul de la Radu-Vodă, numind « biserica lui Bucur » paraclisul de cimitir al călugărilor mănăstirii lui Alexandru-Vodă Mircea și a nepotului de fiu, Radu, aceasta înseamnă siguranța populară, păstrată prin viu graiu, de la o generație la altă, că *acolo e leagănul cetății*. Aceasta se impunea și din punct de vedere militar; de

---

[1] V. și Tocilescu, *Bucureștii sau cetatea Dâmboviței*, în revista *Tinerimea Română*, noua serie, I.

[2] Alte sate cu acest nume; Ionnescu-Gion, *o. c.*, pp. 19—20. Un București și la Olt; Stoica Nicolaescu, în *Buletinul orașului București*, I, pp. 310—12.

[3] O monedă a lui la Snagov; Dinu V. Rosetti, *Săpăturile de la Snagov*, p. 28. Numele lui Negru-Vodă, răspândit și pe aici (Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 15), nu înseamnă decât tradiția Domnului legendar.

aceia, în 1595, acolo şi-a făcut Sinan-Paşa «palanca». Săpăturile ce s'ar face pe acest deal n'ar putea decît să întărească această părere.

N'avem niciun act domnesc datat din «cetatea Dîmboviţei», care ar putea fi Bucureştii, pînă în acel an 1368, al trecătoarei cuceriri de Vladislav-Vodă a Vidinului, cînd, pentru a-i pedepsi actul de duşmănie faţă de regele Ungariei, Voevodul Ardealului, Nicolae, cu vice-Voevodul Petru, pătrunse în Ţara-Românească şi, urmînd cursul rîului, ajunse la această cetate. Pîrcălabul ei, Dragomir, ştiu s'o apere şi, într'o luptă pe care o pomeneşte, fără vre-un amănunt, numai cronica ungară, năvălitorii fură bătuţi şi siliţi la o răpede retragere. O cetate dîmboviţeană în munţi nu e admisibilă: acolo sus, era numai *vamă* [1]. La o «cetate a Ialomiţei», care ar fi Tîrgoviştea, nu trebuie gîndit, niciun document nefiind dat de acolo pînă atunci [2], Capitala, Scaunul Domniei, fiind şi la 1385, pentru Dan-Vodă, al doilea urmaş al lui Vladislav, tot Argeşul, şi el întărit pe dealul unde se ridică şi azi ruinele bisericii, cu turn de veghe şi de luptă, închinată Sfîntului Nicoară [3].

In acest timp, regiunea şesului la Răsărit de Olt nu se bucură, cu tot negoţul care neapărat continua şi, fireşte, cu toate periodicele drumuri ale Mocanilor, de vre-o îngrijire deosebită a Domnilor. In adevăr nu întîlnim pe aici nicio mănăstire veche. A Tînganului (de la verbul *a se tîngui?)* de lîngă Bucureşti, uşoară înjghebare menită să dispară iute, nu e pomenită în acest secol al XIV-lea, cînd înfloresc lăcaşurile larg dăruite din părţile oltene, pietatea domnească de ctitorie întinzîndu-se la Răsărit de marele rîu doar pînă la Cotmeana argeşeană [4].

---

[1] Miletici, *Novi vlaho-bălgarschi gramoti*, în *Sbornicul* bulgar, XIII (1896), p. 56; I. Bogdan, *Relaţiile Ţării-Româneşti cu Ardealul*, I, pp. 27—8; Tocilescu, *Documente*, pp. 21—2.

[2] Unul, nedatat, al lui Mircea-Vodă, în Puşcariu, *Fragmente istorice*, IV, pp. 45—9.

[3] N. Iorga, *Istoria Romînilor*, III.

[4] Mănăstirile acestea aveau moşii şi până la Dunăre în jos, şi la Răsărit, până în apa Prahovei; Stoica Nicolaescu, *l. c.*, pp. 328—9.

Strugalea, tot aşa de efemeră, pare a fi de pe aici [1]. Dar sate ca Obileşti, de la strămoşul Obilă, Tîncăbeşti, de la Tîncabă [2], Chitila, de la Pitilă, derivat din Pitu, de unde: Piteştii, pănă sus la Snagov, poate satul lui Snag [3], unde în adevăr mănăstirea-şi are amintiri şi din acest veac al XIV-lea, arată o locuire destul de deasă. O altă mănăstire era numai unde se leagă afluenţii Argeşului, Neajlovul şi Glavaciocul, şi unde era încă de pe atunci o mănăstire, un sat vecin fiind numit, după călugări, Călugăreni [4]. Alte sate se chiamă *ciobăneşte*, după înfăţişarea lor, ca Valea, dată Snagovului, cu morile de pe rîu [5]. Drumul spre Hîrşova urma încă, şi astfel Mircea dăruia Coziei bălţi de peşte la Săpatul de la gura Ialomiţei, fără a se pomeni tîrgul de acolo al Mocanilor, cu Piua Petrei (a lui Petru) [6].

Numai odată cu secolul al XV-lea, Mircea, pe vremea cînd, cu cheltuială de mulţi drobi de sare, lucra la întărirea Giurgiului, de unde data un document la 1399 încă [7], apare la Bucureşti, după ce, în 1400, stătuse o clipă la Gherghiţa (satul Gherghiţăi, al lui Gherghiţă, din Gherghe) [8]. Nu s'a publicat un al doilea act, tot de acolo [9].

Cum Mircea mai dă acte din Giurgiu la 1409, la 1413, deci pănă spre sfîrşitul Domniei lui [10], aceasta a trebuit să

---

[1] Venelin, *Vlaho-bolgarschia gramati*, Petersburg, 1840, p. 19; Miletici şi Agura, în *Sbornicul* bulgar, IX (1892), pp. 329—31.

[2] V. şi numele lui Nan Udoabă, îngropat în Biserica Domnească de la Argeş; Hasdeu, *Istoria critică*, ed. a 2-a, I, pp. 130—1.

[3] Dar v. şi Neajlov, Clocociov, Rîfov.

[4] Ilie Minea şi T. Boga, *Cum se moşteniau moşiile în Ţara-Românească*, în *Cercetări istorice*, VIII—IX, no. 3, p. 177. Popa Lazăr din Snagov cu danii de la Mircea (Stoica Nicolaescu, *Vechimea mănăstirii Snagov*, pp. 109—111) e egumenul. Satul Călugărul pus lîngă Valea (Al. Vasilescu, *Urmaşii lui Mircea*, p. 35) e tot Călugăreni.

[5] N. Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, pp. 21—2, no. 13.

[6] Miletici şi Agura, *l. c.*, pp. 327—8. Cf. Marta Andronescu, în *Buletinul Comisiei Istorice*, 1937—8, no. 72, de la care se iau celelalte indicaţii documentare.

[7] Sau 1409; Venelin, *o. c.*, pp. 18—9, sau Miletici şi Agura, *l. c.*, pp. 329—31. Cf. Marta Andronescu, *l. c.*, n-le 67, 77.

[8] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 189. Cf. Hurmuzaki, XII, p. 90.

[9] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 187.

[10] V. şi mai sus.

consolideze popasul întărit de la Bucureşti. Dar, *în legătură cu împrejurările create de încetarea la Dunăre a alianței cu tînărul Sultan Musa, înlocuit cu duşmanul care era Mohammed I-iu,* deci cu *părăsirea stăpînirii, vasale, pe malul drept al Dunării, cu centrul la Silistra, Domnia, supt Mihail sau Mihăilă, fiul lui Mircea, se dă către munte, după adăpost şi sprijin din Ardeal.* Mircea acordase, la 1413, din Câmpulung privilegiul de comerț către Braşoveni [1], iar după aceia îl găsim, în 1415, la Cozia, la vechiul Argeş [2]. Mihăilă e tot la Argeş, apoi la Tîrgovişte [3]. Pe acolo se poartă veşnic neliniştiţii Domni cari urmează până la jumătatea veacului al XV-lea [4]. *Giurgiul era acum, cu raiaua lui cu tot, al Turcilor, şi Bucureştii nu vor putea fi un sălaş sigur decît cînd se va statornici, nestrămutată, legătura cu Sultanul.* Nu mai e vorba de «cetatea Dîmboviței»; capitala e, pe mult timp, stabilită la Tîrgovişte [5], unde, totuşi, afară de biserica întărită de la Sf. Nicolae din Deal, n'a fost niciodată o adevărată cetate, ci numai o apărare de vergi. In părțile de jos, abia dacă găsim, la 1437, în satul Bolintin o mănăstire [6].

E drept că împrejurările luptelor învierşunate pentru Domnie aduc în şes după 1420 pe anume Domni, ca Băsărabă de la 1442 [7]. Dar, în frămîntările ce urmează, acelaşi e, îndată, în cuibul de la Argeş [8]. Cînd însă Vlad Dracul va apărea ca Domn luptător şi va lua Giurgiul, aceastălaltă regiune îşi va recăpăta însemnătatea [9]. Şi, în atacurile lui de sîngeroasă răsplată şi pradă peste Dunăre, Țepeş a

---

[1] Miletici, *l. c.*, pp. 47—8.

[2] Stoica Nicolaescu, *Doc. de la Mircea*, pp. 320—1; I. Bogdan, *Un hrisov al lui Mircea*, în *Memoriile Academiei Române*, seria a 2-a, XXVI, pp. 112-5.

[3] Marta Andronescu, *l. c.*, n-le 91, 92, 94.

[4] *Ibid.*, p. 40 şi urm.

[5] In 1439 acte din Argeş; *ibid.*, n-le 218—9.

[6] Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, p. 24, no. 22.

[7] Marta Andronescu, *l. c.*, n-le 218—9.

[8] *Ibid.*, no. 234.

[9] I. Bogdan şi Tocilescu, *ll. cc.* Cf. şi povestirea lui Wavrin, în *Bul. Com. Istorice*, VI (1927).

trebuit neapărat să calce prin aceste locuri, de şi el are ca Scaun Tîrgoviştea şi mai face şi popasuri la mănăstirile oltene, ca Tismana [1].

Din nou Bucureştii capătă însă un rol militar, tot supt numele de « Cetatea Dîmboviţei », în această Domnie. De şi mai tîrziu reşedinţa din Bucureşti înseamnă credinţa faţă de Turci, supt Ţepeş, ca şi, odată, supt Vladislav, pornit spre Vidin şi Nicopol, şi subt Mircea, cetatea e un element din ofensiva românească spre Sud.

Astfel, la 4 Iunie 1460, în mijlocul cruntelor lui isprăvi, peste Dunăre, dar şi peste Carpaţi, Vlad-Vodă trimete Braşovenilor din « cetatea rîului Dîmboviţa », care nu poate fi, cum se va vedea din ce urmează, decît Bucureştii, pe boierul său Voicu Dobriţa, adecă al lui Dobriţă, pentru a cere nişte pribegi, şi înţelegem ce soartă, de pe atunci, li se pregătia. Se pomeneşte, în sprijinul cererii, o învoială mai veche făcută de Saşi cu « omul nostru Cristian ». [2] E acela pe care-l vom afla apoi ca pîrcălab al Tîrgoviştii. Foarte probabil tot de aici va fi fost scrisă o a doua scrisoare către aceiaşi, arătînd că el se porneşte cu oastea numai împotriva neascultătorilor săi supuşi din Ţara Oltului ardeleană [3]. Căci iată-l tot în această « cetate a Dîmboviţei », la 10 August, cînd, scriind Braşovenilor, se ocupă numai de afaceri de negoţ ale sale [4]. De aici se răpede el, în Februar 1462, la Giurgiu [5].

Căderea fiorosului erou la 1462 chiar nu trebui să atingă rostul capitalei pe care el şi-o alesese. Căci înlocuitorul îi fu însuşi « frumosul » frate, Radu, şi acesta, cum se dovedeşte din acte mai tîrzii, păstră tradiţia părintelui său în ce priveşte cetatea de Scaun [6]. În adevăr, la 28

---

[1] Marta Andronescu, *l. c.*, no. 178. Dar şi la Gherghiţa, la Rucăr; *ibid.*, n-le 279—81.

[2] Iorga, în Hurmuzaki, XV [1], p. 56, no. XCVI.

[3] *Ibid.*, pp. 56—7, no. XCVII.

[4] *Ibid.*, p. 57, no. XCVIII.

[5] Scrisoarea descoperită de mine, pe care a tipărit-o I. Bogdan, în *Vlad Ţepeş*, pp. 78—82.

[6] Cînd Vlad, învins şi izgonit la Unguri, se întoarce o clipă, el nu înaintează decît pînă la Rucăr; Iorga, *Studii şi documente*, III, p. XXXI.

Octombre 1464, din Bucureşti el întăria mănăstirii Snagovului, unde era acuma egumen Vişan, un număr de sate, între care şi Turbaţii vecini, unde se făcea slujbă pentru lecuirea celor atinşi de turbare [1]. Tot de aici, la 14 Octombre 1465, el acordă o scutire mănăstirii Tismana [2]. Din acelaşi Scaun al Domniei, unde, *prin vecinătatea Turcilor din Giurgiu, smuls, o clipă, de teribilul Vlad, el, care n'avea cele mai bune relaţii cu Ardealul, se simţia mai sigur*, acest Domn face scutiri şi danii Coziei strămoşeşti, ori dăruieşte moşii boierilor săi, la 14 April şi 14 Octombre 1466, la 15 Ianuar şi 11 Iunie 1467, la 18 Maiu şi 2 Octombre 1468, la 4 Februar, 28 Iunie, 25 August şi 8 Novembre 1469 [3]. Une ori, mai ales poate în vremea căldurilor de vară, el se retrage, cu Doamna Maria şi frumoasa lui fiică Maria-Voichiţa, în satele vecine Dridul şi Gherghiţa [4]. Doar împrejurări de războiu cu Moldova îl duc la Buzău. La 15 Novembre 1469, avem la Bucureşti şi o judecată, a Vornicului Neagu, dar el hotărăşte un proces de la Tîrgovişte, între nişte Greci şi un Italian [5].

In marele războiu din 1473 cu vecinul moldovean, pe care îndrăznise să-l atace, Radu, bătut la Milcov, fuge de se închide în Bucureşti. «*Cetatea Dîmboviţei*», *e asediată în toată forma la 23 Novembre.* Invinsul se poate strecura noaptea, dar biruitorul prinde pe Doamnă, pe fiica ei, din care va face apoi tovarăşa sa din anii până la moarte,

---

[1] Minea şi Boga, *o. c.*, în *Cercetări istorice*, VIII—IX, no. 2, pp. 169—70. O altă întărire pentru acelaşi lăcaş, în 1465; Iorga, *Operele lui C. Cantacuzino*, pp. 25—6, no. 31.

[2] Ionnescu-Gion, *Bucureştii pînă la 1500*, p. 190, şi alte indicaţii bibliografice, la Marta Andronescu, *l. c.*, p. 93, no. 315. Alte acte, Iorga, *Studii şi Documente*, VII, pp. 21—2, no. 1 (1472); ed. lui Constantin Căpitanul, pp. 24—5, nota 2 (1469).

[3] Ştefulescu, *Documente slavo-romîne*, pp. 19—20; Ghibănescu, *Surete şi izvoade*, I, pp. 283—4; Venelin, *o. c.*, pp. 95—6. Actul următor al lui Băsărabă, din April 1472 (pp. 111—2), e rău datat. V. şi Silviu Dragomir, *Relaţiile cu Sibiiul*, p. 11; Aricescu, *Indice*, no. 1224, la Marta Andronescu, *l. c.*

[4] Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], pp. 75—6. Cf. acelaşi, *Ist. Romînilor*, IV. V. şi în Hurmuzaki, XV[1], pp. 78—9.

[5] *Ibid.*, p. 73, no. CXXVII.

dar şi steaguri, cară şi comoara [1]. Această cetate e « Stinedera » (εἰς τὴν ἕδραν, « în Scaun ») despre care vorbesc ştiri contemporane cu privire la luptă [2].

Aşezat de Ştefan-cel-Mare, Băsărabă-cel-Mare (Laiotă), represintantul celeilalte ramuri a dinastiei, nu se arată ca fiind la Bucureşti —, care, *de un timp, se numeşte aşa, şi nu « cetatea Dîmboviţei », ceia ce înseamnă o întindere în jos, un sîmbure de oraş —, decît în Iunie 1475* [3]. *Dar acesta e anul marilor lupte ale lui Ştefan-cel-Mare cu Turcii. Biruitor, în Ianuar, lîngă Vasluiu, Domnul Moldovei, aştepta în această vară o lovitură care căzu însă asupra Mangupului crimeian şi a marii cetăţi genovese, Caffa.* Ceva mai tîrziu, la 15 Iulie, supt aceiaşi ameninţare, de o parte, şi puternică ocrotire, de alta, Băsărabă-cel-Mare se retrage la Tîrgovişte [4].

In acest timp Ţepeş stătea în Ardeal, pe la Arghiş [5], avînd lîngă el pe vechiul credincios, fostul pîrcălab tîrgoviştean Crîstian [6].

In cursul celui al doilea an de straşnică vînzolire a lui Ştefan cu Turcii, Băsărabă, care se gătia să fie Turcilor călăuză şi ajutător contra fostului său binefăcător din Moldova, sta, în Ianuar, Februar, apoi şi în April-Maiu, tot la Gherghiţa, unde biserica, din secolul al XVII-lea, trebuie să fie pe temeliile uneia, domneşti, mai vechi [7]. Nu se ştie de ce, dar nu de frica Turcilor, pe cari era gata acum să-i servească până la capăt, Bucureştii fuseseră

---

[1] Cronicile slavone, în cele două culegeri ale lui I. Bogdan, *Vechile cronici moldoveneşti pînă la Ureche* şi *Cronici inedite ;* versiunea germană editată de d. Górka (v. şi Iorga, în *Buletinul Comisiei Istorice*, IX, pp. 190—1).

[2] N. Iorga, *Acte şi fragmente*, III, pp. 58—9; *O cronică munteană în greceşte pentru secolul al XV-lea?*, în *Mem. Acad. Rom.*, 1937.

[3] Ghibănescu, *o. c.*, VI, pp. 162—3.

[4] Miletici şi Agura, *l. c.*, p. 201; Docan, *Elemente cronologice*, în *An. Ac. Rom., Mem. sec. ist.*, seria II, XXXII, p. 392. Cf. Marta Andronescu, *l. c.*, n-le 371—2.

[5] Iorga, în Hurmuzaki, XV^1, pp. 84—6, n-le CXLVI, CXLVIII.

[6] *Ibid.*, p. 87, n-le CL—I; p. 89, n-le CLIII—IV.

[7] *Ibid.*, p. 89, n-le CLIII—IV.

părăsiţi, şi acolo, la Gherghiţa, se face o «cetate nouă», căci de acest sat pare să fie vorba în scrisorile acelea din April-Maiu [1]. Şi la 4 Iunie din «cetatea nouă» el cere Braşovenilor să se restituie averea oprită a unor negustori, «cetăţenii» *(concives)* Dimitrie şi «tovarăşul» său [2].

Peste puţin, Ştefan-Vodă era «stropşit» de numărul Turcilor, comandaţi de însuşi Sultanul Mohammed al II-lea, în codrii Neamţului, dar el revenia pe urma duşmanilor siliţi a se retrage, duşmani între cari şi acest Domn muntean, împotriva căruia se îndreaptă cu ură însufleţită inscripţia de la noua mănăstire a Războienilor. El trebuia neapărat izgonit, ca un trădător al creştinătăţii, şi trupele ardelene ale comandantului aliat, Ştefan Báthory, stăteau gata să ajute la aceasta contra celui care numai târziu îşi făcuse pacea cu Craiul Matiaş Corvinul.

Această expediţie moldo-ardeleană scoate din nou la iveală Bucureştii. Se iea întăiu Tîrgoviştea, unde se supun boierii şi se aşează pîrcălabul cel vechiu, Crîstian. La 11 Novembre, ai lui Vlad fiind acolo de la 8 [3], Báthory era lîngă cetatea bucureşteană, şi peste şase zile Crîstian însuşi putea să scrie că încă din ajun, la 16, într'o Sîmbătă, s'a cucerit prin luptă, de şi acum toţi boierii, afară de «doi», se supuseseră vechiului, temutului Domn, «cetatea Bucureştilor». Lupta e povestită şi de izvoare apusene, care vorbesc de «cetatea foarte puternică», şi chiar de regele Matiaş. Se află acolo şi steaguri, între care sangeacul dat de Sultan lui Băsarabă, împreună cu «cai turceşti şi multe cămile», din acelaşi dar de înfeudare. Şi *aici se făcu jurămîntul între cei doi Domni înfrăţiţi*, cu primirea tuturor boierilor [4]. Dar Vlad, acuma stăpîn asigurat, făcea să-i

---

[1] *Ibid.*, pp. 91—92, no. CLX.

[2] I. Bogdan, *o. c.*, pp. 97—8, şi Tocilescu, *o. c.*, pp. 95—7; N. Iorga, în Hurmuzaki, XV[1].

[3] V. Marta Andronescu, *l. c.*, no. 395 (şi după Xenopol, *Ist. Rom.*, şi Ionescu-Gion, *Ist. Buc.*, no. 193).

[4] Xenopol, *Istoria Romînilor*, II, p. 355 (cf. Hurmuzaki, VIII, la această dată); Fraknói, *Matthiae Corvini epistolae*, Budapesta 1891, p. 123, la Marta Andronescu, *l. c.*

vie dulgheri din Ardeal, nu pentru această reşedinţă, ci pentru « casa », Curţile, din Tîrgovişte [1].

Nu treceau decît puţine zile şi Ţepeş era ucis prin trădare, în margenea Bucureştilor. Tradiţia crede că fapta de sînge s'a întâmplat la Bălteni şi că o piatră fără inscripţie într'una din bisericile de la Snagov acopere rămăşiţele lui.

Basărabă revine şi se aşează, nu în Bucureştii, de sigur prădaţi şi arşi, ci la Gherghiţa, căci aceasta e « cetatea » de care se vorbeşte, în legătură cu Dumitru pe care l-am întîlnit mai sus, într'o scrisoare nedatată a lui [2]. Dar în 1477, April, acela care se pare că e la 5 ale lunii în Bucureşti [3], dă un document din « Cetatea nouă », a doua zi chiar, în aceleaşi serbători ale Paştilor [4]. Prin aceleaşi părţi, în April sau Iulie, el îşi creiază un nou popas domnesc la Floreşti, satul lui Florea, în Prahova, pe vremea bîlciului care se păstrează şi pînă astăzi [5]. De acolo, în August, el se ridică şi până la Ploeşti [6]. Din urmă îl gonia, răsplătitor, Ştefan-cel-Mare [7].

Noul Domn, din acelaşi sînge şi cu acelaşi nume, căruia i se dădu porecla de Ţepeluş (Laiotă înseamnă: « Negrul »), pentru apucături ca ale lui Ţepeş, stă, de la început, în Bucureşti [8], mai târziu şi la Tîrgovişte [9]. De la Bucureşti scrie el Braşovenilor, în Octombre 1478, că a isprăvit cu « Laiotă » şi se poate începe liber comerţul [10]. Un act de la « Cetatea nouă » ni-l arată acolo în Septembre al acestui an [11]. După atîta trecere de vreme apare din

---

[1] Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], p. 95.

[2] I. Bogdan, *o. c.*, pp. 128—9; Tocilescu, *o. c.*, pp. 94—5.

[3] Ionnescu-Gion, *Bucureştii pînă la 1500*, p. 192, şi *Ist. Buc.*

[4] I. Bogdan, *o. c.*, pp. 334—5; Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], la aceiaşi dată.

[5] *Ibid.*, p. 97, no. CLXXII.

[6] *Ibid.*, p. 98.

[7] V. Iorga, *Ist. Rom.*, IV.

[8] Venelin, *o. c.*, p. 111; Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, p. 193.

[9] Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], p. 97, no. CLXXII.

[10] *Ibid.*, p. 104, no. CLXXXVI; Marta Andronescu, *l. c.*, no. 45; cf. Miletici şi Agura, *l. c.*, pp. 336—7.

[11] Xenopol, *Lupta între Drăculeşti şi Dăneşti*, în *Mem. Acad. Rom.*, seria a 2-a, XXX, p. 216, la Marta Andronescu, *l. c.*

nou în București Neagu, acuma ca fost Vornic [1]. Dar «Laiotă» nu dispăruse, și omonimul său, de și împăcat cu Turcii, trebuia să răsară în 1481 tocmai în vechiul Scaun, de mult și cu totul părăsit, de la Argeș [2].

In acest timp șesul muntean era plin de oameni, pe pămîntul domnesc, ca și în raià. Aceasta, *care a adus schimbarea esențială a relațiilor, și în ce privește Bucureștii*, nu împiedeca pe Domnul supus Sultanului, ca și înaintașii săi de la Țepeș încoace, să ieie sama pe toată linia Dunării: și la Brăila și la «Drîstor», unde se vor ridica apoi, în față, pe basa unui vechiu sat: Lichirești (satul lui Licherie, Glicherie) Călărașii (de la călărașii de Țarigrad, cu corespondența domnească), și la Giurgiu, și la Siștov, la Nicopole și la Cimbru-Palanca [3]. Apare tot atunci târgul Mocanilor la Floci [4].

Pe cînd ultimul document cunoscut de la acela pe care Ștefan-cel-Mare ajunsese a-l numi: Țepeluș [5], e din București [6], noul Domn pus de Ștefan, Vlad, căruia i s'a zis, după ce fusese, de voie sau de nevoie, «Călugărul», apare la Tîrgoviște [7], în lupta cu Turcii cari trecuseră Dunărea [8], pe cînd adversarul său rătăcia pe la Pitești [9], *ca să reapară în București* la 16 Novembre din acest an tulburat [10]. In Mart 1482 el trece apoi la Gherghița și dă de acolo cel mai larg act de danie pentru Snagov, document de cea mai mare însemnătate. Apar acolo, în acest

---

[1] I. Bogdan, *o. c.*, tabla; Tocilescu, *o. c.*, pp. 394—5.

[2] Iorga, Hurmuzaki, XV¹, p. 108, no. cxcv.

[3] Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, pp. 26—7, no. 36. Pentru Nicopol, și Miletici, *l. c.*, p. 93. La Marta Andronescu, *l. c.*, no. 483.

[4] I. Bogdan, *o. c.*, pp. 191—3; Tocilescu, *o. c.*, pp. 157—8.

[5] Iorga, în Hurmuzaki, XV¹, p. 109, no. cxcvi (4 Februar 1481).

[6] I. Bogdan, *o. c.*, pp. 169—70; Tocilescu, *o. c.*, pp. 140—1.

[7] I. Bogdan, *o. c.*, pp. 180—1; Tocilescu, *o. c.*, pp. 145—6. In April 1481, Ștefan Báthory îl arată pe Vlad în Ardeal, amenințat să fie ucis de un om al lui Țepeluș; Iorga, în Hurmuzaki, XV¹, p. 114, no. ccv.

[8] I. Bogdan, *o, c.*, pp. 180—1; Tocilescu, *o. c.*, pp. 145—6.

[9] Miletici și Agura, *o. c.*, p. 340; P. V. Năsturel, *Nova Plantatio*, p. 30 (facsimile). La Marta Andronescu, *l. c.*, no. 489.

[10] Iorga, în Hurmuzaki, XV¹, p. 116, no. ccix.

ţinut de lîngă Bucureşti şi vechea moşie Velea cu morile de pe Neajlov, şi « vama Ilfovului » şi morile de la Dridif-Dridu, şi sate ca Tîncăbeştii, Popeştii, Turbaţii [1]. După uciderea la Glogova a lui «Ţepeluş» şi împăcarea lui Vlad cu puternicul beg dunărean Alì Ischenderoglu [2], el se aşează liniştit la Tîrgovişte [3]. Domnul paralitic [4], care cere de la Braşoveni un « leagăn », adecă trăsură pe arcuri [5], se ocupă cu clădirea mănăstirii Glavaciocul [6], dar trebui să-şi care trupul bolnav pănă la Sultanul, spre închinare [7] şi de aceia Baiezid al II-lea cita ca un model pe acest viteaz care se arăta în stare să-şi judece ţara, rămînd statornic în vechea capitală [8].

De aici plecă el, în 1484, ca să întovărăşească pe Sultan la cucerirea Chiliei şi Cetăţii-Albe; aici se întoarse, după acest trist act de necreştinească şi neromănească supunere [9]. Doar de merge să vadă ctitoria lui din Glavacioc la 1486 [10], poate chiar la Huhurezi-Hurez [11]. La Bucureşti îl aflăm doar la 30 Iunie din acest de pe urmă an [12],

---

[1] Miletici şi Agura, *o. c.*, pp. 338—9; Iorga, *Studii şi documente*, XVIII, pp. 71—3. Pentru satele vlăşcene, între care şi Găeşti (al lui Gae), Marta Andronescu, *l. c.*, no. 517.

[2] Iorga, Hurmuzaki, XV¹, p. 117, no. ccx.

[3] Cf. I. Bogdan, *o. c.*, pp. 183—5; Tocilescu, *o. c.*, pp. 152—3.

[4] V. Leunclavius, *Historiae musulmanae Turcorum*, Frankfurt 1591, col. 675.

[5] Cf. I. Bogdan, *o. c.*, pp. 184—5; Tocilescu, *o. c.*, p. 153. Cererea de doftor pentru « boli de picioare »; I. Bogdan, *o. c.*, pp. 301—2; Tocilescu, *o. c.*, pp. 410—1.

[6] Al. Lapedatu, *Vlad-Vodă Călugărul* (din *Convorbiri literare*, XXXVII, p. 619).

[7] Stoica Nicolaescu, *Documente slavo-române*, pp. 1—2; Tocilescu, *o. c.*, pp. 175—6.

[8] Cf. Venelin, *o. c.*, pp. 124—6; Miletici şi Agura, *l. c.*, p. 340; Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino*, p. 27, no. 37; Filitti, *Arhiva Cantacuzino*, pp. 17—8; Lapedatu, *o. c.*, p. 1148; pp. 1148—9, no. 7; I. Bogdan, *o. c.*, p. 191; Tocilescu, *o. c.*, p. 156; Marta Andronescu, *l. c.*, n-le 547—8.

[9] Ghibănescu, *o. c.*, I, pp. 288—289; XVIII, pp. 81—83; Ştefulescu, *Doc. slavo-romîne*, pp. 26—27, la Marta Andronescu, *l. c.*

[10] *Columna lui Traian*, VII (1876) pp. 468—9.

[11] Iorga, *Studii şi doc.*, XIV, p. 1, nota 1.

[12] Ştefulescu, *o. c.*, pp. 27—8; Ghibănescu, *o. c.*, I, pp. 289—90.

iar pe urmă în 1487, cînd hotărăşte şi pentru vama de la Brăila[1]. De acuma, îl mai găsim, une ori, acolo, de la 1488 înainte [2]. De la Bucureşti se îngrijeşte de lucrul la policandrul Coziei, în 1492 [3]. *Grija Drăculeştilor pentru noua Capitală se învederează astfel pînă la moartea atît de evlaviosului Domn.* Dar, de la 1494, actele lui sînt date din Tîrgovişte [4]. Acolo va fi şi murit el, dar îl vor fi dus pentru îngropare la ctitoria lui din Glavacioc.

Urmaşul, Radu, pe care clerul, acoperit de binefaceri, l-a întitulat: cel Mare, era în Ianuar 1495 la Craiova [5]. Dar el se aşează statornic la Tîrgovişte [6], în margenea căreia ridică măreaţa biserică din Deal. Numai în Novembre 1497 îl aflăm la Bucureşti ca şi în April 1498 [7], în Ianuar 1499, apoi numai la 1505, Iulie [8].

Venit de peste munţi, Mihnea-Vodă începe, în Iunie 1508, cu un document din Argeş, prim popas [9]. Dar în acelaşi an el se coboară la Bucureşti [10]. E în luptă cu Turcii şi, sprijinit din Ardeal, stă la pîndă spre

---

1 Iorga, *Operele lui C. Cantacuzino*, p. 27, no. 39.

2 Ştefulescu, *o. c.*, pp. 28—30; *Gorjul istoric*, p. 159; Ghibănescu, *o. c.*, I, pp. 291—4; Ionnescu Gion, *Bucureştii pînă la 1500*, p. 194; Miletici şi Agura, *l. c.*, pp. 341—3, etc. V. Marta Andronescu, *l. c.*, la aceste date.

3 Iorga, în Hurmuzaki, XV [1], p. 133, no. CCXLI. V. şi *ibid.*, p. 134, no. CCVLIII.

4 *Ibid.*, p. 141, no. CCLVII; pp. 142—3, n-le CCLVIII—IX; Lapedatu, *o. c.*, p. 622, nota 1; p. 1153, n-le 38, 42.

5 Miletici şi Agura, *l. c.*, p. 347; Ghibănescu, *Vlad Călugărul*, în *Arhiva* din Iaşi, X, p. 138.

6 Marta Andronescu, *l. c.*

7 Ionnescu-Gion, *Bucureştii pînă la 1500*, p. 195; Docan, *Studii privitoare la numismatica Ţării-Româneşti*, în *An. Ac. Rom.*, *Mem. secţ. ist.*, ser. III, XXXII, p. 538. Odată la Dîlga; Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], p. 149, no. CCLXXII.

8 Miletici, *l. c.*, pp. 59—60; I. Bogdan, *o. c.*, p. 219; Minea şi Boga, *l. c.*, pp. 214—5; Ghibănescu, *o. c.*, I, pp. 316—7; Ştefulescu, *Doc.*, pp. 57—60; Marta Andronescu, *l. c.* De aici ne părăseşte această preţioasă călăuză, pe urma căreia s'au restituit itinerariile domneşti de mai sus.

9 Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], pp. 183—4, no. CCCXXXIV.

10 *Ibid.*, p. 187, no. CCCXL.

Giurgiu [1]. El califică această reşedinţă de « cetate ». Şi în 1509 e tot acolo [2].

Il urmează, după detronarea crudului Domn şi izgonirea în Ardeal, unde-l ucise partidul lui «Ţepeluş», tînărul Vlad, zis Vlăduţ, care scrie din această capitală în 1510 [3]. Dacă în 1511 trece la Tîrgovişte [4], apoi şi în munţi, la Boişoara, supt ameninţarea Turcilor, cari-l vor răpune [5], pentru ca înţelegerea cu Ungaria să fie datată din Dridu [6], el era să sfîrşească scurta lui Domnie, tăiat de begul dunărean, duşmanul său lîngă Bucureşti, «supt un păr» [7]. Lupta se dăduse, după Cronică, la Văcăreşti, satul lui Văcarea.

Pornind din Tîrgovişte, la 1512 [8], Băsărabul cel nou, odinioară boierul Neagoe, legat încă de la început de părăsitul Argeş, unde-şi va ridica minunea [9], vine la Bucureşti încă din 1512 [10]. Dar Tîrgoviştea, unde era la 1519, ocupat cu clădirea puternicii Mitropolii, îl va reţinea pe acest călător pentru ctitoriile frumoase [11]. *În tulburările ce urmară, lupte pentru tron şi grea apărare contra Turcilor, nu mai poate fi vorba de o adevărată Capitală.* Dar Radu de la Afumaţi era un boier ilfovean, cu vatra lîngă Bucureşti, şi o parte din luptele lui se poartă, ca la Glubavi şi Cle-

---

1 *Ibid.*, pp. 188—89, n-le CCCXLIII—IV.

2 *Ibid.*, pp. 190—1, no. CCCXLVII; pp. 191—2, no. CCCXLIX; p. 193, no. CCCLII; p. 194, no. CCCLIV. Acolo şi Logofătul Tudor; *ibid.*, pp. 193—4, no. CCCLIII.

3 *Ibid.*, p. 206, no. CCCLXXII; p. 207, n-le CCCLXXIV—V.

4 *Ibid.*, p. 210, no. CCCLXXIX.

5 *Ibid.*, p. 212, no. CCCLXXXIII.

6 *Ibid.*, pp. 213—314, no. CCCLXXXV.

7 Cronicile ţării, în *Magazinul istoric*, I şi IV. Cf. Iorga, *Inscripţii*, I, p. 101, no. 6; *Ist. Romînilor*, IV.

8 Iorga, în Hurmuzaki, XV[1], p. 218, no. CCXCIII. Şi în 1516; *ibid.*, pp. 234—235, no. CCCCXXVIII.

9 *Ibid.*, p. 221, no. CCCC.

10 *Ibid.*, p. 220, no. CCCXCVIII; p. 221, no. CCCCI; p. 235, no. CCCCXXIX.

11 *Ibid.*, pp. 240—1, n-le CCCCXXXVII—VIII. Invitarea Braşovenilor la sfinţirea bisericii Inălţării; *ibid.*, pp. 243—4, no. CCCCXLIII. Acolo se încheie şi delimitarea cu Ardealul; *ibid.*, pp. 244—7, no. CCCCXLV. Şi la Piteşti, în legătură cu acelaşi lucru; *ibid.*, pp. 237—8, no. CCCCXXXIII.

jani, în părţile Neajlovului[1]. Numai la 1528, asigurat pentru moment, el se aşează, pentru puţin timp, la Bucureşti[2]. Loc de îngropare a Domnilor rămâne, de la Băsărabă-Neagoe, Argeşul, cu noua biserică episcopală.

Supt Domnii de spre jumătatea secolului, Tîrgoviştea se impune ca Scaun de Domnie[3]. Vlad-Vodă din 1530 scrie însă din Bucureşti[4]. Acest Vlad-Vodă, al cărui urmaş, Vlad-Vintilă, va fi ucis, ca Gulielm-cel-Roşu, regele Angliei, în pădure, la vînătoarea acelora cerbi cari erau prin desişul pădurilor şi în epoca preistorică, piere el însuşi, ca Frederic Barbarossa în rîul Selef, la scăldatul în Dîmboviţă, lîngă satul Popeşti, cu urme preistorice[5]. La Tîrgovişte stă şi Radu Paisie[6], şi aici se coboară odată şi rătăcitoarea nenorocită princesă sîrbească, fără soţ şi fără fiu, văduva lui Băsărabă-Neagoe[7].

Dar, cu atîrnarea tot mai deplină a ţării de Turci, Bucureştii înlătură, pe mult timp, Tîrgoviştea. Aceasta şi în Domnia «drăculescului» Mircea Ciobanul şi în aceia a adversarului său din altă ramură, Pătraşcu-cel-Bun[8]. Cel d'intîiu îşi cîştigase Scaunul luptînd chiar lîngă Bucureşti, la Măneşti, — apoi Buftea —, satul urmaşilor lui Manea, şi la Periş (ca şi Peret, locul cu Peri, popas de ciobani)[9]. *Acuma însă, împreună cu cetatea şi Curtea, este şi oraşul.*

---

[1] Iorga, *Ist. Romînilor*, IV. El scrie din Tîrgovişte la 1525; Iorga, Hurmuzaki, XV[1], pp. 283—4, n-le DXIV—V; p. 285, no. DXIX; p. 286, no. DXX; p. 291, no. DXXXI; p. 292, no. DXXXVI; p. 306, no. DLXIII.

[2] *Ibid.*, pp. 302—4, n-le DLIV—V.

[3] V. şi *ibid.*, p. 344, no. DCXXXXIX (de la Moise-Vodă, 22 Novembre 1529). El e înmormîntat la Bistriţa.

[4] *Ibid.*, p. 358, no. DCLXVIII.

[5] Cronicile ţării, *ll. cc.*

[6] Iorga, Hurmuzaki, XV[1], p. 404, no. DCCLXI; pp. 406—7, n-le DCCLXIV. DCCLXVI—VII.

[7] *Ibid.*, p. 408, no. DCCLXVIII.

[8] Pentru acesta v. şi *ibid.*, pp. 511—2, no. DCCCCXLV (14 Mart 1555).

[9] Cronicile ţării, *ll. cc.* Pentru cei doi Măneşti, broşura recentă a d-lui I. C. Filitti. Ionnescu-Gion se întreba dacă nu e o legătură între Mircea Ciobanul şi legenda ciobanului fundator; *Ist. Buc.*, p. 39.

CAPITOLUL III

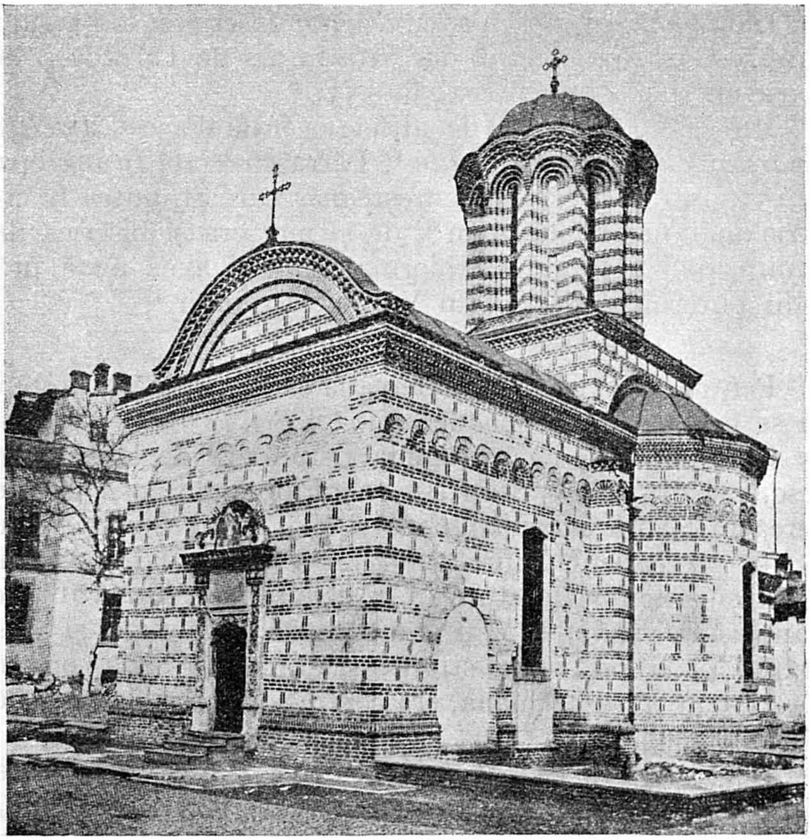
Începuturile orașului București

Nu exista în București nicio biserică domnească înainte de Domnia lui Mircea Ciobanul, care n'a fost numai nesățiosul măcelar al boierilor săi și, oricum, avea lîngă dînsul pe însăși fiica lui Petru Rareș, nepoata de fiu a lui Ștefan-cel-Mare, acea Chiajnă prin care a pătruns în Muntenia, ca în paraclisul de la Cozia, sistemul de clădire alcătuit pe încetul în Moldova ei.

Dar fostul călugăr Paisie de la Argeș, odinioară Petru Voevod, care, la suirea pe tron, împreună cu fiica lui Băsărabă-Neagoe, care aducea cu dînsa necesitatea ctitoriilor, — și s'a lucrat mai departe și la Argeș și la Mitropolia din Tîrgoviște —, ridică, *de sigur și cu scopuri militare*, în margenea încăpătorului oraș, pe un tăpșan, încunjurat de gropi de lut, o frumoasă mănăstire, care, fiind acoperită cu plăci de plumb, a rămas pentru popor Plumbuita.

Mircea, Doamna, de la care a rămas și « Crucea Doamnei Mirceoaia », în amintirea vre unei lupte [1], și cei trei fii ai lor, dintre cari unul, Petru, șubredă ființă, menită a muri într'un exil asiatic, urmă, cîțiva ani, supt tutela mamei, pe părintele său, ridicară dincolo de Dîmbovița o Biserică a Curții. Cercetările asupra acestei zidiri, refăcută la începutul secolului al XVII-lea, au scos la iveală, împreună cu torsade de cărămidă asemenea cu cele de la Snagov, unde biserica principală fu refăcută, după o

[1] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 9.

Biserica de la Curtea Domnească.

întăie întărire de Băsărabă-Neagoe, de aceiaşi păreche domnească, o ţesătură din pătrate de ciment încunjurate cu cărămizi puse pe muche, şi au răsărit şi unele elemente ale unei delicate picturi din această jumătate a secolului al XVI-lea.

Dar pănă atunci n'avem nicio descriere a oraşului care se ridica pe încetul, dar care fu ars de Turci la scoaterea cu sila a lui Mircea, în 1554 [1].

Mircea-Vodă apare, de altfel, ca întăiul care *stabileşte hotarele cetăţii sale de Scaun* [2]. Pătraşcu-Vodă fu îngropat la 1557 într'o biserică bucureşteană, care ar putea fi ctitoria înaintaşului duşman [3], de şi mai era şi biserica devenită apoi a Banului Ghiorma, unde-şi avea nouă prăvălii puternicul şi bogatul Vornic Dragomir [4].

Pentru a întîmpina descrierea la călătorii străini trebuie să se mai aştepte două decenii.

Cînd se isprăvi cu Domnia risipitoare de sînge boieresc, *vărsat aici în Bucureşti*, a «Ciobanului», şi cu trecerea în Scaun a copilandrului Petru, noul Domn fu fiul acelui pretendent Mircea, fiul lui Mihnea, care, scăpînd de duşmanii lui, se stînsese în străinătate. Botezat Alexandru, ca vechiul Domn muntean de pe la 1430, şi acest stăpînitor crescut între străini, şi anume în Siria, printre Greci, cu cari se asămăna, era condus de o femeie cu suflet bărbătesc.

De şi nu era din neamul nostru, ci fiica unui Grec şi a unei Perote, Doamna Ecaterina, ctitoră şi aiurea, ca, în margenea oraşului, la biserica lui Radu Paisie,

---

[1] Cronicile ţării.

[2] Act din 1636; *Mitropolia Bucureşti*, pach. 170, no. 6; citat întâiu de Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, p. 39.

[3] Cronicile ţării. El ar fi mers, pe vremi de molimă, şi, prin sate, unele destul de departe, cum e Cocorăştii, cu biserica de la Matei Basarab, şi Grindul; *ibid.*, p. 39. E la Gherghiţa în 1555; Iorga, în Hurmuzaki, XI, p. 888.

[4] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 41.

Foasta mănăstire Plumbuita (acum în reparație). Clopotnița și turnul sînt din secolul al XVII-lea.

numită după acoperişul ei de metal, considerat ca un lucru nou şi minunat, Plumbuita [1], a îndemnat la opere de pietate şi de artă. Astfel pe locul unde fusese de sigur întăiul modest lăcaş de închinare, pe numele lui Alexandru-Vodă celui de al doilea se înălţă o solidă biserică de piatră, transformată de trei ori, la începutul secolului al XVII-lea, apoi la sfîrşitul celui de al XVIII-lea şi în fine acum vre-o sută de ani, în care un studiu atent ar avea să descopere, ca la Curtea Domnească liniile de la început, topite în adausurile greoaie. E «Radu-Vodă», în care singură clopotniţa nu e din acel d'intăiu plan, ci un adaos al Domnului, nepot de fiu al lui Alexandru, după care biserica-şi iea numele.

Aici se înmormîntară pe urmă doi nepoţi ai soţilor domneşti, supt micile lespezi împodobite care se văd şi astăzi: Vlad Voevod şi domniţa Elena, frate şi soră, fiii acelui Mihnea, prea-iubit fiu al Ecaterinei, rămasă regentă pentru el după moartea lui Alexandru, care Mihnea, silit a trece la Islam, a rămas în gura poporului cu porecla de despreţ: «Turcul»: e curios că-l vedem pomenind, doi ani înainte de turcire, pe «mulţii Turci care a venit în Ţara-Românească» [2]. Alexandru însuşi, care muri în 1577, şi-a aflat în ctitoria sa locul de odihnă.

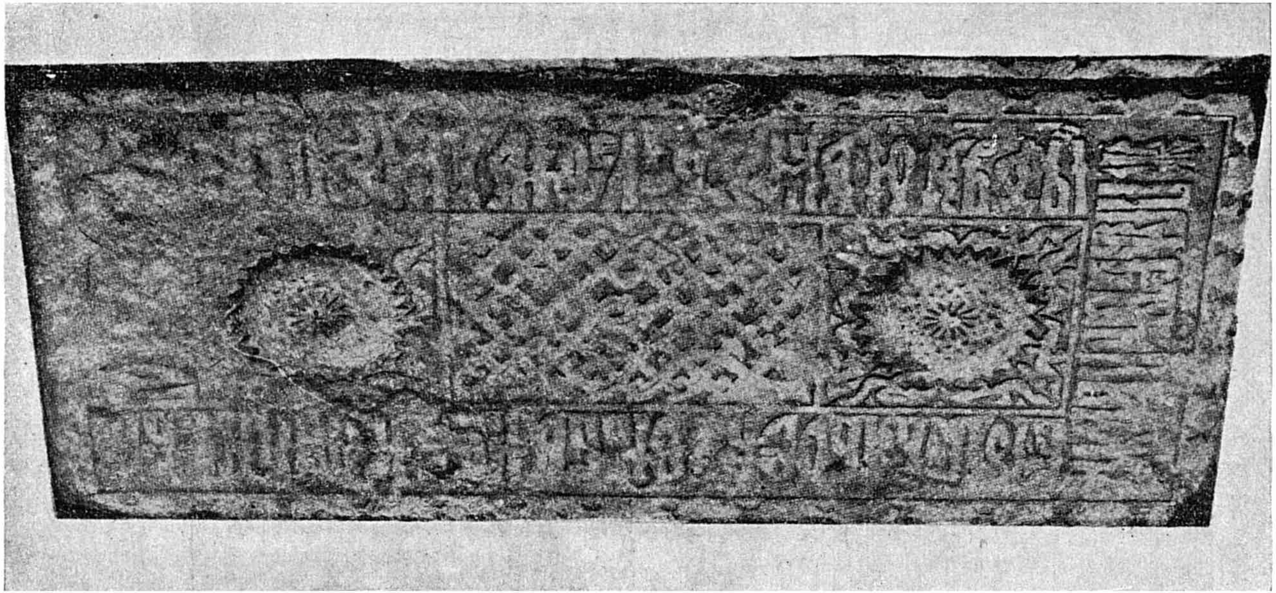
Această reşedinţă a lui a trebuit să şi-o apere şi să şi-o recîştige. Ion-Vodă-cel Cumplit al Moldovei veni la 1574, ca rebel contra Sultanului, aducînd cu el un Domn nou, Vintilă, din neamul lui Pătraşcu-cel-Bun. Izbânda aceštui eroic desperat fu însă scurtă. După o nouă luptă de la Bucureşti, aproape exact o sută de ani de la cea împotriva lui Radu-cel-Frumos, cetatea fu cucerită de boierii credincioşi, Vornicul Dragomir, Comisul Mitrea, Păharnicul Bratu şi însuşi pîrcălabul cetăţii, Ioan [3], şi capul lui Vintilă, stăpînitorul de cîteva zile, rînjia, prins în cuie, pe zidurile ei umile [4].

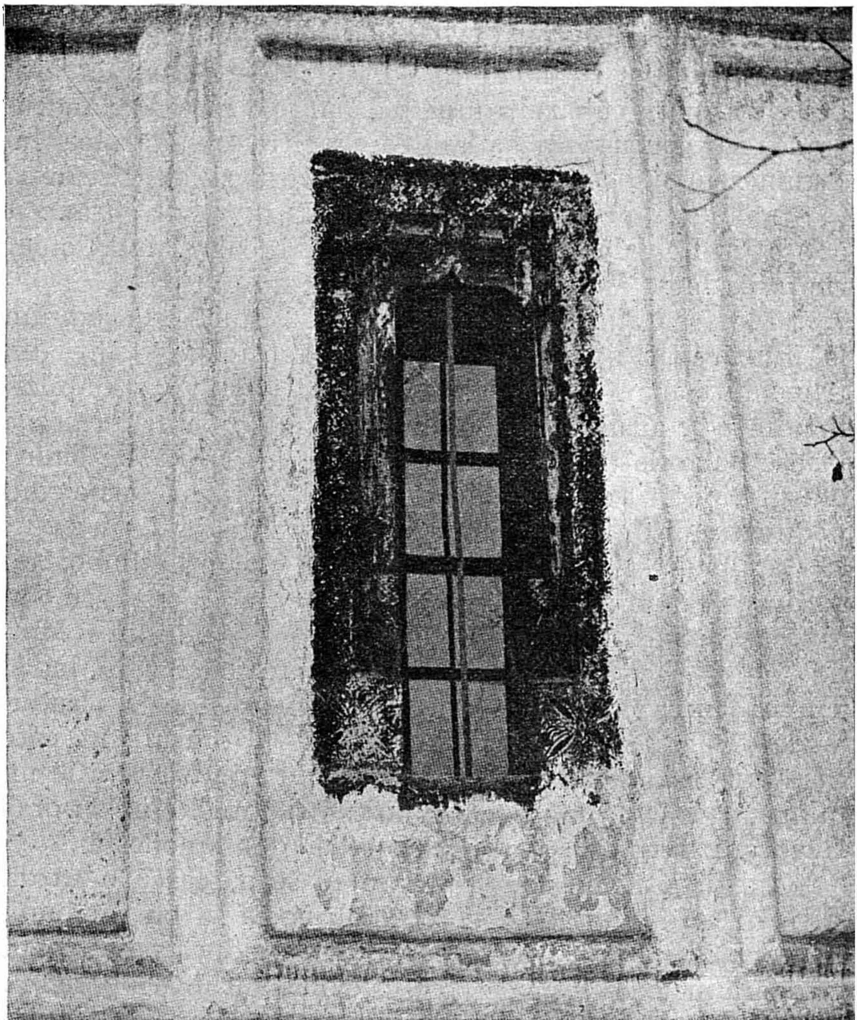
[1] Întăiu, în Iorga, *Ospiti romeni in Venezia*, Bucureşti 1931, la p. 81.
[2] Iorga, în Hurmuzaki XI, p. 900.
[3] Cronicile ţării.
[4] Iorga, *Ist. Romînilor*, IV.

Biserica de la Plumbuita

Mormântul de la Radu-Vodă al domniţei Elena, fiica lui Mihnea.

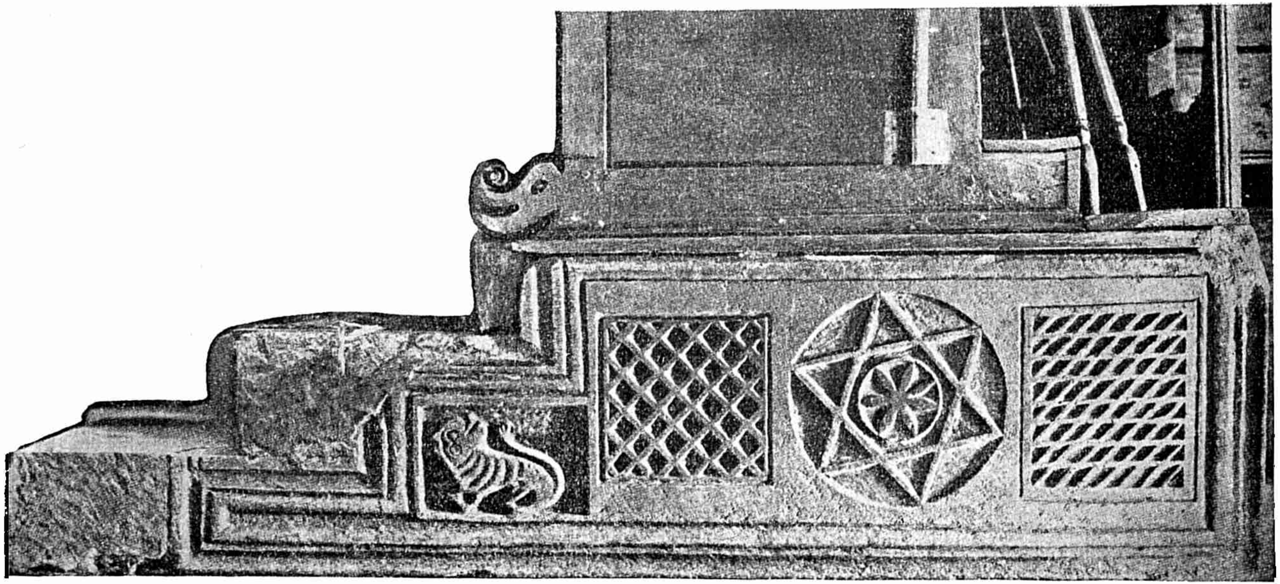
Fereastră de la Plumbuita.

Pe atunci ne întîmpină o întăie presintare a Bucureştilor ajunşi Capitală, avînd o Curte domnească, în care, în bubuitul tunurilor, se ridică de Domn, în faţa boierilor mari, păharul, după o datină pe care Alexandru-Vodă n'o putuse găsi aiurea, pentru «sănătatea lui Dumnezeu», — ceia ce oaspetele, poftit şi el, înseamnă în româneşte chiar. Visitatorul e, la 1574, un Frances, avocatul Lescaloppier, venind din Ardeal, şi iată chiar rîndurile lui:

«Plecasem înainte de ziuă (6—7 Iunie) şi venirăm la Bucureşti, noaptea. Zidurile acestui oraş sînt din trunchiuri mari de copaci înfipţi în pămînt, unul răzimîndu-se pe altul, şi legate împreună cu grinzi în curmeziş, prinse de acele trunchiuri cu legături *(chevilles)* de lemn; oraşul e podit cu trunchiuri de copac», — pe o vreme cînd podirea multor oraşe europene era numai la început. «Prin Bucureşti trece un rîu care se chiamă Dîmboviţa. In acest oraş găsirăm pe Voevodul Alexandru, în ajutorul căruia», — după năvălirea «cumplitului» Moldovean, — «veniseră boierii de căpetenie ai ţării lui şi Turcii. Ţinea pază bună în castelul său», — de la «Radu-Vodă» —, «încunjurat de ziduri ca şi oraşul; în care castel ne închinarăm lui. A fost foarte greu să se afle un tălmaciu de latineşte pentru mine» (şi totuşi erau în oraş Ragusani, ştiutori şi de latineşte şi de slavoneşte).

«In sfîrşit Domnul porunci să ni se găsească o gazdă şi să ni se dea un tain, şi ni dădu cocia sa cu cai buni, împreună cu un secretar al său, ca să ne ducă peste toată ţara fără nicio cheltuială» (acesta e obişnuitul *mehmendar)*. El primi cu plăcere *(gracieusement)* scrisoarea domnului ambasador» (al Franciei) «şi a făgăduit să facă tot ce se doria de la dînsul şi să scrie din nou la Constantinopol, pentru ca, dacă dumnealui fratele ambasadorului, venind din Polonia» (Montluc), «ar trece pe acolo, să-l onoreze ca pe un sol al unui rege al Franciei, pe care voia să-l servească.

Palatul *(palais)* lui era din păreţi de scînduri, umpluţi cu golomoaţe de noroiu avînd în ele şi paie tăiate.

Sculptură de la scaunul domnesc la Plumbuita.

Furăm duşi ca să vorbim cu dînsul într'o sală mare acoperită cu covoare turceşti *(tapissée de Turquie)*, cu părţi ridicate» (*reliefz:* prispe) de jur împrejur, cam la trei picioare de înalte, ca la caravanseraiuri, La capătul salei, în faţă cu uşa, prinţul acesta era aşezat într'un Scaun *(chaire)*. Nimeni nu era pe această parte ridicată decît el şi un copil de casă alăturea, care mi-a luat scrisoarea şi a dat-o prinţului. Cîteva topoare de oaste sau buzdugane erau în mijlocul acestei sale.

Tălmaciul latin odată sosit, prinţul puse pe copilul de casă să-i dea scrisoarea mea ca s'o cetească tare şi s'o tălmăcească. Ştiam că nu era nimic tăinuit, dar, cînd a fost să vorbească el, porunci ca toată lumea să se ducă în fundul încăperii, chiar şi acel copil de casă al său, şi a rămas numai tălmaciul, care părea să desluşească vorbele mele latine în lungi cuvîntări. Prinţul mi-a vorbit în puţine cuvinte.

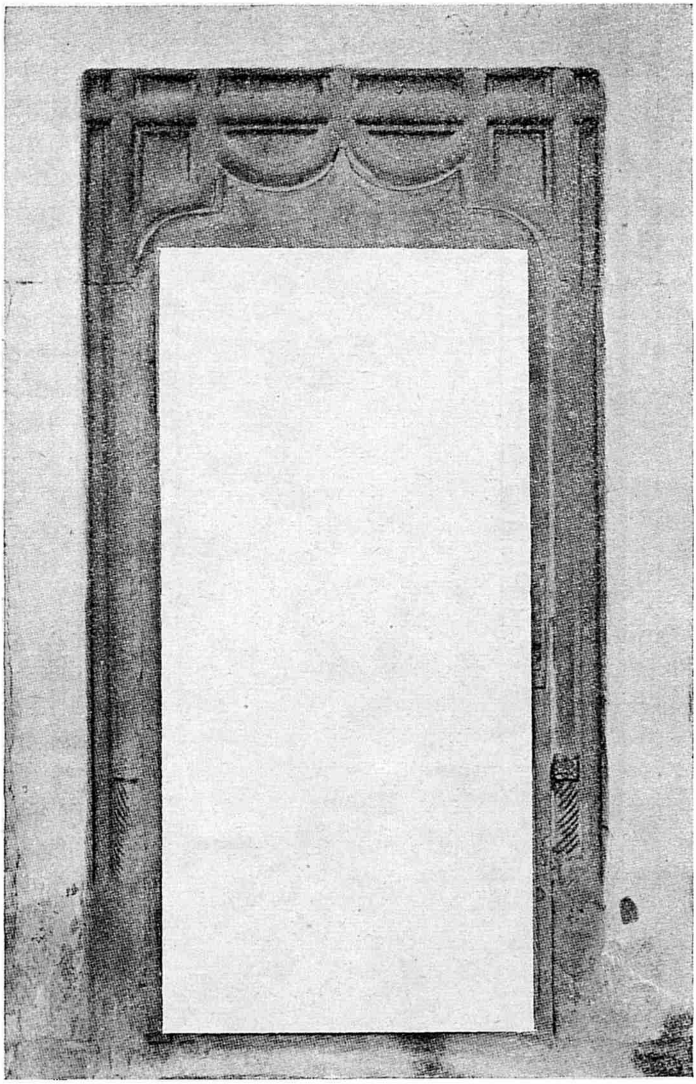
Am ieşit din castel la lumina unei torţe şi am fost duşi în casa unui orăşean, unde au fost apoi aduşi Ardelenii noştri», — nobili unguri cu cari se negocia —, «cari trăseseră în gazdă aiurea, pe cînd eram ţinut cu prinţul. Ni se găti un prînz bogat de un bucătar al prinţului, care fusese anume trimes.

A doua zi, la 19 Iunie, ne-am primblat prin oraş, unde n'am văzut nicio clădire frumoasă. Doüă biserici, una grecească, alta luterană *(sic)*, erau de lemn, la toate coperemîntul fiind de ţigle, de şindilă sau de stuf.

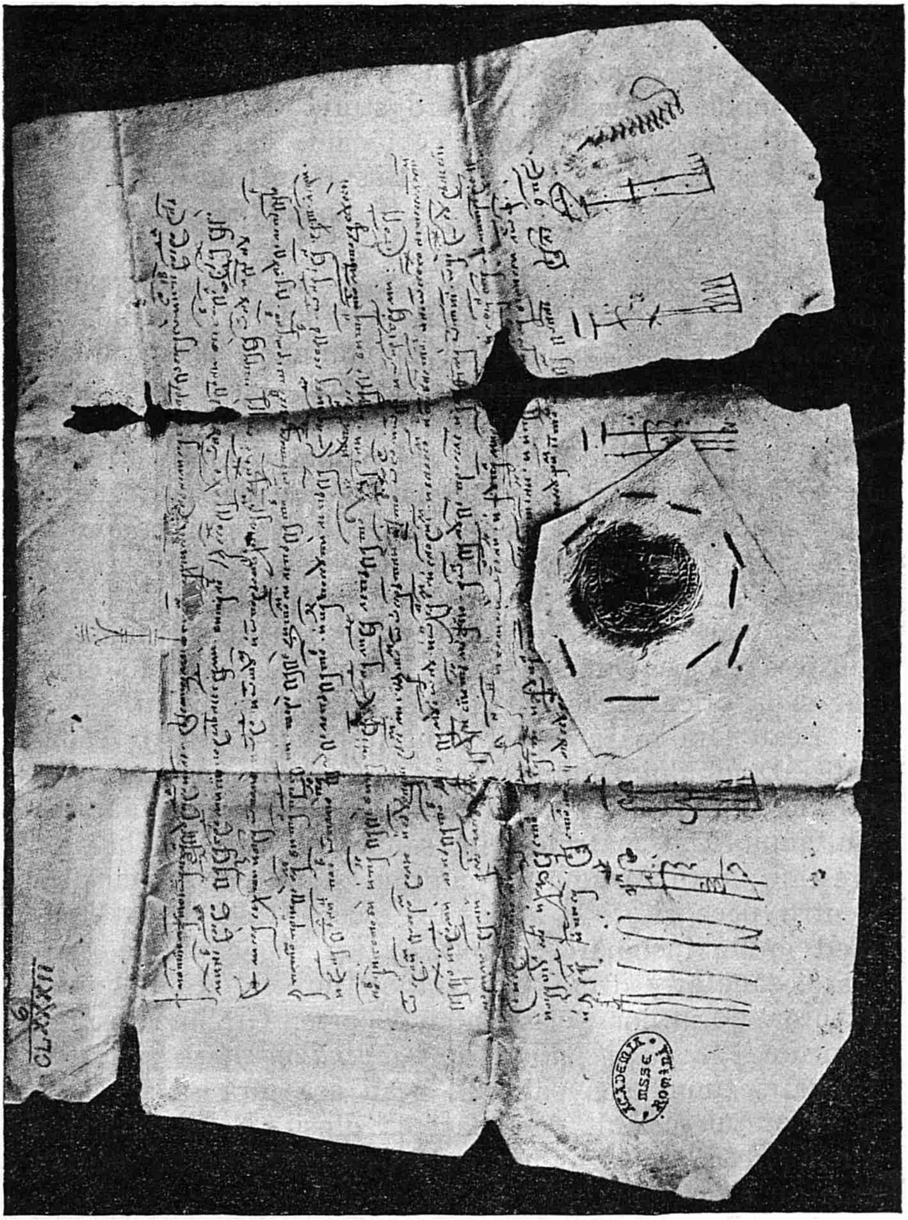
Ţara e roditoare, dar nu e nici piatră nici ardesie. După prînz şi cină, am mers să dormim la Popeşti *(Vopechta)*, un sat, unde vicontele de Tavannes, mergînd din Polonia la Constantinopol, era să fie ars, căci într'o colibă ticăloasă focul se aprinse prin nebăgarea de samă a unuia dintre ai săi, care, prinzînd lumînarea de păretele de lemn şi pămînt, a adormit. Ţăranii alergară la foc şi, crezînd că erau ostaşi de-ai Domnului Moldovei, îi atacară şi-i răniră. D. de Tavannes a fugit în păduri, de unde, a doua zi, aflîndu-se la Bucureşti, Voevodul l-a primit cu omenie, a trimes să caute tot ce pierduse, a adus pe

Mormântul lui Vlad, fiul lui Mihnea-Vodă.

Uşa de la Plumbuita.

Document de la Alexandru-Vodă Mircea (1577)

răniţi, şi li-a dat un hirurg care i-a întovărăşit pînă la Constantinopol, ca să-i îngrijească pe drum.

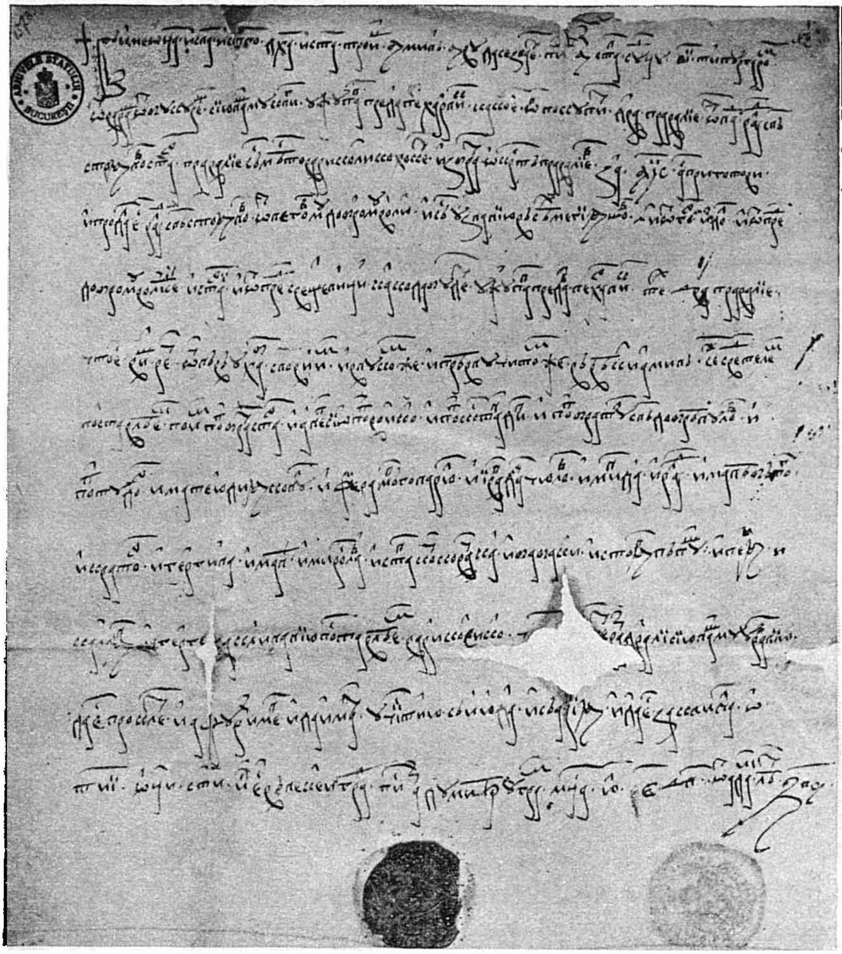
La 23 am ajuns la un orăşel, cel din urmă din Valahia, unde Voevodul ţinea o strajă de puţini ostaşi, cari, printr'o singură grindă ce închide calea, împiedecă de a trece fără carte de drum. Ei stau într'un turn», — la Bran —, « unde întră printr'o scară lungă, pe care o trag apoi după dînşii.

Toată aceasta ţară şi Moldova şi cea mai mare parte din Ardeal au fost împoporate cu colonii romane, pe vremea lui Traian Impăratul. Căpitanul se chema Flaccus, şi el a dat acest nume nou ţării: Flacchia şi, prin alunecarea graiului: Vlachia. *Oamenii ţării îşi zic adevăraţi urmaşi ai Romanilor*, şi-şi numesc limba « româneşte» *(romanechte)*, adecă romană; cea mai mare parte din cuvintele lor sînt pe jumătate italiene şi pe jumătate latine, amestecate cu greceşte şi cu alandala *(baragouin)*.

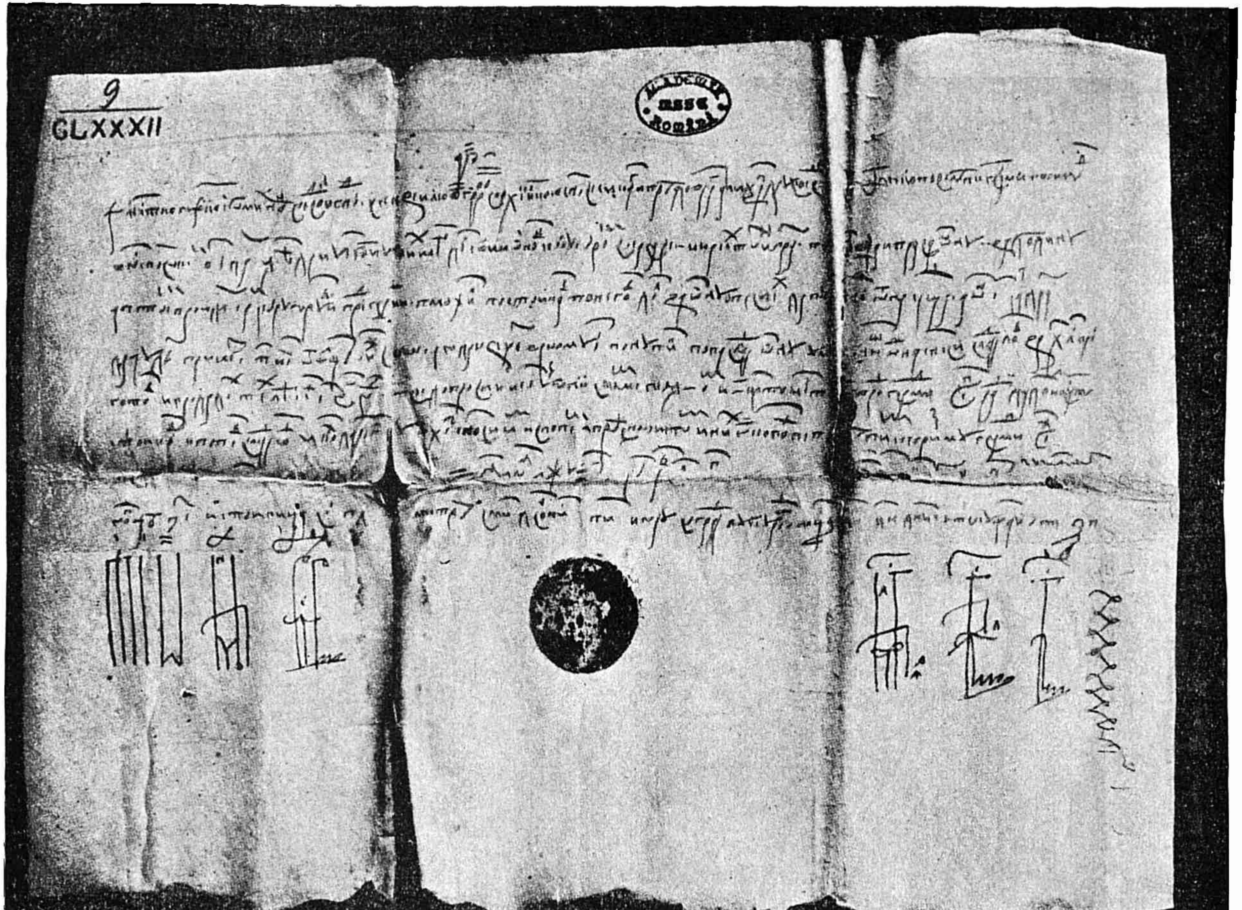
Au mare scîrbă de Papa şi de Biserica romană şi cinstesc ca pe Dumnezeu pe Voevozii lor; şi în orice fac şi la orice rugăciune îl pun totdeauna întăiu.

Beau fără măsură. Cel d'intăiu păhar e pentru «sănătatea Domnului Dumnezeu *(la sanitat da dna zou)*, al doilea în sănătatea Voevodului, al treilea în sănătatea Sultanului, al patrulea în sănătatea tuturor bunilor creştini, între cari nu ne cuprind şi pe noi, al cincilea pentru pace şi de la al şaselea încep cu cei de faţă, făcînd multe închinări *(cérémonies)* şi rugăciuni de mîntuire, sănătate, drum bun şi bun întors, cu împlinirea tuturor dorinţilor şi aşa mai departe. Grăbind aşa cu băutura *(preschantz ainsi sur la vendange)*, se ridică în picioare, ţinînd sus păharul, beau aşa fără să se aşeze şi te preţuiesc mult dacă faci ca dînşii. Beau din nişte sticle *(fioles)* cu gîtul lung, greu de întrebuinţat pentru cine nu e obişnuit.

Am aflat că, atunci cînd Voevodul e şi el de faţă, are masa lui foarte sus şi lîngă dînsa alta mult mai jos, unde sînt aşezaţi cei ce mănîncă împreună cu el, şi, cînd vre

Act de la judeţul Stan (1578).

Document de la Mihnea-Vodă

unul vrea să beie, merge întâiu să sărute picioarele Voevodului. Și mănîncă tot cu capul gol [1]».

Pe atunci cad și cele mai vechi acte bucureștene, date, în 1578, de județul Stan, cu cei doisprezece pîrgari ai lui, ca recunoaștere a unei vînzări făcute înaintea preoților și înaintea «oamenilor buni și bătrîni», redactarea fiind a grămăticului Dumitru [2]. E interesant să se știe, după al doilea document, numele acestor mai vechi Bucureșteni: popa Bratul cel bătrîn și nepotul, popa Voicu, popa Constantin, popa Bratul cel tînăr, fiul lui Dobreanu, popa Tudor, diaconul Matei, Fiera «mirgănariul», Ioan Danciu, Minda, Radu, Manea Bîtog, Grecul Craton, Gherghina, Manea, Miroslav, Stan Cocîcoracîca, Babachi, Stoian Păpușa, Petru, Caloian, Gheorghe [3]. Alte asemenea «cărți» sînt din 1580 (județul Caloian; nume și Ioan al Danciului, Jitcu, Oprea Debel), din 1587 (județul Baciu), din 1590 (județul Vîlcan), din 1619 (județul Dumitru; marturi: popa Borcea Clisiarul, popii Dragu și Vlad, Dumitru Tîrnăcopul, Nica Jupoitul, Stoica Butarul, Bratu; e vorba și de bărbierul Dobrișan), din 1628 (județul Dumitru și popa Borcea clisiarul, popii Dragul și Ivan, fostul județ Seman, Bratul logofăt), din 1631 (județul Dumitru al Bahnei), din 1632 (județul Gherghe; apar bacali, mătăsari, bărbieri, cizmari, rachieri).

Trece numai puțină vreme după aceasta. Domn e acel tînăr Mihnea, de care se îngrijește cu atîta iubire și înțelepciune Doamna Ecaterina, văduvă.

Drumețul, care se coboară tot din Ardeal, e un om de înaltă știință, adunător de inscripții și viitorul editor al cronicilor despre cruciate, Jacques Bongars. Și el merge la Curte, unde e și Apuseanul Walter din Silesia, și un Marsilies, Bertrandy, și de aici capătă el pașaportul, «cartea» lui

---

[1] Edmond Claray, în *Revue d'histoire diplomatique*, XXXV (1921), pp. 46—8.

[2] Între martori și Grecul Babachi; întăiu în Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 719 (facsimile).

[3] Întăiu, *ibid.*, pp. 723—4.

Vodă, cu care va merge, primit în chiar caravana «carălor domneşti», les «carres dominesques», spre Constantinopol. Jurnalul are acest scurt cuprins despre Bucureşti:

«A doua zi, tot pe Dâmboviță, am plecat şi ne-am culcat la Bucureşti, unde e Curtea, într'o Joi. A doua zi, chemați în Divan, am presintat scrisorile noastre lui Mihnea... [Era acolo şi] Barthélemy Bertrandy, din Marsilia. Domnul, în vârstă cam de douăzeci şi cinci de ani, a întrebat dacă nu voim să întrăm în slujba sa, dacă n'avem daruri de adus; a poruncit să ni se dea tain de la Curte. La 1-iu Iulie, a trimes să ne caute trupeşte prin Marele Postelnic, care a luat toate hârtiile noastre, ca să vadă ce este în ele. Cum tălmaciul lor nu se pricepea, au fost întrebuințați nişte nobili ragusani şi apoi frații Sfântului Francisc. Seara ni s'au dat inapoi.

«Marți, în 21, ni s'a adus o carte de trecere, în sârbeşte, pentru trecerea Dunării; pecetea era cu cerneală. Oricât ne-am fi trudit, n'am putut vorbi Domnului. Dar, după marile noastre stăruințí, Postelnicul ni-a dat un ticălos de Portar, ca să ne ducă până la Dunăre, unde spunea el că vom prinde carăle domneşti care mergeau la Stambul, fiind plecate cu o zi mai înainte...

«În toată țara nu e zidire de piatră decât bisericile şi mănăstirile, care sînt frumoase, şi Curtea din Bucureşti [1]».

Această părtenire pentru Bucureşti a familiei Mirceştilor din ramura «drăculească» nu se întinde şi asupra scurtului, dar aşa de interesantului intermezzo al Domniei «italianisatului» şi «francisatului» Petru-Vodă cu cercelul în ureche, fiul «bunului» Pătraşcu. Acesta, cu gîndul tot la legăturile sale cu Apusul, e un *Domn de Tîrgovişte*. Bucureştii, unde va fi apărut fără îndoială mai mult decît odată, nu-i datoreşte nimic ca zidire —, tatăl său fusese ctitor numai la Rîmnicul-Vîlcii —, dar la Tîrgovişte îşi face el, de-asupra vechii Curți a lui Mircea,

[1] Iorga, în Hurmuzaki, XI, pp. 191—2.

și palatul de modă apuseană, așa cum văzuse în lungile sale rătăciri și, alături, acea biserică, totuși în neapăratul stil al Răsăritului, pe care a schimbat-o foarte mult întăiu Matei Basarab și apoi un Fanariot de la sfîrșitul secolului.

Apoi, după întoarcerea lui Mihnea, după trecătoarea așezare a neînsemnaților Domni de obîrșie moldovenească, Ștefan, Alexandru, pe cari acești Munteni îi împodobesc cu porecle urîte: « cel Surd », « cel Rău », Mihai Viteazul, de și fiu al lui Pătrașcu-cel Bun și frate al lui Cercel, primește, înainte de a începe războiul cu Turcii pe care-l avea de mult în gînd, drept Scaun de Domnie Bucureștii.

Și pe unul din dealurile stăpănitoare se înalță pe numele lui, peste temeliile celei mai vechi zidiri, din aceiași legătură a cimentului cu cadrul de cărămizi puse în lat, eleganta biserică rămasă legată de numele lui. Aici se face, și cu descărcarea de tunuri, uciderea creditorilor turci, între cari și ieniceri. Și, astfel, din descrierea lui Baltazar Walter, ruda curteanului lui Mihnea-Vodă, aflăm de casele de piatră — cea d'intăiu locuință boierească pomenită aici, pe lîngă prăvăliile lui Dragomir Vornicul și ale Portarului Jipa [1] —, ale Vistierului Dan, peste și mai veche ctitorie a jupănesei Caplea, de la începutul veacului [2]. E și vremea cînd în margene se ridica două mănăstioare noi: a lui Marcu sau Mărcuță, căreia i s'a zis Mărcuța, și Cernica, fundația lui Cernică Știrbei [3].

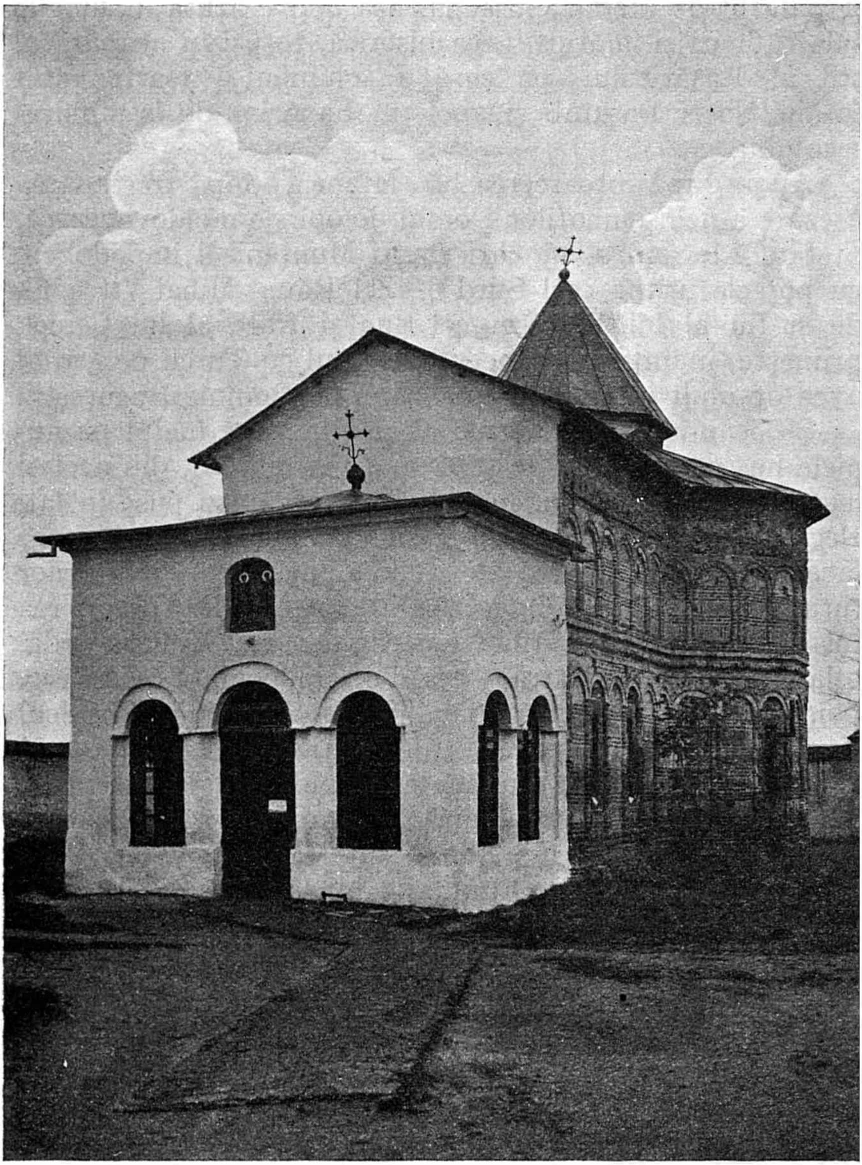
Pentru apărarea acestei Capitale, acum bine înjghebată, se dă lupta de la Călugăreni, care e cîștigată prin eroismul lui Mihai, dar el nu poate tăia drumul marii armate rău orînduite a Vizirului Sinan, care și întră în Bucureștii părăsiți și prădați de Ungurii din Curtea domnească [4], cari

[1] Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, p. 41.

[2] *Ibid.*, p. 47. Cf. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, I, p. 104.

[3] Pentru care, vechiu Bucureștean, și soția Chiajna, v. Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, p. 45. Cf. Iorga, în Hurmuzaki, XII, pp. LXXXVIII—IX, și P. P. Panaitescu, *Documente*, tabla. Vechea biserică de la Cernica nu mai păstrează nimic din prima ei formă.

[4] Cf. Iorga, Hurmuzaki, XII, pp. 61, 63, 91, no. CLI. Se așteptase resistență, gătindu-se tunurile; *ibid.*, p. 123.

Biserica Mărcuţa

erau să fie acum Capitala unei noi provincii turcești, Pașa avînd supt dînsul begi și subași. Și iată ce raportează despre palanca ridicată pe dealul de la Radu-Vodă intrigantul călugăr grec Nichifor Dascălul, care, pe la noi, răsbătea și până în Polonia, unde i se închiseră drumurile.

Orașul întreg fusese încunjurat cu un șanț adînc, dincolo de care se înjghebase în grabă o îndoită linie de pari, umplîndu-se spațiul dintre ei cu pămînt; nouă bășți trebuiau să cuprindă tunurile. Palanca însă era pe locul bisericii lui Alexandru-Vodă și a lui Mihnea, acuma beiul Mehemed de la Nicopol, doritor de a-și pune în Scaunul strămoșesc istețul copil din flori, Radu. Ea fusese prefăcută în moscheie, — « strigase hogea » din turnul ei. Bisericuța bolniței, pe care tradiția a voit-o să fie « biserica lui Bucur », fu cuprinsă în acest încunjur, ridicîndu-se, cu aceiași grabă, numai într'o săptămînă, prin locuitorii, de sigur, mînați la această havaleà, alte cinci-șapte bășți [1].

Dar toate acestea n'avură nicio dăinuire. Din munți se coborî Mihai cu asociatul său ardelean, Sigismund Báthory, și li se alipiră și puținii Moldoveni ai lui Ștefan Răzvan [2], mai mult un pribeag decît un Domn. După ce se reluă, cu luptă, Tîrgoviștea, și ea întărită după același sistem, de fapt nu turcesc, ci de țară, Bucureștii, părăsiți și arși, nimicindu-se total, « din cuiburi pînă în temelie », spune un document contemporan, ctitoria lui Alexandru și Mihnea, pe care trebui s'o refacă fiul acestuia din urmă, mărețul Radu, format la Veneția epocei lui Veronese, fură lăsați la o parte, fiind părăsiți de Turci și arși de oastea creștină, în care erau și Italieni trimeși de Marele Duce de Toscana [3]. Se prind din drumul fugii tunurile

---

[1] Hurmuzaki, I[2], p. 363; I. Bogdan, în Hurmuzaki, *Supl.* II.

[2] Biserica Răzvan, nu Răzvan-Vodă, atribuită lui, trebue să fie numai ctitoria unui Răzvan al doilea Vornic, pomenit în București la 1620; I. Bianu, *Documente românești*, I, București 1907, p. 54.

[3] Multe știri în « jurnalele contemporane ». Și în Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 146, no. 1, p. 149, no. 2.

Biserica Bucur, de fapt bolniţa călugărilor de la Radu-Vodă. Gravură de Maria Radianu (1882).

și munițiile [1]. Între robii duși de Turci în retragerea lor desordonată spre Dunăre și pe cari-i liberară niște călăreți ardeleni din avangardă [2], vor fi fost și Bucureștenii prefăcuți pănă atunci în salahori ai cuceritorului. Cu acest prilej, Italienii părtași ai campaniei înseamnă că Bucureștii sînt un « oraș mare și însemnat » *(riguardevole)* [3].

Domnul Moldovei era la București, de unde scria credincioșilor săi ca să-i îmbărbăteze, la 12 Octombre [4]. Mihai trebuia să fie în această zi în ceia ce nu mai era decît o grămadă de ruine.

Se va fi putut face ceva pentru ridicarea din nou a cetății și a orașului, păstrîndu-se multă vreme palanca lui Sinan pentru ce putea să se mai întîmple. Dar în 1597 Tatarii ajunseră cu prada lor cea mare pănă la București, unde în toamnă Mihai își relua reședința [5]. Acolo stă el și o parte din anul următor [6].

Norocul lui îl duse apoi în Ardeal, în Moldova. În vechea Capitală a lui stătea acuma, cu unii dintre boieri, fiul Pătrașcu, devenit Nicolae-Vodă [7]. Avem și acte de-ale lui, date de aici. El nu putu să apere Bucureștii, unde, pe la începutul anului 1600, pătrunseseră Turcii cari aflaseră că Mihai ar fi mort, dar, cum se desminți știrea, ei, cari vor fi adus un nou Domn, se și retraseră [8].

După căderea tragică a lui Mihai Viteazul urmă un șir de lupte între candidații la moștenirea lui: Simion Movilă, venit cu Polonii biruitori din Moldova, și cei doi

---

[1] *Ibid.*, p. 146, no. 1.

[2] Iorga, Hurmuzaki, XII, pp. 124, 154, no. CCXXIX.

[3] *Ibid.*, p. 85.

[4] *Ibid.*, p. 214, nota 1.

[5] *Ibid.*, p. 332.

[6] *Ibid.*, p. 343.

[7] Față de marile încercări, pe atît de nesigure, pe cît de îndărătnice, de a preface în sens de scădere rosturile lui Mihai Viteazul, trebuie să se spuie că numele de Nicolae-Vodă a fost dat în legătură cu evlavia familiei lui Mihai față de biserica de la Dealu cu acest hram.

[8] Iorga, în Hurmuzaki, XII, pp. 608—9. Teama de un alt atac o aveau, în Mart, comisarii imperiali din Ardeal; *ibid.*, p. 752, no. MCXX.

Radu: fiul lui Mihnea, sprijinit de Turci, şi fostul boier Şerban, care fusese proclamat supt munte de boierii ostaşi. Simion dă de unde se întîmplă, în rătăcirile lui, terminate cu o totală neizbîndă, simplele sale documente, redactate în româneşte din lipsa pisarului slavon [1]. Dar în Novembre 1601 el era la Tîrgovişte, asigurat prin steagul trimes de Sultan [2], şi rămîne în vechea Capitală şi la începutul anului următor [3]. Acolo îi sosi ordinul Sultanului de a face loc tînărului Radu Mihnea [4], atunci în Oltenia, pentru a-i fi însă restituit Scaunul pe urmă [5]. Biruitor în luptă, Simion trebui apărat apoi contra lui Radu Şerban. Dar el era în toamnă un fugar la Tîrgul-Frumos [6], şi, cînd aduseră înapoi Tatarii, el nu avu noroc în ciocnirea cu boierii şi cu ajutorul ardelean. Acuma, în 1603, la Tîrgovişte stă acestălalt Radu. Între fugarii cari erau pe lîngă dînsul în 1604, la Iaşi, era şi Mitropolitul Efrem şi egumenul de la Sfînta Troiţă din Bucureşti (viitoarea «Radu-Vodă», călugării fiind adăpostiţi la mănăstirea lui Mihai), Teodosie [7].

În tot acest timp, Bucureştii sînt lăsaţi ruinelor. Trebui ca Radu Mihnea, care, în mîndria şi învăţătura sa, îşi zicea şi Corvinul, să se întemeieze în Scaunul muntean, pe care-l va schimba şi cu al Moldovei, dar izbuti să aşeze acolo pe «coconul» Alexandru, supt regenţa Doamnei Arghira, cum fusese tatăl lui, Mihnea, supt aceia a Doamnei Ecaterina, pentru ca oraşul, aşa de strîns legat de familia acestui bogat şi ambiţios Domn, să se ridice. *Astfel noul Radu-Vodă ajunse, după înaintaşii din neamul lui Ţepeş şi după Mircea Ciobanul, ctitor al Bucureştilor.*

---

[1] Hasdeu, *Cuvente den batrâni*, I.

[2] Bogdan, *o. c.*, II, p. 74, no. XLIV. De acolo vine şi ajutătorul lui, Ioan Potocki; *ibid.*, p. 77.

[3] *Ibid.*, p. 94, no. LIII.

[4] *Ibid.*, pp. 95—6, no. LIV.

[5] *Ibid.*, pp. 114, 117, 120. Altă luptă în April şi steaguri duse la Tîrgovişte; *ibid.*, p. 146. La 4 Maiu, Simion în Tîrgovişte; *ibid.*, p. 150.

[6] *Ibid.*, p. 210.

[7] *Ibid.*, p. 333.

El încunună această operă a lui refăcînd, în mult mai solid și mai bogat, mănăstirea Sfintei Troițe, care, precum cea de pe dealul vecin luase numele lui Mihai Viteazul, se numi de acum « Radu-Vodă ».

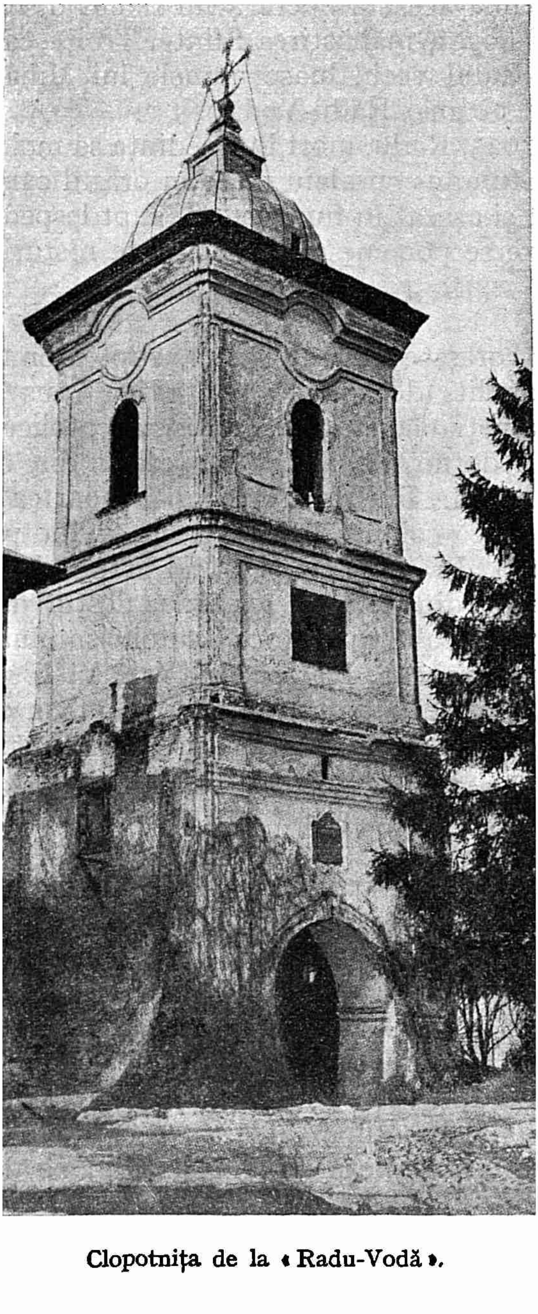
Aici, la 1625, Radu, mort în reședința sa moldovenească din Hîrlău, fu adus cu alaiu mare în orașul care-i datoria așa de mult și așezat în fundația sa, supt lespedea de marmură pe care se pomenesc în românește rosturile și isprăvile lui [1].

In acest oraș se adunau acum, supt Domnul cu orizont cosmopolit, deprins cu viața în Apus prin larga petrecere venețiană, în grija mătușii catolice, Marietta (Mărioara) Adorno Vallarga, oaspeți și din acea latinitate occidentală. Puțin timp după moartea lui Radu găsim o întreagă colonie de lege latină, avînd pentru grija ei sufletească Franciscani și stînd une ori în legătură și cu episcopi din Sofia; ei erau destul de numeroși pentru ca principalul apărător al catolicismului în Orient, ambasadorul Franciei, Harlay de Césy, să li scrie pentru a pune capăt la certele dintre clerici [2]. Totuși, cînd acesta, întorcîndu-se spre țara sa, va trece prin București, fiind ceremonios primit la Curte, el găsi că aceasta și alcătuirea de case d'imprejur represintă ceva « de nimica toată » *(misérable)* [3].

Nu era aceiași și părerea lui Paul Strassburgh, trimesul regelui Suediei, care se bucură de o și mai strălucită primire din partea Domnului din 1632. Leon-Vodă, căruia i se zicea de popor: « Alion ». Și acesta era un prieten al orașului, căruia i se adause o *slobozie*, cu oameni veniți de pretutindeni, cărora li se ierte un timp birul, ca să se refacă populația. Cînd avu să se lupte cu pribegii cari aduceau pe vechiul ostaș al lui Mihai Viteazul, Aga Matei din Brîncoveni, ca pe un nou Matei-Vodă, războiul se dete aici, în

---

[1] Iorga, *Inscripții*, I, p., 246 no. 552.
[2] Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 74, no. 2; p. 76, no. 2. Cf. *ibid.*, pp. 77—8.
[3] Odobescu și Tocilescu, în Hurmuzaki, *Supl.* I[1], p. 185.

Clopotniţa de la « Radu-Vodă ».

Mănăstirea « Radu-Vodă » cu bolnița (« biserica lui Bucur »).

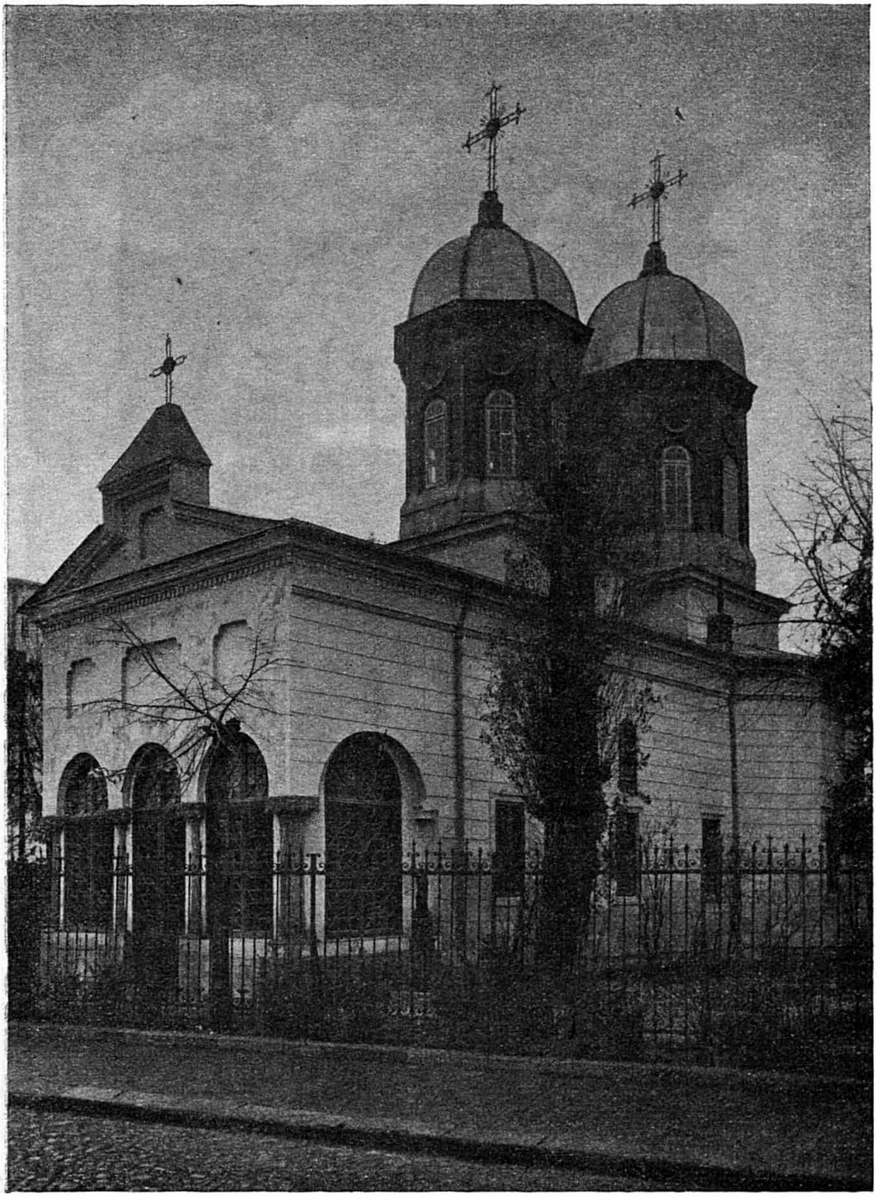
Slobozie, şi se păstrează crucea de biruinţă care-l pomeneşte [1].

În acea visită din Mart 1632, Suedesul află un mare şi foarte întins oraş *(vastum et ingens oppidum)*, unde Curtea domnească, veche, dărăpănată, dar bine străjuită de trabanţi, putea face cu greu cinstea unui musafir. Alături, drumuri, pieţe, negustori de toate naţiile: Greci, Armeni, chiar Turci, pe lîngă Italieni legaţi de « bărăţia » lor franciscană *(bárát* = « frate »). Şi predicatorul Curţii, Benedict, fireşte ortodox, era din Creta şi făcuse studii îndelungate la protestanţii din Wittenberg. Se repetă pentru dînsul ospăţul pe care-l dăduse Alexandru-Vodă Mircea pe vremea lui Lescaloppier. Strassburgh fu petrecut a doua zi de Domnul însuşi, în fruntea gărzii sale, supt steaguri, între care şi al Sultanului [2].

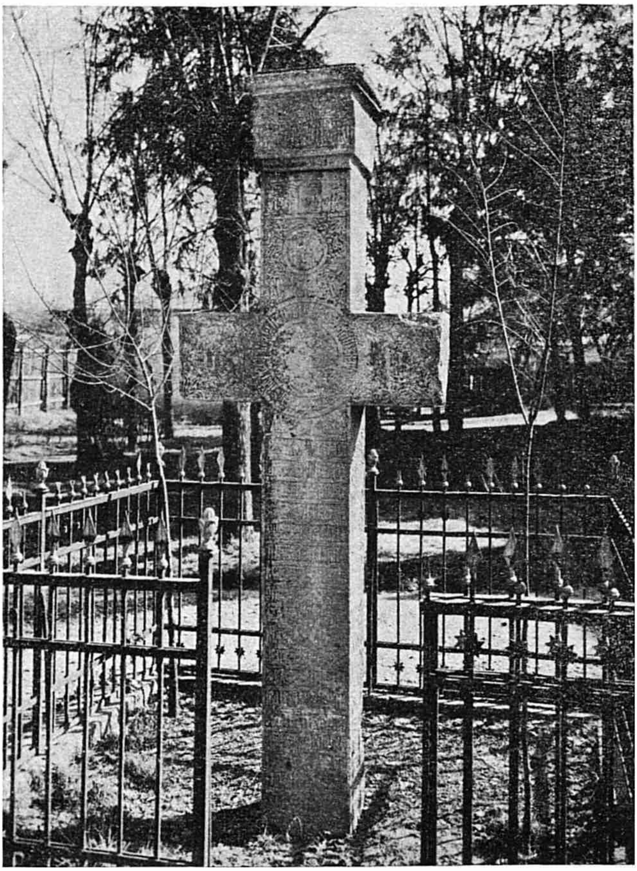
Cînd Matei, întors după înfrîngere, luă prin lupta de lîngă Plumbuita şi Mărcuţa, Scaunul, pe care-l cumpără apoi de la Turci, el mai apare pe la Bucureşti, unde, mai târziu, a ridicat biserica Sărindarului, basilică largă, cu trei năvi, din nenorocire dispărută. Îl găsim acolo astfel, trei ani după aşezarea sa, în 1636 [3]. Dar, cu gândul de a se putea mai bine apăra de ameninţarea Turcilor, care, şi cu îndemnarea vecinului duşman, Vasile-Vodă al Moldovei, l-a pîndit pînă la sfîrşitul unei lungi, bogate şi glorioase Domnii, el îşi alese ca obişnuită reşedinţă Tîrgoviştea, unde a refăcut Curtea şi biserica lui Petru Cercel, a ridicat ziduri de împrejmuire şi a îndemnat pe boierii săi la frumoasele ctitorii care sînt pretutindeni sămănate acolo. Un informator catolic pomeneşte şi de noua formă a Mitropoliei lui Neagoe-Băsărabă şi a lui Radu Paisie. Cu cele 1.500 de case ale lor, Bucureştii erau întrecuţi de 8.000 de case care se adunaseră în reşedinţa reluată a vechilor Domni [4].

---

[1] Iorga, *Inscripţii*, I, p. 258 şi urm.
[2] Cipariu, *Archivu*, I, pp. 11—6.
[3] I. Bogdan, *l. c.*, p. 614.
[4] *Archiva* din Iaşi, V, pp. 113—6.

Biserica Slobozia

Crucea de la Slobozia

Biserica Sărindarul.

La Bucureşti, acelaşi călător, misionarul Bacşici, află, între vii şi heleştee pentru hrana de post a călugărilor din mănăstiri, un mare oraş, cu poduri de lemn: al Braşovului sau al Mogoşoaii, în legătură, nu cu o binefăcătoare, ci, după un obiceiu care se întîlneşte în acest judeţ, de a numi satul după proprietar (v. d. ex. Dămăroaia), cu satul, care poate fi cel ce, după acelaşi obiceiu, s'a numit Băneasa, apoi Podul Caliţei (şi data aceasta după numele unei jupănese: Calea[1]), Podul Tîrgului-de-afară pentru săteni. Curtea nu fusese refăcută; o încunjurau uluci de lemn; grădina, via treceau Dîmboviţa; poate încă de atunci era şi «ciutăria» lui Vodă. Se aflau acolo şi o închisoare, pe locul unde se ţineau tunurile domneşti, de unde numele de «Puşcărie». Cu acest prilej se ridică numărul locuitorilor la 20.000, cu o sută de biserici şi mănăstiri, călugării abusînd prea mult de darul viilor. Catolicii se împuţinaseră, odată cu plecarea Domnului [2].

[1] Mai târziu s'a înţeles Podul Calicilor. Grecii, în scrisorile lor, păstrează vechiul nume.

[2] Fermendžin, în *Acta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, XVIII, p. 95 şi urm. Cf. Iorga, *Călători, ambasadori şi misionari*, din «Bul. Soc. Geografice». Lucrează un Anton Mathaei, un Gian-Antonio de Via, un Locadelli. Matei Băsărabă ajutînd la clădirea Bărăţiei; Veress, *Documente*, X, Bucureşti, 1938, no. 2.

CAPITOLUL IV

Bucureştii centru de negoţ şi reşedinţă a Mitropolitului

Vechii Bucureşti fuseseră o creaţiune militară a Domniei: contra Turcilor, pe drumul spre Giurgiu, pentru Turci, în atîrnare de aşezarea lor în Giurgiu, şi din nou, supt Radu Mihnea, în atîrnare de acea stăpînire dunăreană a stăpînilor. Istoria lor se înşiră pe linia bisericilor domneşti care înseamnă această ocrotire. Cînd ea fu însă retrasă de Matei Băsărabă [1], oraşul, din care dispăruse cetatea, *trebui să facă dovada vitalităţii sale.* Şi ea se arătă destul de puternică pentru ca de odată să se impuie din nou ca Scaun domnesc.

Urmaşul lui Vodă-Matei, care revăzuse şi privilegiul dat la 1632 de Mitropolitul Grigorie, care, « Grec şi de neam, şi de limbă », după treizeci de ani de părăsire de la focul lui Sinan-Paşa, refăcuse mănăstirea lui Stelea Spătarul [2] şi o închinase la Ivir, mănăstirea athonică prefăcută de Radu Mihnea, era un Ilfovean prin originile sale: fiind doar fiul lui Radu Şerban, ale cărui origini fuseseră de sigur altele, cu soţia unui preot din Dobreni, şi el nu s'a sfiit să însemne care-i era mama prin inscripţia de pe mormîntul ei în biserica ridicată anume întru pomenirea ei.

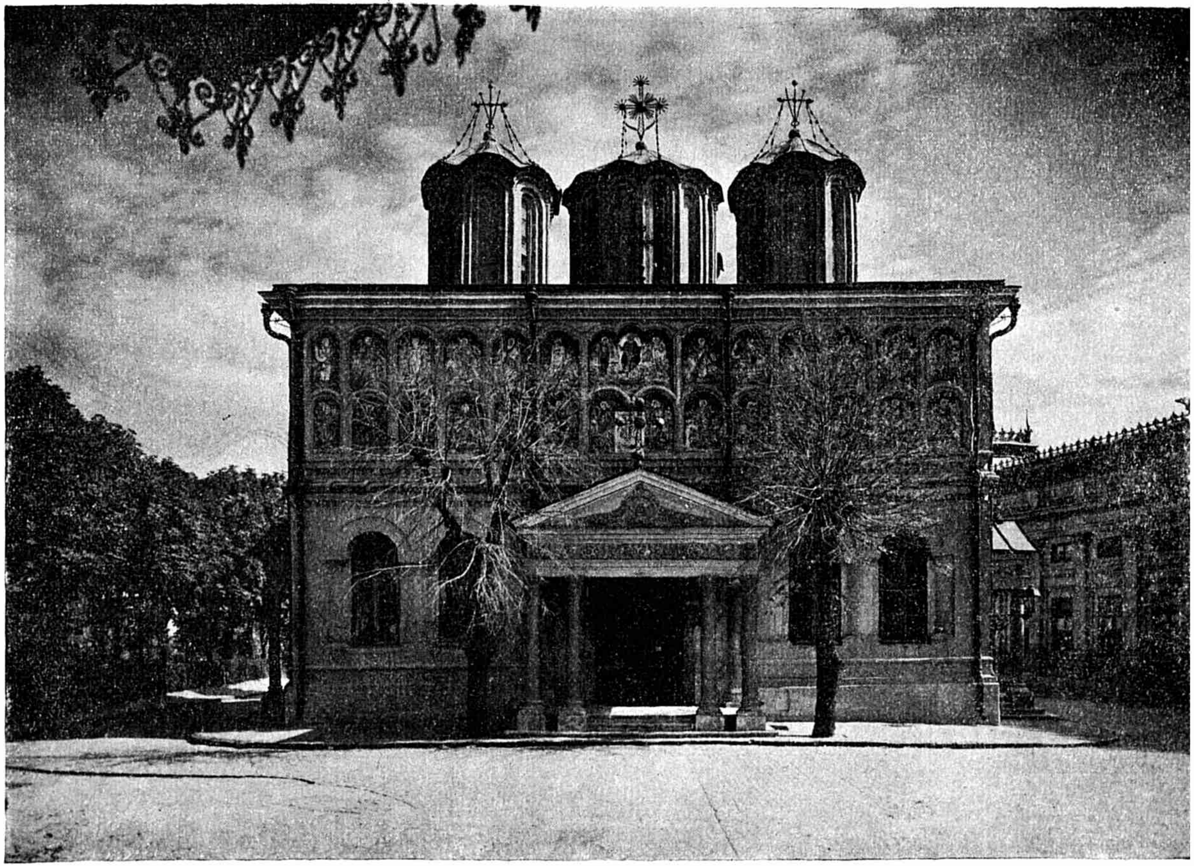
[1] Scrisori de-ale lui de aici, 1645—46, în Iorga, Hurmuzaki, XV, p. 1142, no. MMCXXIV; pp. 1155—6, n-le MMCXLVIII—IX; pp. 1139—40, no. MMCXXI; pp. 1157—9, n-le MMCLII—III, MMCLVI.

[2] Iorga, Hurmuzaki, XIX[1], p. 725, no. DCCII, Grigorie spune că refacerea s'a făcut numai cu milostenia de la neguţători şi de la creştini şi cu patrahirul »; v. *ibid.*, pp. 726—7, no. DCCV. Biserica a dispărut.

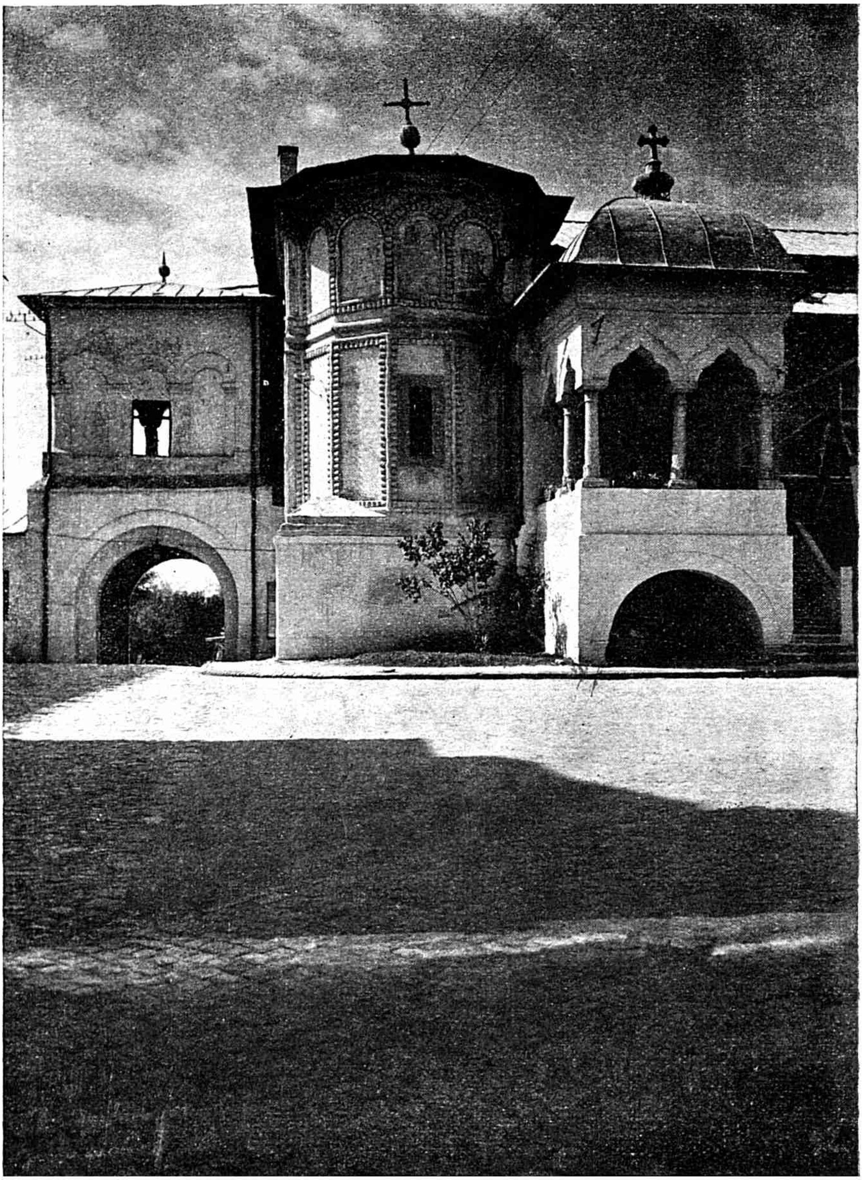
Era un timp cînd în cuprinsul judeţului se ridicau şi alte Curţi boiereşti: neamul Năsturel, din care venise Doamna lui Matei, Elina, şi învăţatul, harnicul de scris frate al ei, Udrişte, Oreste sau Uriil, cum îi plăcea să-şi treacă numele în greceşte şi în ebraică, era de la Herăşti sau Fiereşti, «satul lui Fiera». Şi la Vărăşti se afla, cu o frumoasă Curte descrisă de diaconul Pavel din Alep, o seminţie boierească. Puternicii boieri Cantacuzini îşi avură şi ei biserica prin aceste părţi.

După ce Matei şi boierii lui umpluseră de biserici Tîrgoviştea, noul Constantin-Vodă ridică la Bucureşti, deasupra singurului deal care nu era împodobit cu un lăcaş de închinare, o nouă biserică şi Curţi domneşti lîngă dînsa. De şi aceasta trebuia să fie peste cîtva timp reşedinţa Vlădicăi, pe atunci Varlaam, venit de la mănăstirea Glavacioc, trecînd prin episcopia Rîmnicului, cu o ctitorie la Trivale, lîngă Piteşti, dar tipografia Mitropoliei lucrează pănă în 1678 în Tîrgovişte, unde era mutată de vre-o douăzeci de ani.

Pănă atunci însă Capitala fusese mutată. Aici, la Bucureşti, se aduseră, dîndu-li-se proprietăţi ca acelea pe care le avuseră la Tîrgovişte, seimenii sîrbi. Încă de acolo ei se deprinseseră a se ridica împotriva Domnului şi ei voiau să trimeată la mănăstire pe bătrîna lor căpetenie. În noul mediu popular ei se încuscriră, ca şi tovarăşii lor, dărăbanţii, cu lumea vioaie, neastîmpărată de acolo, unde erau şi corporaţii puternice, ca a tabacilor, şi astfel se ajunse la o răscoală contra lui Constantin-Vodă, care, pentru succesiunea lui la tron, primejduită, îi învăţase întăiu asemenea mişcări. Deci, în 1655, după cîteva luni numai de stăpînire a acestuia, ei prăbuşiau din dealul noii Mitropolii pe boierii socotiţi ca duşmani, şi între dînşii era şi acea rudă a lui Matei, Papa, fiul lui Preda din Brîncoveni, şi pe locul unde căzu se va ridica în Domnia lui Constantin-Vodă cel nou, fiul lui Papa, de alt Constantin, fiul acestui din urmă, crucea de pomenire care, la locul stropit cu sînge, unde a fost pusă, se vede şi pînă acum.

Mitropolia.

Paraclisul Mitropoliei.

Crucea lui Papa Brâncoveanu.

Zdrobind pe răsculaţi cu ajutorul puternic al lui Gheorghe Rákóczy al II-lea, «Craiul» ardelean, Constantin se întoarse în Scaunul său bucureştean. Aici primi, după amestecul în politica aventuroasă a ocrotitorului, în 1658, vestea maziliei, şi aici se aşeză romanticul lui urmaş, trimes de Turci, Mihnea, fiul lui Radu, care luă, pentru un şir de lovituri fără socoteală, numele lui Mihai Viteazul [1].

Biruitor fără mari silinţi, el îşi făcuse intrarea în Tîrgoviştea, total prădată şi arsă, oasele lui Matei-Vodă însuşi fiind aruncate afară din gropniţa lui, aşa încît, să şi fi vrut, el nu putea să-şi ieie acolo reşedinţa. Se întoarse deci la Bucureşti, şi cel d'intăiu lucru pe care-l făcu cel deprins cu viaţa constantinopolitană, aşa de vie, fu să introducă normele de comerţ pe care Turcii le moşteniseră dela Împăraţii bizantini, cu stabilirea oficială a preţurilor. Totuşi numărul negustorilor, şi musulmani, crescu şi mai mult supt protecţia lui [2]. În acelaşi timp cel bănuit de turcire, cu gîndul şi la bunicul omonim, *isprăvia şi sfinţia clădirea bisericească, în care numai acum putea să se mute Mitropolitul* [3]; acolo se şi sfinţi el, de către Patriarhul de Antiohia, cu o împărătească pompă.

Dar boierii rămaseră la Tîrgovişte, şi aici îi căută în două rînduri pofta ciudatului Domn de a înoi prin jertfa lor zilele lui Mircea Ciobanul. Dar, răsculat împotriva Turcilor, luptele, în care nu el avu comanda, ca Mihai, pe care-l imita, se dădură între Giurgiu şi Bucureşti. Aici aduseră biruitorii lui pe bătrînul şi paşnicul nou Domn, Gheorghe Ghica. Nici acesta, nici fiul, Grigore, nici Radu, fiul lui Leon-Vodă, nici Antonie-Vodă, care era din Popeştii Ilfovului, de şi înoieşte în Prahova mănăstirea de la Tîrşor a lui Vlad Ţepeş, — de aceia fiul lui Neagoe, fiu el însuşi al lui Antonie, Pană, făcu biserica sa în Bucureşti, ca şi sora, Marica, soţie a lui Constantin Brîn-

[1] Al. Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III*, în *Buletinul Comisiei Istorice*, XIV (1935), p. 75 şi urm.

[2] *Ibid.*, pp. 102—3.

[3] *Ibid.*, pp. 107—11.

Biserica dintr'o zi.

Act de la judeţul Stan (1578).

coveanu, Biserica dintr'o zi —, nu se mai clintiră din Bucureşti.

Îi silia situaţia în care erau faţă de Turci, dar şi, cum am spus, marea însemnătate a locului, faţă de care, multă vreme, Tîrgoviştea nu mai putea fi o rivală.

Bucureştii erau, în adevăr, un mare centru al negoţului răsăritean. El fusese legat, dintru început, de economia mănăstirească. Mănăstirile, şi *tot aşa şi bisericile, îşi aveau cele mai însemnate prăvălii, şi după dînsele se luară şi boierii.* Şi mănăstiri din alte părţi ale ţării, ca, de exemplu, Bradul, căutau să aibă aici izvoare de cîştig ca acestea, şi se găsia, cine, ca negustorul Isac, să li le închine [1]. *Cum mănăstirile începuseră a se închina la Locurile Sfinte din Răsărit,* — aşa se făcuse de Radu Mihnea însuşi [2], cu ctitoria lui —, *egumenii greci erau ispitiţi să aducă pentru exploatarea acestor prăvălii oameni din neamul lor.*

După exemplul egumenilor făceau şi preoţii, cari, pentru pomenirea lor, ridicau biserici în margenea oraşului, care se tot lărgia astfel, şi pe această cale se alcătuiau mahalalele, purtând numele ctitorilor. Peste tot se întindea însă, în anume domenii, autoritatea judeţului şi pîrgarilor, la cari se puteau adăugi oricîţi «orăşani carie vor fi oameni buni». Li se dădeau supt acelaşi Radu Mihnea spre cercetare şi pricini ale oamenilor din oraş, în legătură cu moşii de afară [3]. După vechiul Stan, la 1626 judeţ era Dumitru, care dă un zapis într'o afacere care uneşte pe Dumitru călăraşul cu Muşat Biglariul (de la *βίγλα*, veghe?), cu un Bran fiul lui Crăciun Vînăt măcelarul şi un zlătar, plus curiosul străin Taia Bulà (Bulat) [4].

---

[1] Iorga, în *Buletinul Comisiei Istorice*, XI (1932), pp. 32—3.

[2] Pe acest «Bucureştean» îl aflam odată în 1622 la Gherghiţa; I. Bianu, *Doc. Româneşti*, I, pp. 77—8, no. 87. Fiul dă un privilegiu Bisericii Domneşti bucureştene (1629); Bianu şi Caracaş, *Cat. mss. româneşti*, II, p. 504 (ms. 403, fol. 18 V°). Un loc al «bisericii Doamnei Stanii» (1633); ms. 403, fol. 19 V° al Bibliotecii Academiei.

[3] I. Bianu, *o. c.*, p. 20, no. 22.

[4] *Ibid.*, pp. 124—5, no. 142. O donaţie către mitropolitul Grigorie (1629); *ibid*, pp. 159—60, no. 176.

Apoi, pe vremea lui Alexandru Coconul, deci în plină eră de restaurare a lui Radu Mihnea, aflăm la Bucureşti, cu prăvălia lîngă a lui « Marta iconomul », ceia ce înseamnă un cleric administrînd în numele mănăstirii sale, pe un Sima Şargheri, fiu al Grecului Ene, deci Iani, şi alăturea un Italian, Gaspar Maţa, Mazza, al cărui nume de familie îl aflăm în legătură cu afacerile surorilor Ecaterina şi Marietta, supt Domnii Alexandru şi Mihnea. Cum era un « iconom » pe acolo, astfel găsim şi prăvăliile [1] mănăstirii Plumbuita, ale mănăstirii lui Mihai-Vodă, ale mănăstirii zise a Arhimandritului.

Dintre negustorii străini, unii se ridicau la boierìi supt patriarcala oblăduire a lui Matei. Astfel un Ghinea zis Ţucala, Tzukalàs, deci Olarul, lîngă un Ghinea zis Vărzarul, din causa negoţului cu varză. E de crezut că « Isar neguţătoriul » şi Isar Cămăraşul lui Matei sînt una şi aceiaşi persoană: ca origine românească, era dintr'un sat cu Iane Cazacopul, « fiu de Cazac », semnînd greceşte: «Cazacul», şi cu un Mîndru. Fiica lui Isar luă pe fata unui foarte important om de afaceri, avînd legături cu Veneţia şi prieten al lui Constantin Cantacuzino Stolnicul, care-i traduse testamentul, Pană Pepanò, care cumpărase prăvăliile lui Isar. Complect romanisat, fiul lui Pepanò, numit tot aşa, ajunge a fi « vătahul de copii din casă », la Domn [2]. Era şi o biserică a Grecilor, foarte solid construită, care a dispărut numai în vandalismul secolului al XIX-lea. Alături de aceşti Pepanò, Pană şi Donea, se întîlnesc de-a lungul acestui secol: Ghionea Mustaţă, Grec, care iea prăvăliile Herăştilor de la Logofătul Radu, Defta, care-şi dă fata după Harvat Izvoranul, « cupeţii » Petru şi Ghica, fraţi, Porfir, Atanase,· Proca, un « Manu cel bătrîn »,

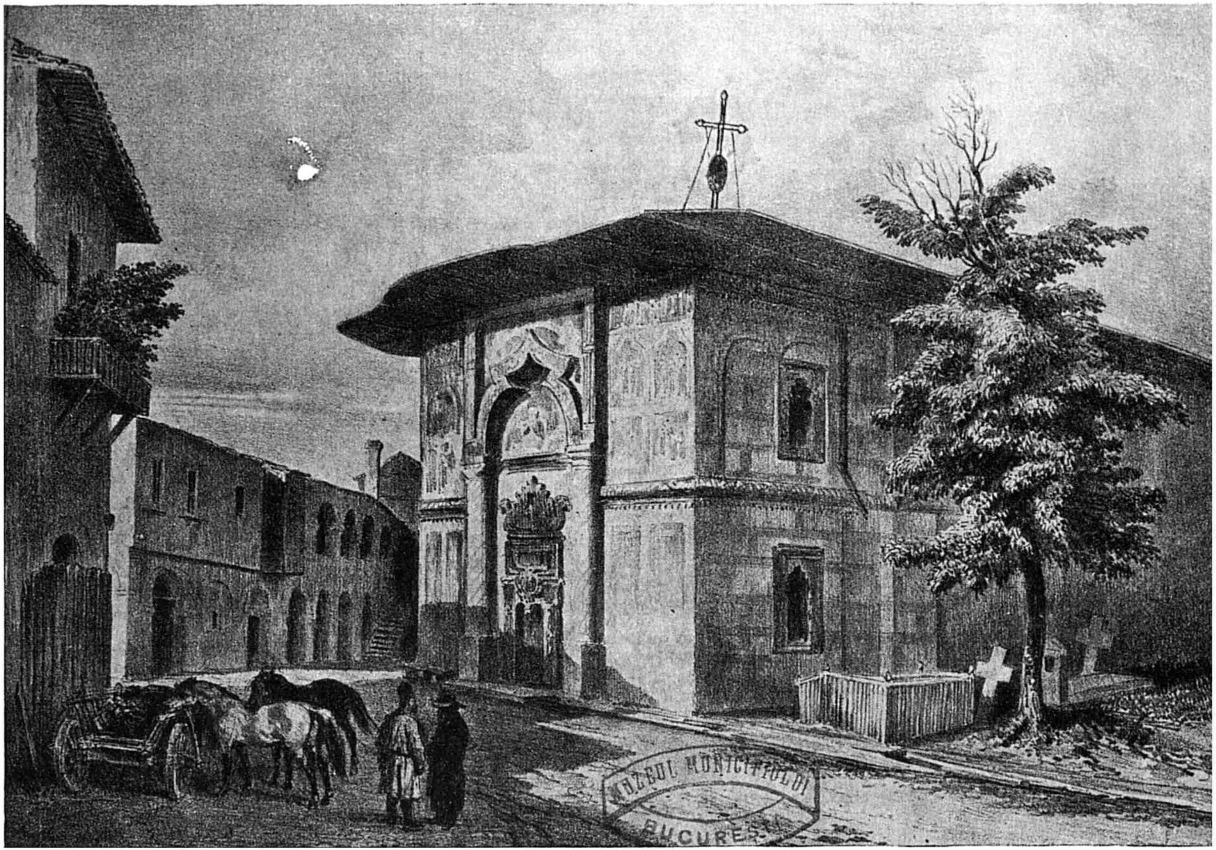
---

[1] Pentru cîrciume erau pivniţi. V. actul din 1626, cu mărturia şi a unui cojocar, unui Rus, în Bianu, *l. c.*, pp. 124—5, no. 129. Act din 3 Maiu 1589 de la Stan judeţul şi cei doisprezece pârgari pentru un Ianachi cizmarul, care cumpără un loc de la Trifan pivnicerul, ceia ce înseamnă cârciumarul, câtciumele fiind pe atunci pivniţi; doc. 96/CXL la Academia Romînă.

[2] Iorga, *Doc. Bucureştene*, în *Bul. Comisiei Istorice*, *l. c.* p. 31, no. II.

Grupul de la Radu-Vodă și Dîmbovița.

Biserica Grecilor (a lui Ghiorma Banul). Gravură de Raffet la 1836.

Luca Fărimiţă şi ciudatul « priaten iubit » al Brîncoveanului, Dumitru Nona din Braşov [1].

Un zapis, redactat în satul Dudeşti, alăturea, de Oprea Dudescu, pomeneşte pe « uliţa cea mare » « clopotniţa Sfetii Gheorghie », « gardul călugărilor Sfînta Troiţă », « beseareca Ghiormei Banul » [2].

Bisericile se înmulţiseră uimitor, şi în acte apar nu numai cliserul de la « biserica domnească », deci Curtea Veche, — pe lîngă care, încă de atunci, e şi o Biserică a Doamnei —, dar şi *popi cari sînt staroşti*, ca Stanciul, al cărui fiu, popa Stoica, apare ca martur într'un act din 1669—70, după cei arătaţi mai sus. Se înşiră lîngă preoţi şi diaconi. Alături logofeţi, cutare « profesor », ca « pan Dima Spudeul », iscălind greceşte, apare la aceiaşi dată. Apoi zlătari, cari-şi vor avea o biserică a lor, ca şi alte bresle, — negustorii clădindu-şi biserici de toată frumuseţa —, cizmari, chivărari, tabaci [3], împreună cu boieri de toată mîna. Iar, la 1630, o vînzare de loc, cu două prăvălii, între care o « ulicioră de au trecut cu calul încărcat », către un postelnic Stamate din Piteşti, aduce înainte, pe lîngă doi clerici şi un boier, doi croitori, doi plăpumari şi un cantaragiu [4].

E o întrebare, dacă « mahalaua », al cării nume e turcesc, cu « mahalagiii » ei, s'a format de la sine, împrumutînd numai denumirea, sau dacă nu cumva e vorba de o orînduire a Domniei, influenţată de viaţa constantinopolitană, capitala Imperiului fiind astfel împărţită, sistem, de altfel, moştenit, şi el, de la vechiul Imperiu bizantin, căci el se întîlneşte şi la Veneţia, unde socoteala şi îndrep-

[1] Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, p. 450. Un Enache Nona, polcovnic, se întîmpină la 1745; Iorga, *Doc. bucureştene*, p. 35, no. 8.

[2] Bianu, *Doc. româneşti*, I, pp. 66—7, no. 75 (şi « dealul Bucureştilor », cu vii).

[3] Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, pp. 730—1.

[4] Bianu, *Doc. româneşti*, I, pp. 172—3, no. 189. Se vînd apoi Postelnicului Constantin Cantacuzino.

tarea caselor se face după « parohìi » cu biserica în centru, pe cînd în adevărata Italie, ca la Sienna, despărţirile sînt *contrade*, fără caracter religios, însemnate după « totemuri », după animalele representative, cum e, de exemplu, *contrada dell Occa*, « a Gîştii »[1].

Dar elementul rural se păstrează multă vreme acolo. Astfel cînd o femeie vinde casa ei « jupînului Apostol Telliul » (= deliul, « viteazul până la nebunie »), se spune că aceasta s'a făcut « cu ştirea vecinilor şi a mahalagiilor »[2].

În fruntea oraşului[3], cum o arată un act bucureştean din 1669—70, redactat după o mai veche datină, — care act s'a păstrat numai în copie, deci fără pecete, — cea dată întâiu de Ionnescu-Gion, în a sa *Istorie a Bucureştilor*, e cu Maica Domnului şi inscripţia slavonă, veche: печете вароши Бꙋкꙋрещи[4] (« pecetea oraşului Bucureşti »), stă « judeţul », sau cea nouă cu Buna-Vestire[5], — în acest cas un Dragotă, « cu 12 pârgari, cu preoţi i neguţători » (deci preoţii, şi aici, în frunte) şi, ca la sate, « cu toţi bătrînii oraşului ». El mărgeneşte stăpînirile, cu « vecinii ». El consemnează, înregistrează şi confirmă orice schimbare de proprietate printr'o « carte a oraşului ». Se chiamă « mahalagii după 'mprejur şi oamenii bătrîni », ca să încerce a recunoaşte, a « dezvoalbe », rar şi frumos cuvînt, adevărul. Până şi Grecii de pripas sînt priviţi, în contractele ce încheie, ca nişte « moşneni ». « Cărţile » se scriu, ca în documentul care ni serveşte aici, de « grămăticul de la Biserica Domnească », în stare să adauge cîteva cuvinte, după vechea datină, în slavoneşte.

Un document al judeţului Gherghina din 1666 lămureşte şi asupra topografiei de atunci a oraşului.

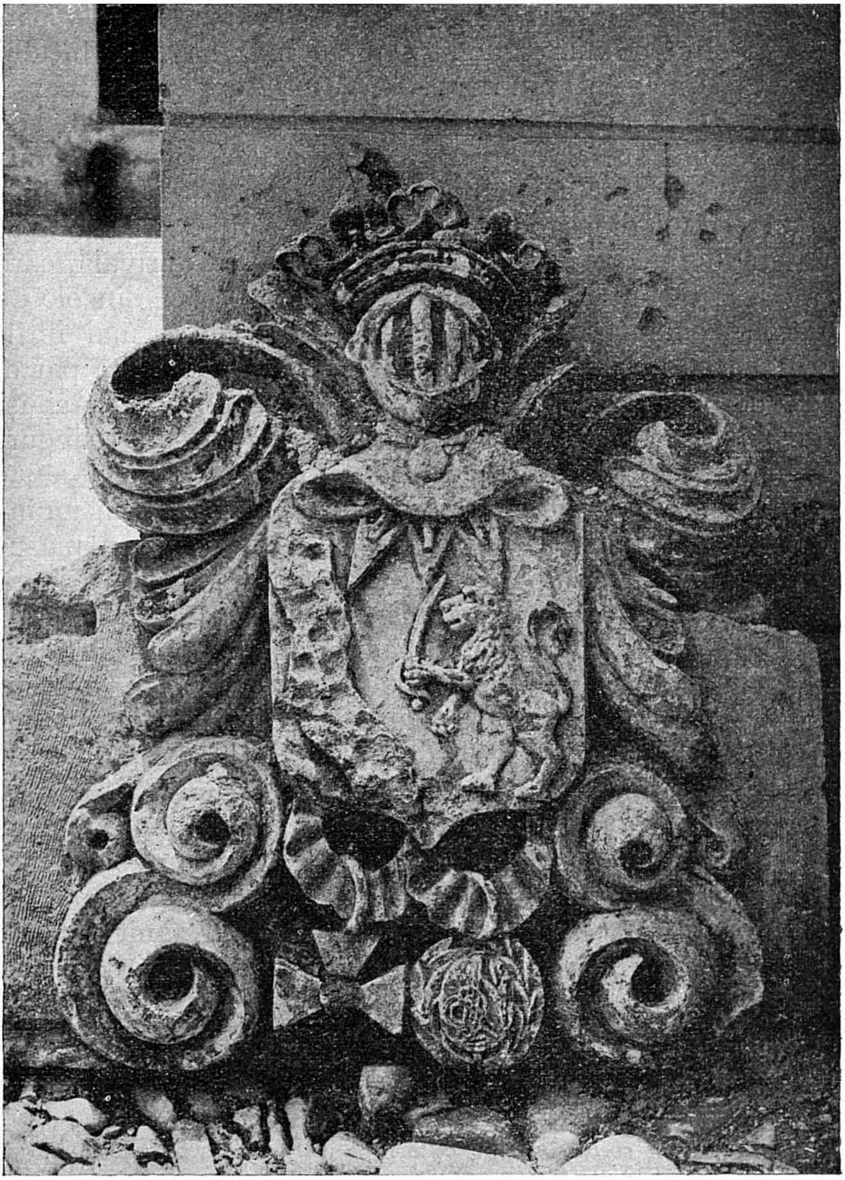
[1] Mahalaua părintelui popii Manii, la « Biserica dintr'o zi », care, în vechea ei formă, e deci anterioară ctitoriei Doamnei Marica Brâncoveanu; v. Iorga, *Documente bucureştene*, p. 31, no. 1.

[2] Iorga, *l. c.*

[3] Iorga, *l. c.*, pp. 31—4.

[4] Ionnescu-Gion, *Ist. Buc.*, pp. 133, 724—725.

[5] *Ibid.*, pp. 730. Inscripţiile sînt rugăciuni slavone.

Stema familiei Bălăceanu aflată în casa din Str. Şerban-Vodă

Ca aspect general al oraşului, acuma larg mărit, găsim, supt cîrmuirea acestui judeţ mănăstirea Sfîntului Ioan, a « marelui prooroc şi *Inainte-Alergătoriu* Ioan », la care e egumen Atanasie, mahalaua, strămutată de aiurea, unde supăra pe vecini, a Tabacilor, Curtea de sus şi « podul ce trecea Dîmboviţa spre mănăstirea lui Mihai-Vodă », unul din capete fiind socotit a fi « de spre oraş »: lumea de dincolo îi stă în faţa acestuia, ca o rivală, care va dărîma, supt Brîncoveanu, autonomia, căci dincolo de judeţii Toma (1675-7) şi Şerban (1639) nu se mai întîlnesc astfel de căpetenii ale orăşenilor [1]. De cealaltă parte, de unde s'au scos acei tabaci, supt vătahul lor [2], ei îşi aveau şi biserica Sf. Nicolae [3]. Podul fiind unul singur, Dîmboviţa se trecea pe la Vadul Cailor.

Privilegiul de supt Brîncoveanu al Sărindarului aminteşte şi el o judecată supt judeţul Gherghina. În măsurătoarea de atunci apare, lîngă egumenul Dionisie şi lîngă Simion, « popa cel bătrîn », negustorul Dura [4].

De sigur că negustorii, îşi păstrează, ca şi mănăstirile şi bisericile, ca şi boierii, prăvăliile lor, dar acuma se vorbeşte şi de *curţile boiereşti*, cu grădinile lor, făcute după a lui Vodă însuşi: a lui Papa Comisul, a lui Pană Spătarul, acel Pană Filipescu pe care Mihnea-l trimesese contra Turcilor şi care se lăuda cu o biruinţă, apoi, fără îndoială, şi a Bălăcenilor, în prepeleacul căreia, peste vre-o treizeci de ani, din ordinul Brîncoveanului, se va înfige capul lui Constantin Bălăceanu, om cu « vînturi de Domnie », căzut supt steagul împărătesc al Habsburgilor în bătălia de la Zîrneşti [5].

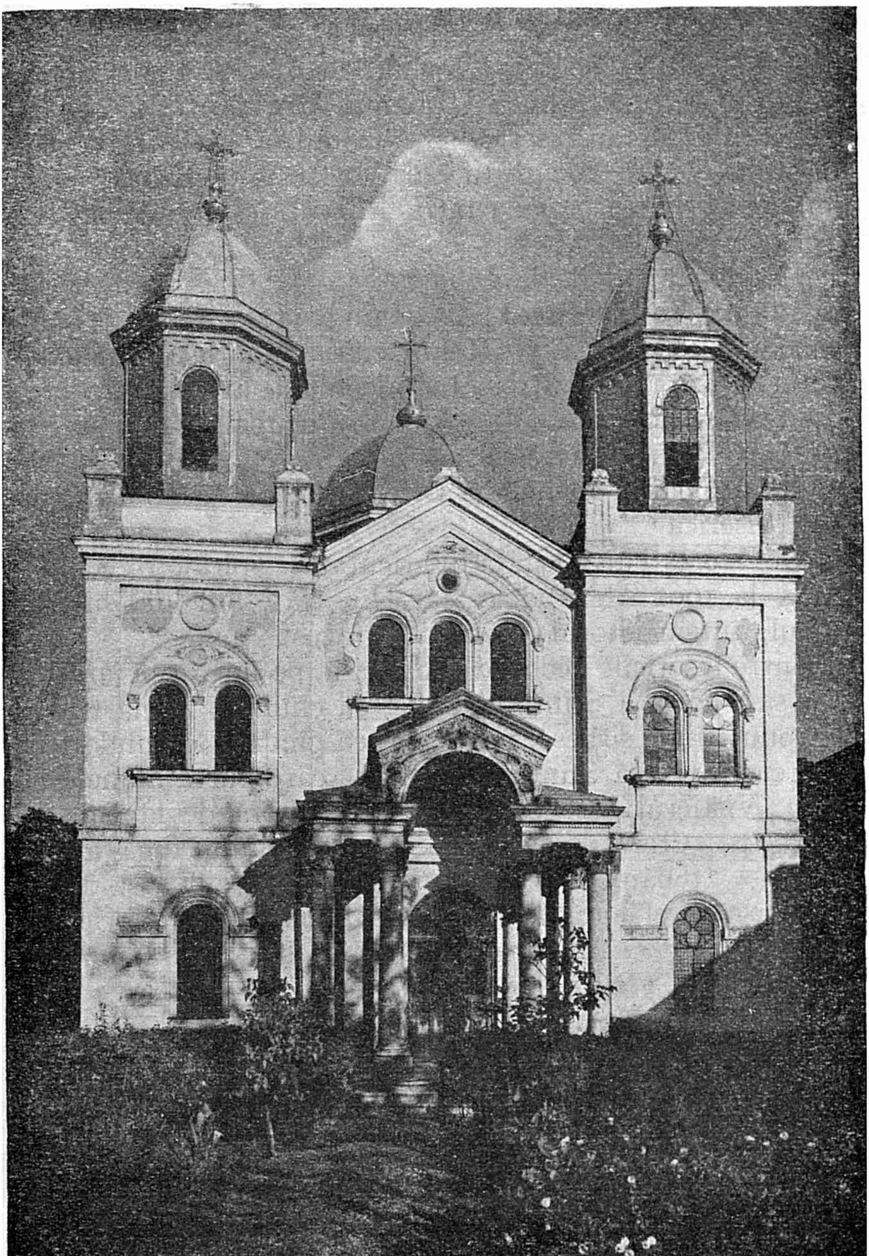
[1] *Ibid.*, p. 732.

[2] *Ibid.*, pp. 730—1.

[3] *Ibid.*, p. 204. Cf. şi *ibid.*, p. 380.
Ionnescu-Gion socoate drept ctitori pe un Andronachi pîrcălabul (*o. c.*, pp. 212—213), deci al Bucureştilor.

[4] [Petruţ], *Condica Brîncovenească*, în *Revista nouă*, III, pp. 395—6. Originalul s'a dat apoi de d. Dimitrie Ionescu, în *Rev. Ist.*, XVIII, pp. 263—5. Cf. Iorga, *Doc. bucureştene*, pp. 60—1.

[5] Documentul şi în facsimile; Ionnescu-Gion, *o. c.*, pp. 728—9. V. şi *ibid.*, p. 189. Şi Elina Pîrăoaia; *ibid.*, p. 731.

Biserica Sf. Nicolae Tabacu.

Bălăcenii aveau şi biserica lor, închinată Sfîntului Gheorghe (Sf. Gheorghe Vechiu) [1], ctitorie a Vornicului Nedelcu de supt Mircea Ciobanul. Urmaşul lui Nedelcu, Badea, lucrase la biserica Sf. Dumitru, unde se făceau jurămintele [2]. Şi Văcăreştii, cari vor servi pe Brîncoveanu, unul pierzîndu-şi capul pentru dînsul, îşi aveau livedea, deci şi curtea lor [3].

Un document de la 1669 înseamnă, lîngă Crucea lui Alexandru-Vodă Mircea, pomenind vre-o luptă, «calea Mehedinţilor» [4]. Ca şi Moldovenii, colonisaţi poate de Matei Băsărabă [5], Stroe Leurdeanu-şi avea casa, lîngă biserica Sf. Ioan cel Mare [6]. Sîrbii ocupau mahalaua, în care un Potocea «ridică biserica Sf. Nicolae la 1652 [7].

În altă parte, mahalaua Oltenilor, altă «slobozie», îşi făcu biserica [8].

De Floreşti ar fi legată bisericuţa Sf. Spiridon Vechiu [9]. Trăia la 1691 Alexandru, Mare Logofăt, fiul lui Ghiorma Banul, întemeietorul bisericii cu acest nume [10].

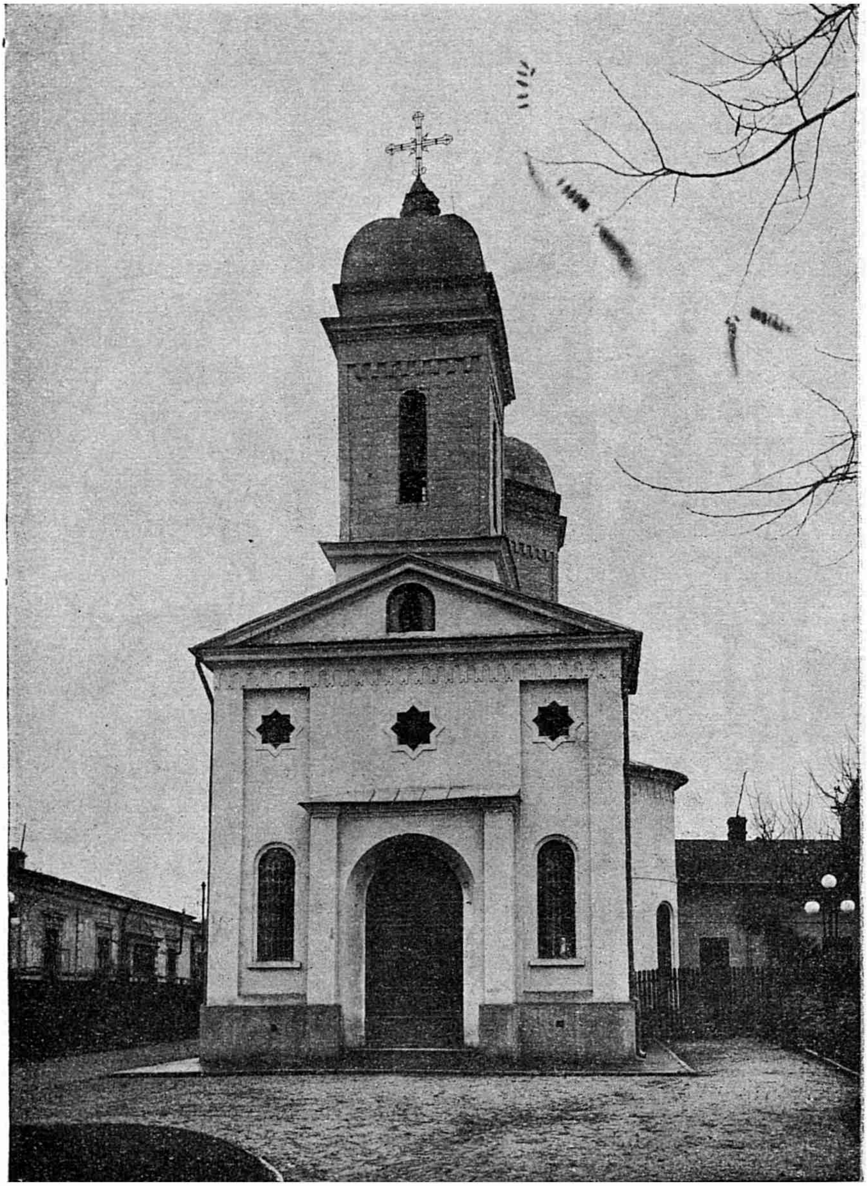
Între bisericile vechi se mai înşiră, pe lîngă cele arătate mai sus, aceia a Sfîntului Sava, cu chilii de mănăstire,— patronul fiind sîrbesc, ne-am putea gîndi la o fundaţie a «Mircioaii» —, a Sfintei Ecaterina, care purta numele lui Pană Vistierul, cel care, în prima luptă de la Braşov, ucisese pe «Craiul» ardelean, Moise Szekély, în fugă, apoi a Stelei (=Stelian), Spătarul supt Mihnea Turcul, arsă de Sinan-Paşa şi refăcută, la 1632, de Mitropolitul Grigorie [11], a Gorganului, pe care n'o cred numită după biata modîlcă

---

[1] V. Iorga, *Inscripţii*, I, pp. 264—5, no. 612.
[2] Ionnescu-Gion, *o. c.*, pp. 185—6.
[3] *Ibid.*, p. 148.
[4] *Ibid.*, p. 202.
[5] *Ibid.*, p. 342.
[6] *Ibid.*, p. 197.
[7] *Ibid.*, p. 204. Uliţa Turcilor de la 1625 e în legătură cu aceşti negustori musulmani; *ibid.*, p. 345.
[8] *Ibid.*, p. 209.
[9] *Ibid.*, p. 217.
[10] Bibl. Ac. Romîne, 15/CLIX.
[11] Ionnescu Gion, *o. c.*, pp. 221—3.

Biserica Sf. Gheorghe Vechiu.

Biserica Sf. Nicolae Sârbi.

Biserica Olteni.

de pămînt pe care e clădită, ci de acel Gorgan Spătarul, cumnatul lui Matei-Vodă, care-l ajută credincios în răscoala şi izbînda lui —, cercetări tehnice ar lămuri data întemeierii acestui lăcaş, care nu se pomeneşte înainte de aceste prime decenii ale secolului al XVII-lea. Dacă se vorbeşte pentru Batişte de un obscur ctitor de la 1764[1], numele ei aminteşte de sigur pe foarte influentul sfetnic cretan al lui Radu Mihnea, Constantin sau Batişte (Battista, Ioan Botezătorul) Vevelli, care căzu prada mîniei norodului[2].

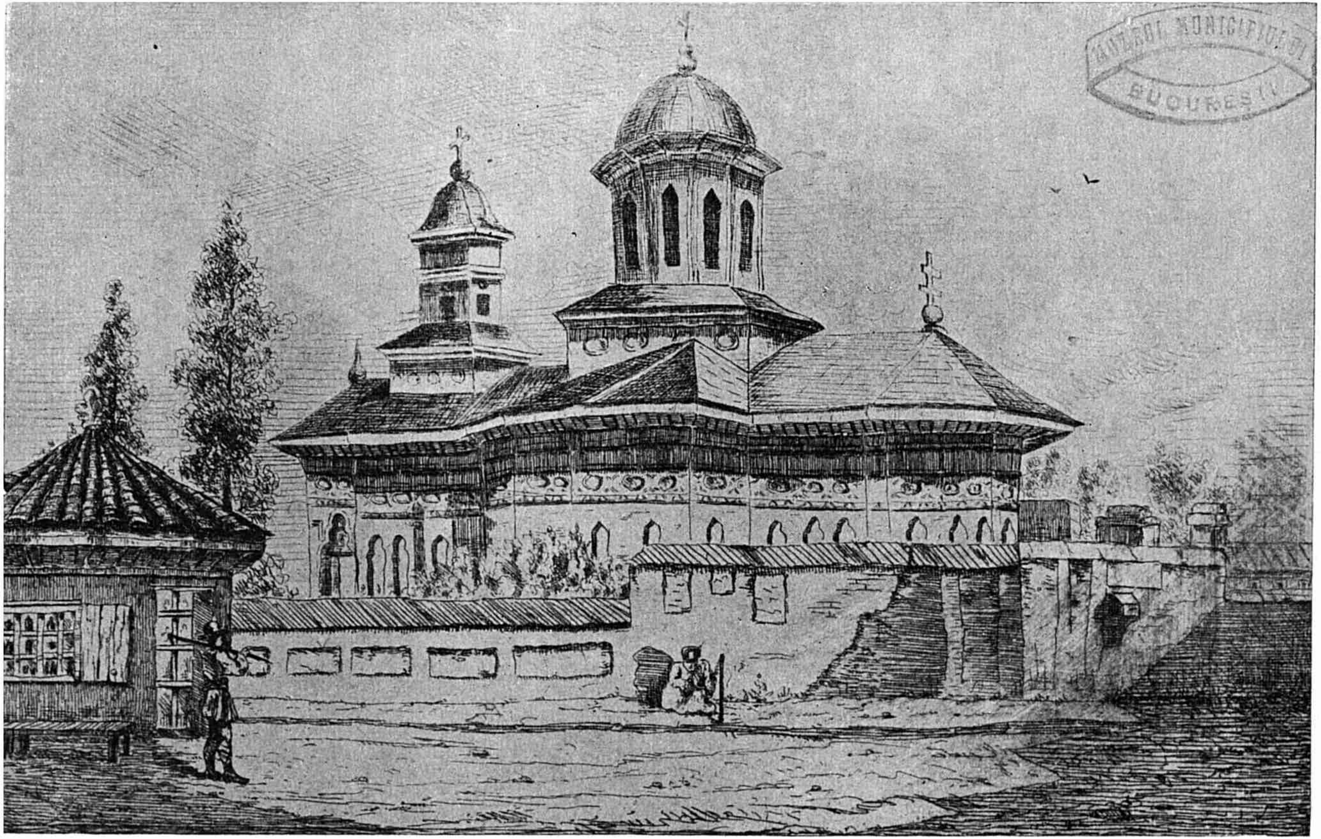
Un vechiu Colţea, Clucer, Comis, ridică, pe la 1660, o bisericuţă menită unei mari străluciri[3]. S'ar putea foarte bine ca Dobroteasa, care se va reface la începutul veacului următor, să fie făcută spre pomenire de soţia vre unui Dobrotă, încă din această vreme.

De la socrul lui Preda Buzescu, Andrei Vistierul, biserica Sf. Ioan cel Mare, şi ea căzută jertfă a anticlericalismului din secolul trecut[4], fusese închinată mănăstirii Zitza (Ziţa) din Epir. Un shimonah Teofan făcea o bisericuţă a Sfîntului Nicolae, — cărui sfânt i se închină cele mai multe biserici, încă din acest timp, în ce se numia «prundul Dîmboviţei»[5]. Popa Fierea e fundatorul bisericii cu Sibilele zugrăvite în afară, pe care cunoştinţa poporului o numi Biserica cu Sfinţi: ea fiinţà încă la 1696 pe « uliţa » care se zicea: a Tîrgului-de-afară[6]. Prin breasla Săpunarilor se ridică biserica Scaunele Vechi, după prăvăliile ce li se îngăduiseră pe la 1675 în această partea oraşului[7].

Zlătarii, meşterii argintari[8], au dat reşedinţei domneşti, încă din această vreme, un lăcaş potrivit cu averea lor.

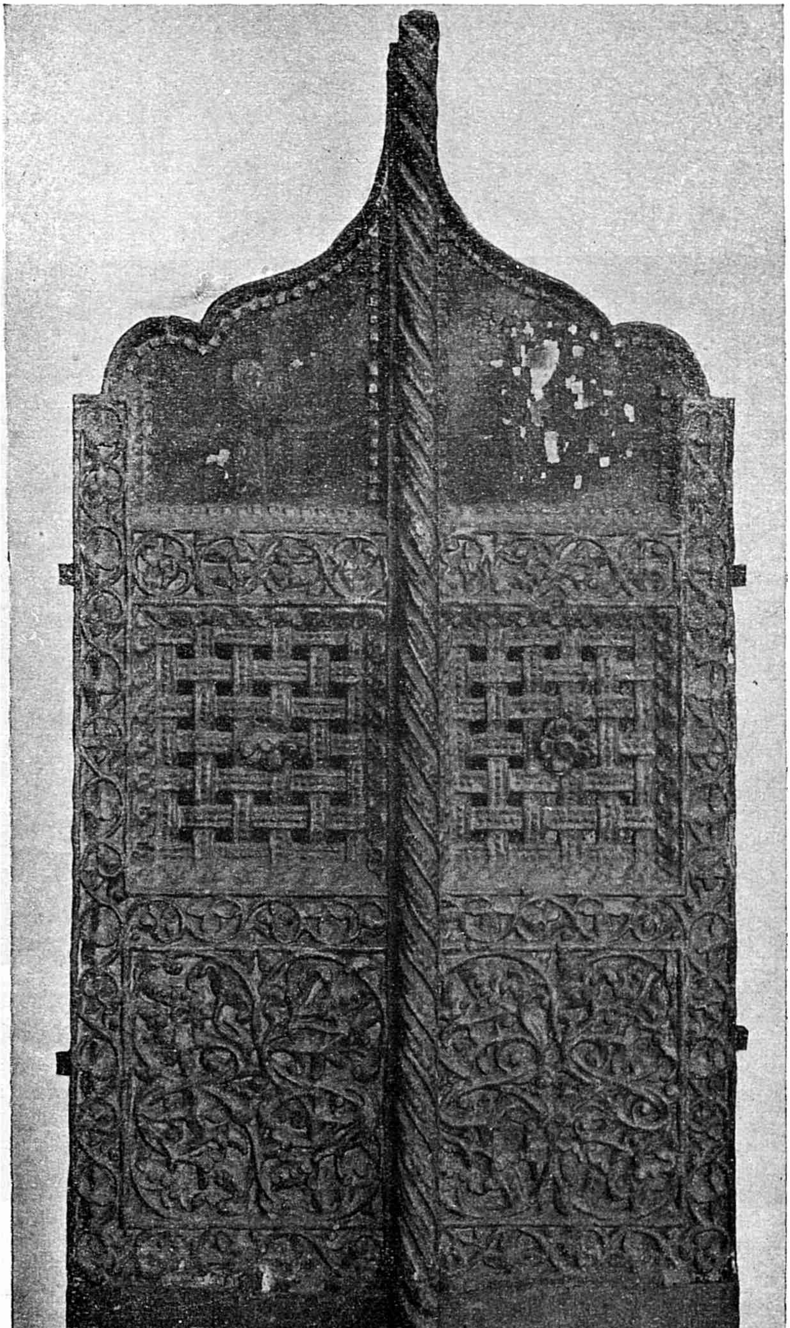
[1] *Ibid.*, p. 176.
[2] *Ibid.*, pp. 321—2. Dar un Batişte ceasornicarul, 1734; *ibid.*, p. 336.
[3] *Ibid.*, pp. 179—80.
[4] *Ibid.*, p. 197.
[5] *Ibid.*, p. 204.
[6] *Ibid.*, pp. 209—10.
[7] *Ibid.*, p. 210.
[8] Şi nu ţiganii *aurari*; v. *ibid.*, p. 226.

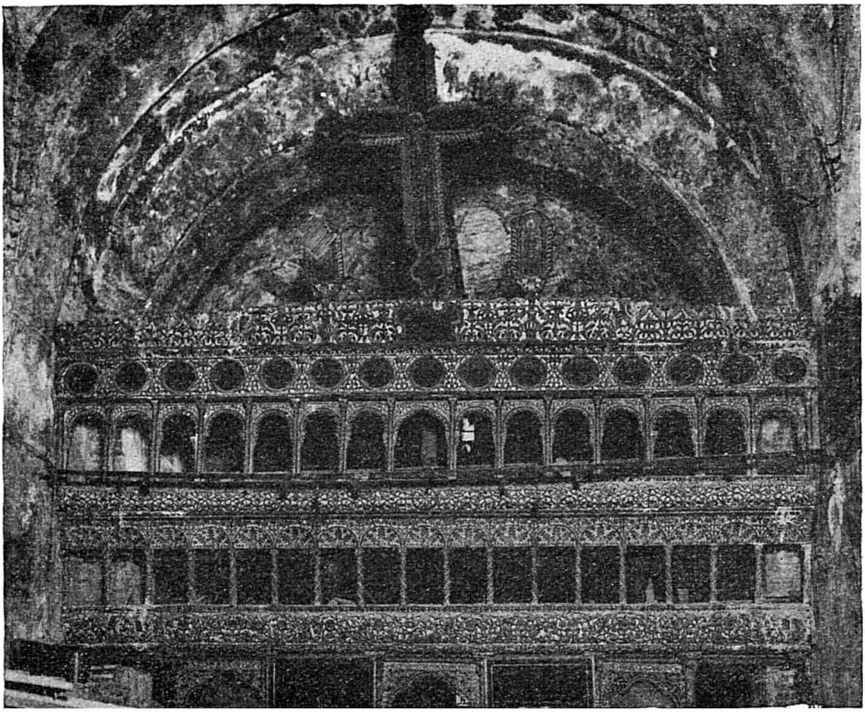
Biserica Batiştei.

Biserica Dobroteasa.

Biserica Scaune: Uşile împărăteşti.

Biserica Scaune: Tâmpla.

Biserica Brezoianu.

În sfîrşit, şi alţii se înscriu între ctitori. Popi « ca popa Stoica », întemeietorul lăcaşului care, după vecinătatea boierească, s'a numit al Brezoianului, — un boier cu acest nume fiind osîndit la moarte, pentru trădare, de Nicolae Vodă Mavrocordat [1]: zidirea exista însă de mai multă vreme.

În forma cea veche, ca biserică a « Coconilor », a « fiilor de Domn », — ceia ce ar trimete poate la Domnia « coconului » Alexandru, fiul lui Radu Mihnea —, Sărindarul, aşa de mult mărit de Matei Băsărabă, era pomenit şi la 1622 [2]. La Sfînta Vineri, luată apoi supt îngrijirea boierilor. Herăşti, se păstrează amintirea ctitoriei unui Agă Niţă, care ar fi încă din 1645 [3]: o întreagă mahala se numia după acest boierinaş.

Încă supt Constantin-Vodă, Pavel de Alep, întovărăşind pe Patriarhul de Antiohia, Macarie, socotia 6.000 de case la Bucureşti, pentru 10.000 de locuitori. Însemna Curtea, refăcută de Matei mai frumos decît cea din Tîrgovişte chiar, biserica Sf. Constantin, tot după tipul de la Argeş, mănăstirile Sf. Ecaterina, Sf. Ioan-cel-Mare, bisericile Sfinţii Apostoli, atribuită lui Matei, Sf. Sava şi Sărindarul.

Ei puteau să găsească în Bucureşti şi Asiatici de-ai lor, creştini sau trecuţi la credinţa creştină: astfel acel cojocar Cîrstea din 1662, care era fiul unui Persan de origine, căruia i se şi zicea Dumitru Căzălbaşul (= Persan; « cap roşu »); el îşi avea locul lîngă al feciorilor lui Ghiorma Banul [4].

Venirea pe tron a lui Şerban Cantacuzino [5], *dintr'un neam de mult legat cu Bucureştii, fu şi ea prielnică*

[1] *Ibid.*

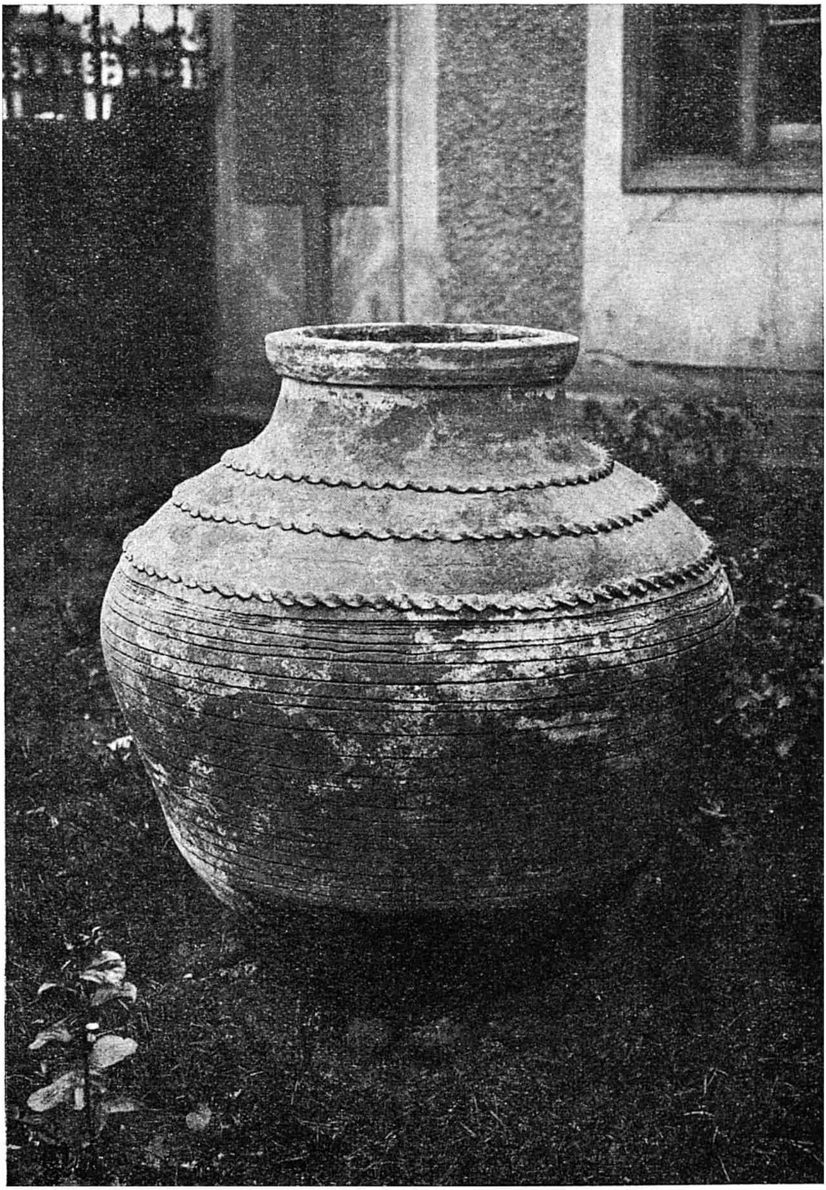
[2] *Ibid.*, p. 211.

[3] *Ibid.*, pp. 224, 226.

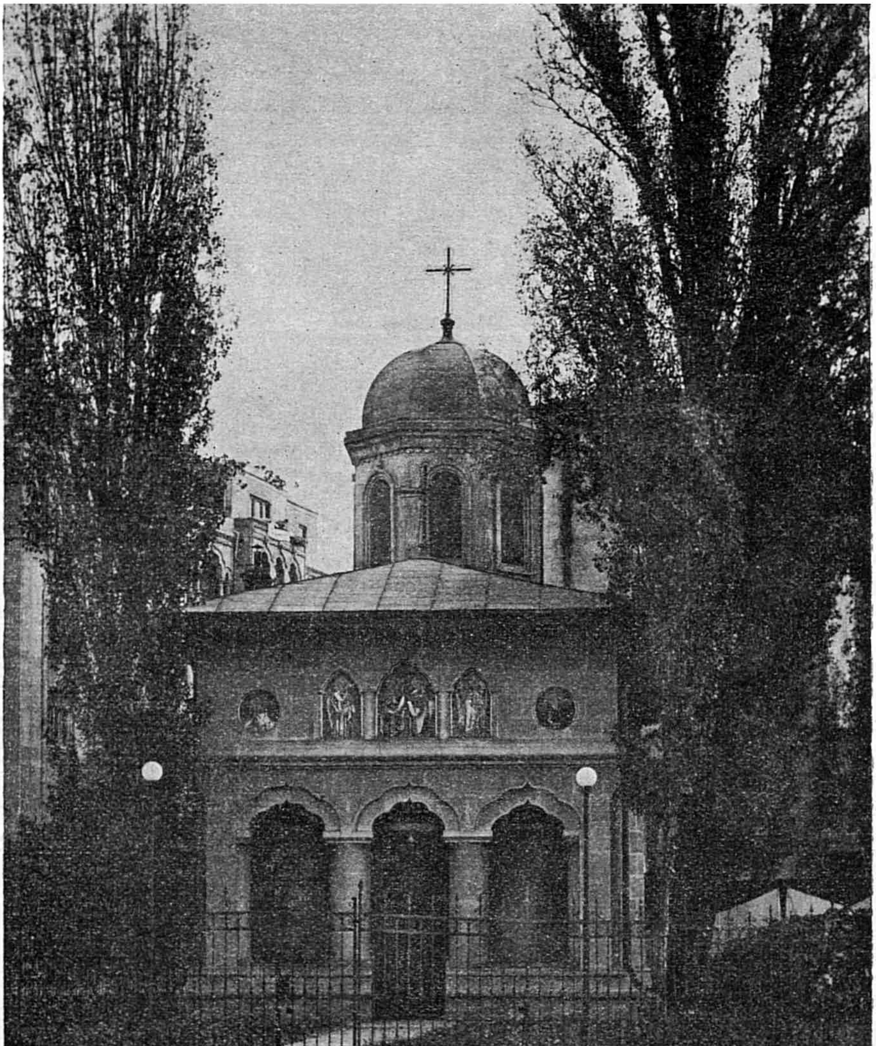
[4] Bibl. Acad. Rom., doc. 107 /CLVI.

[4] Un Stan tinichigiul la 1669; *ibid.*, 20/CLXIII.

[5] Soţia lui, de origine bulgară, Maria, care *reface* numai Biserica Doamnei, cumpără, la 1684, şapte prăvălii de la Pitarul Grăjdan Prejbeanu; Bibl. Acad. Rom., doc. 23/CLXIII. Altă cumpărătură, a unui loc de prăvălie; *ibid.*, no. 24.

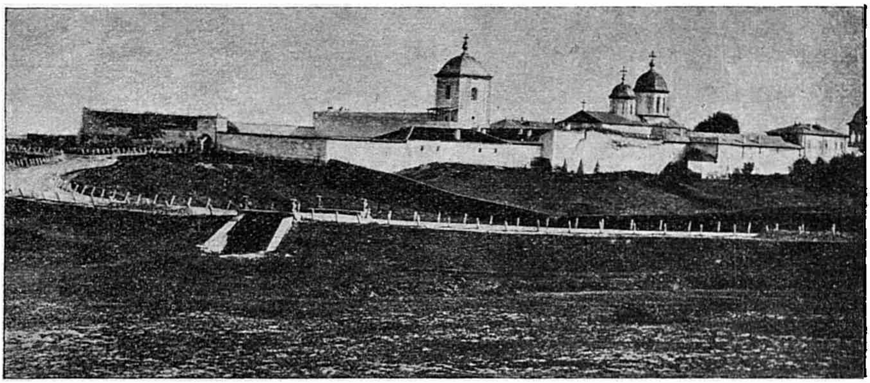

Urnă a unui negustor bucureştean din secolul al XVII-lea.

Biserica Sf. Constantin.

desvoltării aşa de răpezi a oraşului. E chiar cel d'intîiu Domn mai nou care, urmînd exemplul lui Mircea-Ciobanul, stabilitorul de hotare al reşedinţii sale, s'a ocupat de-a dreptul de dînsa. Astfel de la el vine şi «podul» şi hanul lui Şerban-Vodă, — acesta din urmă după noua modă turcească, din ce în ce mai năvălitoare, potrivit cu care moscheile se ţineau prin astfel de ospătării pentru oameni şi vite: chiar planul după care ele se vor face la Bucureşti e acela întru toate împrumutat de dincolo de Dunăre; apoi şi heleşteul lui Şerban-

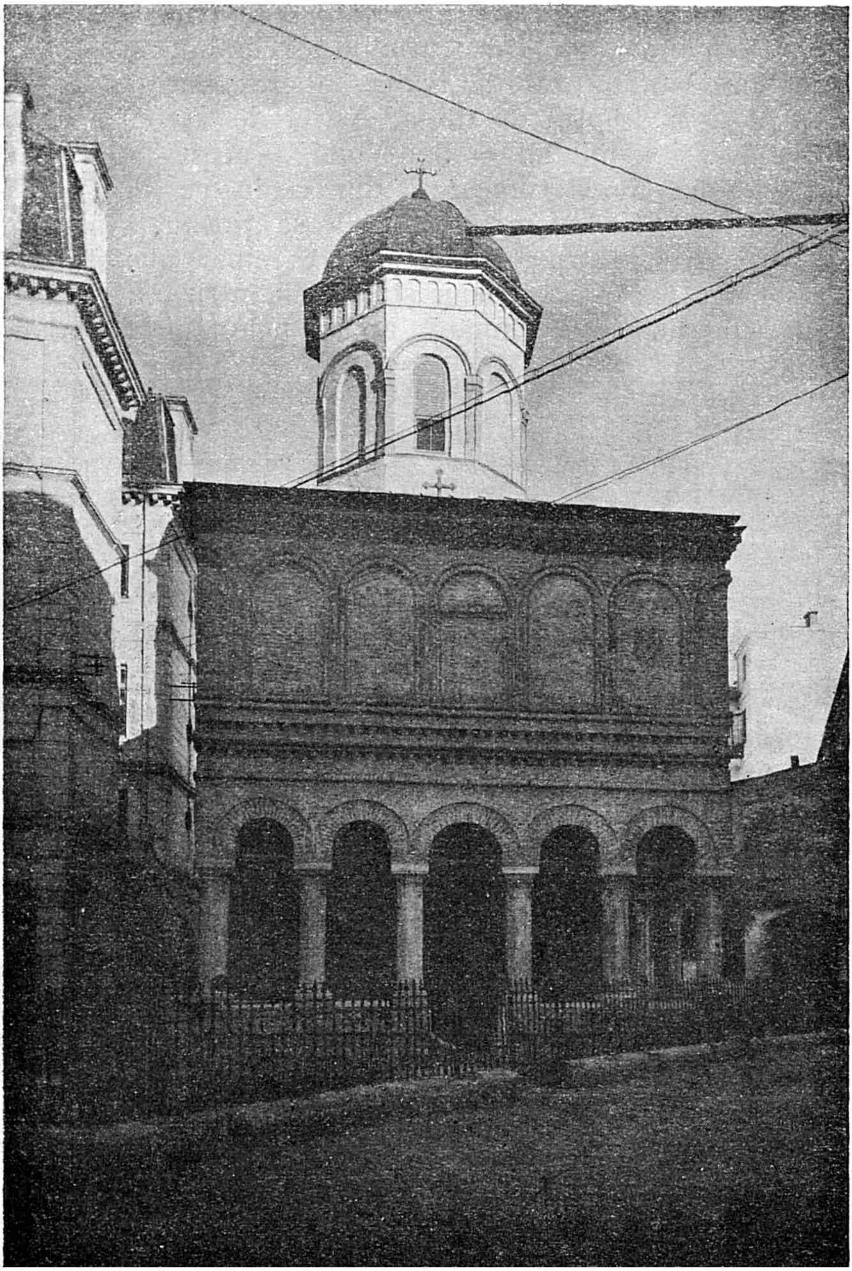

Biserica Cotroceni.

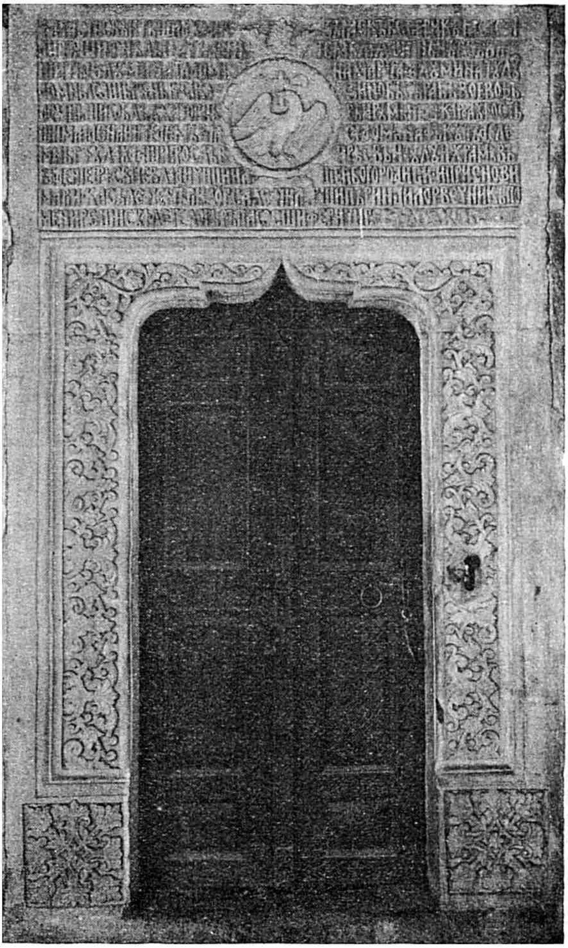
Vodă [1]. În sfîrşit, pe cînd Capitala cea nouă se înveşmînta, tot mai bogat, în biserici, el ridică în pădurea vecină, unde aflase ascunzătoarea în zilele de prigonire, la Cotroceni (de la a se *cotrăci*, în Banat a *cotîrşi*, a «acoperi», a «ascunde»), una din cele mai frumoase biserici din aceste părţi, cu acei stîlpi de pridvor pe cari-i văzuse la Biserica Episcopală din Argeş, reparată de dînsul, şi cu ajutorul sculptorului moldovean, Cornescu, al cărui nume se ceteşte şi azi pe faţadă. Închinată şi ea la Locurile Sfinte din Răsărit [2], trebuia să fie, după tipicul de fundaţie,

[1] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 9.

[2] Iorga, *Documente greceşti*, în Hurmuzaki, XIV, p. 211—8 şi urm. Încă de la 1667, Sfinţii Apostoli, ctitorie primă a lui Matei-Vodă, fusese închinată Patriarhiei constantinopolitane, ca stavropighie; *ibid.*, pp. 217—8, no. CCCIV.

Biserica Doamnei.

Biserica Doamnei, Bucureşti: inscripţia pe faţadă.

un model de viaţă harnică şi pioasă, într'o vreme în care multe păcate se introduseseră în mănăstirile celelalte.

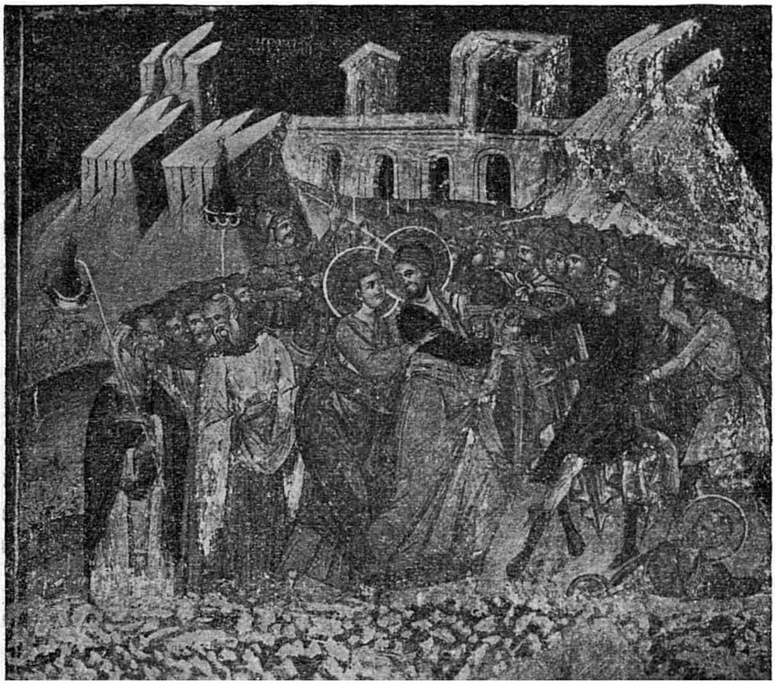

Biserica Doamnei: frescă.

oprit de a închina la Athos Vieroşul, nefiind aceasta voia ctitorilor; Urechiă, Liberă era biserica Arhimandritului; *ibid.* p. 281; poate trebuie cetit: *ἀπὸ τοῦ 'Αρχιμανδρίτου*. La 1675 se întăreşte închinarea, făcută de Andrei Vistierul şi ginerele, Preda Buzescu, a Sfîntului Ioan la Zitza (Sf. Ioan) din Ianina; *ibid.*, pp. 738—40, no. DCCCXXII. Şi supt Brîncoveanu, întărire; *ibid.*, pp. 749—51, no. DCCXXXII Supt Fanarioţi, Logofătul Golescu fu

În Bucureşti, mama lui Şerban, Domniţa Elina, fiica lui Şerban-Vodă, recurgea, în orînduirile ei de avere prin care căuta să favoriseze pe ceilalţi fii ai ei, la un călugăr de la mănăstirea Arhimandritului [1].

Şerban-Vodă cel nou nu se atinse de vechea organisaţie

Biserica Doamnei: frescă.

patriarhală, de caracter popular, a Bucureştilor. Altfel a fost cu urmaşul său în 1688, nepotul Constantin Brîncoveanu.

Istoria Romînilor, VI, p. 33. Aşa ceruseră boierii, invocînd măsura lui Matei-Vodă contra închinărilor la străini şi întărirea de Constantin Şerban; *ibid.*, pp. 34—5. La 1680 ei dau legături între Sf. Spiridon şi mănăstirea Brodeţ de la Policiana; *ibid.*, pp. 140—2, no. DCCXXV.

Ibid., p. 277 şi urm.

CAPITOLUL V

Curtea şi oraşul în luptă supt Constantin Brâncoveanu

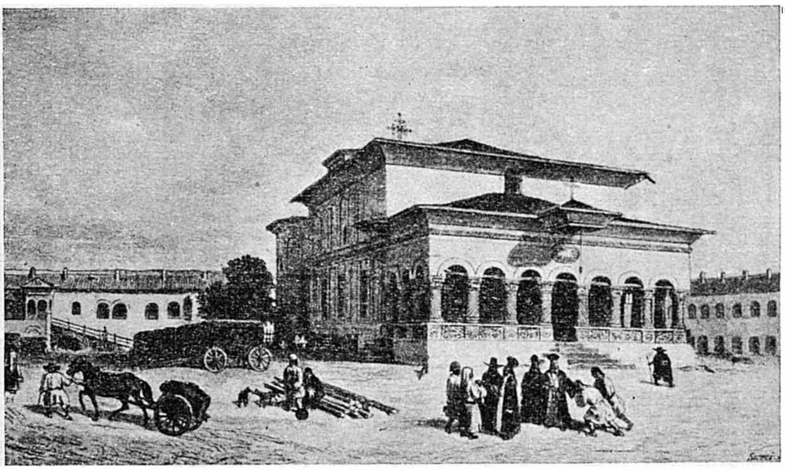
Noul stăpînitor muntean nu s'a hotărît între Bucureştii, cari nu puteau să mai fie părăsiţi, şi Tîrgoviştea, pe care, de la început, cu multă iubire, a încercat s'o ridice din ruinele ei, făcînd să se lucreze, după noul stil, mai bogat, dacă nu şi la Biserica Domnească, lîngă care curţile lui Cercel şi lui Matei-Vodă fură fundamental prefăcute, la Mitropolie, unde, împreună cu membri din familia lui, sînt înmormîntaţi atîţia dintre demnitarii, civili şi militari, ai Curţii, pe lîngă un Patriarh constantinopolitan, adăpostit, ca mazil şi pribeag, în cea d'intăiu dintre ţările ortodoxiei. Şi reşedinţile lui de ţară, la Doiceşti, la Potlogi, sînt în aceste părţi.

Încă de cînd era numai boier, Constantin Brîncoveanu lucrase rîvnitor la acea fundaţie a învăţatului şi influenţatului dragoman al Porţii, Panaioti Nikusios, purtat şi prin locurile noastre şi bine cunoscut şi în Moldova, care a făcut să se ridice, cu prăvălii şi han, noua biserică a Sfîntului Gheorghe, tot aşa de larg concepută ca şi fundaţia lui Şerban-Vodă de la Cotroceni[1], — primă formă,

---

[1] Nikusios nu era mulţămit, la 1671, de încetineala lucrului. Voia o clădire ca acea de la Stenimachos. Spătarul cu zăbava e Şerban Cantacuzino; Iorga, Hurmuzaki, XIV¹, pp. 207—8; Cronica lui Radu Greceanu, p. 87; Iorga, *Inscripţii*, I, p. 305. Refacerea chiliilor în 1693; Iorga, Hurmuzaki, XIV¹, p. 292. La ziduri se lucrează în 1695; *ibid.*, pp. 918—9. O intervenţie a Patriarhului de Ierusalim; *ibid.*, p. 332 şi urm., no. CCCXCII. V. şi *ibid.*, p. 387 şi urm. Paraclisul, lîngă lucrul la Sf. Sava; *ibid.*, p. 649.

de o perfectă armonie, care abia dacă se mai poate gîci după nepotrivitele prefaceri şi adăugiri din neînţelegătoarea perioadă a secolului al XIX-lea. Splendida clădire fu închinată Patriarhului din Ierusalim [1]. Doamna Marica iea asupră-şi, pentru refacerea în piatră, Biserica dintr'o zi. Ceauşul David Corbea, om de casă al Domnului, dintr'o familie întrebuinţată şi în misiuni diplomatice pînă la Moscova, face biserica numită mult timp după el, ca să primească apoi designarea icoanei făcătoare de minuni

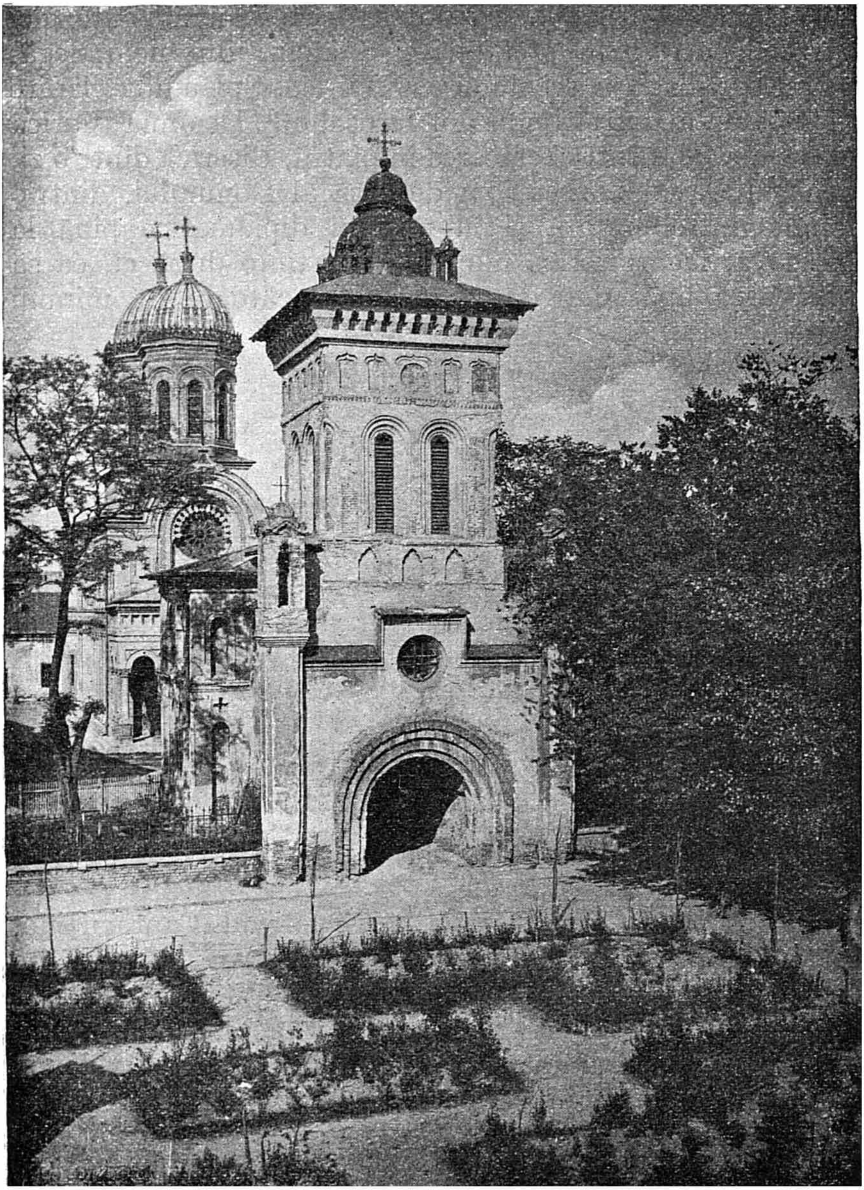
Sf. Gheorghe Nou (vechea formă).

ce se descoperise într'însa. Mihai Spătarul Cantacuzino, unchiul Domnului, reface Colţea şi-i adauge spitalul, pe cînd fratele lui, Constantin Stolnicul, clădeşte numai afară, la Afumaţi [2]; lui Mihai i se datoreşte în aceste împrejurimi biserica de la Fundenii Doamnei, cu delicate podoabe exterioare de stuc, în stil persan.

Acela care pretutindeni, de la Cozia pănă departe în şesul muntean, a refăcut şi prefăcut, atribuindu-şi une ori, fără drept, ctitoria din temelii, din «pajişte», zidirile

[1] Iorga, Hurmuzaki, XIX[1], p. 332 şi urm., p. CCCXCII. V. şi *ibid.*, p. 387 şi urm.

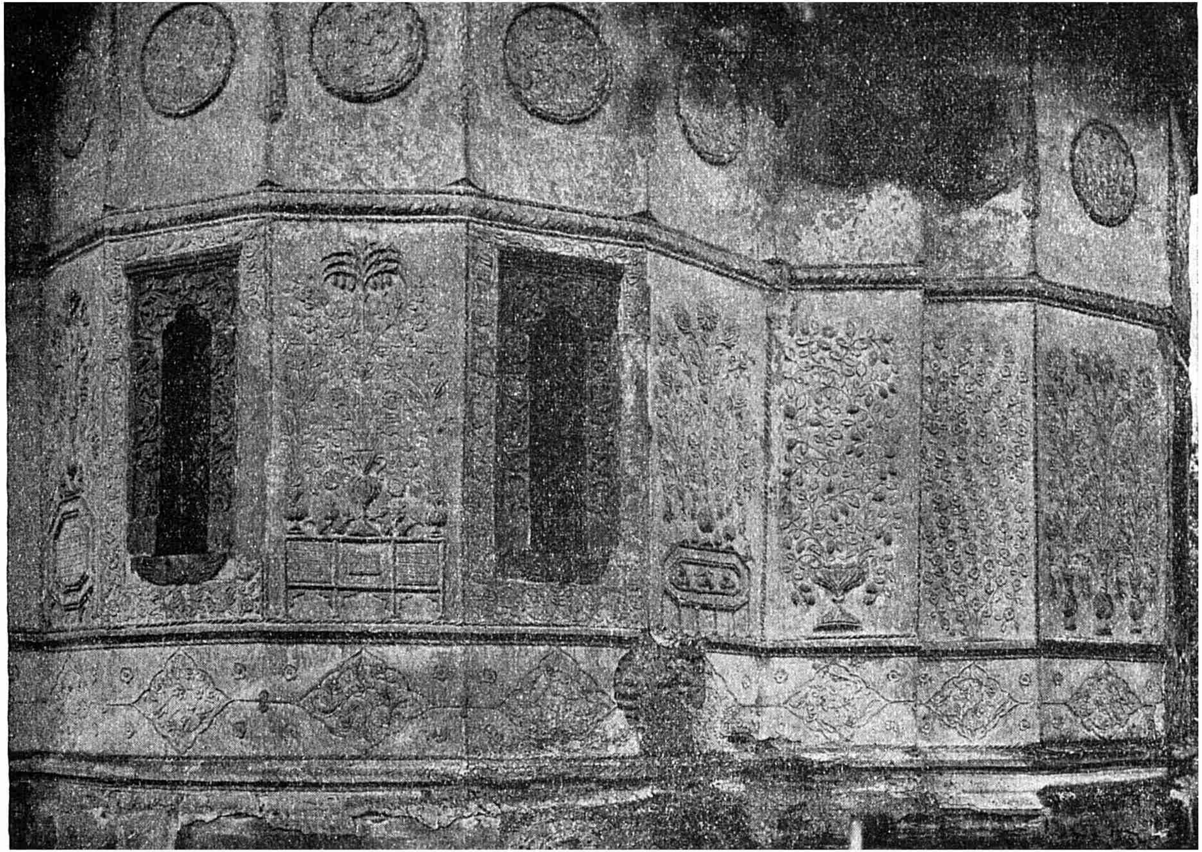
[2] Iorga, în *Bul. Comisiei Mon. Ist.*, 1931, p. 33 şi urm.

Clopotniţa bisericii Antim.

Biserica Antim.

Biserica din Fundenii Doamnei.

datorite Domnilor înaintași, și-a lăsat amintirea și în aceste părți. Dar mai ales, din nou, pe planul de la Biserica Episcopală din Argeș, copiat și la Cotroceni, înalță mănăstirea care-i poartă numele, Mitropolitul, de origine georgiană, Antim, ale cărui predici contra relelor obiceiuri și moravurilor stricate și îndemnuri spre viață curată le-au ascultat, ca odată, Constantinopolitanii predicile Sfîntului Ioan Gură-de-aur, Bucureștenii din vremea Brîncoveanului [1].

Aproape de locul unde pătimise părintele, Papa Brîncoveanu [2], se înalță curți pentru Constantin, omonimul fiu mai mare al Domnului din Scaun, și în margenea chiar a orașului, la Mogoșoaia, lîngă o modestă bisericuță făcută tot de dînsul, un palat de stil venețian, ca și acela, pomenit mai sus, al unchiului, Constantin Stolnicul Cantacuzino, fostul student la Veneția, în satul Afumați; foișoarele pe stîlpi delicat lucrați, zugrăvelile interioare, — în locul ornamentelor de stuc, ca la Filipeștii-de-tîrg, la Potlogi —, ca scena călătoriei silnice, dar terminate cu izbîndă, la Adrianopol, represintă, înainte de elementele corespunzătoare din necropola de la Hurezi, culmea pănă la care se ridicase arhitectura munteană, influențată de arta Apusului italian.

Biserica Sf. Ioan cel nou datori lui Brâncoveanu totala refacere [3]. Dintre rudele Domnului, doar vărul cantacuzinesc Mihai reface elegant biserica zisă a Colții (a luî Colțea), cu clopotnița azi dărîmată, — păstrîndu-se numai, la Museul de artă religioasă, mîndra inscripție —, legată de amintirea suedesilor lui Carol al XII-lea, deveniți zidari [4], și Șerban Vornicul Cantacuzino adauge ceva la o clădire bisericească mai veche, Sf. Nicolae din Șelari [5].

La Sfinții Apostoli refacerea cantacuzinească e ceva mai nouă decît această Domnie, ctitorul fiind vărul

---

[1] Gramata patriarhală pentru biserică (1714); Iorga, Hurmuzaki, XIX[1], p. 629 și urm.; cf. *ibid.*, p. 660 și urm.; XIX[2], p. 818 și urm.

[2] Ionnescu-Gion, *o. c.*, pp. 197—8.

[3] *Ibid.*, p. 205.

[4] Iorga, *Inscripții*, I, partea a 2-a.

[5] Inscripții.

Biserica Sf. Nicolae Şelari.

duşman şi urmaşul, care i-a uneltit moartea, Ştefan, fiul sfetnicului Constantin [1].

Sf. Sava se învrednici de o deosebită grijă a Domnului, un prieten de cărţii, care ocroti şi şcoala, cu un viitor mare, de acolo vechea biserică a lui Sterie lumânărarul « o au surpat de tot», făcând alta, « iscusită şi frumoasă, care fu închinată mănăstirii cu acelaşi nume de la Ierusalim, un Arab, Daniil Arapul fiind egumen la 1709 [2]. Dintre cei de aproape ai Domniei, ceauşul David Corbea dărui biserica numită întâiu după dânsul, apoi a Icoanei. Boieri mai mari, Mănăilă Mărăcineanu şi Pătraşcu Brezoianu, fac biserica numită după al doilea [3]. Dar unui Tîrnovean i se datoreşte frumoasa biserică a Scaunelor vechi (de măcelari) [4]. Vechea biserică Negustori, arsă, va fi refăcută numai în 1726 [5], e plină de morminte pe cînd la Sf Nicolae din Jigniţa (1711—2) e ctitor un căpitan de lefecii al Brîncoveanului [6]. În Sîrbi, biserica o face încă de la 1699 o familie de negustori, supt scutul arhiereului Ioanichie de Stavropole [7].

Dar înainte de toate Brâncoveanu ridică peste viaţa orăşenească, de acum lipsită de presidenţia « democratică » a judeţului, Curtea, care stă, ca alcătuire, între Seraiul Sultanului şi strălucirile apusene ale regalităţii, pretutindeni imitată, a unui Ludovic al XIV-lea.

Un călător engles, Chishull, cleric în legătură cu ambasada Angliei la Constantinopol, ne ajută să vedem ce era în cuprinsul zidurilor, din nou refăcute şi lărgite cu mult, ale acestei reşedinţe.

---

[1] *Ibid.*, I, pp. 277—7. Biserica întâiu, peste cea de lemn, era de la Matei-Vodă; *ibid.*, p. 266, no. 615.

[2] Iorga, în *Rev. Ist.*, XVIII, p. 274, no. 11. Pentru şcoala de acolo la 1745 şi dascălul Alexandru, *ibid.*, XIX, p. 251. Pentru egumenul din 1680 şi piesa lui *Ἀχοῦρι* «Grajdul»; *ibid.*, p. 253, după Istoria literaturii neogrece de Nicolai.

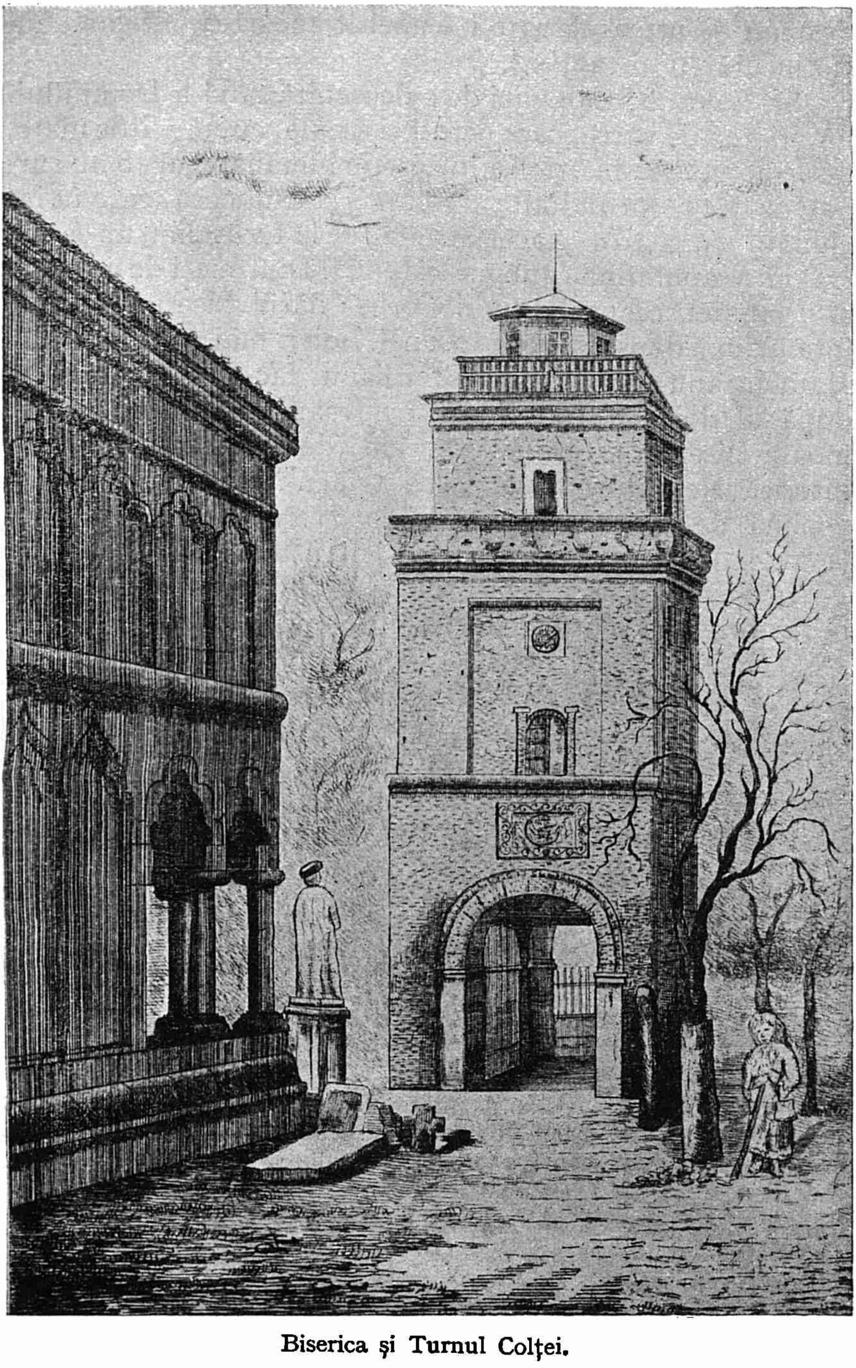
[3] Iorga, *Inscripţii* I, pp. 293—4.

[4] Iorga, *Inscripţii*, I, pp. 319—20.

[5] *Ibid.*, p. 321.

[6] *Ibid.*, pp. 341—3.

[7] *Ibid.*, pp. 343—6. Şi biserica Staicu, fără ctitori cunoscuţi, e de pe atunci; *ibid.*, p. 346.

Biserica şi Turnul Colţei.

Biserica Sf. Apostoli.

Biserica Icoanei.

Biserica Mihai-Vodă, restaurată.

El vede, la 1702, Curtea nouă a lui Brîncoveanu, lîngă care este şi casa oaspeţilor, « frumoasă şi elegantă, făcută din piatră, acoperită, după datina locului, cu şindilă »: « cu încăperi după moda creştinilor, putea fi socotită ca măreaţă în alăturare cu barbarele clădiri ale Turcilor din vecinătate; în faţă e o largă grădină, la dreapta alta, ceva mai mică, amîndouă plăcute şi dînd destulă umbră şi verdeaţă »: pe aici vine Vodă să-şi cunoască musafirul şi apoi, neapărat, tutorul lui, Stolnicul Constantin. A doua zi, obişnuitul ospăţ, cu fiii Domnului, cu ginerii, cu vărul Toma Cantacuzino, cu boierii, bîndu-se şi pentru regina Maria a Angliei, după Sultan şi Impărat. « Palatul prinţului, cu apartamentele şi grădinile alipite e cu adevărat nobil şi măreţ, şi, cu toate că nu poate fi comparat cu unele din ale altor prinţi creştini, stă mult înaintea celor în care aşa de ambiţios se complac Turcii ignoranţi ». La Hanul de la Sf. Gheorghe-Nou e, atunci Patriarhul de Ierusalim, învăţatul Hrisant Notara [1].

Pe visitator îl interesează produsele tipografiei, pentru care plăteşte şi bogatul, rîvnitorul de şcoli boier epirot Gheorghe Castriotul. El cumpără un Liturghieriu grec (şi arab; 1701); vedem cum se lucrează la un « Chiriacodromion » al lui Maxim Peloponesianul (poate o nouă ediţie din *Enchiridiu*, care e însă o carte de polemică împotriva Latinilor) şi la una din cărţile arabe pentru Patriarhul de Antiohia (poate *Psaltirea*, ieşită la 1706).

La Cotroceni se admiră biserica, în care se păstrează tuiuri şi un steag, care trebuie să fie ale ctitorului, Şerban Cantacuzino.

Casele boiereşti, cu uluci de stejar încunjurînd şi grădina, coperişul de şindilă răsărind între pomi, interesează pe Engles, ca şi « multele biserici şi mănăstiri ». De departe e plăcută vederea totalului [2].

---

[1] Cf. V. Drăghiceanu, *Palatul lui Constantin-Vodă Brîncoveanu din Bucureşti*, în *Bul. Comisiei Mon. Istorice*, XIX, p. 1 şi urm.

[2] *Travels in Turkey and back to England*, 1747; şi în *Revue historique du Sud-Est européen*, I.

Biserica Negustori.

În faţă stă descrierea, mai tîrzie, a Bucureştilor cu 50.000 de locuitori, după peirea lui Brîncoveanu, a secretarului italian Del Chiaro. El vorbeşte de mahalale, de poduri, de casele « bolovănite », al căror stil nu-i place, de şi preţuieşte curăţenia celor de la ţară, de minunatele livezi. Se scoate apa din puţuri. Dintre biserici presintă Radu-Vodă, Mihai-Vodă şi Mitropolia, pe lîngă cea catolică, reparată de curteanul Ştefan Sisti (şi contele Bartolomeu Ferrati îşi are casele în Bucureşti).[1] Nu uită hanurile: al lui Şerban şi al bisericii Sf. Gheorghe.

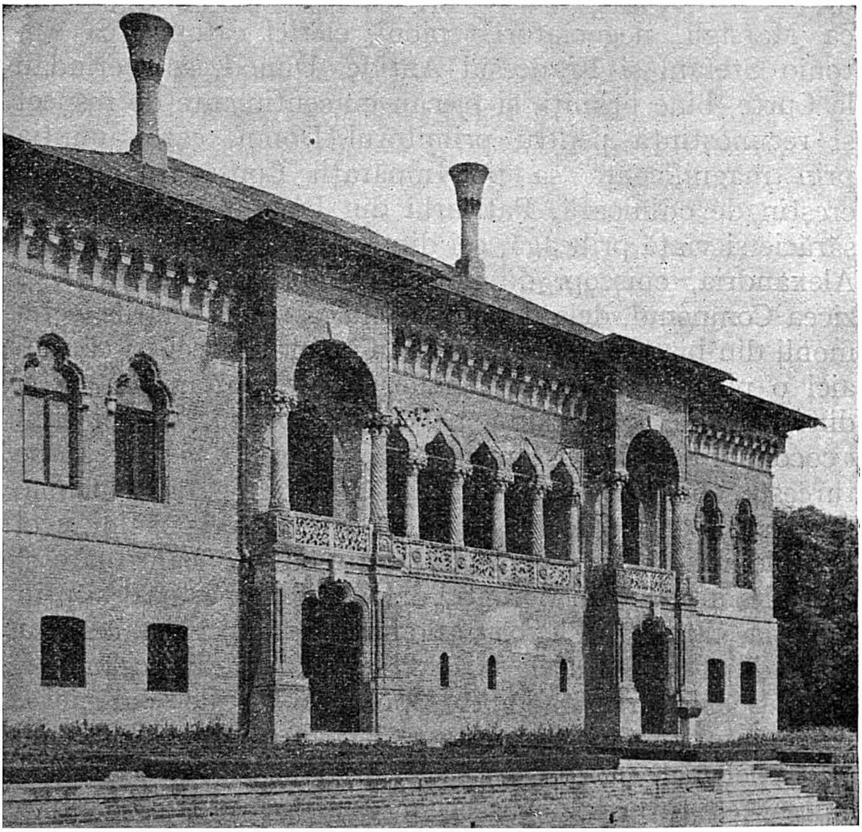
Ni se pomeneşte Curtea, ce apare aşa: scara de marmură duce în cămări boltite. Cea a tronului se sprijină pe coloane. Urmează cămara audienţelor, Spătăria cu stelele, iatacurile: al Domnului, al Doamnei şi alte vre-o două odăi, pe lîngă foişorul din grădină, pentru odihna şi une ori şi pentru prînzul lui Vodă. Mai tîrziu, Ştefan-Vodă Cantacuzino clădeşte în aceleaşi grădini un mic palat de locuinţă cu opt camere.

Cînd Englesul La Motraye, după 1711, vine la Bucureşti, el judecă oraşul « foarte întins, bine locuit, dar murdar », « rău clădit », Curtea « mai comodă decît frumoasă », străzile pline de jupănese îmbrăcate după moda constantinopolitană şi de femei din popor păstrîndu-şi portul. Dar îi place palatul din Mogoşoaia, cu frescele de acolo şi plafoanele sculptate: « clădire mare, destul de măreaţă. Mari grădini merg pănă la gîrlă, cuprinzînd şi un heleşteu. » Dar după căderea şi a lui Ştefan-Vodă zidirea pustie era deschisă oaspeţilor, cari trebuiau să-şi gătească singur[2].

Intr'o bogată lume de lux oriental, copiat după al Bizanţului otoman, se desfăşoară strălucitoarele alaiuri de împărătească imitaţie, ospeţele la care vin boierii cu capul ras, lăsîndu-se numai şuviţa de care îngerii trebuiau să apuce pentru a-i duce în Raiu pe credincioşii, căzuţi în lupte, ai credinţii Islamului, şi li fluturau mînecile largi ale mantiilor de-asupra anteriilor de stofe

[1] Inedit în Biblioteca Ac. Rom.

[2] *Voyages*. Cf. descrierea dată de Radu Grecianu, ed. Şt. Grecianu, Bucureşti 1936, p. 111 şi urm.

Palatul de la Mogoșoaia.

scumpe. Oastea, cu îngrijire urmărită de un Domn care nu doria s'o scoată la războiu, dar fu silit, totuşi, odată s'o facă, trecea în sunet de trîmbiţe, — era şi o uliţă a trîmbiţaşilor —, şi de tobe. Copiii din casă străbat ietacurile şi sălile de primire şi judecată ale Curţii [1]. Oaspeţi de pretutindeni, ambasadori, ca Englesul Paget, generali ca Marsigli, negociatori, spioni, clerici catolici, ca Antonio Stefani şi Francesul Antide Dunod, se perindau la Curte, bine primiţi, şi plecau cu sentimente de respect şi recunoştinţă pentru primitorul Domn, care amintia prin magnificenţa sa pe Împăraţii Constantinopolului creştin de odinioară. Patriarhi din Bizanţ, la ceasuri de sărăcie şi viaţă pribeagă, cei din Ierusalim, din Antiohia şi Alexandria, episcopi de peste Dunăre, ca Ioan, care-şi zicea Comnenul, dela Drîstor, luau parte la marile ceremonii din bisericile bucureştene. Cărturari greci îşi căutau aici o pîne, venind din părţile supuse Sultanului, ca şi din Veneţia, care dădu pe Ioan Abrami, preceptorul «coconilor» lui Constantin-Vodă, cărora li se zicea, pe turceşte, «beizadele», şi, cu aceşti Orientali, gata să închine lui Vodă traducerile lor, erau oameni de-ai Apusului, acel Bartolomeo Ferrati, apoi cutare Ungur de neam mare şi mai ales acel Evreu florentin del Chiaro, amestecat şi prin Veneţia, care înfăţişă rostul domnesc, dar şi viaţa însăşi a ţării, după sîngeroasele tragedii ale Voevozilor celor noi, în preţioasa carte italiană despre «revoluţiile Valahiei».

Negoţul într'un loc unde se făceau necontenit aşa de mari cheltuieli era fireşte la acelaşi nivel. Atunci se aşează în fruntea tuturor negustorilor din Bucureşti acel Niko Papa zaraful, ale cărui socoteli, în legătură şi cu Veneţia, unde era un musafir preţuit; le cunoaştem şi prin testamentul său, păstrat în Arhivele de acolo [2]. Registrele de

---

[1] V. Iorga, *Doc. bucureştene*, *l. c.*, p. 35, no. 8. Dar unii sînt însuraţi; *ibid.*, pp. 36—7, no. 12 (Negoiţă Hinţescu, la 1754).

[2] Iorga, *Studii şi doc.*, IV, pp. 75—6, no. LXXII; pp. 76—9, no. LXXIII; pp. 79—80, no. LXXIV; p. 83, no. LXXVII; pp. 84—5, no. LXXX, şi mai ales p. 85, nota. Are case în mahalaua Sf. Gheorghe, lângă ale Cămăraşului Asan, şi cumpără şi pe ale cântăreţului Serafim al Mitropolitului Antim.

cheltuieli ale Domniei presintă o întreagă lume amestecată în serviciul acestei Curţi care domină oraşul şi-l şi hrăneşte[1]. Nesfîrşite amănunte se pot culege de acolo, ca şi din Cartea de conturi a lui Vodă, numită, tot după acel model turcesc, *anatefter*[2], şi chiar din acea Condică de cărţi domneşti care şi ea a fost, din fericire, scutită de distrugere[3].

În ce priveşte pe ceilalţi locuitori, aceiaşi lume se presintă, în care, pe lîngă oameni ce vin din sate ca să se aşeze definitiv prin mahalalele numite după biserici, găsim pe meşterii din bresle, zlătari, mărgelari, abagii, croitori, cizmari, măcelari, săpunari, scorţari, formîndu-se şi o mahală a Scorţarului[4], şelari, olari, oţetari, lăcătuşi, fierari, din locul unde se «frînge fierul».

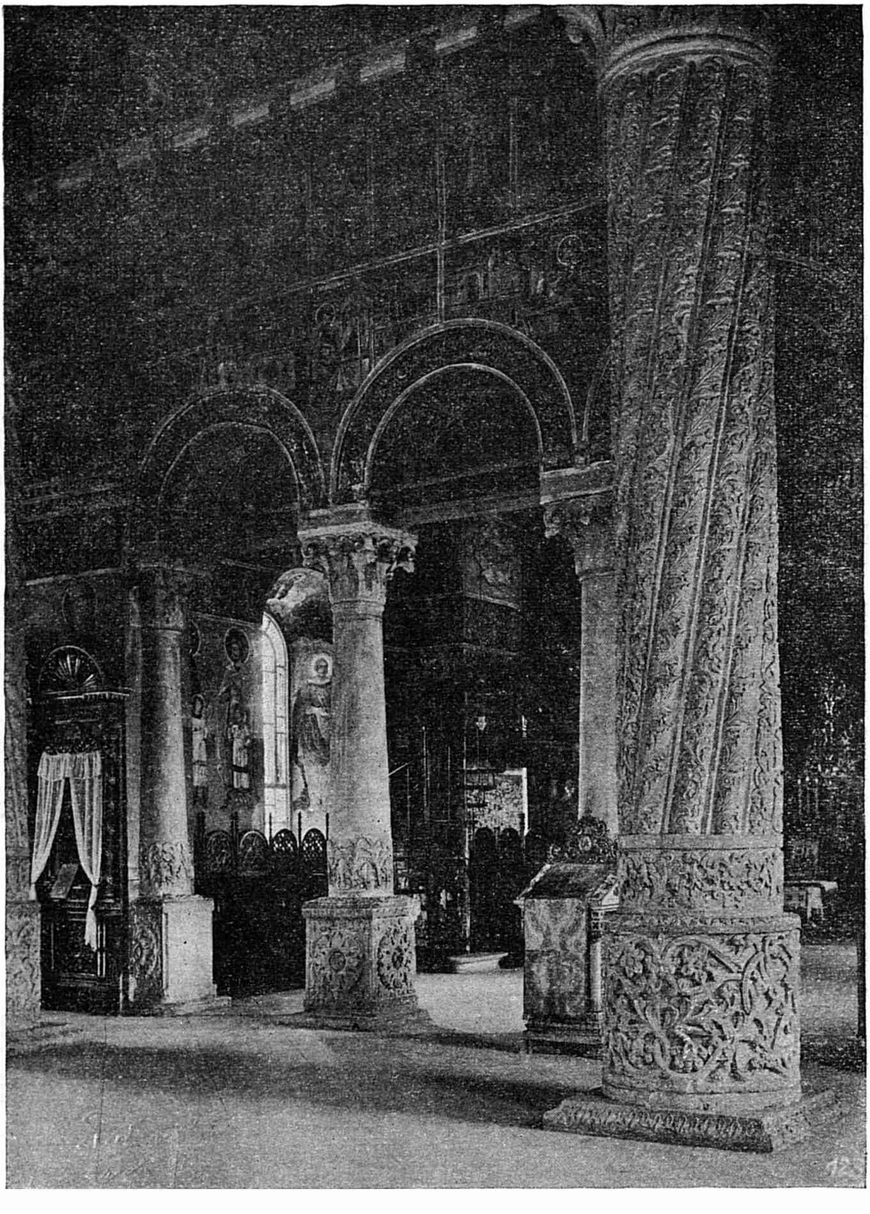
---

[1] V. Aricescu, *o. c.*

[2] Iorga, *Studii şi doc.*, V, p. 335 şi urm.

[3] [Pătruţ], în *Revista nouă*, III, *l. c.*

[4] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 199.

Mănăstirea Văcăreşti: interior.

CAPITOLUL VI.

Bucureştii de stil ţarigrădean

Nicolae-Vodă Mavrocordat, întăiul dintre «Fanarioţi»[1], n'a făcut decît să continue în toate privinţile cîrmuirea lui Brîncoveanu.

Astfel, după cele mai bune datini ale ţării, cu tendinţa ambiţioasă de a întrece tot ce s'a făcut până atunci în arhitectura ei, ridică acest nou Domn, legat prin origine şi multe interese de dinastiile româneşti, mănăstirea, menită a cuprinde şi marea bibliotecă de cărţi şi manuscripte rare ce adunase el şi tatăl său, Alexandru Exaporitul[2], din satul de până atunci Văcăreşti[3], cu biserica în care lucrul coloanelor din pridvor e de o bogăţie neajunsă până atunci. Şi, la sfinţirea acestui preţios dar făcut lui Dumnezeu, Nicolae-Vodă ţine să se adune un sobor de arhierei, de ţară şi străini, care să nu fie mai puţin numeros şi strălucit decît acei cari împodobiseră Domnia lui Brîncoveanu. Biblioteca Văcăreştilor se adauge la ale Sfîntului Sava şi Sfîntului Gheorghe, cu cele două şcoli[4].

---

[1] Pentru legăturile lui cu dr. Schendus Vanderbeck, care face şi o colecţie de minerale la noi, şi cu Ştefan Bergler, v. şi *Epistolario scelto di Apostolo Zeno*, Veneţia, 1729, pp. 104, 152, 163; cf. şi *Rev. Ist.*, XIX, p. 102.

[2] Iorga, în *Mem. Ac. Rom.*, seria a 2-a, XXXVII.

[3] De la moşul Văcarea.

[4] Iorga, Hurmuzaki, XIX², p. 782, no. DCCLXXI; p. 909, nle. DCCCLXXX—IV. La Sf. Gheorghe fusese înmormîntată Stanca, fiica Brîncoveanului; *ibid.*, p. 844 şi urm. Isprăvirea Văcăreştilor; Radu Popescu, în *Magazinul istoric*, IV, p. 126. Lucrări la Sf. Gheorghe; Iorga, *l. c.*, p. 908, no. DCCCLXXXIV. Cf. *ibid.*, p. 915, no. DCCCXC. Casele patrieşeşti de Ierusalim; Radu Popescu,

Bucureştii nu suferiră prea mult de pe urma războiului deschis la 1716 între Imperialii austrieci şi Turci, de şi scene populare, pe care le descrie un martur grec, se desfăşurară violent pe străzile oraşului atunci cînd Domnul, puţin iubit din causa caracterului său străin, trebui să se retragă spre Dunăre şi Mitropolitul Antim, care-şi pregăti astfel peirea, încercă, împreună cu cîţiva boieri, o mişcare în folosul creştinilor [1]. Presenţa oştilor germane nu fu de lungă durată.

Prins de Germanii lui Pivoda, cu ajutorul acelor nemulţămiţi, Nicolae Mavrocordat fu înlocuit prin omul bun şi blînd care a fost fratele său, Ioan. După o stăpînire care-şi căutase sprijinul în boierimea ţării şi chiar în văduva şi rudele lui Brîncoveanu [2], el muri de ciumă şi i se făcu loc de odihnă tot la Sf. Gheorghe-Nou, unde Doamna Marica adusese, după multe stăruinţi, aşezîndu-le supt frumoasa candelă de argint, care singură putea spune cine e mortul dedesupt, rămăşiţile trupului tăiat al lui Constantin-Vodă.

După întoarcerea Domnului reţinut atîta vreme la Sibiiu [3], Bucureştii avură, un întreg deceniu, o desăvîrşită pace, care îngădui şi reluarea învăţămîntului. In adevăr vedem, şi supt Constantin-Vodă, fiul lui Nicolae [4], pe şcolarii de la Sărindar, cu dascălii, — urmaşii lui Sevastos Kymenitul din vremea Brîncoveanului, şi lui Gheorghe din Trapezunt, — ai lui Panaiot Byzantios, lui Ştefan Daponte,

---

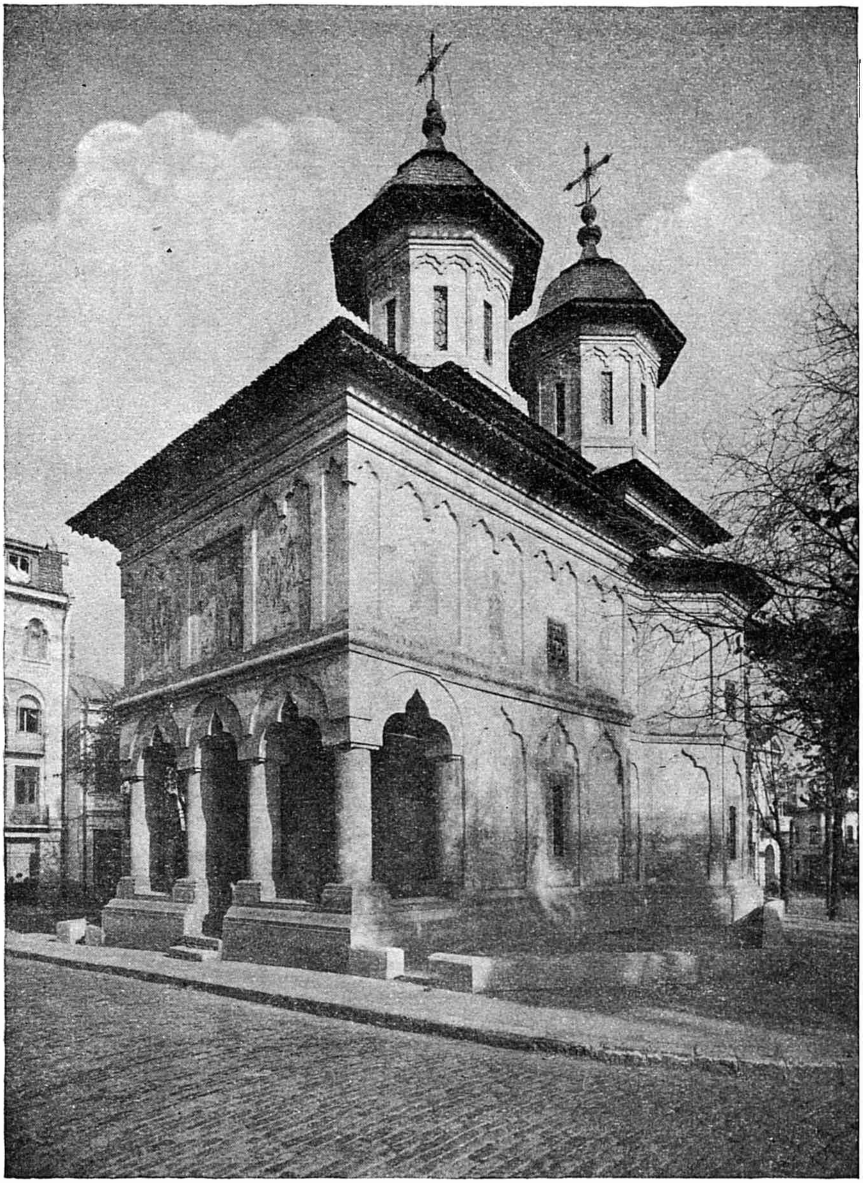
l. c., pp. 152—3. Cf. Iorga, *l. c.*, pp. 942—4, no. DCCCXV. Acolo stă şi mai departe vestitul Patriarh Hrisant Notara; *ibid.*, p. 949, nota 1. Alte ori Vlădica de Betleem. La Mihai-Vodă se abătea, în 1680, Patriarhul de Alexandria; *ibid.*, III, p. 37 şi urm. Mitrofan tipograful, viitorul Mitropolit, era aşezat, în 1716, la Sf. Spiridon; *ibid.*, p. 121.

[1] D. Russo, în *Revista istorică romînă*, p. Cf. N. Iorga, în *Rev. Ist.*, 1936, pp.

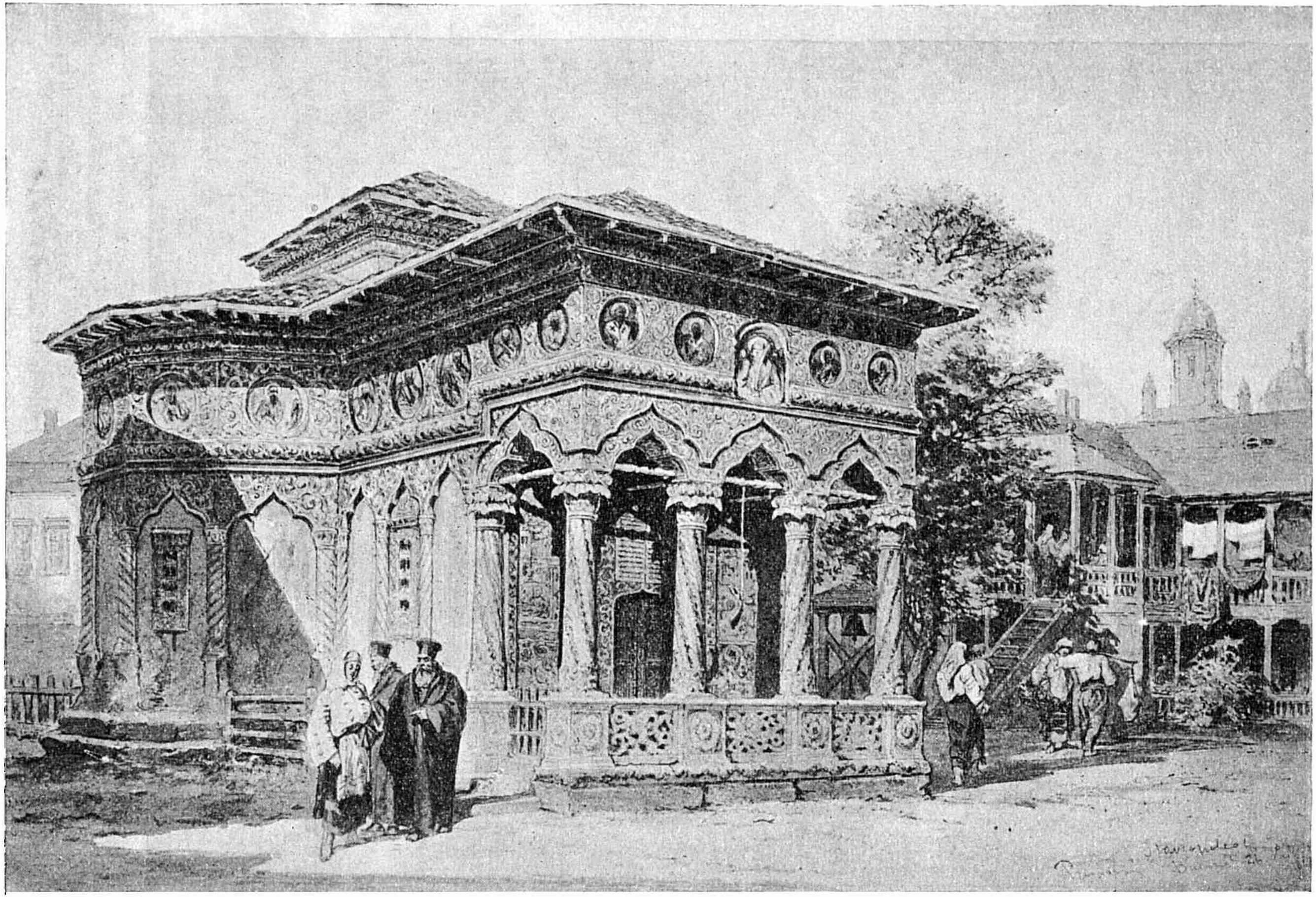
[2] Iorga, *Ist. Rom.*, VI,

[3] La 1718 arsese Curtea şi Sf. Gheorghe; Iorga, Hurmuzaki, XIX², p. 831, no. DCCXXXII. Nicolae-Vodă trebui să steie, un timp, la Mogoşoaia; *ibid.*, pp. 848—9, no. DCCCXXX.

[4] E ctitorul nou de la Sf. Spiridon Vechiu, V. Iorga, în *Bul. Comisiei Mon. Ist.*, 1929, p. 97 şi urm.

Biserica zisă cu Sfinţi.

Biserica Stavropoleos (înainte de reparaţie).

Biserica Stavropoleos (după reparaţie).

care se intitulează cetitor[1] al «consulului Marii Anglii» *(sic)* venind de Sfântul Constantin cu discursuri înaintea Domnului[2]. În acest timp numărul bisericilor creşte, păstrîndu-se aceiaşi grijă de artă, dusă până la rafinarea amănuntelor, în lăcaşul datorit arhiereului de Stavropolis, după care ea se numeşte « Stavropoleos »[3].

Biserica zisă cu Sfinţi e refăcută de Mitropolitul Daniil, precum o alta se datoreşte şi Mitropolitului Neofit Cretanul[4], iar biserica din mahalaua Bărbătescului lui Grigorie al II-lea[5].

Cernica, reunită cu Zlătarii, se leagă de Scaunul Alexandriei[6].

Numai supt noua cîrmuire fanariotă-şi zideşte biserica familiei, împodobind-o şi cu frumoase fresce, în noul stil înrîurit de Veneţia, ginerele lui Brîncoveanu, Iordachi Creţulescu, şi tot în aceste împrejurări altă fiică a fostului Domn, Balaşa, măritată cu Grecul Vlastò, dă lăcaşul care s'a numit după dînsa.

Dar, după moartea soţului ei, Doamna Smaranda, a lui Mihai-Vodă, cheltuieşte pentru biserica Foişorului, chioşcului de « priveală »[7]. Bisericuţa Stejarul, făcută de un boierinaş, e din 1717.

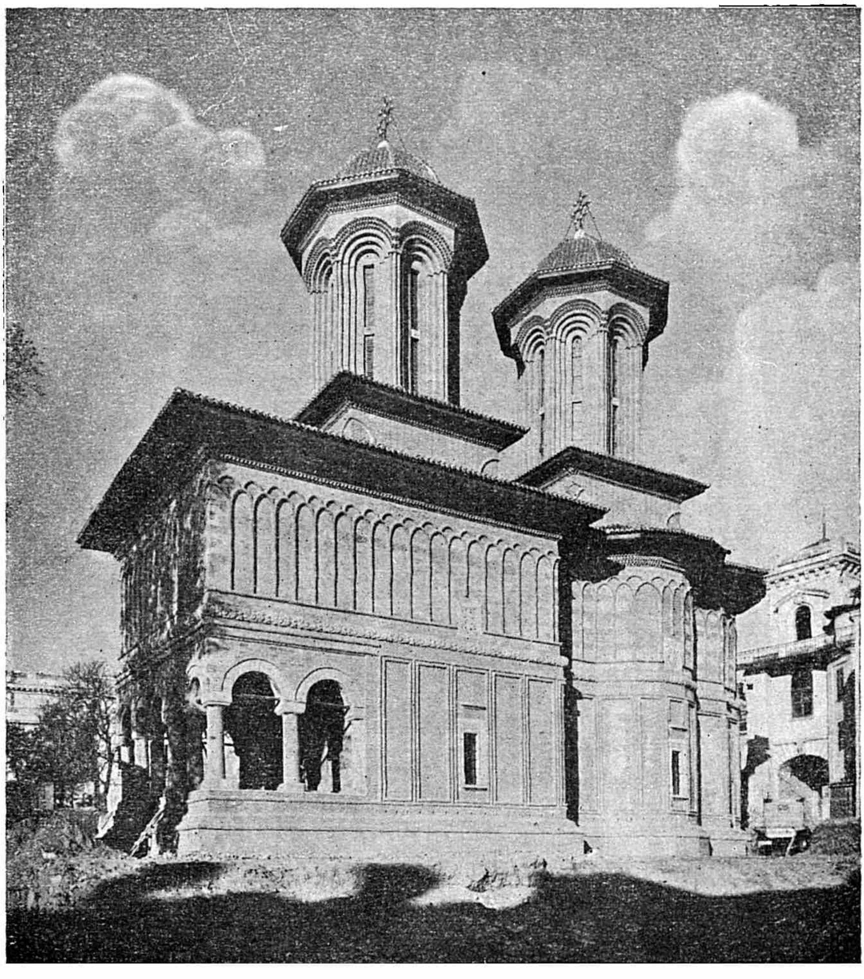
Lui Staico Logofătul i se datoreşte, la 1725, biserica numită astfel[8].

Dintre bresle, negustorii întemeiază, la 1726, încă o biserică pe numele lor[9], şi la Jigniţa domnească se înalţă încă un lăcaş[10].

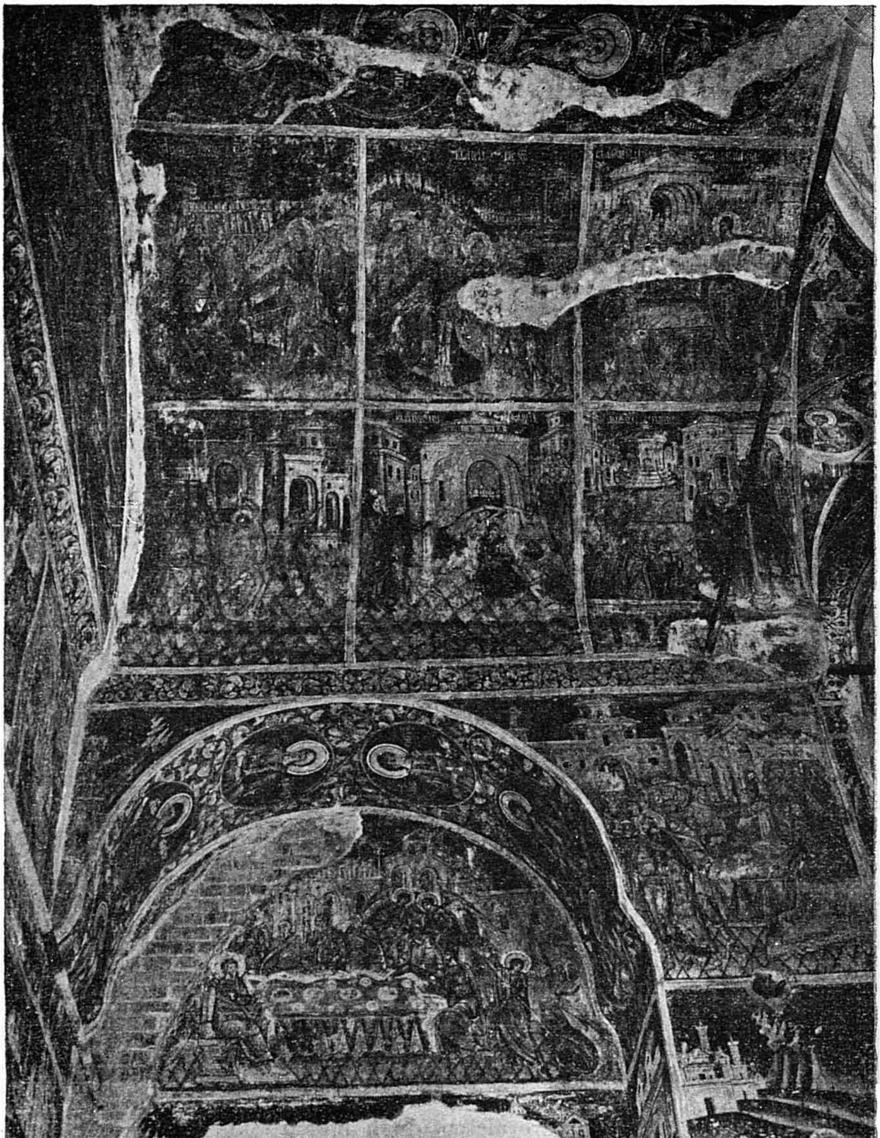
La Obor, numit apoi Oborul Vechiu, fundaţia, din 1718—9, e a lui Matei Mogoş, care căuta să îmblînzească

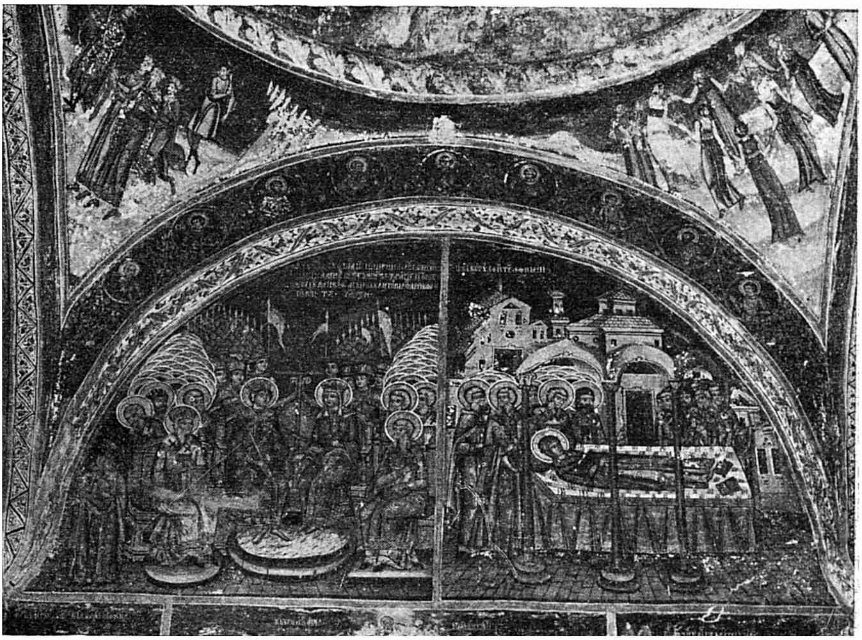
[1] *'Αναγνώστης*.
[2] *Rev. Ist.*, XIX, pp. 100—2.
[3] Nedioglu, în *Bul. Comisiei Mon. Istorice*, 1924, p. 74 şi urm.
[4] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 187.
[5] *Ibid.*, p. 148.
[6] Iorga, Hurmuzaki, XIX², p. 136. Cf. *ibid.*, p. 198, no. CXXXVII.
[7] Ionnescu-Gion, *o. c.*, pp. 188—9.
[8] *Ibid.*, pp. 219, 221.
[9] Iorga, *Inscripţii*, I, p. 321, no. 780. Cea veche arsese la 1718.
[10] După Ionnescu-Gion, *o. c.*

Biserica Creţulescu (după reparaţie).

Biserica Creţulescu: frescă.

Biserica Crețulescu: altă frescă.

Biserica Stejarului.

astfel mînia dumnezeiască a ciumei, de care nu scăpase Domnul însuşi [1].

Un boierinaş, Udrican, cheltui din greu, pentru biserica, de la 1734—5, numită după el [2], precum îşi aminteşte ctitorul, de la 1725, biserica Vergului, refăcută de Mitropolitul Daniil, la 1724, la care a ajutat şi o fiică de preot, Ancuţa [3].

Deşi se chiamă după un preot, biserica Popa Soare e clădită de negustorul buzoian Iane, la 1744 [4].

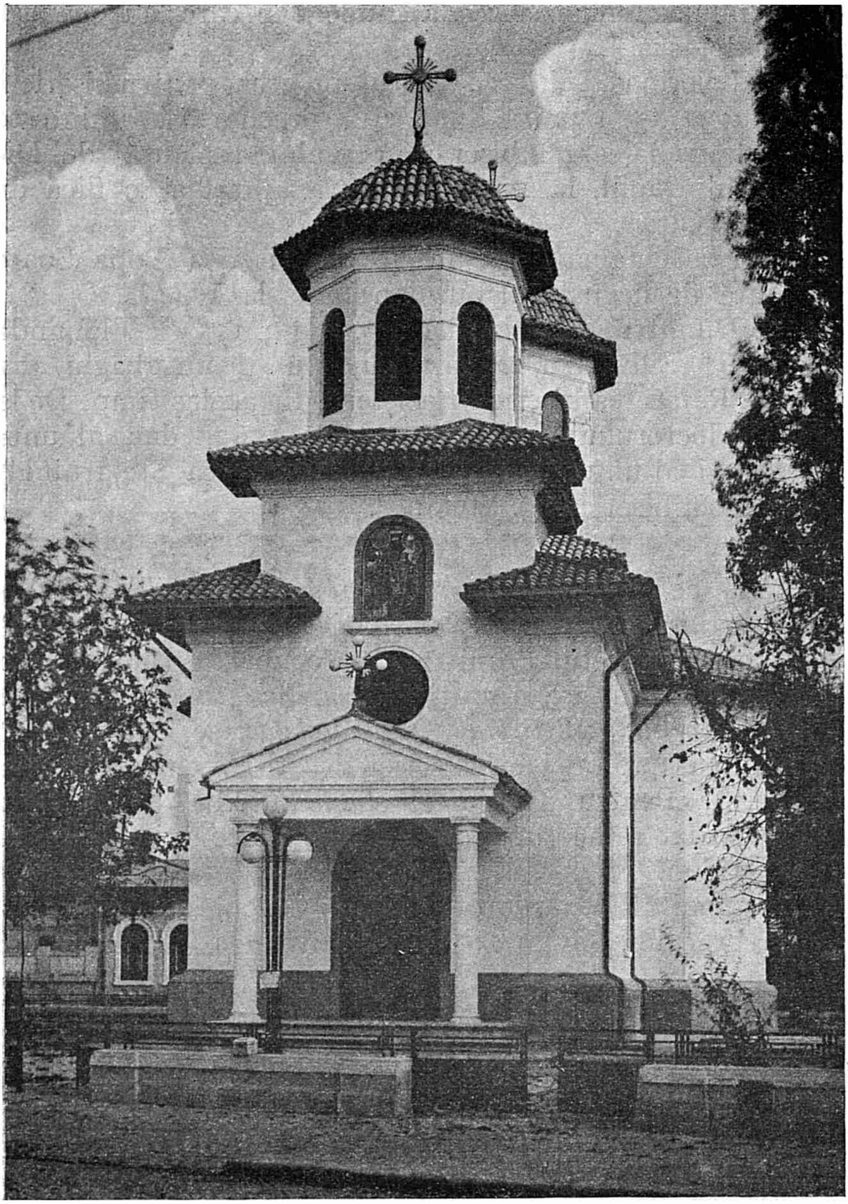
Sf. Dumitru, a unui boierinaş, e din 1753 [5], Flămînda din 1766 [6], Silivestru, zidită, la început, de un abagiu, din 1760 [7]. Refacerea bisericii Batiştei e din acelaş timp. De la 1765 a doctorului Spirea [8] şi de la 1763, dar al unui căpitan şi al unui vătaf de brutari, biserica Stejarului [9], pe la 1768, biserica Sf. Ştefan [10].

Pănă ce *regimul fanariot iese din tradiţiile indigene pentru a urma strict linia constantinopolitană*, adecă pănă la războiul ruso-turc din 1774 şi ocuparea Bucureştilor de nişte aventurieri, ajutaţi de *spiritul din ce în ce mai vioiu şi pornit spre luptă al mahalalelor*, se completează înzestrarea Capitalei cu biserici de stil vechiu din anii 1730—74. Pentru Patriarhul de Antiohia, Constantin Mavrocordat reface, cu o inscripţie greco-siriană, micul Sf. Spiridon.

Dar mai ales marile biserici ale Ghiculeştilor în margenea oraşului. Grigore Ghica, ctitor şi al lăcaşului

---

[1] *Ibid.*, pp. 206—7., Iorga; *Inscripţii*, I, pp. 330—1.
[2] *Ibid.*, p. 223.
[3] *Ibid.* pp. 223—4; Iorga, *Inscripţii*, I, p. 326, no. 803.
[4] *Ibid.*, p. 331, no. 824.
[5] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 186.
[6] *Ibid.*, p. 188.
[7] *Ibid.*, pp. 215—6.
[8] Iorga, *Inscripţii*, I, p. 336, no. 846.
[9] *Ibid.*, pp. 337—8.
[10] *Ibid.*, p. 334. Şi biserica Popei Nan e pe la 1706; *ibid.*, p. 335, no. 841.

Biserica Oborul-Vechiu (refăcută).

Biserica Flămînda.

Biserica Batiştei, refăcută.

Biserica Silivestru, refăcută.

dela «Livedea Văcăreştilor»[1], acest stăpînitor, cu întreruperi, lîngă ruda sa Constantin Mavrocordat, de la 1730 până la 1750, clădeşte pentru odihna trupului său mănăstirea cu spital de la Pantelimon[2].

La 1752 se reclădeşte Sfînta Paraschiva, făcută de Constantin Brîncoveanu[3]. Douăzeci de ani mai tîrziu, fiul lui Grigore Ghica, Scarlat, adauge în oraş chiar, pe un plan de mărețe proporții, noul Sfînt Spiridon, pentru îndepărtarea bolilor de către milostivul sfînt lecuitor, şi acolo se îngroapă trupul fiului său Alexandru[4]. Dintre Racoviţeşti, numai Ştefan, fiul lui Mihai Racoviţă, zideşte, cu Doamna sa, Teodora, o biserică pe numele sfîntului e hram[5].

De la cei doi fraţi Cantacuzini, prieteni ai Ruşilor, vin apoi: biserica, refăcută de Pîrvu, a lui Şerban-Vodă[6], şi aceia, pe locul uneia de lemn, datorită Măgureanului Mihai, Ban muntean, apoi general rus în pribegie. El preface bisericuța, care luă apoi numele lui Popa Tatul, căreia i se zicea Fîntîna Boului, fiind vorba probabil de boierul moldovean cu acest nume, din vremea lui Radu Mihnea[7].

Din acelaşi timp e bisericuța zisă a Apostolului[8].

Ofiţeri, cum e Radul Ceauşul, Nicolae Ceauşul dela Caimata (=Nenorocita, în greceşte), fac lăcaşuri mai mărunte[9]. Un preot face Biserica Albă (1727)[10]. Dobroteasa, isprăvită de Constantin Năsturel (1736)[11], Măntuleasa (1732), ale soţiilor lui Dobrotă şi Manta, ctitoria

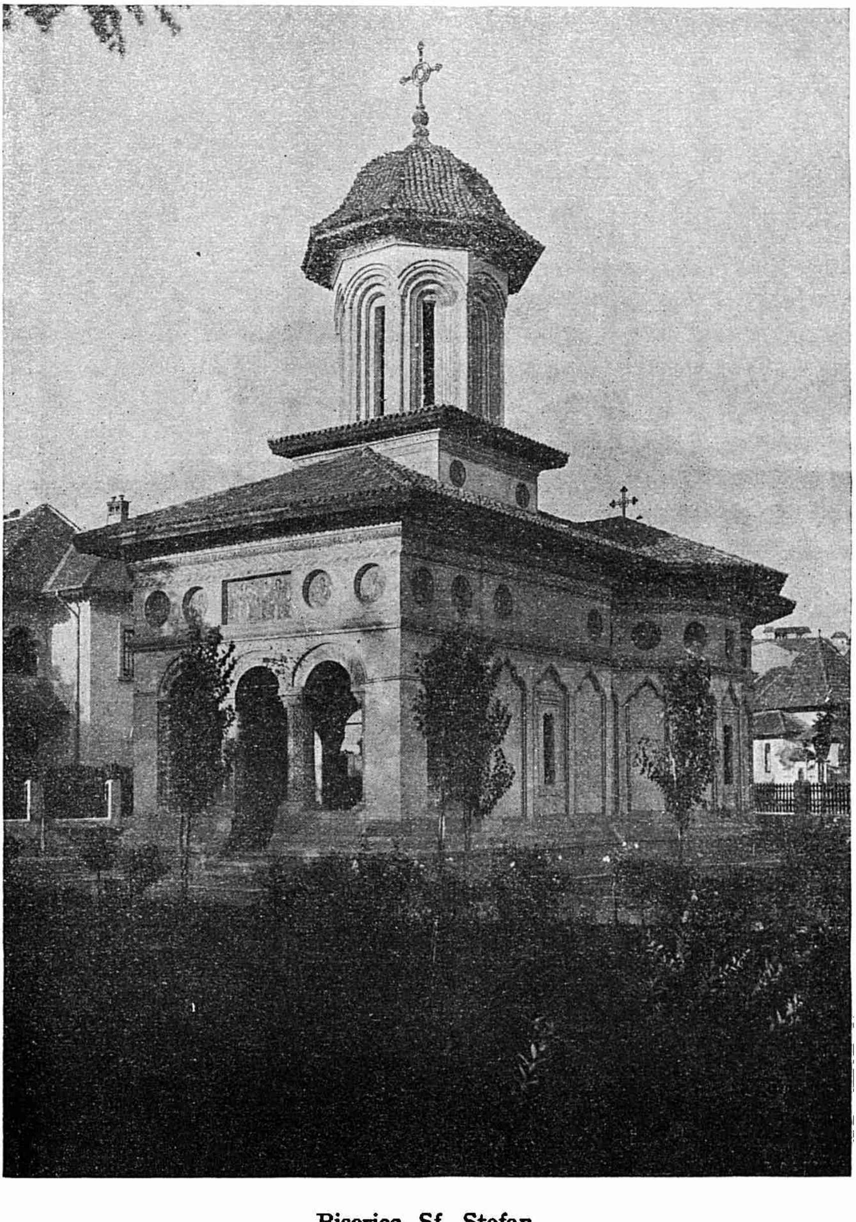
[1] *Ibid.*, p. 233.
[2] *Ibid.*, pp. 223—4.
[3] Iorga, Hurmuzaki, XIX², p. 1131, no. MCIII.
[4] Iorga, *Inscripţii*, pp. 262—4.
[5] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 221.
[6] *Ibid.*, p. 199.
[7] *Ibid.*, p. 188.
[8] *Ibid.*, p. 174.
[9] *Ibid.*, pp. 178—9. Biserica nu mai există.
[10] Iorga, *Inscripţii*, I, p. 327.
[11] *Ibid.*, p. 353. Biserica din Cărămidarii-de-jos era clădită de Hereşti, la 1744—5; *ibid.*, pp. 355, no. 909.

Biserica Sf. Spiridon Nou şi încunjurimea.

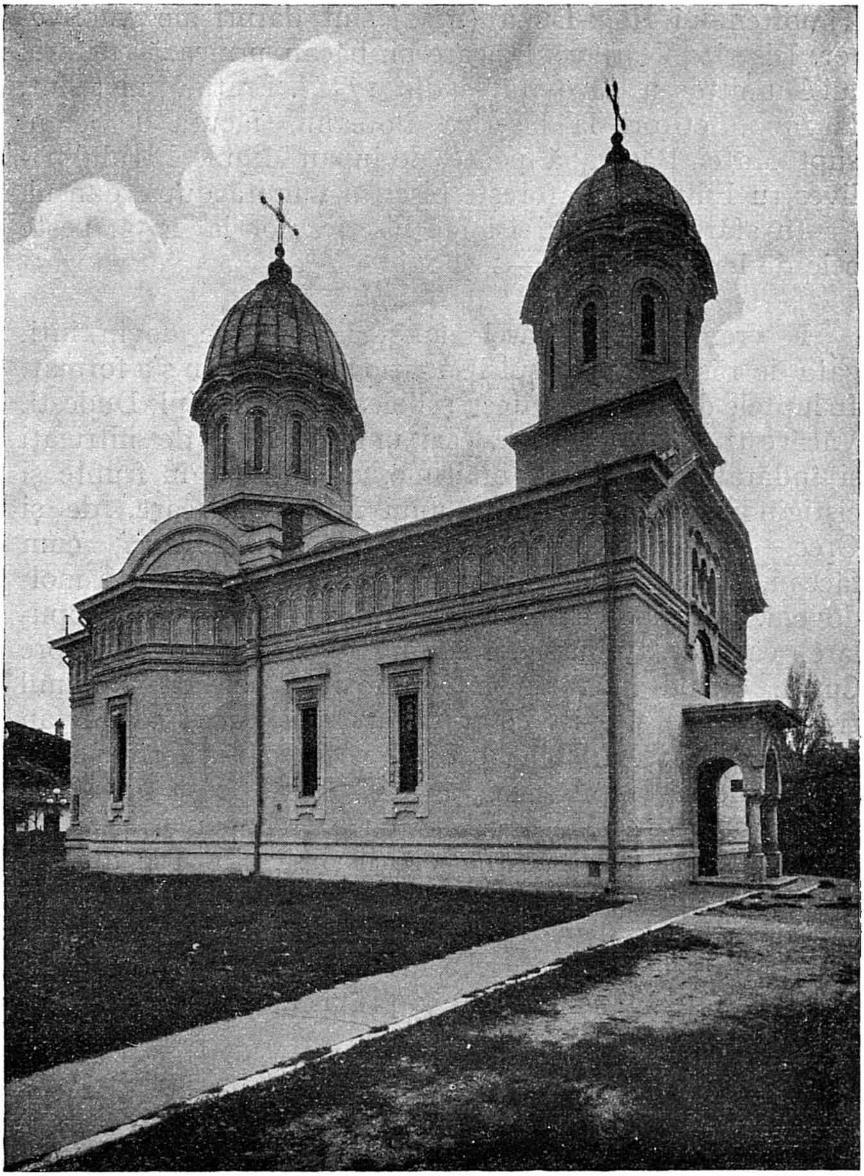
Biserica Pantelimon.

Biserica Sf. Ştefan.

Vechea biserică a Măgureanului,

Biserica Popa Tatu.

Timofteii lui Hagi-Dima (1731) sînt daruri ale văduvelor. Biserica Olarilor, la care un băcan urmează ctitoria lui Dumitraşcu Racoviţă, e din 1758 [1]. Fraţii Miuleţ sînt, la 1760, ctitori la biserica Boteanu, făcută de lemn, supt Matei Băsărabă poate, de jupan Mihul. D-rului Silivestru Filiti i se datoreşte biserica numită după dânsul. In sfârşit, Oţetarii îşi fac biserica lor la 1753, peste cele de lemn din 1680—1 şi 1691—2 [2].

E vremea cînd clasele acestea populare devin iuţi, gata de răscoală. Un spirit politic bucureştean s'a format. In luptele dintre Racoviţeşti şi boierii Cantacuzini, Dudeşti, Văcăreşti şi alţii, dintre cari unii deosebit de intrigaţi şi îndărătnici, această mulţime, cu breslele în frunte şi cîştigîndu-şi sprijinul cîte unui Mitropolit care, de şi Grec, e deplin romanisat, *înţelege a porunci*, cum făceau, la Iaşi, pe acelaşi timp, prin anii 1760, fraţii moldoveni. Se trage clopotul de la Mitropolie, şi cetele populare, care se tulburaseră şi în 1753, se îndreaptă spre Curte, cerînd liberarea întemniţaţilor politici. Domnul trebuie să se supuie, chiar dacă, apoi, face, ca Ştefan Racoviţă, care a spînzurat în vederea tuturora pe un Ştefan Medelnicerul şi pe tovarăşii lui [3]. Aceşti apărători ai dreptăţii samănă, de altfel, cu acel popor al Ţarigradului, deprins să răstoarne Vizirii şi să aducă la moarte pe Sultanii ei înşişi.

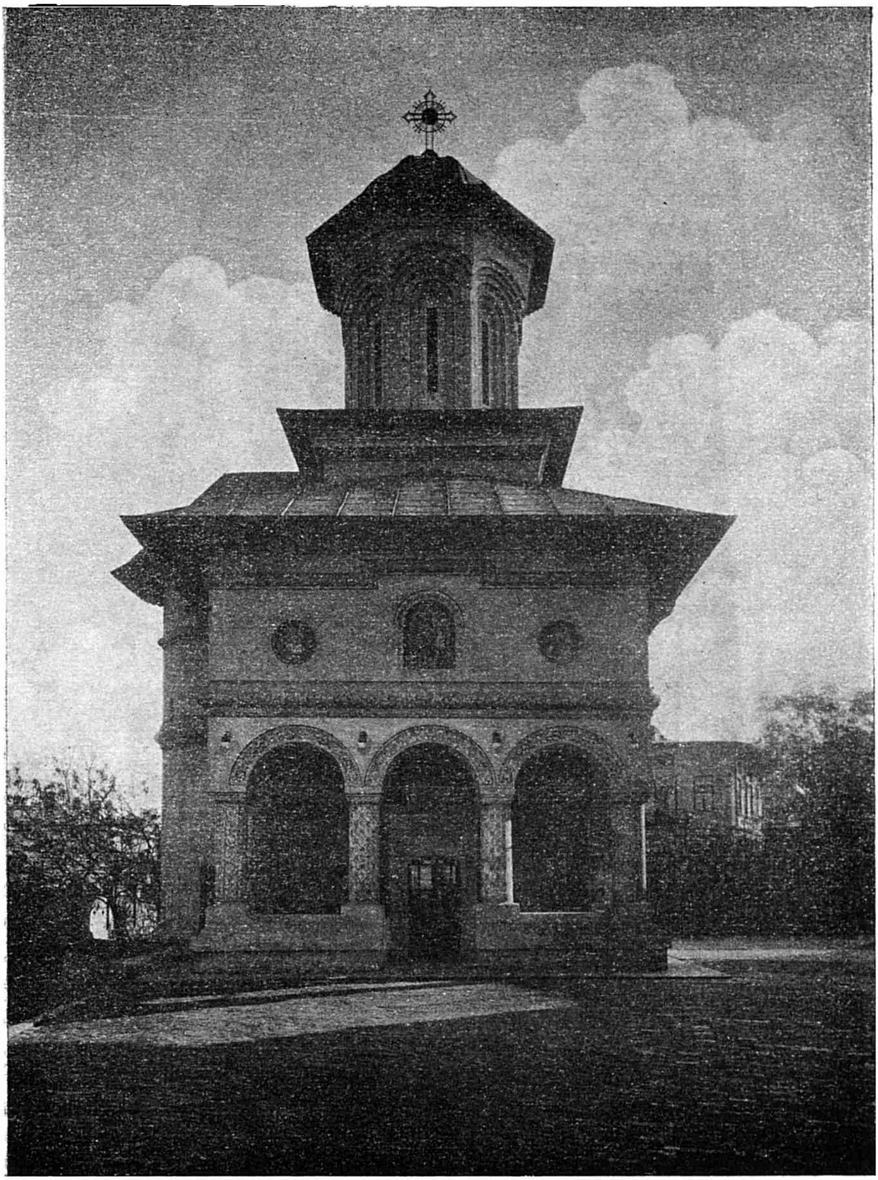
Cu o deosebită plăcere Mihai Cantacuzino Măgureanul descrie, în cronica pe care o intercalează în a sa Genealogia Cantacuzínilor, aceste isprăvi ale prietenilor săi populari.

---

[1] Ionnescu-Gion, *o. c.* p. 208.

[2] Iorga, *Inscripţii*, I, pp. 285—7. Pentru Olari, *ibid.*, pp. 287—8. Pentru Boteanu, *ibid.*, pp. 292—3. A lui Ceauş Radu exista la 1757; *ibid.*, p. 328. Pentru Schitul Măgureanu, *ibid.*, pp. 297—8. Pentru Batişte, refăcută de un vătaf la 1769, *ibid.*, pp. 301—2. Pentru Mântuleasa, *ibid.*, pp. 324—6. Iancu Vechiu fiinţă la 1767—8; *ibid.*, p. 351, no. 897.

[3] *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. Iorga, pp. 122—3, 137, 142—3. Cf. acelaşi, *Ist. Romînilor*, VII.

Biserica Mănţuleasă.

Biserica Olari.

Se vede acum, în acest mediu, pe care-l străbat Greci, ca medicul Dumitru Pamperis, « Pamberis », ca negustorul Atanasie Theodor, de lîngă « biserica Ianii »[1], sau Zota Dan[2], cum grija negustorilor o are starostele lor, rămas Romîn, ca Şerban de pe la 1730[3]. In ce priveşte pe aceşti Greci, neamul prietenului lui Constantin-Vodă Brîncoveanu, Nona, se continuă, cu Ianachi Nona, care e însă polcovnic, cu Ioniţă şi Constantin, al căror unchiu se chiamă Atanasachi Teodoru şi semnează greceşte[4], cu Matei Nona[5].

O samă de acte ne ajută a vedea pe atunci viaţa de toate zilele în acest oraş, a cărui vlagă era încă vie. Boierii stăpînesc terenul. Se pomeneşte astfel la 1747 locul lui Radu Văcărescu, al lui Răducanu, Marele Logofăt, a cărui soţie, născută la Veneţia, se chema Veneţiana[6], acelea lăsate de Zamfira Ştirbei, de Despa Popescu, de Păuna Cocorescu, de locul lui Şerban Pitarul, al lui Constantin Postelnicul Caramanlâul, al lui Scarlat şi al Ilincăi Greceanu[7], al lui Mihalachí Carageà Vornicul[8], al lui Mihai Bărbătescu Stolnicul, dintr'o familie care numeşte mahalaua Bărbătescului[9].

Preoţii, şi proprietari de locuri, apar ca martori: cei de la « biserica Ianii », dela biserica Vergului, de la Biserica dintr'o zi[10], de la Biserica Albă[11].

---

[1] *Ibid.*, p. 36, no. 10.

[2] *Ibid.*, p. 37, no. 12.

[3] Iorga, *Doc. bucureştene*, *l. c.*, p. 35, no. 7. Se citează « o carte de hotărnicie a judeţului târgului Bucureştilor », care trebuie să fie mai veche.

[4] *Ibid.*, p. 36, no. 10 (1752); p. 37, no. 14 (1763).

[5] *Ibid.*, p. 37, no. 15.

[6] *Ibid.*, p. 37, no. 16. Ea iscăleşte. Isprăvi, foarte bătrână, ucisă de hoţi, şi răutatea unora dintre boieri atribuie o complicitate, imposibilă, poetului Alexandru Văcărescu. V. I. Vârtosu, *Corespondenţa între Nicolae şi Alexandru Văcărescu*, Bucureşti 1938.

[7] Iorga, *Doc. Bucureştene*, *l. c.*, pp. 35—36.

[8] *Ibid.*, p. 37, no. 15.

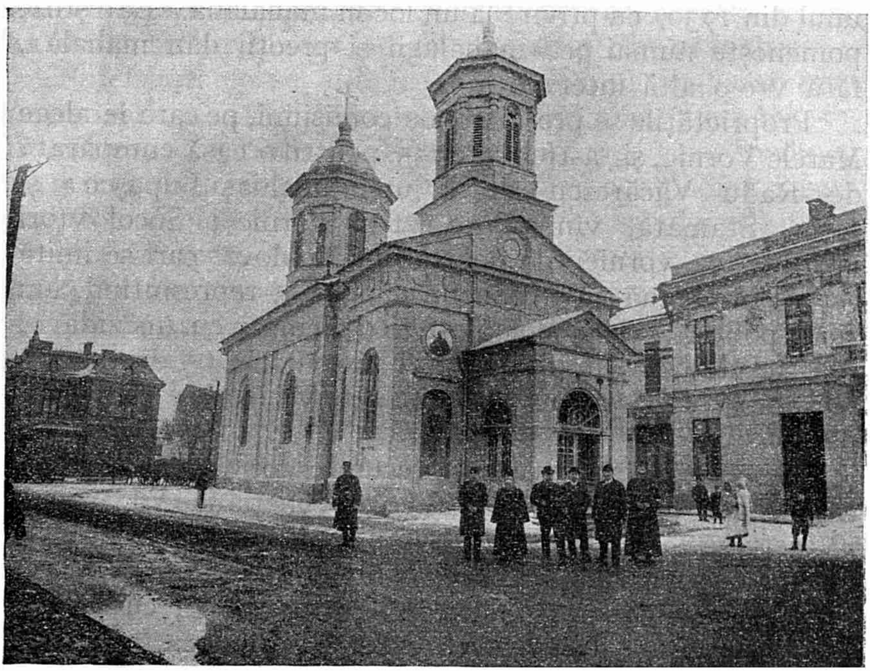
[9] *Ibid.*, pp. 37—8, no. 16.

[10] *Ibid.*, pp. 36—7, no. 11—12.

[11] *Ibid.*, p. 38, no. 17.

Biserica Bărbătescu Nou.

Biserica Albă.

Dar egumenii, la Radu-Vodă, la Mihai-Vodă, la Sf. Gheorghe, la Stavropoleos, sânt Greci, şi se adaugă cîte un Vlădică *in partibus*, ca acela de Mire [1]. Ei închiriază prăvăliile pe taleri şi tulţi [2]. Ca proprietari apar şi meşterii, ca un Dragnea abagiul [3]. Lefecii, soldaţi par să fi avut obiceiul de a-şi face actele de proprietate între ei. Astfel, unul din 1730, cu privire la un loc în mahalaua «Bateştii», pomeneşte numai pe «mahalagii şi preoţii dăn mahală», fără vre-o altă intervenţie [4].

Proprietăţile se preţuiesc, de comisiuni, pe care le alege Marele Vornic, şi, astfel, la 1755, pentru o casă cumpărată de Radu Văcărescu de la un «unchiaş Lupaşco» şi soţia, Stamata, vin «Ivan vtori vornic i Socol vtori vornic», ca vornicii de poartă din Moldova, cari se imită astfel, împreună cu «Stanciul căpitan», represintînd, am zice: poliţia, «şi cu doi meşteri de lemn i cu un zidar»: o astfel de casă simplă poate fi preţuită la 65 de taleri [5]. Se respectă şi acum dreptul de vecinătate la cumpărare [6].

O bună casă boierească, precum e aceia de lîngă biserica Ienei, pe care Răducanu şi Veneţiana Văcărescu, «Vineţiana», cum i se zicea, o vînd lui Mihai Bărbătescu, se presintă astfel: «cu grajd, cu cuhnie, cu şopron, cu casă dă jos, cu o casă mai mică, cu poartă bună, cu puţ în curte, cu curtea de uluci, cu grădina asemenea, cu casele de sus toate grijite, cu paturi, cu laviţe, cu păticine» (cearşafuri) «dă macaturi, cu uşi la toate casele, căptuşite, cu ferestre dă o steclă pe toate casele, încuetori la toate uşile, asemenea şi beciurile iarăş cu paturi, cu lăviţi, cu uşi, aşijderea cu o căşcioară ce este din dosul grădinii, cu locşorul ei, cu puţ în curte» [7].

---

[1] *Ibid.*, p. 38, no. 18.
[2] *Ibid.*, p. 43.
[3] *Ibid.*, p. 36, no. 12.
[4] Iorga, în *Rev. Ist.*, XVIII, p. 155, no. 1.
[5] Iorga, *Doc. Bucureştene, l. c.*, p. 37, no. 13.
[6] *Ibid.*, p. 39, no. 22.
[7] *Ibid.*, pp. 37—8, no. 22.

Negustorii păstrează în afacerile lor « orînduiala neguţătoriei », cu « preţuirea mărfii » în cas de faliment, cercetîndu-se « zapisul tîrgului ». In acest cas se face de creditori plîngere cătră Domn, pentru ca, din ordinul acestuia, « să se iea în scris toată marfa, dinpreună cu starostea de neguţători, « împărţindu-se la fiecare după dreptul lui ». Se pedepsesc de negustorii chemaţi pentru aceasta cei ce cu de la sine putere « fac zapt » marfa din prăvălie.

Putem şti ce se află în prăvălia unui negustor « cu putere » la 1775: « 8 tălpi mari, 4 tălpi mici, 37 stîlpi, 55 proptele, 28 căpriori, 40 grinzi i cosoroave, 3.000 podine, 16 grinzi i cosoroave, 3 fereşti, 3 uşi, 15.000 podini d'asupra, 10.000 olane, 40 scînduri dă teiu, 52 scînduri dă teiu, 12 grinzi dă pat, 300 scînduri dă pat, 150 laţi, 40 scînduri dă teiu, 500 cuie de laţi, 24 scînduri stejar, 24 fiare dă uşi i la tarăbi, 22.000 cuie de uluce, 10.000 piroane, 1.000 piroane jos, 2.000 cuie la podit, 1.000 uluce, 1.000 cărămidă cu nisip,—prăvălia dă lemn ». Prăvălia era făcută cu bezmen pe locul Sf. Gheorghe, şi din chiria Armeanului se luau 39 de taleri de stăpînul ei şi 11 de egumen, ca havaet al lui [1]. Sudiţii n'au voie să stăpânească pământ şi case în ţară, şi vedem astfel cum i se ia cumpărătura unui Ungurean [2].

Sînt Armeni, şi pe o Uliţă Armenească, se află negustori din Balcani, Chiproviceni, din Chiprovaţ, catolici, Gabroveni, din Gabrova, ortodocşi, pe lîngă un număr de Apuseni, cari deocamdată nu joacă un mare rol. Un proces din 1775 presintă, înaintea starostelui de negustori Iorga, pe « Ioniţă botezatu din Armeni », fiul lui Moise, pe Garabet Armeanul, fiul lui Hagi Cabet (poate tot Garabet), pe Ambrun Armeanul, cumnatul primului şi unchiul celui de-al doilea. Ei au popa şi starostea lor [3]. Une ori pleacă în hagealîc, lăsînd prăvălia în sama nevestei, care nu e în stare s'o apere, şi se observă: « cînd merge cineva la hagealîc, să bizueşte sirmealii lui, iar nu cu datorie ».

---

[1] *Ibid.*, pp. 41—2, no. 240; p. 43, no. 28.

[2] V. A. Urechiă, *Istoria Românilor*, VI, pp. 290—1.

[3] Iorga, *l. ult. cit.*, p. 38, no. 17.

Armenii au raporturi de afaceri cu Turcii, ca în casul lui « Gaşpar din Focşani, zet (ginere), Malhazu », lui Hagi David şi lui Hagi Iacov, plus Bogdan şi Izdrail, « cel de lîngă Hanul lui Şerban-Vodă », unde are vecin pe « jupîn Husein » [1].

Pămînturile lor sînt amestecate cu ale boierilor mari, ca Dumitrachi Ghica, fiu şi frate de Domn, fiind şi « într'un văliş » [2].

Braşovenii încep să se aşeze, într'o colonie a lor, care se va bucura apoi de protecţia noului consul împărătesc [3].

Însemnări locale arată cum în 1766 s'a aprins focul de la « prăvăliile Herescului, în Tîrgul Cucului »: Domnul, Scarlat Ghica, aleargă acolo şi de emoţie se îmbolnăveşte, murind în reşedinţa sa din « casele Brîncoveanului » şi fiind îngropat la « besearica Mării Sale pe Podul lui Şărban-Vodă », după ce fusese depus la Sf. Spiridon, « besearica cea noao » [4]. Şi cu acest prilej avem o instalare domnească, a urmaşului, Alexandru Ghica: « 1766, Dichemvrie 3, Duminecă dimineaţa, înaintea sfintei liturghii, fiind adunaţi toţi arhierei şi boerimea, mari şi ai doilea, deci, pogorîndu-se Măriia Sa Alexandru Ghica-Vodă, i-au eşit înnaintea Mării Sale Mitropolitul Grigorie cu Sfînta Evanghelie şi patru diiaconi cu trichelile şi cu sfăşnicele, şi l-au luat de mână şi l-au dus în sfîntul oltari şi l-au hirotonit după obiciaiul Domnilor, cîntînd « Isaia horeve » [5], şi, sărutînd sfîntul prestol la patru cornuri, şi apoi l-au îngenunchiat înnaintea sfîntului preastol şi i-au cetit molifta, apoi i-au dat dar de Domnie creştinească şi i-au cîntat

---

[1] *Ibid.*, p. 40, no. 23.

[2] *Ibid.*, pp. 42—3, no. 26.

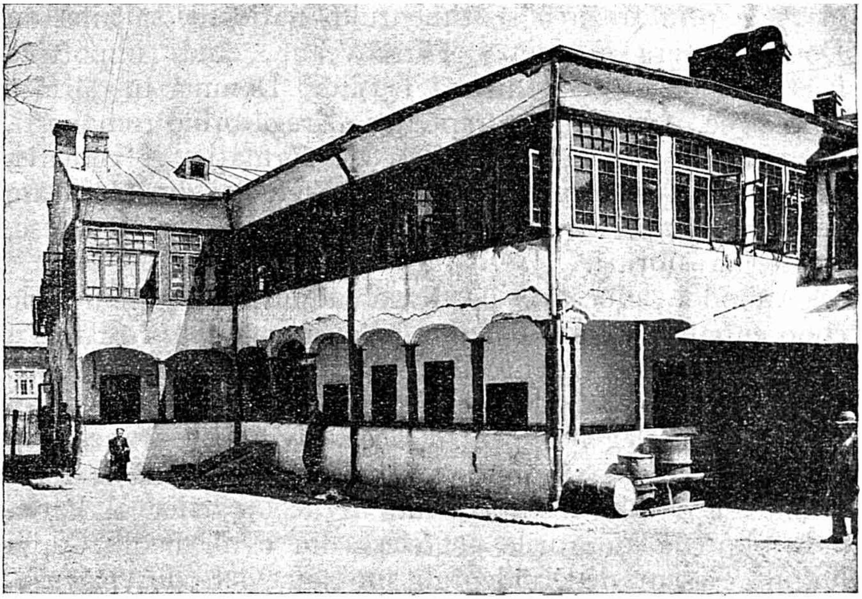
[3] Lista lor în 1715, la Iorga, *Braşovul şi Romînii*, pp. 413—6, no. 14. Supuşi la *ajutorinţa Bucureştenilor*, ei protestau, cincisprezece la număr, în 1790; Iorga, în Hurmuzaki, XV[2], p. 1798, no. MMMCCCLXXXII. Discuţie cu ei în ce priveşte vinderea cu noul cot, la 1791; *ibid.*, p. 1793, no. MMMCCCXCII. Pentru păstorii mocani, la 1794; *ibid.*, p. 1805, no. MMMCCCCXXIX.

[4] Nicolae-Anastase Gheorghiu, în *Revista Ist.*, XX, pp. 21—2.

[5] « Isaia dănţuieşte. »

aghios după obicei şi l-au pus în Scaunul Mării Sale în sfînta biserică domnească [1] ».

Deocamdată, călătorii nu vorbesc, de ţară şi de capitala ei. Doar cutare Turc, căruia Bucureştii îi par « oraş vechiu, frumos, cu case mărețe », la 1742 [2].

Vechiu han bucureştean

Legătura cu trecutul slăbeşte odată cu sfîrşitul războiului de cucerire al Ecaterinei a II-a, care, răscolind sufletele călugărilor şi boierilor, aţîţînd şi acea populaţie măruntă a mahalalelor bucureştene care luă parte la lovitura din 1768, credea că va putea preface în provincii ruseşti întîiele ţări ale ortodoxiei întîlnite în drumul spre Ţarigrad.

[1] *Ibid.*
[2] Lazăr Şăineanu, în *Revista nouă*, III. Pentru catagrafia zestrei bisericilor bucureştene în 1762, ms. 907 al Acad. Rom. V. Bianu şi Nicolăiasa, *Cat. mss. româneşti*, III, pp. 117—8. La 1806, a Sărindarului; ms. 908.

Grigore-Vodă Ghica se ascunse în Hanul lui Şerban-Vodă şi fu dus de acolo la Sf. Gheorghe Nou [1].

Bucureştii fură ocupaţi şi exploataţi timp de patru ani de zile. Locuitorii, părăsiţi de o mare parte din boierime, priviau cu îngrijorare la luptele ce se dădeau nu departe de oraş, ca aceia de la Comana, în care peri Pîrvu Cantacuzino. Ei sperau, la pacea din Chiuciuc-Cainargi, în 1774, prin trezirea sentimentului naţional, să aibă un Domn de ţară în Ştefan Pârscoveanu, cînd, împotriva făgăduielilor ce se dăduseră Ruşilor, Domnia fu dăruită unui Grec, purtat, ce e drept, prin dregătoriile româneşti, dar rămas Constantinopolitan de formaţie şi direcţie, Alexandru Ipsilanti, căsătorit cu o femeie, din alt neam de Ţarigrad, care nu ajunsese încă la un Scaun domnesc, Ecaterina Moruzi.

Amîndoi aduceau, pe lîngă admiraţia pentru cele cunoscute în Capitala Turcilor, cu a căror putere Ipsilanti a urmărit să unească, pentru stăpînirea asupra altor neamuri, deşteptăciunea Grecilor, cari-şi întăriau conştiinţa de ei înşişi, şi înţelegerea pentru acea civilisaţie francesă a Apusului, care străbătea tot mai mult Împărăţia, stabilindu-şi o adevărată colonie în acel cartier al Perei, încă plin de amintirile genovese din evul mediu. Copiii lui fură crescuţi de Occidentali, un Raicevich, din Ragusa, un Panzini, din Neapole. Noua păreche domnească a iubit acest oraş de reşedinţă, pe care a căutat să-l înfrumuseţeze.

Lui Alexandru-Vodă cel nou i se datoreşte însăşi stabilirea razei oraşului. « Ni dete pliroforie dumnealui biv Vel Clucer Dimitrache », scrie, peste vre-o două decenii, urmaşul şi imitatorul Alexandru-Vodă Moruzi, « cum că în Domnia Măriei Sale Alexandru-Vodă Ipsilant din poruncă *s'au făcut hotărnicie, dîndu-se ocol oraşului politiei aceştia, puindu-se şi hotare cruci pe marginea Bucureştilor,* ca să nu se întinză nimeni a face mănăstiri afară din hotare, şi [în] drumul nou ce urmează de la căpătîiul Podului Tîrgului de afară înainte s'au lăsat şi în

[1] Comnen Ipsilanti, în Iorga, Hurmuzaki, XIX², p. 1207, no. MCCIII.

dreapta şi în stînga maidanuri de cîte 2 de stînjen, ca să nu urdine [1] norod tot printr'un loc, să se mănînce pămîntul şi să se facă noroiu, ci să aibă loc larg, să dea cu carele prin mai multe locuri » [2]. Dar o mutare a « crucilor » se va face încă din 1784 [3]. Două fântâni i se datoresc lui Ipsilanti [4]. Fabricile lui de postav şi de hîrtie au fost păstrate sau reluate de urmaşi, mai mult timp [5]. Urmaşul, Nicolae Carageà, care-şi mărită una din fete cu, Ienăchiţă Văcărescu, iea primele măsuri pentru dregerea podurilor, a căror grijă se lasă şi mărginaşilor, zapciii avînd «să silească pre fiecare şi pre toţi de obşte a curăţi podul cît ţine faţa casei, a curţii şi a prăvăliei lui »; un « polcovnic de pod » era dator « să nu lase nicăieri găuri sau podinele rari» Oamenii trebuiau să aducă tufe, paie, cenuşă şi alte sfărâmături ca să astupe băltacurile [6].

Carăle ţărăneşti cu cherestea, lemne şi fîn sînt admise numai la anume locuri [7]. Se desfiinţează precupeţii, cu vătaful lor cu tot, « ci fieşcare locuitor ţăran cu acelea ce au de vînzare să fie slobod de a veni drept înaintea Bucureştilor la tîrg, şi însuşi să-şi vînză marfa la Bucureşti ». Dar în 1773 un preot călugăr şi un urmaş de seimeni ridicau biserica lor [8].

In ce priveşte legătura cu un trecut care va fi adânc respectat, vedem pe Ipsilanti îngrijindu-se de Biserica dintr'o zi, « ce este zidită de Măria Sa răposatul Constantin-Vodă Brîncoveanu », fiind « foarte lipsită dă toate cele trebuin-

---

[1] « Să nu tot umble.»

[2] Urechiă, *o. c.*, VI, pp. 91—2. Acum se taie garduri « pentru a urdina obştea fără de necaz şi discordie ». Pentru altele, mai tîrziu, *ibid.*, III, p. 72. El clădeşte Turcilor beilicul; *ibid.*, I, p. 119.

[3] *Ibid.*, pp. 497—8.

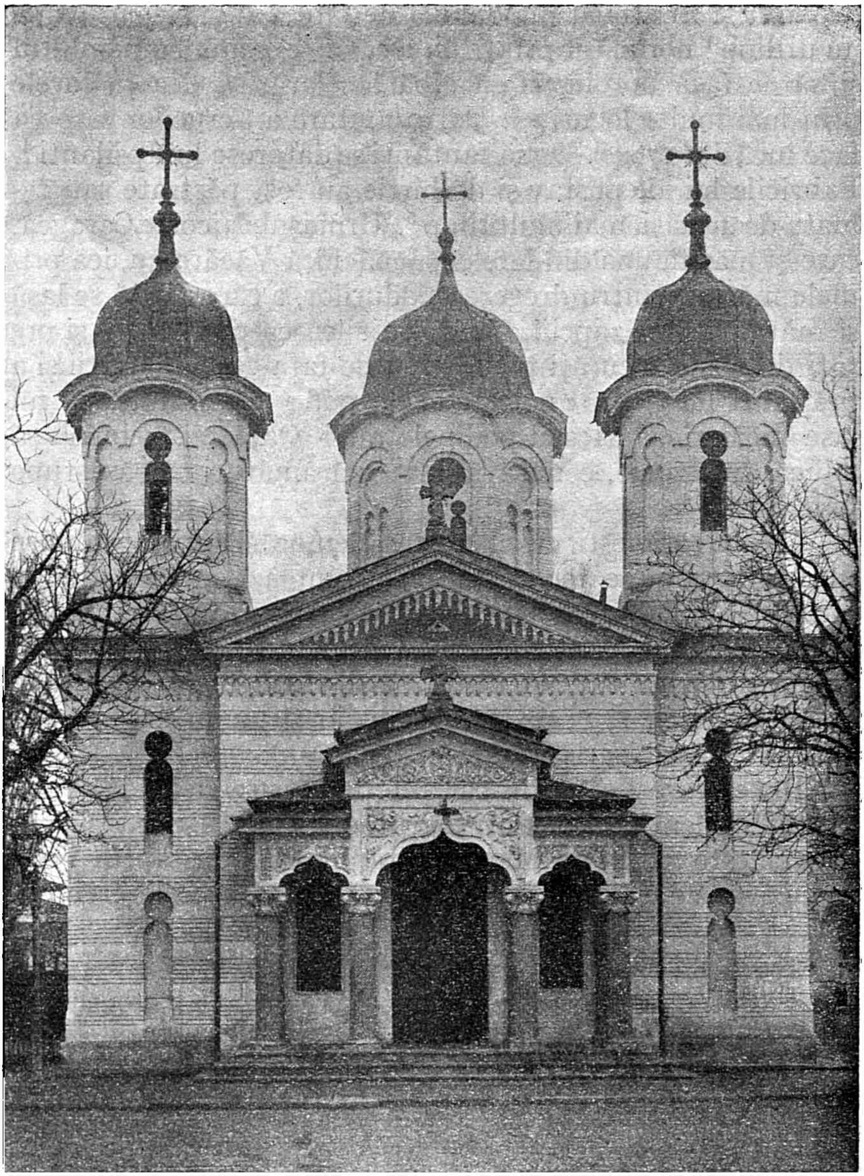
[4] *Ibid.*, pp. 120—1.

[5] Privilegiul pentru « harturghie », « meşteşug de fala ţării, foarte trebuincios atît politiei, cu trebuinţa scrisorilor, cît şi Bisericii, cu tipăritul cărţilor »; *ibid.*, p. 95, nota 2.

[6] *Ibid.*, pp. 293—4. Cf. *ibid.*, p. 501, nota şi urm.

[7] *Ibid.*, pp. 294, 512 şi urm., nota.

[8] Urechiă, *l. c.*, p. 437, nota. Pentru biserică, Iorga, *Inscripţii*, I, pp. 302—3, no. 757.

Biserica Precupeţii Vechi.

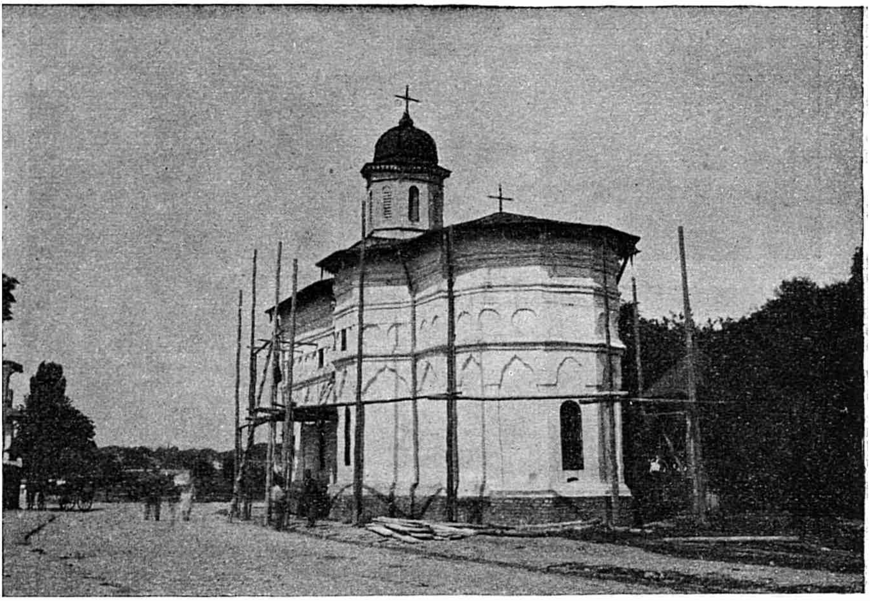

Biserica Doamnei: frescă.

Biserica Doamnei: frescă.

cioase, neavînd nicio enorie». Se face deci, acolo «ctitor nou» şi-i închină ce va fi rămas din vinăriciul judeţului Ilfov [1]. Doamna Ecaterina, care ridică biserica închinată sfintei ei patroane [2], găsia plăcere să se primble seara prin grădinile mănăstirii Sf. Elefterie sau, cum îi zice un document din 1777, «Sfete Lefterie» [3]. «La vale de Mitropolie» se face din nou, la 1768, «biserica din Ţigănie», cu hramul

Biserica Sf. Elefterie.

Sf. Nicolae, care exista de lemn încă din 1704. La Mărcuţa se înoieşte biserica, încunjurînd-o ziduri pecetluite cu timbrul ctitorului.

Pe un timp cînd găsim la Bucureşti pe un Vasile «Vineţeanul» [4], Alexandru-Vodă chiamă pe un Grec iniţiat

---

[1] *Ibid.*, pp. 43—4, no. 29 (1773).
[2] C. Bobulescu, *Cronica bisericii Sf. Ecaterina din Bucureşti*, Bucureşti 1927.
[3] *Ibid.*, p. 43, no. 28. «Morile Sfîntului Elefterie»; *ibid.*, p. 47, no. 38. Inscripţia la Iorga, *Inscripţii*, I, p. 317, no. 766. Ctitori, pe la 1740, Mitropolitul Neofit, un negustor şi un zaraf.
[4] Urechiă, *l. c.*, p. 47, no. 38.

în rosturi de artă europene,pe un anume Spiridon, ca să-i facă noua Curte [1], unde întinde o paradă copiată după a capitalei stăpînilor, cu demnitari, mari şi mici, pentru toate serviciile şi alaiurile, toţi purtînd nume turceşti, puţin obişnuite pînă atunci. În garda domnească se află tot felul de «Cazaci ageşti», lîngă aprozi supt ceauşii lor, Arnăuţi, scutelnici spătăreşti şi alte tagme [2]. Acolo e şi noua biserică a Doamnei lui.

Caracterul grecesc al acestei stăpâniri fanariote se simte doar în numele cîtorva boieri: cumnatul Ianachi Moruzi, ginerele Manu, Dimitrachi Fotachi, Iordachi Carageà, Pantazi din Seres, — Divanul urmaşului, Nicolae Carageà, fiind mult mai romănesc [3], — sau în presenţa unor episcopi fără diecesă: «Vlădica Sidis», de Side, în Asia Mică, «Vlădica Sardeon», de Sarde [4]. Cîte un boier, cum e Constantin Cîmpineanu, se mîndreşte a iscăli în limba stăpînului, pe o vreme cînd din nou înfloreşte şcoala de elenică, supt un învăţat ca Lambru Fotiadi [5].

Se întîlnesc încă breslaşi de moda veche. De oameni de aceştia mărunţi, ca şi de boierinaşi şi preoţi, se ridică, de acum înainte pănă la sfîrşitul unui veac în care mai stăpînesc cîte un Suţu şi un Moruzi, un şir de alte biserici modeste, pe un timp cînd succesorii lui Ipsilanti fac doar, în răpedea lor trecere pe tron, foişoare, ca acela de la Pantelimon singur. Dar pretenţiosul Nicolae Mavrogheni, insular, Fanariot şi duşman din principiu al Fanarioţilor, ostaş şi nu om de Curte, având ceva veneţian din a sa insulă Paros cu marmorele antice, cheltui din larg pentru biserica sa, cu spital, Zoodochos Pighì, «iz-

---

[1] Iorga, *Ist. lit. rom.*, III, p. 21.

[2] Iorga, *Doc. bucureştene*, p. 43, no. 28; p. 45, n-le 30, 32; p. 46, no. 33; p. 48, n-le 41—43. Acolo, la 1781, popa Stan duhovnicul; *ibid.*, p. 45, no. 32; p. 46, no. 35. Popa Nicolae; *ibid.*, p. 48, no. 42. Cf. Iorga, *Rev. Ist.*, XI, p. 316. Se făcură garduri; V. A. Urechiă, *o. c.*, III, p. 69. Şi pentru măturat coşurile, pentru putina cu apă înaintea caselor şi oprirea depositului de fîn; *ibid.*, pp. 295, 507—508. Mai târziu, oprirea iuţelii trăsurilor; *ibid.*, p. 74.

[3] *Ibid.*, p. 44.

[4] *Ibid.*, p. 47, no. 40.

[5] *Ibid.*, p. 48, no. 40.

vorul dătător de viaţă », pe care Bucureştenii o numiau « Izvorul Tămăduirii »; ctitorul o închină unei mănăstioare de la el de acasă, urmaşa cine ştie cărui templu elenic, precum era obiceiul, cea de la « o sută de porţi », în sărăcia de atunci, « Ecatonpyliani »[1]. Pentru a-i crea o avere, i se dădură moşiile Cîmpinenilor, cari trecuseră la Nemţi, în războiul ce se deschisese[2]. Pe acel timp, supt un Domn răsboinic, se umplu uliţile oraşului de ostaşii încercării militare cu « Români de ţară », « opincari » ai unei acţiuni « eroice »[3]. Fluturau supt ochii celor deprinşi numai cu uniforme străine steagurile nouă, cu sfinţii ostaşi Gheorghe, Dimitrie şi Teodor Tiron[4]. În aceste timpuri grele un brutar, Manea, şi un Bulgar fac biserica numită după cel d'intâiu.

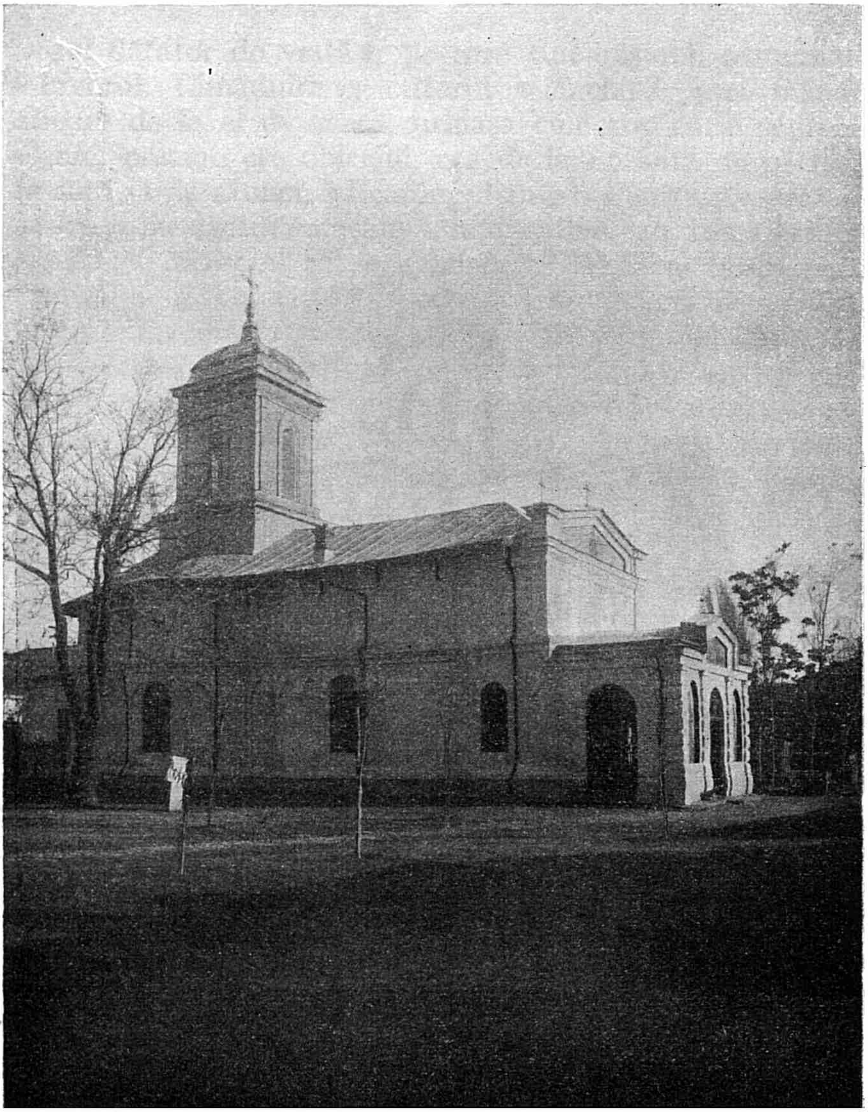
Bisericile acestei perioade de vre-o treizeci de ani, care se întinde, de altfel, şi asupra primelor două decenii din secolul următor, cînd însă influenţa Apusului începe a se simţi, sînt destule: cea din Tirchileşti (Dichiu)[5], Lucaci, din 1736, cu ctitorul, poate de peste munţi, necunoscut, Iancu-Vechiu, clădită de un măcelar la 1775[6], a lui Manea Brutarul[7], a lui Pitar Moşul[8], a lui Popa Dîrvar, Sf. Constantin, a unui Bilcescu din 1785[9], apoi Delea-Veche şi Delea Nouă[10]. Biserica Flămînda fu refăcută de zid la 1782[11]. În 1774, la Metohul Episcopiei de Rîmnic, cu hramul Celor patru-

---

[1] *Ibid.*, XII, p. 78.
[2] Iorga, *Doc. Cantacuzinilor*, p. 309 şi urm.; *Inscripţii*, I, pp. 282-3; Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 199.
[3] Cf. Manolachi Persiano şi Pitarul Hristachi. Pentru aceste izvoare, Iorga, *Ist. lit. rom.*, III.
[4] Cf. şi Furtună, *Însemnări de la Curtea Veche*, în *Rev. Ist.*, V, pp. 187—91.
[5] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 223; Iorga, *Inscripţii*, I, p. 353.
[6] Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 196.
[7] *Ibid.*, pp. 199—206.
[8] *Ibid.*, p. 210 (1795).
[9] *Ibid.*, p. 183.
[10] *Ibid.*, p. 184.
[11] Iorga, *Inscripţii*, I, p. 355.

Biserica Mavrogheni.

Biserica Manea Brutarul.

Biserica Dichiu.

Biserica Lucaci.

Biserica Iancu Vechiu.

Biserica Darvari.

Biserica Delea Veche.

Biserica Delea Nouă.

zeci de mucenici, se îngroapă marele ctitor bisericesc de carte, episcopul Chesarie [1].

E interesantă pentru viaţa ce era în bresle clădirea bisericii Izvorului de un şalvaragiu, un plăpomar, un croitor, doi protopopi şi doi mici boieri, pe locul unei bisericuţe de lemn: « au făcut-o d-lor spre veşnica pomenire şi a altora care au ajutat » (1794) [2]. Tot aşa la Sf. Constantin se unesc în ctitorie un cojocar, un croitor şi un şelar [3].

Dar acum *norma ţarigrădeană cuprinde şi reţine, închide pe oricine.* Breslele devin iznafuri [4], fiecare cu un regulament osebit, fixînd hotare bine trase. Ordonanţele domneşti hotăresc totul. Vechile iniţiative au dispărut. Totul trebuie să se facă în aceiaşi formă.

Aceasta are o influenţă şi asupra vieţii politice. Orice se poate petrece între boieri sau supt influenţa străinilor; oraşul însuşi nu se mişcă. Puterea lui de manifestare populară e, pe decenii întregi, total zdrobită. Cînd se va începe războiul cel nou contra Turcilor, Ţara-Românească fiind în socoteala Austriecilor, Moldova singură a Ruşilor, nu numai aspra disciplină a teroristului domnesc Mavrogheni va reţinea pe locuitori în cuvenita ascultare faţă de orice stăpîn, ori de unde ar veni. Oamenii s'au deprins să asculte. Cînd Austriecii prinţului Josias de Coburg întră în oraş, îi primeşte clerul şi boierii, pentru ceilalţi această apariţie a « Nemţilor cu coadă » fiind numai un obiect de curiositate şi un prilej de glume. Boierii tineri, ca Ioan Cantacuzino, vor apăra drepturile ţării faţă de tendinţile de completă reducere la supuşenie din partea cuceritorilor.

Trecerea pe un alt drum către Constantinopol decît acela prin Belgrad face să avem de la călătorii străini ai acestui timp note despre Bucureşti care sînt une ori de-

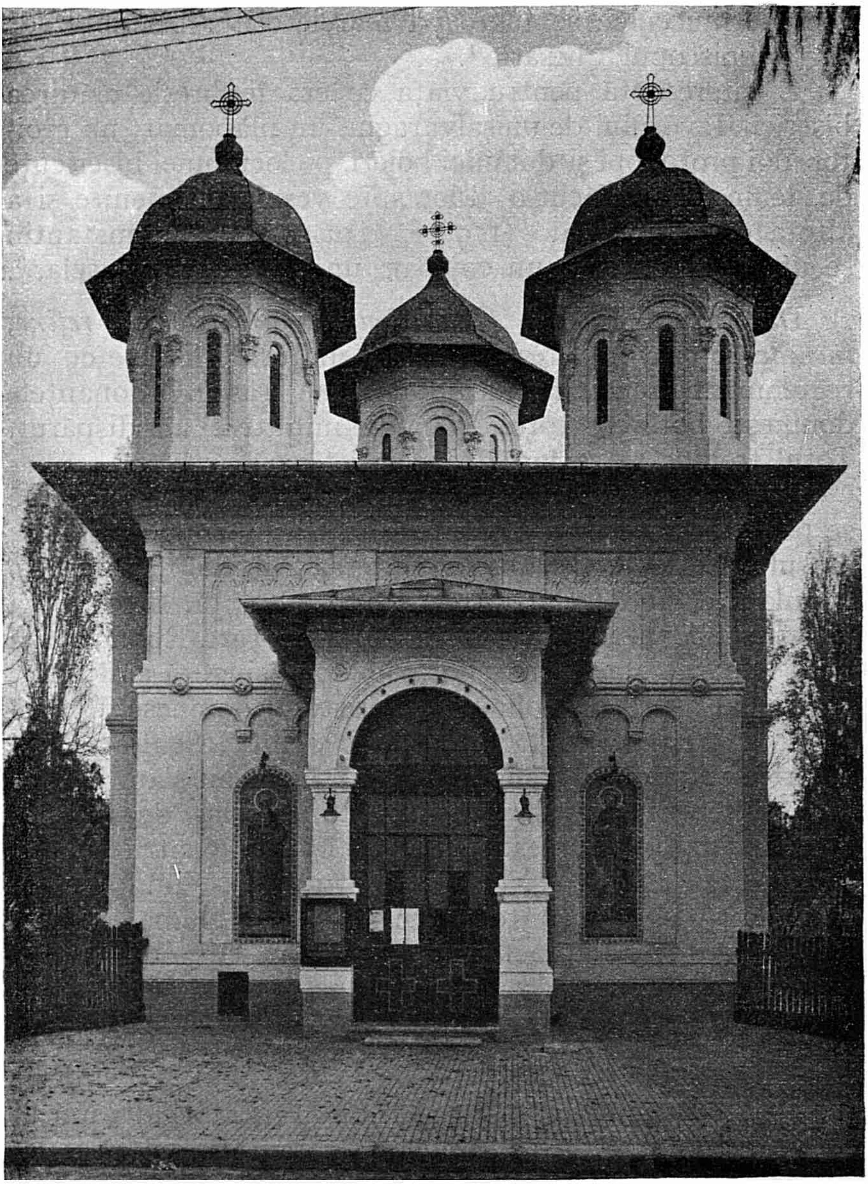
---

[1] Bianu şi Caracaş, *Cat. mss. româneşti*, II, p. 373. Pentru biserica Lucaci, Iorga, *Inscripţii*, I, pp. 291—2. Pentru Manea Brutarul, *ibid.*, pp. 318—9.

[2] *Ibid.*, I, pp. 335—6.

[3] *Ibid.*, I, pp. 298, no. 734; pp. 335—6.

[4] Mărgelarii la 1770; Iorga, *Braşovul şi Romînii*, pp. 53—4, no. 2.

Biserica Izvorului.

-cepţionant de scurte. Astfel învăţatul italian Spallanzani găseşte, în 1786, numai că oraşul e murdar [1]. Pe numismatul Sestini, venit să-şi caute o situaţie, nu-l interesează amănuntele pitoreşti pe care le-am dori. Dar, chemat pentru educaţia beizadelelor, Lionardo Panzini, prin care Ipsilanti caută legături şi cu cel mai preţuit poet italian al timpului, oprit, hrănit şi admirat şi în Viena Împăratului, Metastasio, care va primi o scrisoare domnească şi-i va răspunde cu cele mai mari complimente, nu se mulţămeşte, în corespondenţa sa cu un prieten [2], a schiţa portretele Domnului şi familiei lui, lăudînd pe acela care, tolerant, în spiritul apusean al epocei, ocroteşte pe toţi locuitorii fără deosebire de credinţă, împiedecînd dărîmarea, cerută, a sinagogei bucureştene, ci se opreşte asupra Capitalei muntene înseşi, însemnînd cu competenţă că în cele 7.000 de case sînt vre-o 20.000 de locuitori. Felul de mare sat al Bucureştilor jigneşte pe cel deprins cu cetăţi adunate, casă de casă. Bucureştii, spune el, « sînt alcătuiţi într'un chip de care nu-şi poate face ideie cineva. Afară de un cartier în care sînt strînşi toţi negustorii şi care e clădit nemţeşte, tot restul are înfăţişare sătească », prin bielşugul grădinilor. Nu-l încîntă nici hurducătura pe buturugile podurilor, de să se cutremure maţele cuiva. Tot aşa de puţin şi micimea bisericilor, de ar trebui vre-o douăzeci ca să cuprindă atîta loc cît o mănăstire nu prea mare din Italia [3].

Spuind atîtea lucruri despre ţară şi locuitorii săi, un alt candidat la un loc de mare profesor, şi chiar de om de afaceri, la noi, Elveţianul Franz-Joseph von Sulzer, fost « auditor » judecătoresc în armata imperială, dă doar pomenirea mănăstirii Sf. Ecaterina şi a primblărilor Doamnei [4], cu un plan al Bucureştilor din aceşti ani 1780 [5].

---

[1] Iorga, *Ist. Rom. prin călători*, II, p. 43.

[2] Nino Cortese, în *Europa Orientale*, 1922, II, no. 3.

[3] *Ibid.*, p. 166.

[4] *Geschichte des transalpinischen Dazien*, 3 vol. Partea istorică rămasă inedită, la Gimnasiul săsesc din Braşov, copie la Academie Romînă.

[5] Prima planşă din vol. I.

Nu aflăm mai mult de la Raicevich, în aşa de răspînditele lui *Osservazioni* asupra Principatelor.

Numai plăcerii de a afla multe şi de a le povesti pe toate a vestitei Englese, soţie a markgraului de Anspach, lady Craven, imitatoare a lui lady Montague, călătoare în Turcia, dar nu pe la noi, la începutul secolului al XVIII-lea, îi datorim o largă presintare a vieţii bucureştene în 1783 [1].

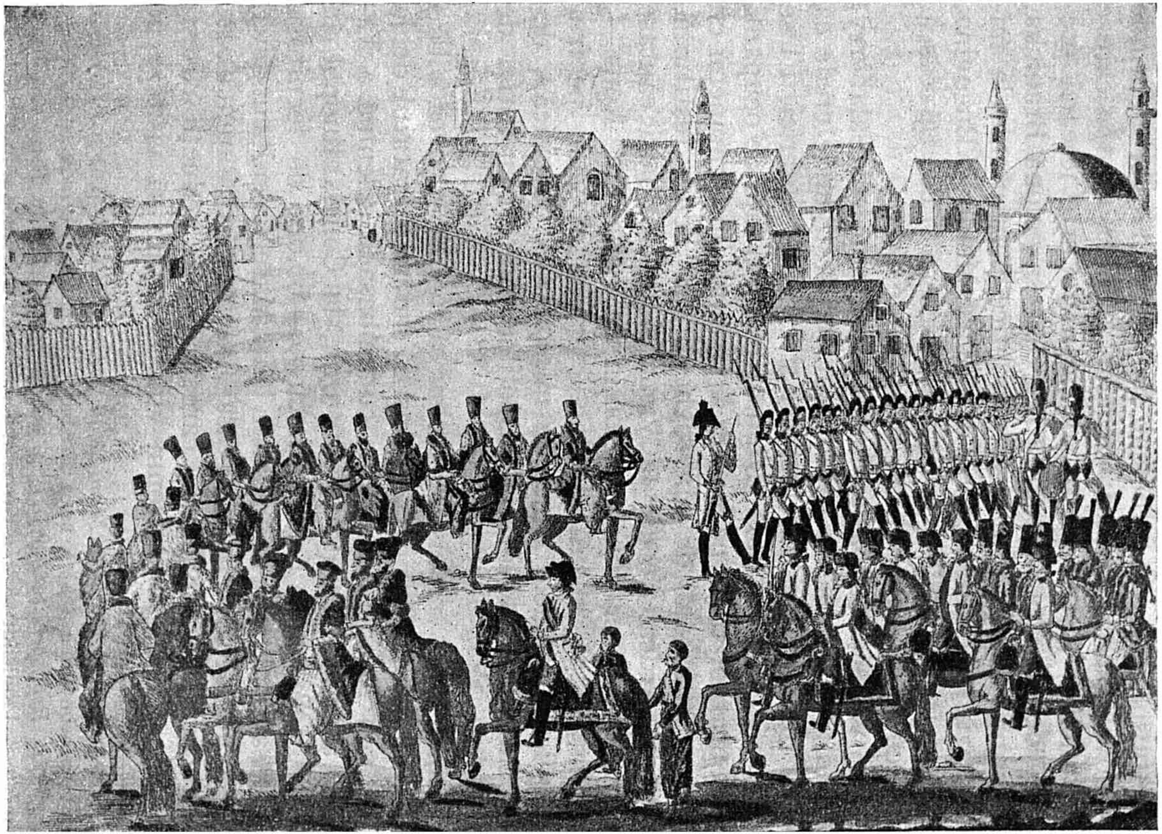
E primită ceremonios, cu carăta domnească, de Nicolae-Vodă Mavrogheni, pe care-l privise în Constantinopol, la numirea lui. Prin ea vedem Curtea înnoită, creaţiunea, pe deal la Mihai-Vodă, a lui Alexandru Ipsilanti, deci încăpătoare zidire nouă, în stil oarecum apusean [2]. Pătrundem cu ea printre Arnăuţi şi alţi ostaşi, cari nu despreţuiesc bacşişul, pănă în odaia de primire a Domnului, care o aşteaptă culcat turceşte pe Divan. Visitatoarea trece apoi la frumoasa Doamnă, încunjurată de fetele din casă, dintre care Romîncele păstrează, supt căciuliţe de blană [3] care costau trei sute de pungi de bani, după Atanasie Comnen Ipsilanti, iar, după călătorul Bartholdy, unele, brodate, şi până la 2.000 piaştri, fără pietrele scumpe şi mărgăritarele, vechiul port din secolul al XVII-lea. Mergem acasă la Dudescu, în mijlocul grădinii de stil engles: din cerdac ne uităm cu lady Craven la zările ce se deschid. Sîntem poftiţi la masa de ceremonie, servită de nouă femei, a lui Vodă, cu talerele de argint şi sfeşnicul de alabastru, împodobit cu rubine şi smaralde. Lăutarii încîntă pe invitaţi. Mergem din nou la Doamna şi ascultăm o conversaţie despre acele danţuri

---

[1] *Voyage en Crimée et à Constantinople en 1786*, Paris 1789. Cf. şi notiţele din Thomas Hope, care a fost prin Bucureşti, în romanul istoric *Anastasius*.

[2] Pentru ea v. Al. Busuioceanu, în *Bul. Comisiei Mon. Ist.*, 1929, p. 123 şi urm.

[3] « De petits bonnets brodés, pas plus grands que le creux de la main, que les dames portent quelque fois aux Cours de Jassi et de Bucharest, coûtant jusqu'à 24^{m} piastres, uniquement pour la finesse et le grand travail de la broderie, sans y comprendre les perles et les pierres precieuses dont on les enrichit assez souvent »; Bartholdy, *Voyage en Grèce*, II, p. 96. — V. şi *Beschreilung von Bender, Bucarest und Orsova* (citat de Urechiă, *o. c.*, II, p. 202).

Intrarea prinţului de Saxa-Coburg în Bucureşti, la 10 Novembre 1789.

ale Apusului pe care tocmai pe atunci le vor deprinde Moldovencele la Curtea «regelui Daciei» *in spe* care e Patiomchin, fostul amant al Ţarinei, Curte ieşeană presidată de nepoata şi amanta lui, contesa polonă Branicka. La urmă, după complimente politice pentru marele ministru austriac Kaunitz, cel care luase Moldovei Bucovina, Englesa, petrecută cu musica ţigănească şi cea turcească, duce cu dînsa ca amintire năfrămi de preţ.

Pe vremea ocupaţiei austriece, Francesul Salaberry, un emigrat, ajunse la 1791 şi în Bucureşti, unde crede că poate număra trei sute şaizeci şi cinci de biserici. El se întîlneşte cu Ioan Cantacuzino, apărătorul faţă de ocupanţi al drepturilor ţării, pe Vistier şi pe unul din Cîmpinenii cu averea confiscată de Mavrogheni, dar acum restituită, care din Ardeal trecuse la Viena şi de acolo îşi căutase sănătatea —, cel d'intăiu Romîn la băile din Apus —, la Spa. Lîngă boierii de modă veche el vede pe frumoasele şi vioaiele femei cu mişcări «ca de pisică», deprinzîndu-se în tovărăşia oaspeţilor militari cu astfel de viaţă [1].

Cînd, după ce Austria trebui să încheie «pacea albă» de la Sviştov, Ruşii fură aduşi să semneze tratatul de la Iaşi, von Reimer, care vine cu ambasada solemnă a Ţarinei, avînd în frunte pe Cutuzov, la Constantinopol, în 1793 [2], trece prin Bucureştii cu 50—60.000 de locuitori. Ambasadorul trase la un han în Uliţa Mare, iar suita undeva, pe Podul Vechiu, la Pităreasa Argetoianca, impunătoare supt căciula ei de blană, care apără de seducţii ruseşti pe nepoata ei. Noul Domn vine el întăiu să visiteze pe

[1] Reprodus de Iorga, în *Mem. Acad. Rom.*, XXXIII, p. 239 şi urm. În călătoria, contemporană, a unui Frederic Murhard nu e nimic de cules (v. Iorga, *Ist. Rom. prin călători*, II, p. 200 şi urm.), ca şi în *Reise von Bucarest* (1789), Landshut 1812, a Grecului germanisat Gugomos şi în a Ungurului Karaczay (Iorga, *o. c.*, p. 275 şi urm.).

[2] *Reise der russisch-kaiserlichen ausserordentlichen Gesandtschaft an die othomanische Pforte im Jahr 1793*, 3 vol., Petersburg 1793. Cf. şi *Un jeune Russe* (Struve), *Voyage en Krimée, suivi de la relation de l'ambassade envoyée de Pétersbourg à Constantinople en 1793*, Paris 1802 (după ediţia germană, Gotha 1801). Cf. Iorga, în *Arhiva* din Iaşi, III, p. 136 şi urm.

importantul personagiu. Banchetul ce se dă e urmat de balul la care vine Doamna şi chiar fiica ei. La un altul, jupănesele joacă polonesa, dar declară cu părere de rău că nu ştiu şi « englesa », pe care o şi încearcă totuşi. Se caută şi mănăstirile, în margene, unde e şi un « cerdac al lui Patiomchin ». Nu se uită Ţigănimea de pe de laturi, şi nici femeile din anume case, care chiamă cu « mititico, vino încoa ».

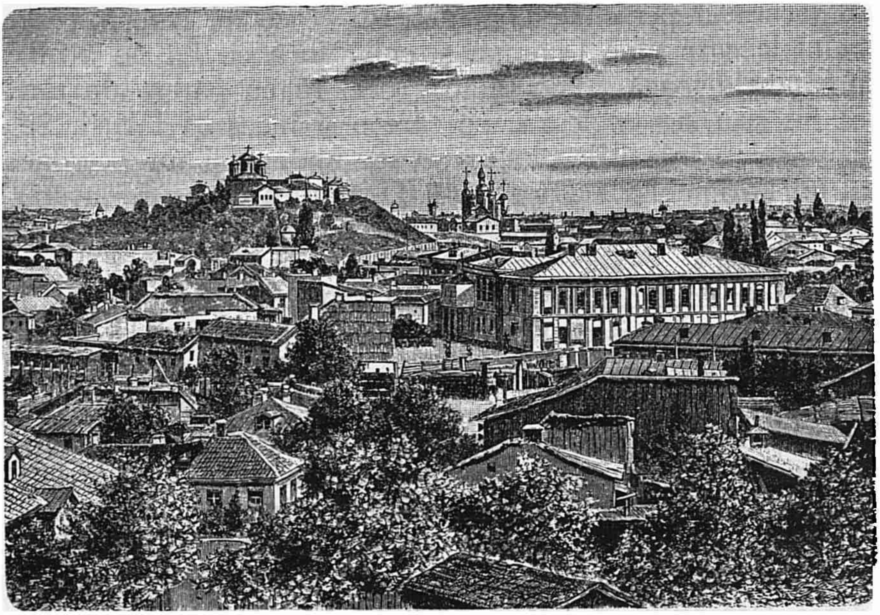
Printr'unul din însoţitorii lui Cutuzov, Struve, avem portretul acelui isteţ Domn muntean, deprins cu obiceiurile Apusului, Alexandru Moruzi. Tot el vorbeşte însă pe larg de Curtea lui Alexandru Ipsilanti, acuma distrusă, «Curtea Arsă» [1], aşa că reşedinţa domnească e la un boier. De aierul rău al oraşului se caută scăparea în livezile din «insula» de la Sf. Elefterie, plină de tineret.

Prin scriitorul engles sir Robert Ainslie, întovărăşind pe călătorul Wiliam Hunter la 1792, avem în sfîrşit şi vederea Domnului în Scaun primind pe acest oaspete de distincţie, între tuiuri şi boierimea cu toiegele de ceremonie [2]. Călătorul vorbeşte despre casele de modă turcească ale boierilor şi negustorilor, despre adevărate sau presupuse ginecee închise şi fără fereşti, despre căsuţele acoperite cu stuf şi despre bordeie, despre băşicele de porc la fereştile săracilor, despre crucile la răspîntii, despre podurile de lemn, pe care le măsoară, despre hanul dela Sf. Gheorghe al Patriarhului de la Ierusalim, despre tipografiile boiereşti, despre plăcutele primblări de-a lungul Dîmboviţei.

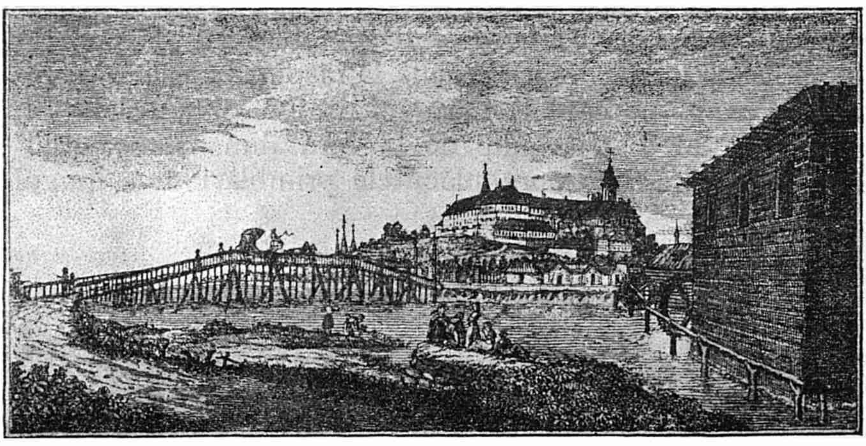
---

[1] Cf. V. A. Urechiă, *o. c.*, V, pp. 14—5; XIX, p. 64.

[2] V. O. Lugoşianu, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, fasc. V, p. 79 şi urm.; H. Stahl, *ibid.*, fasc. VII, pp. 35—8; Const. I. Karadja, în *Rev. Ist.* VIII, pp. 188—90; *Bul. Com. Mon. Ist.*, XVII, p. 65.

Bucureştii pe la 1850

Podul Mihai-Vodă
(Reproducerea germană după Luigi Mayer)

CAPITOLUL VII

Zorile occidentalismului în Bucureşti

Viaţa de caracter impus turcesc al Capitalei muntene, mergînd pănă acolo încît, la venirea sa, în 1783, Mihai-Vodă Suţu dădu un ordin către episcopi să ducă o viaţă străină de «femei, cărţi de joc şi lux»[1], această nouă datină aşa cum au aşezat-o Fanarioţii din epoca a doua, a căror operă de reglementare despotică, asemenea cu a Ţarigradului, e cuprinsă în atîtea registre de ordonanţe care ni îngăduie a cunoaşte toate amănuntele, pitoresci, dar fără putinţă de iniţiativă şi desvoltare, începuse de mult a fi străbătută de influenţele Occidentului.

Am întîlnit sfătuitori şi ajutători din aceastălaltă lume şi la Brîncoveanu. Mavrocordaţii, Ghiculeştii, Racoviţeştii, cele trei dinastii care se amestecă la cîrmuire în cursul primelor şapte decenii din secolul al XVIII-lea, au fost complect lipsiţi de această colaborare, dacă se înlătură chemarea pe lîngă Nicolae-Vodă a învăţatului clasicist sas Ştefan Bergler din Braşov, editor şi al

[1] I. Nistor, în Hurmuzaki, XVIII, p. 127. Se opreşte la 1783 « a ămbla sănii tare în alergătura cailor pe uliţile Bucureştilor, unde nelipsit se află norod de oameni îmblători »; Urechiă, *o. c.*, I, p. 515, nota. Tot aşa împuşcăturile; *ibid.*, pp. 516—7. Curăţirea de omizi a pomilor din mahalale; *ibid.*, pp. 515—6. Pentru felinarul fiecăruia; *ibid.*, p. 517, nota. Nicolae Carageà se aşeză o clipă la Cotroceni (1783); *ibid.*, p. 291. Se creiază şi bresle noi, n legătură cu noua modă: şalvaragii, zăbunarii; *ibid.*, p. 438. Işlicari erau şi înainte, dar avem acuma şi « cojocari başcalii »; *ibid.*, pp. 439—40. Dar işlicarilor li se reservă a face « căciuli cazacleşti sau bozneşti »; *ibid.* Tot aşa papugiii; *ibid.*, p. 44 şi urm. Astaragiii; p. 449. Cuiumgiii; *ibid.*, II, p. 177. Cavafii; *ibid.*, pp. 178—9.

« Iliadei », şi schimbătoarele legături cu un Schendius Vanderbeck ori străduinţa lui Constantin, fiul primului Mavrocordat. de a-şi vedea recunoscute la Paris reformele sociale, presenţa la Curtea lui şi a pictorului elveţian Liotard, care, devenit cîtva timp un boier cu barbă, i-a păstrat chipul, şi a cutărui scriitor din Lyon, Flachat, care-l califica de un adevărat Petru-cel-Mare, dar pe o scenă aşa de mică [1]. Constantin Racoviţă s'a mulţămit să închidă şi să chinuiască pe medicul italian care nu i-a putut scăpa soţia iubită [2].

Altfel cu Domnii de la 1774 înainte. Am văzut cari erau în casa lui Ipsilanti preceptorii copiilor, pe o vreme cînd vèchiul învăţămînt, de slavoneşte pentru documente, la Sf. Gheorghe Nou, de filologie elenică la Sf. Sava, începea să capete o basă de ştiinţi şi de limbi apusene: latina, francesa, greaca, pe lîngă italiana pe care o ştia Ienăchiţă Văcărescu şi care se preda la Curte beizadelelor. Sestini a găsit în acelaşi timp ca bucătar domnesc pe Francesul Louis-Étienne Meynard şi Reimer a putut să privească spectacolele de lîngă Bucureşti ale circului Mahieux, probabil o moştenire din vremea ocupaţiei austriece. Din ce în ce mai mult astfel de influenţe vor pătrunde. În ultimul timp Ipsilanti avuse ca preceptor al fiilor pe fostul Iesuit spaniol Emanuel d'Arrieta y Berrio. Secretarul lui Nicolae-Vodă Carageà era de la Roche, apoi, la 1756, un Weber [3], întrebuinţat şi ca preceptor; un abate loren e pomenit ca secretar în 1783 [4]. Medicul e un Sas, Schafent [5]. Mavrogheni va face din

[1] V. Iorga, *Ştiri nouă despre biblioteca Mavrocordaţilor şi despre viaţa muntenească în timpul lui Constantin-Vodă Mavrocordat*, în *Mem. Acad. Rom.*, seria a 3-a, VI, p. 146 şi urm. El vorbeşte de lumină proastă, case joase, arhitectură foarte comună şi mănăstiri care n'aveau nimic de însemnat decât mărimea lor. Se descriu pe scurt Văcăreştii.

[2] V. Mihordea, în *Rev. Ist.*, 1936; *Politica orientală francesă şi ţările române în secolul al XVIII-lea, 1749—1763*, Bucureşti 1937, pp. 246—9.

[3] Iorga, *Acte şi fragm.*, II, p. 202, no. 3; I. Nistor, *o. c.*, XVIII, p. 23, no. XXII; pp. 36, 106—9, 113, no. XCVIII; pp. 116, 127, 131, no. CXVIII.

[4] *Ibid.*, p. 111, no. XCVI.

[5] *Ibid.*, p. 54, no. LIV.

Franciscanul Antonio Mozzi comandantul artilieriei sale [1]. Se cunosc institutorii francesi de la Curtea lui Alexandru-Vodă Moruzi, fraţii Martinot.

La 1782 o rudă a Cantacuzinilor trecuţi în Rusia, Mihai Călinescu, plecă pe furiş în străinătate ca să studieze medicina în Germania [2], dar fu oprit în Ardeal, adus la Bucureşti şi bătut la falangă [3].

Cetirea în limba francesă se generalisa. Domnii comandau jurnale. Agenţia austriacă se va însărcina să procure şi asemenea mijloace de informaţie şi cărţi, serioase, în mare număr, şi până la operele clasice din secolul al XVII-lea, şi glumeţe, până şi la cele de scandal, dar doamnele din Iaşi cetiau *Corinne ou l'Italie* a d-nei de Staël, publicului boieresc.

Consulatul pe care-l avuse Rusia în 1774, la încheierea păcii de la Chiuciuc-Cainargi, pentru scopuri politice, — căci interese de comerţ lipsiau —, făcu ca şi alte Puteri, — care acestea aveau ce vinde şi chiar doriau cumpărături —, să ceară a li se admite agenţii. Viena făcu să fie recunoscut în această calitate Raicevich [4]. Urmă Franţa, care nu-şi găsi uşor represintanţii, şi chiar Prusia, care se mulţămi cu un biet profesor particular, pripăşit la Iaşi, König, care dispăru în ultimul

---

[1] *Ibid.*, p. 335.

[2] *Ibid.*, p. 37, no. XXXVIII; p. 51, no. LII; p. 81, no. CXVI. Un medic venețian Volterra în 1787; *ibid.*, p. 326.

[3] Cum fratele care-l îndemnase, Toma, fost vătaf de Păhărnicei, cercetat, « îndrăzni a grăi cu graiu neînfrânat către d-lor orînduiţii veliţi boieri », e « bătut în vileag » şi închis pe viaţă la Snagov, ca « un netrebnic turburător şi amestecător şi mai vîrtos duşman şi de rău voitor la liniştita buna petrecere a obştiei »; Urechiă, *o. c.*, I, p. 206. El şi Mihai, « Mincu sin Călinească », erau fiii Pitarului Toma Călinescu, care li dăduse ca învăţător pe cineva în ceartă pentru bani cu « Mise Giorge Săcăzlăul » adică « messer Giorgio » din Chios, Genoves din Chios; V. *ibid.*, p. 81 şi urm., nota. E « Iosif dascălul » de la fostul Spătar, — care nu este decît vestitul geograf Moesiodacul. Mihai, socotit vrednic de mare pedeapsă, « făcând-se fugariu şi trădător patriei lui », e trimes la Snagov.

[4] Braşoveni sudiţi la 1774 (Vasile şi Dimitrie Vlad); Bibl. Acad. Rom., inedit.

războiu, pentru ca, mai tîrziu numai, postul, desfiinţat, să se acorde unui baron silesian, cu talent pentru pictură, Kreuchely-Schwerdtberg [1]. Între consulii englesi se va întîlni la începutul noului secol un observator şi scriitor de valoarea lui Wilkinson. În jurul lor se crea o întreagă mică societate de funcţionari, şi de ocrotiţi, de « sudiţi » şi « tîrtani », cari doriau să se sustragă autorităţii şi jurisdicţiei funcţionarilor domneşti. Încă de pe la 1787 era şi un resident saxon, Francesul Clément [2].

Cu toate silinţile ce se făcură, Agenţia chesaro-crăiască nu putu să crească acel negoţ cu Ardealul care scăzuse prin împuţinarea vitalităţii în cetăţile săseşti, ea neputînd fi substituită prin micile afaceri de tarabă ale grupului de Saşi din Bucureşti ori prin ce relaţii întreţinea şi în Principate înfloritoarea Companie grecească din Braşov şi Sibiiu [3]. Dar tîrgul cel mare de la Lipsca atrage de mult şi pe Romîni [4].

Grecul Saphir Dumitru era socotit ca un rău platnic printre aceşti Lipscani, la 1773 [5]. Lîngă el, în procesele timpului, « Demeter Peter » şi « Demeter Loiss », cari se aflau la Braşov la 1770 [6]. Apoi, tot atunci, « Johann Demeter » şi « Johan Alexi ». Neputinţa lor de a plăti se explică prin aceia că boierii refusau a-i satisface [7]. Pe un Lipscan romîn de aceştia, — şi în curînd va fi în Bucureşti o stradă a lor —, îl găsim la 1775, « Neagul Lipţcanul » [8], aducător de postavuri apusene, ca « anglìa », alături de un bogasier care vindea vechea bogasie, *bocca-*

---

[1] Iorga, *Acte şi fragm.*, II, p. 212 şi urm.; Hurmuzaki, X, Prefaţa. Cf. pentru venirea lui la Bucureşti, Nistor, *o. c.*, pp. 319—20. Locul îl ceruse, în 1791, negustorul olandes falit van der Schroff şi un anume Gross; Iorga, *Acte şi fragm.*, II, pp. 333—4.

[2] Nistor, în Hurmuzaki, XVIII, pp. 313, 346.

[3] V. Iorga, *Documente româneşti şi în parte greceşti*, 1934.

[4] Gheron Netta, *Die Handelsbeziehungen zwischen Leipzig und Ost- und Südosteuropa*, Zürich 1920.

[5] Iorga, *Acte şi fragm.*, II, p. 99, nota 1.

[6] *Ibid.*

[7] *Ibid.*

[8] Iorga, *Doc. bucureştene*, p. 42, no. 25.

sino, produsă de ţesătorii asiatici [1]. Îndată ei se întîmpină în număr mare, mai mult Greci, făcînd şi comerţ de boi pe vremea războaielor europene [2]. Într'o listă de mărfuri din Lipsca, se cuprind şi, ca stofe, citarii, canavaţe, tulpane, lucruri de mătasă, pe lîngă ace şi cărţi de joc [3].

Alături, în legătură apoi cu Ardealul, şi chiar agent la Viena [4], era bancherul Hagi-Moscu [5]. Dar afaceri mari se pregătiau atunci în aceste părţi, de firma germană Willishofen, de un Bilistein, care venia cu un proiect frances de exploatare a minelor, şi, cu o hartă, se fixau şi locurile unde ar fi să înceapă săpăturile, în 1782 [6]. Şi contele Festetics, recomandat de Kaunitz însuşi, venind pe Dunăre până la Zimnicea, cu mărfuri, în 1784, voia să deschidă, în tovărăşie cu Ardeleanul Bozenhard, o Casă de comerţ la Bucureşti [7]. Afacerile lui Festetics, care lucra şi la Galaţi, sînt pomenite, la 1784, de călătorul german Jenne [8]: el avea în deposit la Bucureşti vre-o patruzeci de caleşte de Viena, cu preţ de 2.000 de florini bucata, precum şi altele mai mici; aducea şi mărfuri din Austria, Boemia, Ungaria şi Trieste. El se şi stabili aici, vînzînd zahăr şi cafea; cînd izbucni un foc la dînsul, Vodă-Mavrogheni alergă să-l mîngîie şi să-l ajute [9]. Tot aşa găsim pe fabricantul de sticlă Simon Kohany, din Eger, în Boemia [10]. O fabrică de fideà fu

---

[1] Iorga, *Acte şi fragm.*, II, p. 329, no. 4; p. 334, no. 2; p. 339, no. 1.

[2] *Ibid. Istoria comerţului*, II, *passim*.

[3] Iorga, *Acte şi fragm.*, II, pp. 181—82. Pentru biserica săsească », ms. 357 al Acad. Rom., fol. 211 V°.

[4] Nistor, *l. c.*, p. 776, no. CCII.

[5] *Ibid.*, p. 56, no. LVII. El ia antreprisa sării în Bulgaria; *ibid*, pp. 717—8, no. DCXXI.

[6] *Ibid.*, p. 853. Şi reclamaţii ale unui negustor Martha faţă de boieri; *ibid.*, p. 116. Între ei şi bogatul Brîncoveanu; *ibid.*, p. 132.

[7] *Ibid.*, p. 238, no. CCXI. In acel moment căuta să se fixeze acolo medicul grec Eliad, recomandat de Cobenzl; *ibid.*, pp. 238—9, no. CCXIII.

[8] *Reisen nach St. Petersburg, die Moldau, Wallachei, Siebenbürgen und Ungarn*, Pesta 1788 (cf. Karadja, în *Rev. Ist.*, X, pp. 49—50).

[9] Nistor, *l. c.*, p. 268. Pentru fabrica de postav, şi Urechiă, *o. c.*, I, p. 454 şi urm. notă; Iorga, *Istoria industriilor la Români*, Bucureşti 1927, p. 166 şi urm.

[10] Nistor, *l. c.* p. 243, no. CCXVIII.

cumpărată la 1798 de Hatmanul Costachi [1]. După ce Ipsilanti întemeiase fabrica de postav de la Afumaţi şi « harturghia » —, de unde « hardughia » —, fabrica sa de hîrtie [2], după care vine a lui Alexandru-Vodă Moruzi, pe Sabar [3], se adăugi fabrica de lumînări a lui Dănuţ [4].

Domnia lui Mavrogheni aduse însă o întoarcere către Orient. În acest timp Domnul face foişorul de la Obor, ca să « meargă la zilele de tîrg pentru a cerceta şi întreba pe locuitorii ţării dupre afară: cum petrec şi ce fel se poartă ispravnicii şi zapciii judeţului » [5]. Îl vedem dăruind sobe la biserici, « fiindcă partea locului acestuia din firea pămîntului său face răceli şi geruri straşnice în vreme de iarnă » [6]. Se fixează şi lefile slugilor [7].

In ce priveşte pe Răsăriteni, nou-veniţi, ca Hagi Dumitrachi Papazoglu, înaintaşul ofiţerului care ni-a lăsat descrierea Bucureştilor, adună răpede o mare avere. Papazoglu, care la 1780 avea locuri în mahalaua Sf. Gheorghe, apare în anul următor cu hanul său şi două moşii, pe care voieşte să le lase fratelui Fotie şi lui Diamandi, fiul acestuia [8]. Evreii, concuraţi de Greci şi de sudiţi, rămîneau cu cîteva îndeletniciri, avînd şi poverne de rachiu lîngă sinagogă [9].

Războiul din 1788—91 ruină pe negustorii de ţară şi izgoni pe cei străini. Locţiitorul de agent, Merkelius, refugiat la Braşov, credea că, la întrarea Imperialilor în

---

[1] Bianu, *Cat. mss. româneşti*, I, p. 578. V. Iorga, *Ist. industriilor*, pp. 208—9.
[2] V. *ibid.*, pp. 164—5.
[3] *Ibid.*, pp. 165, 176—9.
[4] Urechiă, *o. c.*, I, p. 459.
[5] *Ibid.*, III, p. 35. Oprirea fumatului la judecători; *ibid.*, p. 43.
[6] *Ibid.*, p. 47, nota. Anunţarea cu tunul a ceasului străjii; *ibid.*, p. 67.
[7] *Ibid*, p. 73.
[8] Bibl. Acad. Rom., 1-2/CLXXVI. La 1801 el îşi redactează interesanta diată; *Creşterea Colecţiilor*, XXVI (1915), p. 68. V. şi Bibl. Acad. Rom., doc. 56/CLXV. Dumitrachi avea legături cu egumenul din Patmos; *Creşterea colecţiilor*, *l. c.*, p. 74 (an. 1788).
[9] Urechiă, *o. c.*, I, p. 451.

Bucureşti, locuitorii înşii, sătui de stoarceri, li-ar da pe Mavrogheni [1].

Dar ocupaţia austriacă răzimă toată cîrmuirea pe Divanul boieresc, care se arătă înţelegător pentru nevoile Capitalei şi ale ţării. Îl vedem odată dînd un privilegiu pentru «a se face la Radu-Vodă dulapul cel obicinuit la serbătorile Sfintelor Paşti ale Invierii Domnului, ce ţine trei zile de rînd [2]». «Prinţipul» (Coburg) dădu personal ordinul de a se scoate gunoiul din curţi de două ori pe săptămînă. Se hotărî tăiarea vitelor afară din oraş, ca şi îndepărtarea fabricilor de lumînări de său şi de săpun, a prăvăliilor boiangiilor. Se fixă locul de oprire a carelor, şi pe «multele virane deschise» de pe Podul Mogoşoaii. Se reglementară şi măsurile cîrciumarilor şi cotul negustorilor [3].

Stăpânirii acesteia străine i se datoreşte o creştere a numărului Evreilor: îi vedem făcîndu-şi o sinagogă nouă, în Hanul Nicolescului de lîngă biserica Răzvan, pe lîngă cea din mahală, şi lovind, cu amestecul unui coreligionar sudit, pe preot, pentru care sînt osîndiţi şi pînă la 150 de toiege vinovaţii. Mahalagiii arătau că «acea mahală s'au împlut toată de Evrei, dînd pe prăvălii îndoit preţ chirie [4]».

Cu acest prilej se află de două alte încercări evreieşti: una imediat înainte de războiu, lîngă Hanul Sf. Gheorghe, dărîmîndu-se cu blăstăm de la Patriarhul de Ierusalim Efrem, şi alta lîngă casa lui Ştefan Pîrscoveanu [5].

La 1792, cînd Englesul William Hunter e primit de Mihai-Vodă Suţu, al cărui secretar e Carra, apoi autor al unei cărţi despre Moldova, într'o mănăstire (Sf. Sava?), Curtea fiind arsă [6], şi un călător german vorbeşte

---

[1] Nistor, *l. c.*, p. 514.

[2] Urechiă, *o. c.*, III, p. 375, nota 1.

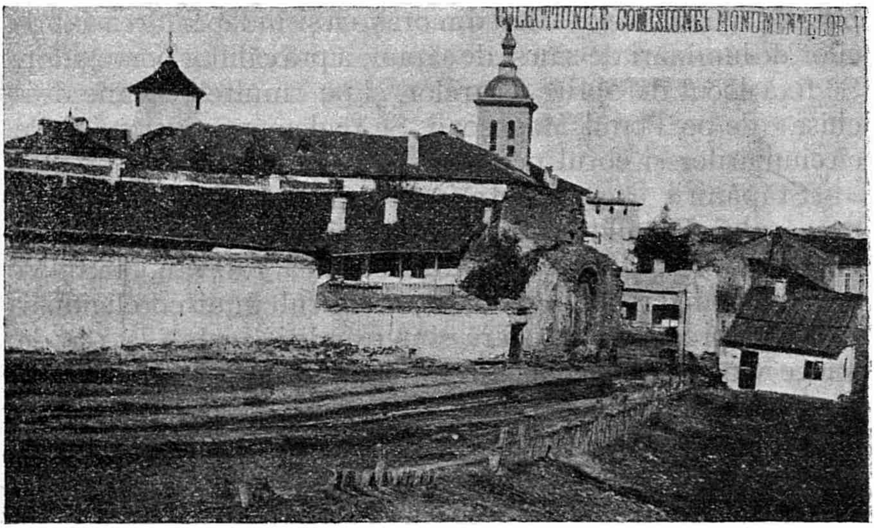
[3] *Ibid.*, p. 405 şi urm., cu notele. Atunci apar «trahtirurile».

[4] *Ibid.*, V, p. 41 nota 1. Măsura e din 1793, dar sinagoga nouă era de patru ani.

[5] Ocupaţia lor cu «tăierea banilor vechi»; *ibid.*, pp. 359—60.

[6] *Travels in the year 1792 through France, Turkey and Hungaryn*, Londra 1796; O. Lugoşianu, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, V, p. 79 şi urm. (după traducerea germană); *Viaţa Românească*, XV (1923); Karadja, în *Arhivele Olteniei*, II, p. 104 şi urm.

cu despreţ despre această Curte «săracă şi pretenţioasă», cu 3—400 de slugi [1], afacerile se reluau. Astfel, din Ardeal venia negustorul romîn Todoran Cioncu sau Ciurcu [2]. Erau şi Greci, ca Gheorghe Cristu, pe lîngă Dimitrie Puşcaru, în legătură cu Viena. Găsim acolo, ocupîndu-se de moştenirea lui Nicolae-Vodă Mavrogheni, şi pe alt sudit romîn din Ardeal, Teodose Ciocârdec, care iscăleşte: Czekerdecky [3]. Deci şi unii dintre Romîni se înscriseseră în lista acestor

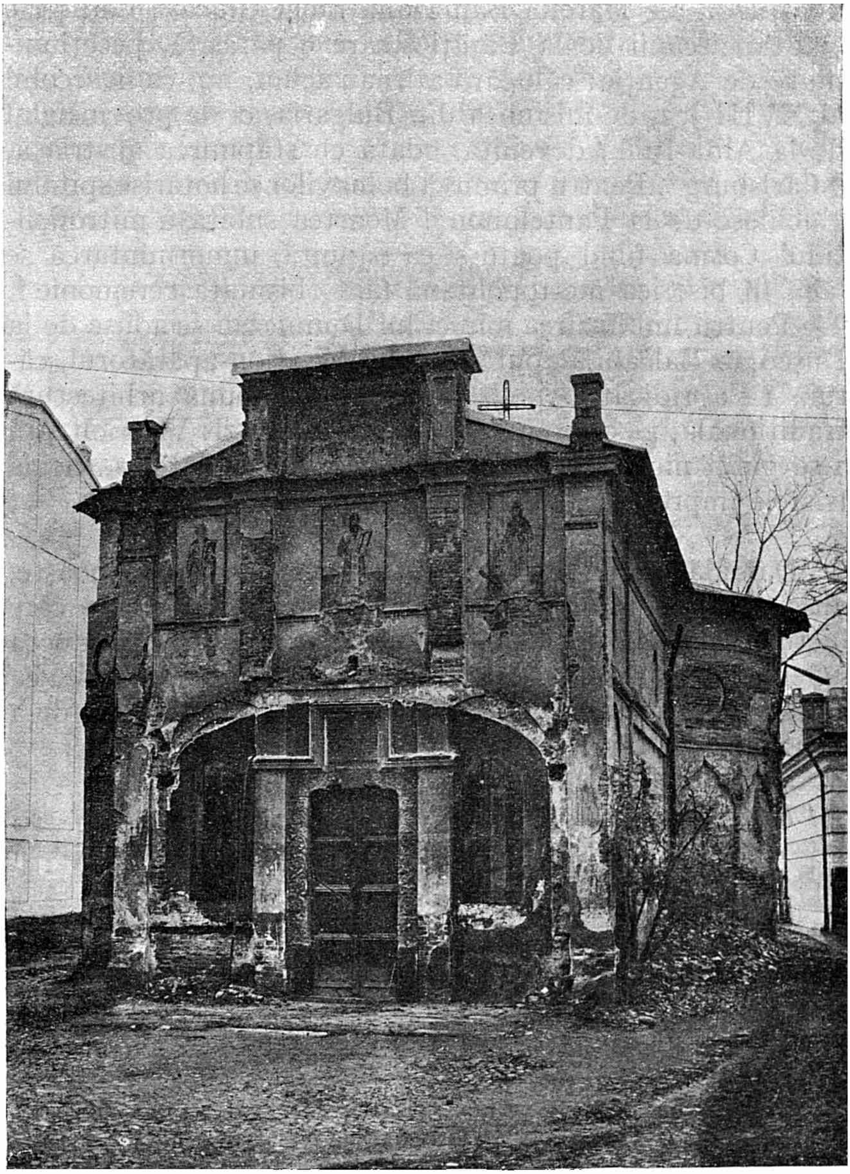

Vederea dealului de la Mihai-Vodă.

supuşi imperiali în timpul războiului, din causa tiraniei lui Mavrogheni, şi noul Domn, Mihai Suţu, îi reclamă [4]. Braşovenii aveau şi viile lor scutite de pogonărit [5].

Dar vremea era neprielnică refacerii unui oraş care suferise aşa de mult. În 1792 apăruse din nou ciuma, şi Domnul însuşi trebui să se retragă la Colintina, n frumoasele case, şi pînă acum păstrate, de sigur după planurile

[1] Iorga, *Mărunţişuri din Ungaria; Ist. Rom. prin călători*, III, p. 35.
[2] Nistor, *o. c.*, p. 586, no. CCCCXXXXIV.
[3] *Ibid.*, pp. 609—10, no. DI.
[4] *Ibid.*, p. 611, no. DII.
[5] *Ibid.*, p. 618. Pentru Bozenhard, pomenit şi mai sus, *ibid.*, p. 639.

Vechea biserică Visarion.

de atunci, ale Marelui Ban Dumitrachi Ghica [1]. Cad jerfe şi Franciscanii de la Bărăţie, care e părăsită, pecetluindu-se de Agenţie: călugării atîrnau acum, nu, ca în secolul al XVIII-lea, de misiunea din Bulgaria, ci de provincialul de la Alba-Iulia, devenită, odată cu stăpînirea austriacă, o Carlsburg [2]. Pentru primirea bolnavilor se hotărîse spitalul ghiculesc de la Pantelimon [3]. Moartea subită a mitropolitului Cosma fiind poate şi ea bănuită, înmormîntarea se făcu în biserica metropolitană fără obişnuita ceremonie [4].

Pentru îmblînzirea mîniei lui Dumnezeu se aduse de la Duşco, în Balcani, capul Sfîntului Visarion apărătorul, căruia i s'a ridicat o nouă biserică, de o bună arhitectură tradiţională, pe care enoriaşii o numesc şi azi: Visarion fără a se gîndi nici la sfîntul care-şi va fi făcut datoria, nici la tristele împrejurări care au hotărît această ctitorie [5].

Dar, alături de slujbele pentru aceste venerate moaşte, duse de la Cotroceni la Sf. Spiridon,— nume pe care bietul Agent Merkelius, gîndindu-se la « spirit », îl traducea « Geist-Kirche —, se desfăşura, dar în condiţii reduse, ca pentru o astfel de vreme, ceremonia nunţii celei de-a patra fiice a lui Mihai-Vodă [6].

---

[1] *Ibid.*, pp. 615—6, no. DIX. Atunci se face Biserica Sfântului Tămăduitor, Pantelimon; Iorga *Inscripţii*, I, p. 329, no. 812. Ctitori: un preot de la Silvestru şi boierinaşii Bărănescu, Caramzulea şi Mănciulescu.

[2] Nistor, *l. c.*, p. 617, no. DX.

[3] *Ibid.*

[4] *Ibid.*, pp. 648—9, no. DXLIV; p. 673, no. DCXX; p. 679, no. DLXXVIII. Meşteri tîmplari şi fierari sudiţi; *ibid.*, p. 745, no. DCLVI; p. 746.

[5] *Ibid.*, p. 623, no. DXVII; pp. 639, 742, no. DCLI (greşit pusă la 1795); Inscripţia aici, la apendice.

[6] Nistor, *o. c.*, p. 624, no. DXVIII. —La începutul volumului VI din *Istoria Romînilor*, V. A. Urechiă dă privilegiile acordate de Alexandru-Vodă Moruzi bisericilor bucureştene. Până la 1806, cînd vine o nouă ocupaţie rusească, apar puţine biserici nepomenite pănă atunci. Astfel a Bradului (cf. a Stejarului), cu un mormînt din 1804; Iorga, *Inscripţii*, I p. 328. Biserica Silivestru se reface înainte de 1790; *ibid.*, p. 303. Din 1802 Sf. Ilie; *ibid.*, pp. 348—9 (ocrotită de familia Ştirbeilor). Sf. Ionică la 1795, zidită de un Dărăscu; *ibid.*, p. 294, no. 723. Biserica Amzei (=Hamza, ctitorul, poate vechiu) era la 1800; *ibid.*, p. 351.

In acest timp Revoluția francesă punea în flăcări Europa apuseană și centrală, dar influența asupra societății bucureștene nu putea să fie decît foarte slabă, de și boierii, mari și mici, erau în stare să înțeleagă ce lucru mare se petrecea în acele locuri atît de depărtate și nu-și închipuiau acest hotărîtor moment în forma naivă pe care o găsim la bietul eclesiarh rîmnicean și bucureștean Dionisie, care e martorul modest al acestor schimbări.

Începuturile revoluționare [1] se petrecuseră în timpul războiului și al ocupației austriece, care ținea, firește, pază bună față de orice molipsiri, cu atît mai mult, cu cît boieri tineri ca Ioan Cantacuzino judecau și situația țării din punctul de vedere al noilor concepții « naționale » care ieșiseră la iveală. O burghesie de mai multe neamuri fusese pusă la pămînt și în mare parte împrăștiată de aprigile ieșiri ale lui Vodă Mavrogheni.

De și pacea se încheiase cu Austriecii încă din 1791, ei rămaseră în țară cît putură mai mult. Dar același spirit nou trebuie să fie la basa veștii care se răspîndi, încă în vremea cînd urmau negociațiile la Sviștov, în Februar, că e vorba de o « revoluție a boierilor din București contra garnisoanei austriece », represintantul regelui Prusiei la congres, Italianul Lucchesini, gîndindu-se la început că Austriecii caută doar un pretext ca să trimeată trupe noi [2]. Generalul Mitrowski, care se credea că vrea să izgonească prisosul Turcilor, luă, și față de lipsa mijloacelor de hrană, măsuri care asigurară liniștea compromisă [3].

---

[1] De « șarturi », după *chartes*, se vorbia încă din 1795; *ibid.*, VI, p. 47. Nu era pornire revoluționară, ci simplă anarhie, în acte ca acela al slujirii liturghiei fără hirotonisire; *ibid.* p. 19. Egumenul de la Balamuci e dat în sam celuia de la Cernica; *ibid.*, p. 29. Fusese trimes la Căldărușani, « unde mănăstirea e cu îngrădiș tare de zid și poate fi mai cu bună pază », *ibid.*, p. 28. Un protopop de Ilfov li avea sama.

De alminterea clerul era în așa stare, încît Vodă Moruzi scria că « nici este doar țara aceasta de la Dumnezeu la atîta stare, de a nu se putea găsi atîtea ipochimene cu carte cîți trebuesc pentru protopopie »; *ibid.*, p. 24.

[2] Iorga, *Acte și fragm.*, II, pp. 319—20.

[3] *Ibid.*, p. 324, no. 2; p. 325, no. 2. El asigură că ține la reluarea relațiilor de comerț cu părțile turcești.

Înainte de a pleca, el cerea boierilor o nouă contribuţie de războiu în sumă de 500.000 de lei [1].

Că se fierbea ceva la Bucureşti, unde era vechiu obiceiul, pentru care se orînduiau şi «şpioni», ca să afle «halturile», «scornirile de cuvinte», «vorbe de celea ce nu se cade» [2], e sigur. Incă de la 1784 se introdusese un fel de censură. «Se cuvine», scria Mihai-Vodă Suţu Mitropolitului, «a şti Domnia Mea cele ce se dau în tipariu la tipografia grecească, atît de aici din Bucureşti, cît şi de afară»: deci «făr' de a nu se da voia noastră să nu se cuteze tipografii nici vre un vivlion, nici măcar alt feliu de scrisoare sau hîrtie vericum a da în tipariu» [3].

La 1790 Divanul îngăduia cu greu deschiderea cafenelelor numai, şi după asigurarea că nu se vor vorbi «ínuşaaverèle sau alte vorbe» [4].

Mitrowski văzu că Ienăchiţă Văcărescu, atotputernic supt Domnia lui Carageà, apoi aspru prigonit de Mavrogheni, sosind la Bucureşti, face planuri mari ca acela de a asigura aprovisionarea Turcilor, cari trebuiau să vie, prin mari magazine de grîne. El socoti deci că trebuie să trimeată înapoi peste Dunăre pe acela, cu vădite sentimente de duşmănie, care mai şi vorbeşte «lucruri indiscrete [5].»

Iată că, acuma, în Novembre 1792, după plecarea şi a ultimului «Neamţ cu coadă» [6], Vodă Suţu [7] iea asupră-şi ideia lui Văcărescu, şi prin inginerul prusian Richter, în serviciul lui, vrea să facă astfel de deposite la Brăila, Silistra, Giurgiu şi alte cetăţi turceşti de peste Dunăre, evitînd deci necontenita venire de agenţi ai Paşilor pen-

---

[1] *Ibid.*, p. 326, no. 3.

[2] *Ibid.*, p. 307.

[3] Urechiă, *o. c.*, I, p. 400.

[4] *Ibid.*, p. 510.

[5] Iorga, *Acte şi fragm.*, II p. 326, no. 3; p. 327, no. 3.

[6] Devastarea de ei a casei Ghiculeştilor de la Colintina, pe care o află, la 1794, goală Morritt of Rokeby (*Letters*, Londra 1914); Karadja, *Rev. Ist.*, VIII, p. 184.

[7] Pentru sosirea lui în Bucureşti, în August, Iorga, *Studii şi Doc.*, VIII, p. 20, no. 92.

tru a tot cere astfel de contribuții în natură. Planul fusese făcut și trebuia aprobat la Constantinopol, cînd apărură la București doi Francesi, Fronton (probabil: Fonton) și Kauffer, și cel d'intăiu se oferi să facă același lucru cu mai puțină cheltuială, ceia ce și fu admis de Domn, care-l dărui cu un ceasornic de aur [1]. Nu se poate deslusi rostul acestei călătorii: cei doi oaspeți trecători ai Bucureștilor, pe cari-i ocoli marele sol al Poloniei revoluționate, Potocki, mergînd către același Constantinopol, aduceau cu dînșii și flori pentru Turcii de acolo [2].

Dar că același spirit dăinuia în societatea bucureșteană o arată acusația continuă contra lui Todoran Cincu că ar fi rostit cuvinte de impietate, provocate de episcopul de Tîrnova, cu care avea a face din causa proprietăților de la Arbănaș (Arvanitochori), loc de ședere provisorie al boierilor exilați de Mavrogheni [3].

De altfel la 1793 paza era strictă în București, prin slujitori cu «sope» *(bețe)*, Domnul însuși făcînd inspecții incognito, *tiptil*. Se luau și măsuri pentru a fi ținut curat orașul prin truda locuitorilor [4]: «Poruncim dumitale Vel Spătar să rîndueşti zapcii de ai dumitale ca să pue pe mahalagii, cu voe sau fără voe, să dreagă drumurile și băltacurile ce sînt atît la căpătîiele podurilor mari, cum și prin ulițele mahalalelor, să astupe bine cu tufe, cu pietre, cu sfărîmături de var, cărămidă și altele ca acestea, la care să aibi și dumneata a da mînă de ajutor, cu oameni din breasla dumitale și cară, ca, negreșit, dimpreună cu mahalagiii, în puține zile să se dreagă toate drumurile și să se

---

[1] Nistor, *o. c.*, p. 627, no. DXXII. Magaziile se și făcură; *ibid.*, p. 639. Planul celei din Galați, *ibid.*, p. 682. Dar și Vodă-Moruzi trebuia apoi să se ocupe de ele; p. 642, no. DXXXVII. El căută pentru aceasta un inginer din Germania; *ibid.*, p. 643, no. DXXXVIII.

[2] *Ibid.* In Moldova fusese tocmit ca secretar pentru limba franceză Polonul Wengerski; *ibid* p. 628. În curînd sosi la Iași, cu lauda marilor lucrurilor revoluționare ce stau să se facă în Polonia, alt sol, contele Grabowski; *ibid.*, p. 638, no. DXXXIII.

[3] *Ibid.*, p. 638, no. DXXXIV.

[4] V. și Urechiă, *o. c.*, V, p. 376 și urm. Pentru «urdinarea la curte», *ibid.*, p. 386, nota.

astupe noroaiele bine, de temeiu, astfel cît să nu se strice în scurtă vreme. Iar, cînd se va mai strica, să aibă datoria mahalagiii şi cu oamenii breslelor dumitale a purta grija totdeauna ca să le dreagă şi să le întemeieze peste toată vremea fără de a mai aştepta atunci alte porunci»[1]. Cu felinarul îndătinat şi putina cu apă la fiecare prăvălie, se prevede ca, în «uliţile de tîrg», «fieştecare d'naintea lui să cureţe, să măture şi să rănească totdeauna, iar podurile cele mari să se cureţe totdeauna de podari». Se luau măsuri de «a se astupa cu pari, nuiele şi mărăcini» refugiul de «oameni răi» de la Curtea Veche [2].

Dar erau negustori greci, prielnici causei francese, cari, încă din 1792, anunţau aplecarea Prusiei la iscălirea păcii cu acei Iacobini, ceia ce făcea pe Moruzi să se intereseze, prin grămăticul său, la Merkelius, care, în nevinovăţia lui, declara că nu ştie nimic [3].

Cu mutarea, la începutul anului următor, a bătrînului Suţu în Moldova, Ţara-Românească dobîndi ca Domn pe Alexandru Moruzi, foarte favorabil Francesilor, cu ideile lor cu tot [4]. Fostul Domn, care îngrijise cu iubire de ţara asupra căreia stăpînise acum a doua oară, şi era deci simpatisat de boieri, îi aduse pentru o prietenoasă despărţire la cişmeaua de lângă Bucureşti, unde se făcuse un foişor [5]. De altfel Moruzi-şi făcu, potrivit cu noul spirit, un Divan numai de boieri romîni [6].

---

[1] *Ibid.*, pp. 272—5. «Strajnici şi răspîntiaşi» încă din 1782; *ibid.*, I, p. 245.

[2] *Ibid.*, V, p. 313. Măsuri pentru a nu se construi de oricine aşa încît să se strîmteze stradele; *ibid.*, p. 695 şi urm. Şi menţiunea lui «Paler Neamţul» *ibid.*, p. 699. Paza se dă şefului arhitect, maimar-başa. Se spălau cu două tulumbe străzile; *ibid.*, p. 762. Măsuri după 1800, *ibid.*, VIII, p. 110 şi urm. Pentru tăierea vitelor, *ibid.*, p. 119 şi urm. Pentru usurpări pe malul Dâmboviţei, *ibid.*, p. 127 şi urm. (menţiunea «şănţarilor»). V. şi *ibid.*, p. 676 şi urm. Cf. suplimentul acelui volum şi *ibid.*, XI, p. 408 şi urm., pp. 474 şi urm., 862 şi urm., 932 şi urm.

[3] Nistor, *o. c.*, p. 724, no. DCXXIX.

[4] El trimetea la Viena pe intimul său, medicul veneţian, sosit din Constantinopol; *ibid.*, p. 642, no. DXXXVII.

[5] *Ibid.*, p. 635, no. DXXXI.

[6] *Ibid.*, p. 639.

Astfel la 1796 se văzu în Bucureşti, unde-l primi în taină Domnul, un ofiţer frances purtînd cocarda, venit cu altul polon[1]. De înfrîngerile austriece curtenii rîdeau cu Francesii[2]. Această stare de spirit nu încetă, în acelaşi an, cu numirea lui Alexandru Ipsilanti, care veni însă cu consulul Parent[3].

Erau Iacobini şi în Bucureşti, unde, cum am văzut-o, se semnalaseră încă la 1782 «halturile» din cafenele[4], şi asupra revoluţionarilor Internunţiul de la Constantinopol, Herbert-Rathkeal, cerea lui Merkelius, speriat de această «seminţie de năpîrci, vrednică de oroare», să aibă o deosebită grijă[5]. În curînd el putu să vadă aşezarea la Bucureşti, ca represintant al Casei Pellet din Adrianopol[6], mare negustor, oferind piaţa francesă, mai ales pentru ceară şi pentru agrişe, a unui Hortolan, care, Iacobin declarat, anunţa că va fi numit consul[7]. Incă din 1795 însă el era să fie rechemat la Constantinopol şi înlocuit prin alt spion[8]. De fapt apăru Émile Gaudin cu suita sa, în calitate de consul; se aşeză la Hortolan şi fu primit de francofilul Spătar Manu şi de Domn în calitate oficială[9], aşa că el începu cu banchete[10].

Dar Agentul austriac însuşi, menit a spiona orice mişcare revoluţionară, era în strînse legături cu acel

---

[1] *Ibid.*, p. 792, no. DCCXIX; p. 793, no. DCCXX.

[2] *Ibid.*, p. 797, no. DCCXXVI.

[3] *Ibid.*, pp. 807, 810, 815—6.

[4] Urechiă, *o. c.*, I, p. 245.

[5] Nistor, *o. c.*, p. 680, no. DLXXIX. Cf. şi *ibid.*, p. 698, no. DXCIV. Un hirurg Mesici în serviciul Domnului; *ibid.*, pp. 704—5, no. DCIII.

[6] Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, II, pp. 157—60.

[7] Nistor, *o. c.*, p. 710 (August 1794). Cf. şi *ibid.*, p. 713, no. DCXV.

[8] *Ibid.*, p. 734, no. DCXLIII; p. 739, no. DCXLVI. Lasă în loc, pentru negoţ, pe Armeanul Garabet.

[9] *Ibid.*, p. 751, no. DCLXV; p. 759, n-rele DCLXXVII—VIII şi Oţetea, *l. c.*, In Bucureşti era atunci generalul Bonvoilà, lucrînd cu nişte ingineri la planuri; Nistor, *o. c.*, p, 810. Avem lista cărţilor francese trimese din Viena la tipografii macedoneni Marchide Puliu; *ibid.*, pp. 815—6.

[10] *Ibid.*, p. 766, no. DCLXXXVIII. Trecere a acelui Thomas Hope din Amsterdam, care va scrie romanul, pomenit mai sus, *Anastasius*, descriind epoca lui Mavrogheni; *ibid.*, p. 785, no. DCCXIV; pp. 795—6, no. DCCXXIV.

« oarecare Rigai »[1], întrebuinţat în casa boierului Brîncoveanu[2], care hrănia încă de atunci, fiind « mare prieten al Francesilor », pe basa ideilor revoluţionare, marele său plan de a libera întregul Orient creştin supus Turcilor. Totuşi Merkelius îl pîrăşte pentru ideile acestea, cînd Riga merge la Viena să-şi tipărească harta acestor locuri[3].

Peste aceste trecătoare înrîuriri ale unor idei rău înţelese, o nouă administraţie bună căută să readucă la prosperitatea de odinioară încercata Capitală. Îndată după aşezarea sa, Moruzi încearcă să recheme la viaţă şi fabrica de postav de la Afumaţi a lui Alexandru Ipsilanti, de mult părăsită: căuta meşteri din străinătatea germană[4]. Merkelius socotia că prin aceasta s'ar aduce pagubă negoţului cu postavuri importate din ţările împărăteşti[5]. Dar se ajunse la începerea lucrului, supt conducerea lui Hagi-Chiriac Arbut[6] şi a acelui Teodor Arcuda, al cărui nume a rămas în împrejurimile Bucureştilor: ei puteau să întrebuinţeze anual 40—50.000 de ocă de lînă, avînd intenţia de a exporta prisosul producţiei naţionale, socotit pe atunci, în 1793, la un milion de ocă[7]. Se reluă tipografia, oprindu-se întrarea bănuitelor cărţi ardelene[8]. Se propuse întreprinzătorului Domn şi întemeierea unui adevă-

---

[1] *Ibid.*, p. 720, no. DCXXIV. V. şi Filitti, *Frămîntările politice şi sociale*, p. 8.

[2] Iorga, în revista *Literatură şi artă romînă*, an. 1900. El apare ca mandatar al mahalalei în 1795: « Riga grămăticul »; Urechiă, *o, c.*, VI, p. 798

[3] *Ibid.*, p. 789, no. DCCXVI; Odobescu şi Tocilescu, *l., c.*, III, p. 484.

[4] Nistor, *o. c.*, p. 650, no. DXLVI; Urechiă, *o. c.*, VIII, 86 şi urm. Pentru lumînărărie în 1799, *ibid.*, pp. 93—4; pentru fabrica de testemeluri, *ibid*. p. 282 şi urm.; cea a lui Grigore Ghica; *ibid.*, p. 659 şi urm.; de basmale; *ibid.*, p. 801 şi urm.; Iorga, *Ist. industriilor*, pp. 168—9 (pentru testemeluri, p. 71 şi urm.). « Unde au fost fabrica de postavuri »; *ibid.*, p 897.

[5] *Ibid.*, p. 698, no. DXCIV. Acolo e întrebuinţat şi postăvarul Wilhelm Franz, din Aachen, care avuse de gînd să meargă în Rusia. Rău tratat, pleacă; *ibid.*, pp. 785—8, no. DCCXIV; p. 801. Oprirea exportului de lînă; *ibid.*, pp. 834—5, no. DCCLXV; pp. 843—4, no. DCCLXXIII; p. 845, no. DCCLXXV, pp. 849—50, no. DCCLXXXII.

[6] Era şi capanlîu, negustor de oi pentru Constantinopol; Urechiă, *o. c.*, VIII, p. 143, nota.

[7] Nistor, *o. c.*, p. 704, no. DCII; Urechiă, *o. c.*, V, p. 291 şi urm.

[8] *Ibid.*, p. 16, nota.

rat arsenal, pentru puşti şi topitorie de tunuri: interesanta ofertă venia de la un «ecuier» spaniol pntru cumpărarea de cai, pe care Merkelius îl numeşte *der Pferdebereiter Mahijen*: el nu e altul decît însuşi directorul circului visitat de membrii misiunii ruseşti la Constantinopol, de care vorbeşte descrierea de călătorie a lui von Reimer, deci Francesul Mahieux [1]. În acelaşi stil de afaceri mai găsim, pe lîngă negoţul lui Hagi Moscu cu sare în Bulgaria, încercarea unui negustor «Mangiarly» de a face ca produsul ocnelor muntene să treacă şi în ţările austriece (1795) [2]. Se trimetea şi de Moruzi însuşi Comisul Dimitrie Hangerlì la Belgrad pentru acest export şi cel de grîne [3]. El oferia să se construiască la Olteniţa caice pentru acest export [4].

In acest timp apar ca negustori cu Moldova, de la Focşani pănă la Folticeni, Evreii Iacob Getack, Haim şi Herschel, cari au daravere cu vameşii moldoveni, în 1793, plîngîndu-se, ca «tîrtani», sudiţi, la Agenţia din Bucureşti [5]. Un Markus Patschok, născut în Brody, avea la 1797, în Bucureşti, un proces cu Teodor Chiriac Ciocan din Viena [6]. Il vedem răbdînd bătaia mai bine decît să-şi recunoască datoria, şi un Liborius Göttingen declară că a auzit cum soţia lui îi zicea: «Rabdă şi nu spune nimic [7]». Stătea în legături cu bogasierul Teodorachi şi cu croitorul Gheorghe Dîrstoreanu, cu Mihai pecetarul, cu Vasilachi Braşoveanul de la Sf. Gheorghe, chiar cu Hagi-Moscu. In fruntea Evreilor era un staroste [8].

---

[1] Nistor, *o. c.*, p. 707, no. DCVI. Se opria de Domn luxul trăsurilor din Viena; *ibid.*, p. 771, no. DCXXVI: pp. 774—5, no. DCC.

[2] *Ibid.*, pp. 724—5, no. DCXXX.

[3] *Ibid.*, p. 741.

[4] *Ibid.*, p. 743, no. DCLIII. Era vorba să se aşeze în Bucureşti la 1736 juvaergiul german Schlitter; *ibid.*, p. 820. Acolo moare supusul veneţian Petru Stranitcovici; *ibid.*, p. 840.

[5] *Ibid.*, pp. 707—8, no. DCVII.

[6] *Ibid.*, p. 828 şi urm.

[7] *Ibid.*, p. 838.

[8] Primele tulburări antisemite, provenite de zvonul unui omor ritual; *ibid.*, XIX[2], p. 92, n-rele CLI—I (April 1801). V. şi *ibid.*, p. 95, no. CLVIII.

Îndată, încă din 1794, o altă epocă de încercări, şi pentru multă vreme, începu pentru Bucureşteni şi pentru toată ţara prin răscoala Paşei din Vidin, Pasvantoglu [1]. În zădar fu însărcinat bătrînul Domn muntean Alexandru Ipsilanti să împace pe vajnicul tulburător, trimeţîndu-i pe priceputul Dumitru Turnavitul [2]. Încă din acest an 1797 era visibil că rebelul caută pricină în Ţara-Romănească [3]. Începea să se ceară nu numai de boieri ca ţara să treacă la Austrieci [4].

După mazilirea bolnavului Ipsilanti, supt care un logofăt de taină Berhecianu şi « popa Petre referindariu, protopop Bucureştilor », fac biserica închinată tuturor sfinţilor lecuitori: Visarion, Haralamb şi Minà [5], şi moartea lui Vodă-Hangerlì [6] a cărui executare de Turci, zvîrlindu-i cadavrul în curtea Palatului, nu stîrni nicio mişcare într'o lume deprinsă să asculte [7], Alexandru Moruzi, întors

---

Asupra lui Gheorghe Conduragiul, care, pârînd şi pe un Stoian Sîrbul, tabac, pretindea că are ordin de la Domnie « ca să sară cu toţii, cari cu arme, cari cu ciomege, asupra Ovreilor, să-i răpue », Urechiă, *o. c.*, VIII, pp. 21—2, nota. E condamnat la ocnă « fără soroc ». Se amestecaseră şi soldaţi, neferi, tufeccii. Evrei înprumutau şi pe copii; *o. c.*, p. 22—3. Turburări se fac şi de călugări şi zugravi ruşi; *ibid.*, p. 40. V. şi *ibid.*, pp. 226—7, nota. « Rebelionul Ovreilor »; *ibid*, XI, p. 497.

[1] În aceste împrejurări grele moare în Bucureşti Ienăchiţă Văcărescu; *ibid.*, p. 845, no. DCCLXXV. Pentru soţia lui, fiica lui Nicolae Carageà, Urechiă, *o. c.*, VIII, p. 74 şi urm. Pentru legăturile fiului Alexandru cu biserica Sf. Dumitru, *ibid*, p. 114, nota.

[2] Nistor, *o. c.*, XIX, p. 847, no. DCCLXXIX. Cf. Elian, în *Rev. Ist.*, 1935, p. 364 şi urm.

[3] Nistor, *l. c.*, p. 852 şi urm.

[4] *Ibid.*, p. 859.

[5] Iorga, *Rev. Ist.*, VI, p. 123. O catagrafie a Bucureştilor la 1798; Bianu, *Cat. mss. româneşti*, I, p. 128, no. 52 (ms. 52 al Bibl. Acad. Rom., fol. 88). — Pe atunci trece la noi, ca să se turcească la Giurgiu, nemeşul ungur Halmágy (ştiri de la Braşoveanul Nicolae Ciolac); I. Nistor, în Hurmuzaki, XIX², p. 5, no. VIII.

[6] El chemase prin Hagi-Moscu pe Austrieci contra hordelor lui Pasvantoglu; *ibid.* pp. 1—2, no. II.

[7] V. Dionisie Eclesiarhul, în Papiu, *Tesaur.* — Relaţiuni ale acestuia cu scriitorul grec Polizoi Lampanitziotul (din Labaniţa) şi Veneţia, în Iorga, *Rev. Ist.*, X, pp. 304—5. Cf. Busuioceanu, *l. c.*, unde şi toate izvoarele.

în ţara de care îngrijise aşa de bine, continuă silinţile de a o păstra împotriva nemiloaselor bande contra cărora îşi trimese o oaste improvisată, la 1801. La biruitorii Cazaci se adauseră şi oameni de-ai lui Pasvantoglu chiar [1]. Cîrjaliii lui Manaf-Ibrahim şi ai lui Chiuciuc-Ali rămîneau totuşi la graniţă. În Maiu 1801 se aşteptau la Bucureşti trupe turceşti de pază şi se luau măsuri ca, atîta timp cît vor sta ele, să nu se mai vadă cîrciumărese, să nu mai iasă nimeni seara fără felinar [2]. În anul următor, prin Maiu, Capitala trebue apărată de trupele domneşti, la care s'ar fi adaus voluntari şi Turci, cari erau să se aşeze în mănăstirile vecine [3]. Dar hotărîrea de resistenţă nu dură.

Mihai-Vodă Suţu, cu fiul său, rugau pe Agentul austriac, în numele lui Dumnezeu, să se iea ţara în apărare [4]. Pe cînd Turcii ajungeau până la Piteşti [5], Domnul fugi (30 Maiu 1802) [6], şi cu el boierii, negustorii, o parte din orăşeni. Bucureştii rămaseră în sama vagabonzilor cutezători, acei *Crai* sau «Crai de Curtea Veche», după locul unde se oploşiau, de cari vorbeşte cronicarul contemporan [7]. «Un om nu se vedea pe drum, şi zidurile înseşi păreau sălbatece şi înfricoşau pe privitori. Doar cînii se arătau, şi aceia speriaţi, cari, zi şi noapte urlînd, tulburau pe fiecare.» Curtea fu prădată şi semnele Domniei, ca în răscoalele vechiului Bizanţ, se purtau în batjocură pe străzi, pîngărindu-se tuiuri şi steaguri; un Arnăut, Malamos bozagiul (vînzător de bragă) purta pe cap cuca. Anarhia fu oprită peste două zile de un beşleagă turc aflător la Cotroceni. Hoţii se suie în spînzurători. Turcul făcu Spătar pe un

---

[1] Iorga, *Acte şi fragm.*, II, p. 364, no. 2.
[2] Nistor, *l. ult. cit.*, p. 112, no. CLXXXIV.
[3] *Ibid.*, p. 194, no. CLXXVIII.
[4] *Ibid.*, p. 116, no. CXCI. Una din fiice şi ginerele trebuiseră să se răscumpere.
[5] *Ibid.*, p. 366; Zilot Romînul, în *Col. lui Traian*, 1882, p. 499 şi urm.
[6] V. Nistor, *l. c.*, pp. 116—7, no. CXCII.
[7] Fotinò, *Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας*, II, p. 419 şi urm.; Odobescu şi Tocilescu, II, p. 233; Zilot Romînul, *l. c.*, p. 536 şi urm. Se atribui această hotărîre sfaturilor agentului rus Barozzi; Hodoş, în Hurmuzaki, XV, p. 678; cf. Nistor, *l. c.*, p. 123, no. CC.

Gulianò şi Agă pe un polcovnic Ioniţă [1]. Domnul, rechemat de Hasan-Paşa, care venise la Cotroceni [2], se îndreptăţi în adevăr prin aceia că ostaşii lui, neplătiţi, nu voiseră să iasă împotriva Turcilor prădalnici [3]. Turcii făceau pe Nicolae Brîncoveanu, oprit în cale, caimacam [4].

In drum, Vodă fu oprit de bimbaşa Sava, care comanda garda de 1.600 de oameni, şi, ca să scape, ordonă la Bucureşti fiilor, Grigore şi Iancu, a-i plăti solda [5]. Cu prilejul acestei fugi, aflăm cari erau creditorii sudiţi ai fugarului. Recunoaştem pe Pencovici, Polizachi, care a cerut şi consulatul prusian, Teodor Cincu, Ross, Atanasie, Constantin Lazăr şi Evreul Selig Perl [6].

La 30 Iunie st. n., Mihai-Vodă era înlocuit cu nepotul Alexandru [7].

Un martur dintre negustori scrie despre aceste cumplite împrejurări: «Din mare primejdie au ieşit Bucureştii; dar n'a fost nimic alta decât o îngrijire dumnezeiască, de oare ce a stat atâtea zile fără cîrmuitor şi fără oameni, decât numai dintre crai, hoţi şi desperaţii; şi să rămîie Bucureştii precum era fără a se strica vre-o casă ori prăvălie! La 28 ale lunii a venit şi Domnul din Moldova, şi cred în Dumnezeu sfîntul că nu mai e nici o frică acum [8]».

Urmaşul lui Alexandru Suţu fu, în August, fiul bătrînului Ipsilanti şi ginerele lui Alexandru Callimachi, înainte de a lua pe o Văcărească, ambiţiosul Constantin-Vodă, care era şi un mare amator de tablouri [9]. Noul comisariu frances,

---

[1] Fotinò, *l. c.*

[2] Nistor, *l. c.*, pp. 126—7, no. CCV.

[3] Iorga, *Acte şi fragmente*, II, p. 367, no. 1.

[4] Inştiinţarea lui despre aceasta, Urechiă, *l. c.*, p. 254 şi urm. Se caută un împrumut şi la oraşul Braşov; *ibid.*, p. 293 şi urm. Pentru « răsvrătirea Bucureştilor » în 1802; *ibid.*, XI, p. 135. Şi Nistor, *l. c.*, p. 249 şi urm.

[5] Hodoş, în Hurmuzaki, XVI, p. 658.

[6] *Ibid.*, p. 124, no. CCI.

[7] *Ibid.*, p. 131, no. CCXI. Cf. şi Iorga, *Studii şi Doc.*, VII, pp. 121—2, n-rele 56—7.

[8] Iorga, *Studii şi Doc.*, VIII, p. 122, no. 59.

[9] Odobescu şi Tocilescu, *o. c.*, II, pp. 293—4, no. CDI; p. 723, no. CDXXXIX.

în era lui Bonaparte, devenit Napoleon I-iu, de S-te Luce, îl văzu la Bucureşti în April 1803, fiind primit, şi de secretarul pentru Afaceri Străine al Domnului, Gaspary de Belleval. Ipsilanti fusese crescut de Raicevich, de Panzini şi tocmia pentru copiii săi, între cari Alexandru, şeful revoluţiei greceşti din 1821 în Principate, pe acel de Beaupoil de S-te Aulaire, înaintaşul ministrului Franciei în România pe vremea războiului unităţii naţionale [1] (în acest timp, Gaspary de Belleval făcea şi negoţ, aducînd din Paris juvaiere şi puşti şi asociindu-se cu Thornton, cunoscut autor, pentru vindere de lînă la Galaţi) [2]. Constantin-Vodă vorbia curent franţuzeşte. Arăta, la patruzeci şi nouă de ani, cu figura-i frumoasă, un om în stare, — şi pe basa concesiei, smulsă Porţii de Ruşi, a Domniei pe şapte ani —, cu oastea ce-şi făcuse şi de care era aşa de mîndru, să-şi apere Capitala de o nouă apariţie a jăfuitorilor de peste Dunăre.

Dar comisarul frances [3] găseşte că Bucureştii, în mijlocul acestorlalte griji, e «într'o tristă stare» [4]. Cutremurul din 1802 îi dăduse jos clopotniţile [5], şi următorul din 1804,

[1] El face din acest preceptor un ministru al său; *ibid.*, p. 296, no. CDV. Dar în 1804, om al Ruşilor, el lucrează cu patimă contra intereselor francese; *ibid.*, p. 298. Pentru celalt sfătuitor frances, Belleval, şi *ibid.*, p. 299, no. CDX. El pleacă în Franţa; *ibid.*, p. 301; p. 302, no. CDXV. «Recomanda» ca preceptor la Costachi Ghica, unde fusese un abbé Fontaine, pe Francesul Bonnet Pavillon, venit din Constantinopol, care se plînge de ce locuinţă i s'a dat (şi fără perdele) şi de cearta cu «madama domniei sale», fiind oprit de a da lecţii şi tinerilor Filipescu şi fiului Hatmanului Cozoni, care ar putea fi ruda mamei lui V. Alecsandri. El căzu la «melanhonie» şi «podagrie»; Urechiă, *o. c.*, VIII, p. 456 şi urm. Pentru Clémaron, preceptor la Alexandru Moruzi, *ibid.* XI, p. 9, nota. Un enigmatic boier «Monsieur *Cocs*»; *ibid.*, IX, p. 136. Pentru Polizoi Contu, editorul de cărţi greceşti, şi un Gheorghe Costandi, «crescut la Fontainebleau», cari purtau la Bucureşti, fără drept, Legiunea de Onoare; Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, pp. 318—9, no. CDXXXV. O înmormîntare la Sărindar, cu o mare mulţime; cerdacul cade; *ibid.*, p. 96, no. CLIX.

[2] Nistor, *l. c.* p. 119, no. CXCV; Hodoş, în Hurmuzaki, XVI, p. 658.

[3] Nistor, *o. c.*, p. 119, no. CXCV.

[4] Măsurile obişnuite de edilitate reapar în 1801; Urechiă, *o. c.*, VIII, p. 110 şi urm.

[5] Nistor, *l. c.*, pp. 214—5, no. CCCXXVIII. Şi alte două biserici, Bărăţia, 1000 prăvălii, 200 curţi; no. CCCXXXI.

desăvârşi pagubele. În acest timp ni se arătă arzînd Sf. Gheorghe cu mărfurile Braşovenilor [1].

Mulţi boieri rămăseseră încă în Ardeal. *La teama de Turci se adăugia o conştiinţă naţională, tot mai lămurită: fruntaşii ţării nu mai voiau un Domn grec.* In momentul cînd de S-te Luce era primit cu cea mai mare solemnitate, el scria că înaintea lui Manaf-Ibrahim e posibil să se producă o nouă fugă generală ca în anul precedent [2]. Manaf-Ibrahim, cu 1.300 de oameni, face să tremure toată Ţara-Românească. Domnul va fi silit să capituleze şi să plătească [3].

Cutare mare boier, Constantin Ghica, cerea chiar să i se îngăduie a se aşeza la Paris [4]. Aceasta pe cînd tînărul Ipsilanti, care va dori, după izbucnirea răscoalei în Serbia, să fie şi « hospodar » sîrb, pe lîngă situaţia de Domn în ambele ţări, stăruia pe lîngă ambasadorul Angliei să se admită de Poartă dinastia sa, cu plata de cîteva milioane la ambasade [5].

Turcii mazilíră, după îndemnul frances, pe cei doi Domni favorabili Ruşilor [6], iar Alexandru I-iu făcu, în toamna anului 1806, ca trupele sale să treacă Prutul. Peste câteva săptămîni ele-şi vor face intrarea în Bucureşti [7].

Gîndul lui era ca, în marea împărţire de locuitori a epocei napoleoniene, să-şi întindă hotarul pănă la Dunăre. Deocamdată însă nu numai că fu păstrat vechiul agent care era Ipsilanti cel tînăr, — al cărui tată fu ucis în chinuri la Constantinopol, pentru trădarea fiului —, dar el fu aşezat şi pentru Moldova, ca un adevărat « rege al Daciei », şi el nu dădea documente cu titlul osebit, după cum era vorba de o ţară şi de cealaltă, ci ca

---

[1] *Ibid.*, p. 125, no. CCIII.

[2] Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, pp. 281—3, no. CCCLXXXIII.

[3] *Ibid.*

[4] *Ibid.*, p. 289 şi urm.

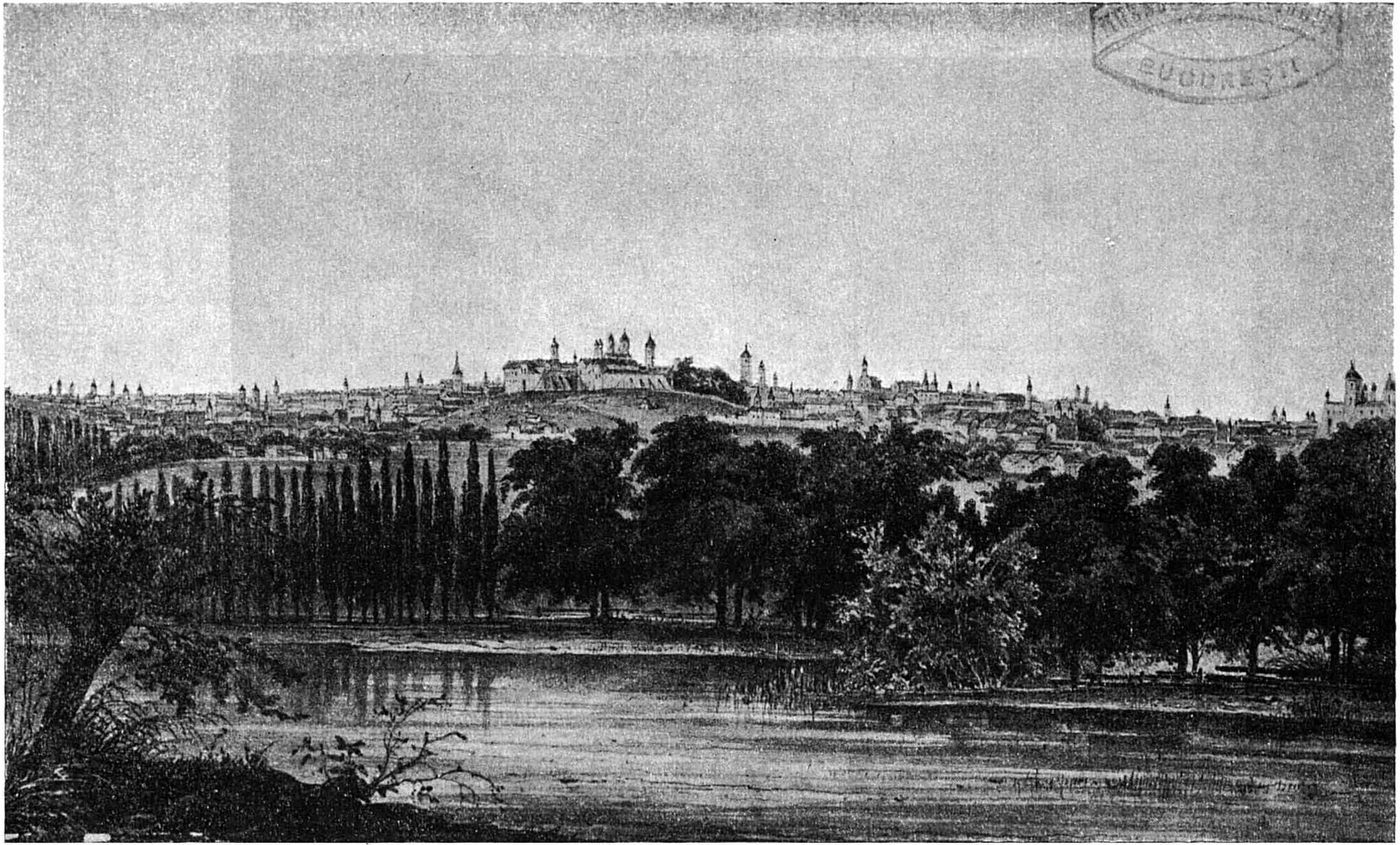
[5] *Ibid.*, pp. 292—3, n-le CD—I.

[6] La Bucureşti, Mitropolitul făcuse slujbă] în Ianuar pentru întrarea Ruşilor la Paris, Francesii avînd a fi trimeşi în Siberia; Hodoş, *l. c.*, p. 698.

[7] Naum Rîmniceanu, în Erbiceanu, *Cronicarii greci*, p. 269.

Veche casă bucureșteană.

Bucureştii la începutul secolului al XIX-lea.

stăpînitor al Țării-Romănești și al Moldovei. Din această situație, la care credea că ar putea adăugi și pe aceia de « hospodar » al Sîrbilor, cu cari păstrase cele mai strînse legături, pregătindu-și și o armată de țară, cu Greci și cu Romîni, asemenea cu a lui Mavrogheni [1], el se prăbuși cînd fu rechemat în Rusia, și cîrmuirea rămase a generalilor cari se succedară: Michelson, Prozorovschi [2], Camenschi, care trecu prin arcuri de triumf [3], cu trei zile de iluminație, Bagration, care intră, în sunetul clopotelor și bubuitul tunurilor, ca un Suveran [4], Mayendorf, Miloradovici, Engelhardt, Cușnicov fiind, mai tîrziu, președinte al ambelor Divanuri.

Intrarea Rușilor la București se făcu în iarna lui 1806. Ipsilanti, care va fi readus, plecase, și în hanul Radu-Vodă 300 de Dalmatini din Cattaro stătuseră gata, cu trei tunuri, să resiste pănă la capăt Turcilor [5]. Miloradovici înștiințase pe Pașii cari ocupau orașul că vine « ca prieten ». Unul din ei strigă că mai bine moare luptînd. Dar *mulțimea însăși goni pe Turci.* Clopotele sunară; se auziră descărcări de tunuri; se trăgea de pe ferești de pe coperișuri. Nu lipsiră acte de cruzime, pănă ce în ziua Crăciunului catolic apăru comandantul rus. Boierii fugiseră în Ardeal. Incă dela 15/27 Decembre sosi Ipsilanti, în tovărășia generalului Michelson. Îi primiră acei viteji Dalmatini [6].

La 10 Ianuar 1807, st. v. se ceru jurămînt general la Mitropolie pentru Țarul [7]. Urmă, în Februar, acela al Cazacilor domnești [8]. Se plănuia, cu tipar din Viena, un ziar al lui Lenoir Dubignon, fost amic al lui Pichegru și

---

[1] V și Urechiă, *a. c.*, XI, p. 721 și urm.

[2] Organisarea Bucureștilor pentru nevoile armatei rusești (Septembre 1806); Nistor, *o. c.*, pp. 458—9, no. DLXXII.

[3] *Ibid.*, p. 881, no. MDCCLXXXIX; Odobescu și Tocilescu, *l. c.*, III, p. 316.

[4] Hodoș, *l. c.*, p. 850. Boierilor li se împărțiau cruci Sf. Vladimir; Nistor, *l. c.*, p. 867, no. MDCCLXXII.

[5] Nistor, *l. c.*, p. 362.

[6] *Ibid.*, pp. 364—7, n-le CDLXI—II.

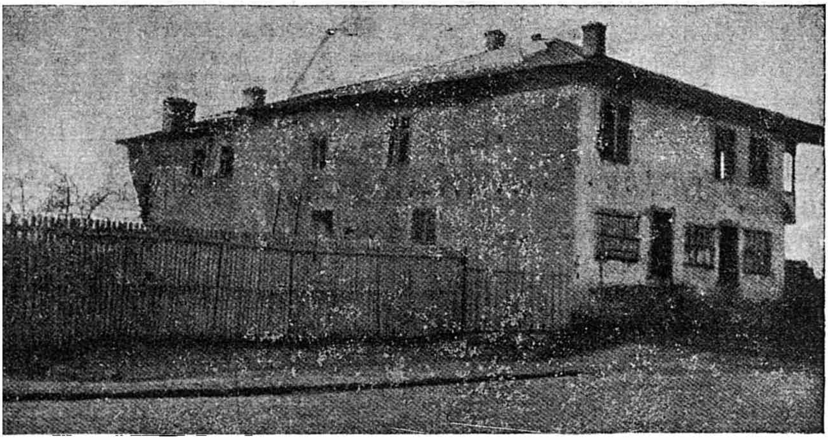
[7] *Ibid.*, p. 378.

[8] *Ibid.*, pp. 393—4.

ziarist la Paris, apoi preceptor la Moruzi, în fine la boieri din Bucureşti [1].

Dar în Iunie Domnul, generalul şi cîţi puteau fugi părăsiau Bucureştii [2]. Oraşul căzu iar pe mîna «crailor», supt un nazir, dreptatea fiind împărţită de starostea pescarilor, iar Spătar fiind vătaful lui Filipescu [3].

De fapt, a fost, îndată după plecarea Domnului şi după armistiţiu, un guvern al boierimii mari, înfrăţită cu generalii şi adăugindu-se şi cîte un aventurier străin, ca medicul

Veche casă bucureşteană.

Bogliaco, al cărui fiu fu revoluţionarul şi poetul, ziaristul Cesar Boliac.

Raporturile cu ofiţerimea rusească erau cele mai strînse, şi de acolo resultară şi legături de familie, precum a fost căsătoria lui Miloradovici cu o Filipescu, a lui Bagration cu o Văcărească, a cării familie bănuită de legături cu Turcii, fu exilată în Rusia [4], sau patima lui Cutuzov

[1] *Ibid.*, p. 398, no. CDXC. Soseşte, în legătură cu Ruşii, un Frances Boyer; *ibid.*, p. 403, no. CDXCVI.

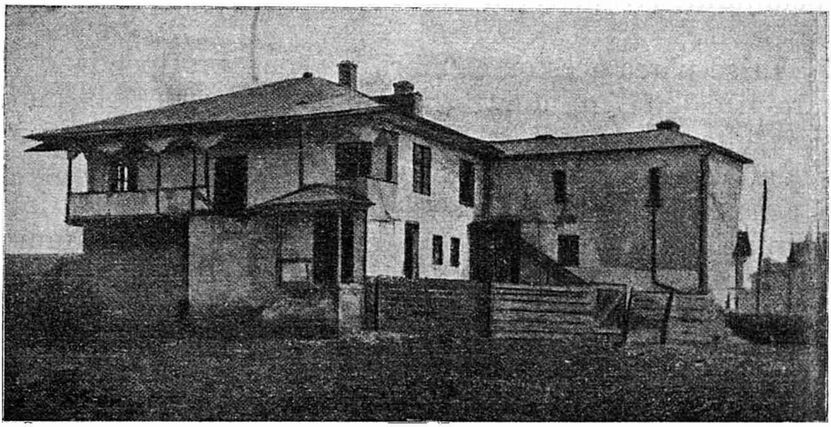
[2] *Ibid.*, p. 422 şi urm.; pp. 434—435, no. DXXXIX; Erbiceanu, *o. c.*, p. 273.

[3] Nistor, *o. c.*, pp. 426—7, no. DXXVI. Pentru o gardă naţională cu şef rus, în 1809; *ibid.*, p. 547, no. DCLXXVII.

[4] Hodoş, *l. c.*, pp. 851—2, no. MDCCLIV; Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, III, pp. 184—5, 186—8, 190, 199, 200, 216.

pentru o frumoasă jupăneasă, stăpînă pe bătrînețele lui [1]. Cu toate emoțiile ce dădeau, ca în 1769-74, succesele armatei turcești, balurile se urmau *mînînd către occidentalisarea desăvîrșită lumea femeiască din București* [2]. Titlul de *sauveur de Bucarest*, dat lui Michelson pentru că răspinsese pe Turci, fu prefăcut de glumeți în *sauteur de Bucarest* [3].

Ca visitator străin în acel moment, avem pe Egipteanul, Mamelucul, Ali-bei el Abbassi, care trecu la 1808

Veche casă bucureșteană.

prin Capitala munteană. Era ocrotit de consulul rus, Luca de Chiriko, de generalul Bahmetiev și de încă un general rus; întră în legături cu Mitropolitul Dosoftei Filiti și cu Caimacamii lui Vodă Ipsilanti, cu membrii Divanului. I se pare că ar fi 60—70.000 de locuitori. Încolo atinge doar podurile, Curțile cu porți mari, bisericile, dintre care a Mitropoliei îi place [4].

---

1 *Ibid.*, p. 382.

2 In Urechiă, *o. c.*, VIII, p. 454, nota, e vorba de un « didascal de clavir ».

3 Odobescu și Tocilescu, *l. c.*, III, pp. 141, 186, nota 1.

4 *Viaggi di Ali-bey el-Abbassi in. Africa ed in Asia dall'anno 1803 a tutto il 1807, tradotti dal dottore Stefano Ticozzi*, III, Milano 1817.

Regimul vechiu dăinuia în toate resorturile lui, dar, cînd Miloradovici se adresa, cu tot «respectul», Divanului pentru a-i spune că s'a făcut cutare lucru după «*ma volonté*», împotrivirea era zădarnică.

Nu trebuie să se creadă deci că toţi aceşti ajutători boiereşti ai regimului rusesc erau nişte capete plecate şi nişte vulgari profitori neoneşti, ca atît de criticatul Vistier Constantin Varlam, de altfel un «om nou», fără legături cu vechile familii [1]. Acesta era un fost ofiţer din armata rusească în 1769-74: cei cari l-au cunoscut asigură că, rău încunjurat, era personal onest [2].

Li se părea acestor membri ai vechii protipendade că ţara li e dată în adevăr pe mînă în forma, obişnuită şi în alte ocupaţii, a «Divanului ocîrmuitor», supt presidenţia, poruncitoare, dar fireşte cu totul incompetentă, a generalului comandant. Cînd se încercă a se atinge drepturi consfinţite de vreme, ei fură în stare a organisa o adevărată «opoziţie naţională». Astfel atunci cînd se găsiră în faţa Grecului grecisant şi conspirator, mai tîrziu amestecat în mişcarea revoluţionară, Ignatie de Arta, aşezat, prin nu ştim ce legături cu cei ce porunciau, ca Mitropolit al Ungrovlahiei. În zădar voiră Ruşii să-i sperie printr'o cercetare al cării proces-verbal ni s'a păstrat; ei stăruiră în declaraţia că sînt acasă la dînşii şi au datoria de a păstra privilegiile îndătinate ale patriei [3].

Din causa războiului european, Francesii cari erau la Bucureşti fură somaţi să plece, şi Agenţia austriacă crezu că-i poate atrage luîndu-i în sama ei şi împărţindu-li

---

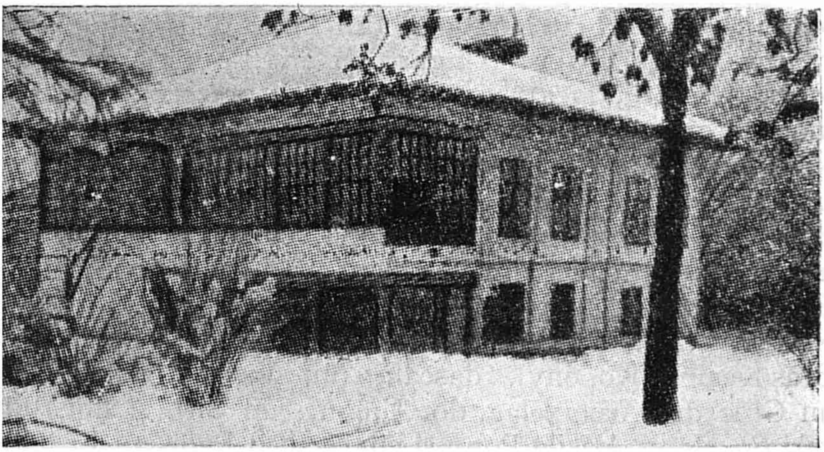
[1] El trecu apoi în Rusia, şi consulul rusesc ceru Domnului să i se păstreze moşiile; *ibid.*, p. 704, no. DCCCCXIX. Pentru expedierea lui în Crimeia, Hodoş, *l. c.*, p. 940; p. 942, no. MDCCCLVI. La 1830 e vorba de via de la Bobu a *generalului* Varlam; Bibl. Acad. Rom., doc. 39/CXV. Cariera familiei începuse încă de pe la 1784, cînd era Păharnic Dumitrachi Varlaam; *ibid.*, 50/CLXIII.

[2] Odobescu şi Tocilescu, *o. c.*, III, pp. 133—4.

[3] Asupra acestui conflict cu Ruşii, Iorga, în *Biserica Ortodoxă*, 1936.

cocarda galbenă-neagră a celuilalt Impărat [1]. Și consulul engles Summerer rămase în Capitala munteană [2]. Dar consulul frances Ledoulx se întoarse după armistițiul ruso-turc de la Slobozia.

De alminterea în cursul războiului nu odată *se întîlnesc manifestații ale populației*. Ea se interesa de schimbările petrecute sau anunțate. Spiritul de acră critică, neîncrezătoare în orice bunăvoință sau inițiativă, se vede și din tonul ce întrebuințează anonimu « Romîn zelos »

Veche casă bucureșteană.

(Zilot Românul), cînd judecă purtarea Domnilor și a boierilor. Cu toată lunga indiferență datorită apăsării era un început, deocamdată numai sporadic, de *trezire la o viață colectivă* [3].

Lunga ocupație, în cursul căreia însă funcționau școlile și Mitropolitul Ignatie împărția premii la « Liceu »,

---

[1] Nistor, *l. c.*, pp. 383—4.

[2] *Ibid.*, pp. 390—1, no. DXXXVII. Un negustor frances Nadeaud; Hodoș *l. c.*, pp. 886—7, no. MDCCXCIV.

[3] Pentru sentimentele boierilor, Dumitrachi Fălcoianu scria în 1793: « La aceste madele ale noastre pă Domnu nu-l amestecăm, că *iaste un strein:* astăzi iaste, mâine nu iaste »; Iorga, *Studii și Doc.*, VIII, p. 26, no. 127.

în 1810 [1], nu fu şi fără urmări bune pentru lumea afacerilor. Aceasta, de şi, la începutul anului 1808, Prozorovschi refusa voia de comerţ cu negustorii din Turcia, cerută de Agenţie [2].

La afaceri se împărtăşiau şi sudiţii austrieci, a căror listă pentru 1804 o avem. Lîngă doctori (Schaffend, Marco, Rizu, Gheorghiadi, Constantin Caracaş; hirurgii Kollmeyer, Meschitz-Mesici, Krebs), cei patrusprezece spiţeri, bărbierii, friserul Rosenheim, brutarii (Ştefan şi Serafim Babic), legătorul Stroe Neagoe, măcelarii, cei doisprezece grădinari, geamgiul, juvaergiul evreu Eliazar Samdangiul, băcanii *(Krämer)*, clopotarii, tîmplarii, olarii, dulgherii, vizitiii, brutarii (opt Unguri şi un Romîn), blănarii, şelarii, fierarii, lăcătuşii, croitorii (şaisprezece), cizmarii (nouăsprezece), şindilarii, argintarii (Golea din Făgăraş şi Veneţianul Angelo Sforza), ceasornicarii (un Sas, Jekelius, un German, Fuchs, Veneţianul Vincenzo Savonier), căruţaşii (nouăsprezece), tinichigiii, cofetarii (Sîrbul Panaioti Gheorghevici din Neoplanta şi Veneţianul Antonio Burelli), zidarii, zugravii (Töpler, Uhr, Petrovici, Vasile Radu [3], Nicolae Pabin) [4], musicanţii (şase, Unguri, Cehi, Braşoveanul Kopony), dascălii (un Vienes, Bozenhard, un Grec din Archipelag, doi Unguri, un Sîrb şi doi Bulgari ortodocşi, Vasile Popp şi cunoscutul Ladislau Erdeli), negustorii, optzeci şi şase: Ardeleni, Bănăţeni, Arvanitohoriţi, Macedoneni, Vienesi, Greci, un Triestin, Bulgari, Albanesi şi un Dalmatin. Se adaugă cincizeci de Evrei [5].

---

[1] Iorga, *Rev. Ist.*, VI, p. 273. Ruşii încercaseră a-i interzice lui Ignatie orice legături cu Patriarhul Ecumenic; Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, p. 532, no. DCXCVII. V. şi colecţia de cărţi greceşti, în 1814, a lui Constantin Butculescu; Iorga, *Studii şi Doc.*, VI. p. 277.

[2] O stradă a « buengiilor » în 1793; V. A. Urechiă, *o. c.*, VI, p. 452.

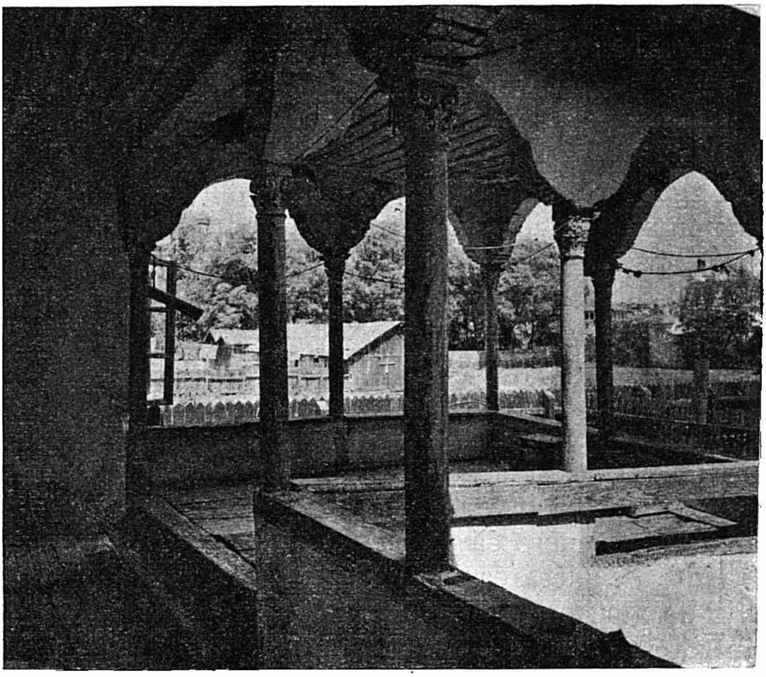
[3] El ajunse apoi *maître d'hôtel* al lui Grigore-Vodă Ghica în 1822; v. Iorga, Hurmuzaki, X, p. 635.

[4] Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, pp. 481—2, no. DCIII.

[5] Nistor, *l. c.*, pp. 220—9. Urmează cei din ţară. Belleval adusese şi postăvari prusieni, cari nu prospereazǎ; *ibid.*, p. 243, no. CCCXXXV. Ce marfă aveau sudiţii se poate vedea din bogatul inventariu de la Urechiă, *o. c.*, VI, p. 490 şi urm. (1794). Polizoi Kontu, editorul, voia să facă o fabrică de muselină şi se ocupase de cea de hîrtie; *ibid.*, p. 249. Cf. *ibid.*, p. 616, no. DCCCXVIII.

La 1818 negustorii din Bucureşti erau, în mare parte Greci, dar şi Slavi de peste Dunăre (un Cealîcovici, un Pavlovici), Armeni (Dilanoglu, Avedov, Garabet, Melicovici), Evrei (Abraham de Lion, Isaac Elias Kohen, Moses Zisu, Efraim Nahmias) şi Francesul Marchand [1].

Un sudit rus, cu «cin de cavalerie», care-l punea la

Veche casă bucureşteană cu cerdac.

adăpost de urmăriri, Bronstein, luă antreprisa cărţilor de joc [2]. E vremea cînd îşi dobîndi o mare avere care-i va îngădui să ducă o viaţă în adevăr de prinţ, acel mare Armean Manuc-beiu, ridicat prin favoarea comandantului turc Mustafà-Paşa: boier muntean cu moşii, el avea cele mai strînse legături dincolo de Dunăre în lagărul

[1] Iorga, *Studii şi doc.*, VIII, p. 85, no. 60.
[2] Urechiă, *o. c.*, XI, p. 841.

turcesc [1]. El căpătă însă de la Ruşi antreprisa ocnelor muntene [2].

Incă din 1811 începură, de altfel, la Bucureşti, negocierile acelei păci pe care o impuse în Maiu 1812 apropierea războiului dintre Ţar şi Împăratul Francesilor. Atenţia toată se îndreptă asupra lor, şi administraţia suferia aşa de mult, încît se prăda, de hoţi din ţară şi de desertori ruşi, la doi paşi de Bucureşti [3]. Ruşii păreau strîmtoraţi în vara anului 1811, şi se anunţă astfel cu toba că lumea e îndemnată a împrumuta pe trei ani comandantului, cu dobînda de 6% [4]. Iluminaţiile poruncite nu ajungeau pentru a linişti o populaţie care de şase ani de zile era supusă zguduirii tuturor zvonurilor [5]. Din nou se revenia asupra împrumutului şi se dădea o luptă între poliţia rusească, pedepsind pe recalcitranţi cu pecetluirea prăvăliilor, şi dîrzenia negustorilor, cari le închideau ei singuri [6]. Se văzu acest lucru extraordinar: 800 de negustori cari veniră să proteste, cu ameninţări, înaintea Marelui Vistier. Nu se mai presintau doritori de a încheia contracte cu armata care părea că nu mai poate învinge [7]. Dar Milaşevici, Sîrb ca şi Miloradovici, punea, în toamnă, o contribuţie de 1.000.000 de piastri asupra boierimii şi clerului [8]. Se credea în genere că Ruşii vor trebui să se retragă [9].

Inainte de plecarea lui Cutuzov, linguşitorii îi oferiră o cutie de aur, pe care Muntenia ca o nimfă îl încorona. Un întreg şir de boieri, cu membrii Divanului în frunte,

---

[1] Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, p. 517, no. DCLXXIII; Hodoş, *l. c.*, p. 968, no. MDCCCXCVI.

[2] Odobescu şi Tocilescu *l. c.* V. şi *ibid.*, p. 536, no. DCCI. Pentru dînsul mai ales Iorga, *Studii şi doc.*, VIII, p. 124 şi urm.

[3] Odobescu şi Tocilescu, *l. c.*, p. 612, no. DCCCII.

[4] *Ibid.*, pp. 618—9, no. DCCCIX. Ideia fu părăsită; v. no. următor. Cf. Hodoş, *l. c.*, pp. 913—4, no. MDCCCXIII; pp. 916—7, no. MDCCCXXI şi pp. urm.

[5] Nistor, *l. c.*, n. 621, no. DCCCXII.

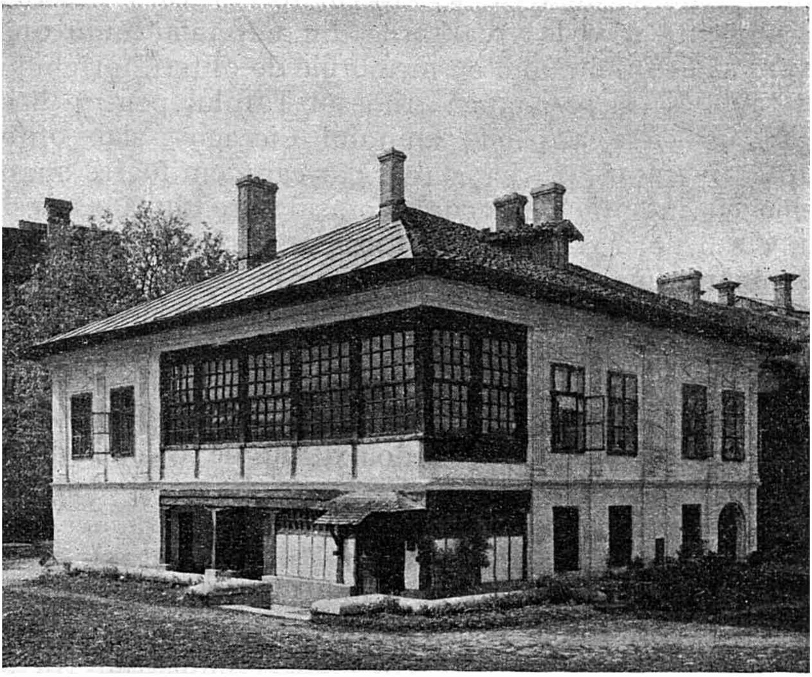
[6] *Ibid.*

[7] *Ibid.*, p. 622.

[8] *Ibid.*, p. 624, no. DCCCXVI.

[9] *Ibid.*, p. 626, no. DCCCXIX. Care cu răniţi; *ibid.*, no. următor. Se opri catagrafia locuitorilor ţării; *ibid.*, p. 673, no. DCCCLXXV.

merse să i-o presinte, și ei împinseseră naivitatea până la invitarea delegaților turci pentru pace. Urmă la Herăstrău o mare petrecere cu focuri de artificii[1]. Pacea era acum de mult încheiată, dar lumea rămînea nehotărîtă. Căci ocupația rusească se prelungi, în așteptarea resultatului campaniei lui Napoleon, și consulul frances fu ex-

Veche casă boierească din București.

pulsat, în Iulie, de amiralul Ciceagov, înlocuitorul lui Cutuzov[2].

La încheierea acestei păci din 1812[3] boierii munteni crezură că vor căpăta, după vechea lor dorință, un Domn

[1] *Ibid.*, p. 685, no. DCCCXCI; p. 689, no. DCCCXCVII. Se făceau recrutări rusești și cu sila; *ibid.*, p. 694, no. DCCCCIII.

[2] *Ibid.*, p. 698, no. DCCCCX. Fu represintat provisoriu de Barbier.

[3] Îndată după aceasta se întoarce din Brașov Mitropolitul Nectarie, și Ignatie îl pîrăște că a venit să intrigheze contra lui; Academia Română,

romîn: în schimb ei avură pe Fanariotul tipic care a fost Ioan Carageà. Supt el şi supt urmaşul lui, destul de bătrînul şi mai ales obositul Alexandru Suţu, vor trăi Bucureştii timp de aproape zece ani.

Până atunci, în tăierea prin anarhie a drumurilor prin Balcani, nu se abat pe aici alţi călători ale căror descrieri să ne ajute a vedea realităţile din Capitala munteană. Avem să ne mulţămim cu memoriile de ofiţeri, întrebuinţate aici. La ei se adaugă trimesul Ţarului pentru imediata încheiere a păcii, amiralul Ciceagov, slab ofiţer după camaradul său Langeron, dar care, om foarte onest, venia cu intenţia de a curăţi oraşul care, după expresia lui, era o nouă Capuă, la disposiţia stricatului Cutuzov: însemnările lui, arătînd măsurile luate, nu adaugă însă nimic la cunoaşterea însăşi a localităţii[1]. Dar, din partea Francesilor, comisarul special al lui Napoleon venia cu inteligenta lui soţie, care, în scrisorile ei[2], ni dă visiunea mult aşteptată.

Primiţi de consulul frances de Ste-Luce şi de secretarul, apoi urmaşul lui, Ledoulx, fiu de cofetar de la Moscova[3], soţii sânt găzduiţi la un boier, şi doamnei îi displac divanurile, îmbulzeala slugilor, lipsa de orice confort. La Herăstrău, cu «izvoarele»[4], priveşte cu curiositate pe jupânesele care se primblă în rochii îmblănite, dar cu fişuuri la piept. Se descrie obişnuita audienţă la Doamna, încă frumoasă, participînd şi ministrul. Nu se

---

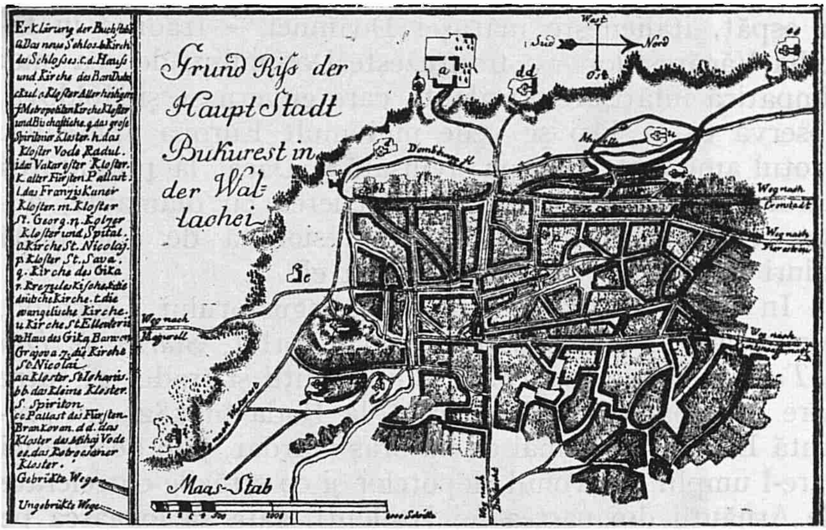
Creşterea Colecţiilor, 1915, p. 279. El era la 1813 în legătură şi cu Mitropolitul Dosoftei Filiti; *ibid.*, p. 180. La 1-iu Maiu 1819 abia Alexandru-Vodă Suţu chiamă pe boieri pentru a alege alt Mitropolit în locul lui Nectarie, care s'a retras; *ibid.*, p. 180. La 1822 noul Domn Grigore Ghica poftia pe acesta să revie din Braşov pentru a se odihni în ţară; *ibid.*, p. 182. — Pentru starea Bucureştilor atunci, şi cumpărarea de Hagi Moscu a casei lui Ienăchiţă Văcărescu; Bibl. Acad. Rom., doc. 91/CLXXV.

[1] *Mémoires*, ediţii 1855, 1886, 1860 (în acest an şi în *Bibliothèque Russe* din Paris), 1909 (de d. Scarlat Gr. Lahovari, Paris, Bucureşti).

[2] *Une femme de diplomate, Lettres de Madame Reinhard à sa mère (1798—1815)*, Paris 1900.

[3] Odobescu şi Tocilescu, *o. c.*, III, pp. 146, 147, nota 2.

[4] Pentru «chioşcul» de acolo, cu păzitor, Urechiă, *o. c.*, X, p. 57, notă.

Planul Bucureştilor de Sulzer (c. 1780).

Bucureşti la 1797.

poate înjgheba o conversaţie. A doua zi se vorbeşte, la ospăţ, italieneşte mătuşei Doamnei, — tradiţie în familia Văcăreştilor —, franţuzeşte Domnului, de cea mai simpatică înfăţişare. Ipsilanti, care guvernase şi Moldova, observă că la Iaşi se vede mai mult Europa apuseană: « totul aminteşte Europa civilisată ». Dacă, la presintarea darurilor, Reinhard refusă tabacherea cu diamante, autoarea Scrisorilor e plăcut impresionată de cele două şaluri de Caşmir, care sînt partea ei.

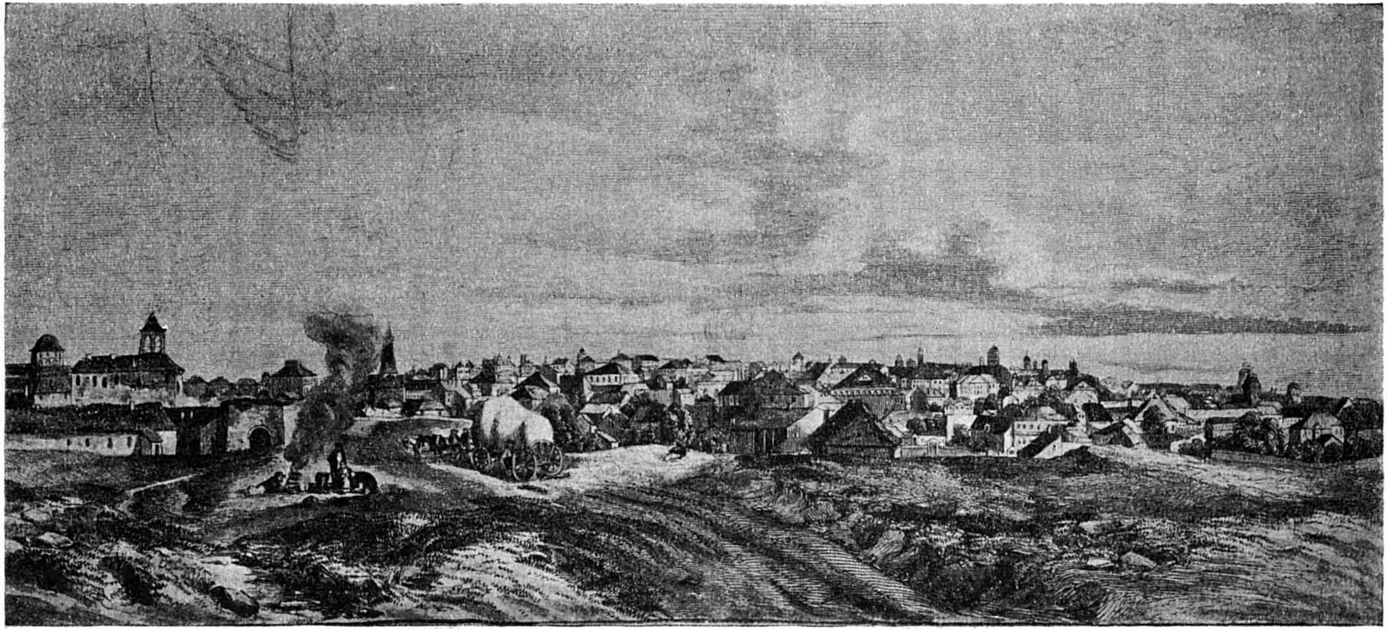
In sfîrşit cartea, preţioasă, a negustorului Thornton, consul la Odesa, de care am mai vorbit, *Starea de faţă a Turciei*, care a apărut în multe ediţii şi traduceri, între care cea românească publicată la Buda în 1826, ni presintă Bucureştii numai ca un oraş murdar, plin de biserici care-l umplu de zvonul clopotelor şi cu străzile cutreierate de Arnăuţii din oastea lui Ipsilanti, gata să lovească pe oricine, şi dintre boieri, ar voi să li împiedece anarhia (1804).

Liniştea de un deceniu care începe la 1812 îngăduie altor visitatori să fie mai vorbareţi.

Astfel contele de Lagarde, cunoscător al petrecerilor din Viena Congresului şi, îndată, devenit, în cursul unei călătorii, « fratele de cruce », cu formele tradiţionale, al risipitorului [1] boier Dudescu, îndreptat spre Paris, nu se mulţămeşte a descrie impresionanta ucidere, după ordinul Porţii, executat de Domn, a lui Ramìh-Paşa, revenit din Rusia, unde se refugiase. Găseşte încă, într'o societate care vorbeşte şi franţuzeşte şi nemţeşte, şi la femei pitorescul vechiului port. Vede pe Carageà judecînd în Divan şi atingînd cu buzduganul pe un boier care nu fusese destul de politicos faţă de domniţa Ralù. Nu scapă privirii sale nici grupul de femei din jurul Doamnei, cu prilejul audienţei solemne a lui Ledoulx, care, întrînd în conflict aprig cu Domnul, va fi trimes la Rodos: încă de

---

[1] V. Urechiă, *o. c.* VIII, p. 151, nota 7. Un act domnesc, ocupându-se de averea lui, îl numeşte « conte »; *ibid.*, X. p. 586, nota.

Veche vedere a Bucureștilor,

atunci se observa receala. E şi un bal la Curte, un cadril frances, contradanţ engles, valţ şi mazurcă, plus o horă, în sunetele unei musici ungureşti [1]. Dacă la Banul Brîncoveanu, [2] cu avere de patru milioane, se aflä vechile obiceiuri pierdute, fetele lui cîntă din gură, din harpă şi din piano şi cunosc danţurile Apusului. Nu lipseşte primblarea, nu numai la Herăstrău, ci şi la Băneasa Văcărescului [3]. Seara, se joacă *pharaonul*, joc de cărţi învăţat de la ofiţerii ruşi. Se adauge înfăţişarea unei nunţi după tradiţie, aceia a jocului turcesc, geridul, cu o sută de tineri cari aruncă lanţa scurtă înaintea Domnului, a 500 de boieri, a o mie de caleşti.

Un filelen, contele de Marcellus [4], oprit pentru o clipă la Bucureşti, unde şi-a cumpărat o caleaşcă nemţească pentru drumul mai departe, povesteşte numai despre audienţa şi petrecerile de la Curtea deşteptului şi bine informatului Alexandru-Vodă Suţu. Se serbează acolo patru nunţi în aceeaşi zi: una a domniţei Ralù (nu «Ruxandra») cu Emanoil Arghiropol. Ospăţul pentru două sute de persoane presintă şi construcţia de zahăr la modă din care, cînd o atinge iataganul Arnăuţilor, iese păsări călătoare, avînd la gît felicitări în greceşte. Alături de obişnuiţii lăutari e şi o orchestră italiană.

Cam tot atîta cuprins, dar cu alte ştiri, e în descrierea de călătorie a lui Frederic von Stürmer, fiul Internunţiului, la 1816.

Aceiaşi scîrbă pentru starea podurilor [5], de supt care ţişneşte noroiul, pentru cîrciumele din pivniţi şi cafenelele

---

[1] *Voyage de Moscou à Vienne..., ou lettres adressées à Jules Griffith*, Paris 1824. V. şi ediţia englesă, *Journal of a nobleman*, Londra 1831, 2 vol., descrisă de d. C. Karadja, *Rev. Ist.*, IX, pp. 6—10.

[2] E vorba de învăţatul în cele elenice Grigore. Inaintaşul lui, Caimacamul Nicolae, îşi zicea, de sigur nu fără anume intenţii: «Nicolai Basarab»; Urechiă, *o. c.*, VII, p. 301.

[3] Pentru averea familiei, *ibid.*, p. 348 şi urm.

[4] *Souvenirs d'Orient*, Paris, 1839 (alte ediţii: 1853 şi 1861). V. Karadja, în *Rev. Ist.*, X, pp. 124—6.

[5] Pentru «polcovnicul de poduri», Urechiă, *o. c.*, VII, pp. 57 şi urm., 129 şi urm. Pentru «podurile ruseşti», *ibid.*, X, p. 397, nota. Măsuri

pline de clienţi dubioşi, aceiaşi neînţelegere pentru sfinţii « grotesci » ai artei bizantino-româneşti. Se semnalează Turnul Colţei, cu chipul celor doi ostaşi, socotiţi ca Suedesi, Mitropolia, între ziduri, cu casa de locuinţă a Vlădicăi. Călătorul vorbeşte respectuos de dascălii vestiţi ai marii şcoli elenice, pe atunci cu oameni ca Neofit Duca, apoi tovarăşii şi înlocuitorii lui [1]; e şi o bibliotecă deschisă. Catolicul îşi caută biserica, ocrotită acum de Imperiali şi atîrnînd de episcopul din Nicopol: avem în acte contemporane [2] lămuriri asupra situaţiei Bărăţiei. Protestanţii au o capelă asupra căreia se întinde protecţia Prusiei [3]. Nu se uită sinagoga Evreilor.

Audienţa la Carageà-l presintă într'o cămară de lucru a Curţii scriind pe genunchi; prin nu ştim ce simpatii, acela care-i striga lui Ledoulx, de care izbuti să scape,

---

pentru « podurile cele mari ale poliţiei, ajunse la o stare foarte proastă..., iar mai vârtos Podul Mogoşoaii, carele este cel mai trebuincios »; nazir era Ioan Moscu (cu 150 de podari); *ibid.*, X, p. 697 şi urm., notă. Se pun la contribuţie negustorii. *Se iau ca model cele din Iaşi*, cu parmaclîcuri pe margeni; *ibid.*, p. 901. Evrei cari aduseră « murdalîcuri » în curtea bisericii vecine, Răzvan; *ibid.*, p. 708 şi urm., nota. In vremea ciumei se observă că « cea mai multă zmreduire se întâmplă între Ovrei şi pricina negreşit se cunoaşte că nu este alta decât numai necurăţenia »; *ibid.*, p. 960. Felinare la câte şeapte case; *ibid.*, p. 710, şi urm., nota. Se doria « să fie luminarea Podului Mogoşoaiei totdeauna slobodă spre înlesnirea trecătorilor » *ibid.*, p. 716, nota. Cf. *ibid.*, p. 797 şi urm.

[1] Iorga, *Ist. învăţămîntului*, după studiile din *Mem. Acad. Rom.*, XXXVIII şi XXXIX « Elisaveta Filip Dascălul, nepoata dascălului Lambru, ce a murit », era fiica unuia care s'au « aflat aici, în politia Bucureştilor, dascăl cu învăţătura şi procopseala copiilor » (1814); Urechiă, *o. c.*, X, p. 351, nota. Pentru Neofit Duca, arhimandrit, care e ales de boieri la 1815, Domnul, care întăreşte, declară cu naivitate, că « persoana-i e necunoscută şi în ce priveşte cultura şi în ce priveşte moralitatea şi că nu-şi poate da sama de ele din cărţile ce a scris, căci nu i s'a întâmplat nici odinioară să le străbată »; *ibid.*, p. 363, nota. Boierii îi arată că « eminentul profesor » stă să vie în ţară şi-şi cere ca ajutor pe Ştefan Kommità; *ibid.*, pp. 363—4, nota. Pentru al treilea dascăl, Veniamin din Lesbos, *ibid.*, pp. 381—2. Acolo, p. 383 şi urm., noul program. Maşină electrică pentru şcoală; *ibid.*, p. 421, nota 1. Clădirile dela Sf. Sava erau închiriate la fierari nemţi; *ibid.*, pp. 411—2, nota. Vornicul Slătineanu îşi trimetea acolo copiii; *ibid.*, p. 846.

[2] Iorga, *Studii şi doc.*, I, p. 327.

[3] V. Iorga, în Hurmuzaki, X, p. 637 şi urm.

că nu mai e ca pe vremea lui Napoleon, are pe păreţi familia domnitoare bavaresă împreună cu ginerele regelui, prinţul Eugeniu de Beauharnais, şi cu altă rudă împărătească a lui Francisc de Austria. Domnul, bine informat şi deştept, vorbeşte franţuzeşte. Afară, slujbaşii lacomi de bacşiş şi garda de 200 de oameni.

Boierimea de işlicari e descrisă cu înfăţişări şi apucături vechi pe care le cunoaştem. S'a revenit la moda, odinioară oprită de un Alexandru Moruzi, a caleştelor de Viena, cu care se merge tot la Herăstrău, cu foişorul, sau la Colintina Ghiculeştilor, unde «ciute şi căprioare pasc pajiştea verde[1], şi la Cişmeaua lui Mavrogheni, pomenită în acte domneşti mai vechi ca «Hasnaua apelor» [2], de unde se va trage apoi Şoseaua [3].

Mai bogate încă sînt ştirile Englesului Mac-Michael, trimes al Universităţii din Oxford, la 1817.

Se arată că Domnul, după arderea în 1813, a Curţii din viile dela Mihai-Vodă [4], stătea în două foarte modeste case boiereşti, între care se întinsese un cerdac de lemn: audienţa, presintată pe scurt, n'are nimic interesant. Invăţatul visitator se ocupă mai mult de Mitropolie şi de Grecul Nectarie care ţine cîrja, om de viaţă bună, căruia puţin îi pasă de colecţia, importantă, de cărţi, a Francesului Sonnini de Mannoncourt şi de ce mai se află ca manuscripte greceşti şi slavone.

E dus la Club, local de baluri [5], unde joacă o trupă germană urmaşă a Franco-Italienilor cu «meşteşug de pehlivănii şi comediani»[6], înaintea Doamnei şi a fiicei ei, Ralù,

---

[1] *Comedia în 2 fapte pentru tarafurile ce aşază Domnia*, în Urechiă, *o. c.*, VII, p. 360 şi urm.

[2] *Ibid.*, VI, p. 75.

[3] J. Jäck, *Taschenbibliothek der wichtigsten Reisen*, LXXII; traducere francesă de Iorga, în *Scènes et histoires du passé roumain*, Bucureşti 1902, p. 30 şi urm.

[4] Şi totuşi erau «coşari» cu plată; Urechiă *o. c.*, VII, p. 137. *Ibid.*, X, p. 101.

[5] Pentru oprirea jocului de cărţi, *ibid.*, VII, p. 143 şi urm., nota.

[6] Théodore Blériot («Blesiret»), Francesco Bevilacqua şi Giovanni Mueni (?); *ibid.*, p. 459. V. pentru şi alţi actori străini, Dimitrie C. Olănescu,

mare iubitoare și însăși creatoare de teatru, dar supt urmașul lui Carageà, Alexandru Suțu, se luau măsuri pentru ca la «teatru» și «epistatul german al melodramei, comediei și al tragediei germane» (Gergy) și «întreprinzătorul asociației grecești dramatice» să respecte «religia Statului și morala publică [1]». În publicul femeiesc n'a biruit cu totul moda Apusului; tinerii, ca stricatul fiu al Domnului, sînt mîndri dacă li se îngăduie a se îmbrăca turcește [2]. Vodă oprește a se purta atlazuri albe de alții decât membrii familiei sale, dar ordinul se calcă de Tarsița Filipescu, care e «neghioabă neînțelegătoare». Ea «a îndrăznit nu numai a purta asupră-și salup de atlas alb, ci încă a și trece cu acest fel de haină, fără cîtuși de puțină sfială, pe la domneasca noastră Curte». Și porunca adresată, căpeteniei agenților puterii e neîndurătoare: «o vei încunjura prin politie și, veriunde pe drum vei găsi pe această făr de rușine și făr de sfială femeie cu acel salup purtîndu-l, numai decît luîndu-i-l din spinare și fărîmîndu-i-l bucăți, să-l aducă așa rupt înnaintea Domniei Mele». Și negustorii sînt înștiințați [3].

Alt Engles, sir Robert Ker Porter, e un cunoscut explorator în vechea Mesopotamie (1820) [4].

Și el merge la Domn, acuma bătrînul Suțu, în tovărășia consulului Wilkinson, autorul cărții *An Account of the principalities of Wallachia and Moldavia* [5]: aceiași Curte de înjghebare provisorie, cu același mediu de slugi cerșitoare, după obiceiul Stambulului. Și acestălalt musafir știe de primblarea la Herăstrău, unde aflä pănä la 6—700 de persoane din boierime.

Teatrul la Români, în *Mem. A. C. Rom.*, seria a 2-a, XX (1898), p. 29 și urm. (și după știrile din Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, cu foarte prețioase amintiri din acest timp).

[1] Olănescu, l. c. pp. 39—48; Urechiă, *o. c.*, XII, pp. 471—2.

[2] *Travels*; traducere de N. Iorga, în *Archiva* din Iași, VII, p. 10 și urm.

[3] Urechiă, *o. c.*, X², p. 298.

[4] *Travels in Georgia, Persia, Armenia, Ancient Babylonia*, II, Londra.

[5] V. Iorga, *Ist. Rom. prin călători*, III, p. 96 și urm.

Anunţ de spectacol la Bucureşti: « fuga mare de la straja podului Mogoşoaiei « pînă la straja Tîrgului de afară » a Carolinei Paukert.

A asistat la un concert, într'o casă boierească, de față fiind Doamna, sora Domnului și cele patru beizadele, între care acela care va fi statisticianul, stabilit în Moldova, Nicolae Suțu. Publicul de boieri e lăudat pentru frumuseță și moravuri blînde; femeile sînt ca niște «*belles* din Paris». Se joacă danțuri răsăritene, la care iau parte bărbații în veșminte orientale și apusene. Violoniști, între cari și amatori, sînt în program, dar jocul de cărți urmează alături. Se bea punch, dar este și un bufet apusean.

Cînd Domnul salută, la 1820, pe ambasadorul regelui la Poartă, von Schladen, Nicolae Mavros, secretar la Afacerile Străine, duce la audiență pe atît de importantul oaspete, înaintea căruia iese același Domn, urmat de trei din fiii săi; este și o convorbire intimă despre politică. A doua zi se primesc visite: ambasadorul primește pe a lui Arghiropulo, ginerele lui Carageà, pe a Logofătului Filipescu, pe a scriitorului Iacovachi Rizu-Nerulos, Postelnic, pe a influentului consul rus, Pini; soția lui, pe Catinca, soția lui Nicolae Suțu, fiică a lui Cantacuzino-Pașcanu din Moldova, pe soția lui Rizu-Nerulos, nepoata lui Vodă, și pe vara acestuia (este și o cuscră, d-na Moruzi [1]). La balul de la Curte joacă elegant tînăra doamnă Suțu și surorile soțului ei; se mai păstrează și tradiția danțurilor orientale [2].

Wilkinson însuși va da, într'o carte larg alcătuită, aceste cifre pentru București: 80.000 de locuitori; 20 de mănăstiri, 361 de biserici, 30 de hanuri. El va însemna și noul otel german [3].

---

[1] O Raluca Moruzi era la 1816 soția lui beizadeà Costachi Carageà și cerea divorțul; Urechiă *o. c.*, X², p. 257. Domnul e silit a-și urmări fiul pentru datoriile față de marele negustor Ivan Băltărețul; *ibid.*, p, 288 și urm., nota. Cf, și *ibid.*, p. 305, nota.

[2] Iorga, în Hurmuzaki, X, p. 85 și urm. La Wilkinson, aceiași curte de înjghebare provisorie, același teatru, același joc de cărți la «Clubul Nobil». Se adăugă baluri mascate de trei, patru ori pe săptămână și serate, aceleași plimblări.

[3] D. Manfred Eggermann a presintat, la 1931, în *Die Schweizerkolonien in Rumänien*, București, 1931, lista Elvețienilor din București, începînd cu cei din secolele al XVI-lea—XVII-lea. Lîngă Laurençon, de care va fi vorba îndată, e, ca preceptor în, casa lui Constantin-Vodă Ipsilanti, acel E. Bordier,

Mai favorabil, Elveţianul François Recordon, din Vaud, fost profesor împreună cu Bordier, la 1820 [1], la o şcoală de «franţuzeşte, nemţeşte, italieneşte cu latineşte» şi cu intenţie de «anatrofion», internat, autor al operei *Lettres sur la Valachie..., écrites de 1815 à 1821*, a fost secretar, din 1815, al lui Carageà, căruia-i dedică, în exilul lui, cărticica. Bucureştii, în care a asistat la atîtea momente istorice pînă la fuga spre Ardeal, la Mart 1821, înaintea revoluţiei, a Banului Brîncoveanu, pomenind şi slujbele pe stradă, pentru ploaie, cu moaştele Sfîntului Dumitru din Basarabov, laudă, cu simţ pentru pitoresc, livezile, salcîmii în floare, aspectul superior celui din oraşele turceşti, podurile bine ţinute, casele boiereşti frumoase, cu largile curţi şi porţile solide, cu cerdacele aerate: acelea ale lui Brîncoveanu însuşi, ale lui Dinu Golescu, unde va fi Palat domnesc şi regal, ale lui Romaniti, lui Filip Lenş, lui Cantacuzino de la Rîfov, lui Vellarà, care «merită să atragă şi privirile persoanelor mai de departe, atît prin bogăţia şi măreţia ce se descopere, cît şi prin clădirea lor, deosebită în fiecare din ele». Doar frescele din biserici dacă-i rămîn neînţelese. Lîngă cele trei băi turceşti sînt acum cafenele europene. Ca şi la Lagarde, e jocul geridului în faţa viilor din jur de Mitropolie, cu foişorul şi cişmeaua. La Herăstrău s'au înoit copacii în jurul lacului şi bisericuţii. Mai departe sînt Cotrocenii, Mărcuţa şi Pantelimonul. Se menţionează ospeţele, balul de la Club, jocul de cărţi, actorii germani săptămînali din «frumuşelul teatru» ca pentru

---

asociatul lui, care moare calluptător la Drăgăşani în 1821. În *Mem. Acad. Rom.*, seria 3, V, am analisat lucrările lui Rey şi Kohly de Guggsberg. Grădinarii Leyvrez în 1839. Supt Bibescu, pentru apă, Louis Keller, profesorii Jakob Kull şi Simon Buvelot, arhitectul Schlatter. După 1848, armurierii Durieu, negustorul Gubler, importatorul Baumgarten, un Jean Staub, cu memorii; p 38 şi urm. Elveţiană e şi familia Faraudo.—Cf. *Essai sur l'établissement des colonies suisses en Valachie, présenté et dédié à Son Altesse Sérénissime le Prince Régnant de Valachie, Alexandre D. Ghika, par H[enr]i Buvelot*, Bucureşti 1838; *Nouvelles idées sur la colonisation en Valachie*, 1841: acesta, în ms.; Bianu şi Nicolăiasa, *Cat. mss. româneşti*, III, p. 81 (ms. 831).

[1] Urechiă, *o. c.*, XII, p. 93, nota. Pentru colegii greci Psomachi şi Galatis, *ibid.*, pp. 58—9, notă.

Danț popular la București.

o mie de persoane, cu piese traduse în greceşte (din îndemnul Domniţei Ralù, care adună o mie de galbeni prin subscripţie) şi cu gîndul de trupă italiană în 1821. Se înseamnă 300 de elevi la Gimnasiul grec, cu dascăli prea des schimbaţi. Ca moravuri, se critică acei observatori superficiali cari generalisează prea mult păcatele unei societăţi mai curînd uşuratece [1].

Dar pentru această vreme, pe la 1826, avem interesantul carnet al unui negustor bucureştean necunoscut, care înseamnă şi împrejurările fugii lui Vodă-Carageà, plcat ca pentru primblare. E un om aplecat spre ideile revoluţionare, care-şi rîde, nu numai de Mitropolit, dar şi de cei

chemaţi puteri divine,
Popii sfintei noastre Biserici creştine,

cu sfaturi în ce priveşte ispitele femeieşti. Are legături cu Rusia, prin fratele său, aşezat acolo. Se ţine cu «chiria prăvăliilor din mahalaua Sf. Gheorghe cel Vechiu», unde stau un argintar, un mălăier, un căldărar, un croitor, în beciu, un precupeţ (în «prăvălia de uluce», de lemn), un fierar, un cîrciumar, apoi cu cea de la hanul Colţii, «la Podul de piatră»,— şi avem şi preţurile, pentru reparaţii, pentru îmbrăcăminte. Îl vedem pe dînsul cu fes, dar şi cu işlic şi, apuseneşte, şapcă şi pălărie, giubeaua rămîind permanentă, nu însă fermeneaua, scurteica, dulama şi ceacşirii, cari se schimbă cu «pantalonii». Face drumuri la Slatina, la Fundeni, la Hîrşova, ba pînă la Şumla, de o parte, la Braşov, de alta. Supt ocupaţia rusească, dîndu-se după noile obiceiuri şi luînd Ruşi în serviciu, el îşi continuă afacerile [2].

---

[1] Ruptaşii din toate mahalalele, în Bianu, *Cat. mss. româneşti*, I, pp. 744—5, no. 247. Supt Carageà era profesor de română, dar şi latină, la Gimnasiul domnesc Francesul Meunier; Urechiă, *o. c.*, X, p. 375, nota. Erdeli, pomenit mai sus la sudiţi, avea până atunci singur catedra de latină; *ibid.*, p. 380—1, nota.

[2] Iorga, în *Rev. Ist.*, VI, pp. 201—6. Carageà avuse în grijă deosebită Capitala sa. Urmaşul, Alexandru Suţu, nu avu răgaz să urmeze lucrările

Astfel se presintă înainte de 1821 «Cetatea de Scaun» a Țării-Românești. Ceia ce nu văd sau nu cred că trebuie să spuie cei mai mulți călători e frumuseța grădinilor și farmecul înprejurimilor. Între altele, la Băneasa, dumbrava poetului Nicolae Văcărescu pe care, plîngîndu-se că presupuși oameni domnești i-o taie, el o presintă, cu acel adînc simț de natură ce deosebește tot acest neam de cîntăreți, ca «sădită și păzită cu multă osteneală și cheltuială», fiind «și ca o podoabă politiei în ochii tuturor», și el se plînge duios că, «de nu va avea și de acum înainte aceiași pază și ferire. în adevăr este că îndată se va sfîrși»: mișcat, Domnul hotărăște la 1813 tuturor dregătorilor «ca să dați mînă de ajutor orînduitului, spre a fi ferită și păzită această dumbravă de către toți, să nu tae, nici să strice dintr'această dumbravă cu niciun fel de numire sau trebuință, ci să fie totdeauna apărată [1]».

Abia se făcuse cu pompă înmormîntarea, în Februar, a lui Alexandru-Vodă Suțu, la Sf. Spiridon Nou [2], unde mai fusese înmormîntat și Hangerliu, Domnul asasinat de Turci, cînd se produse, în legătură cu scopurile Eteriei ortodoxe a Grecilor, mișcarea lui Tudor din Vlădimiri.

E caracteristic că nu s'a căutat pentru revoluția plănuită sprijinul acestei lumi bucureștene, în care doar cutare Neamț pusese la cale, cu cîțiva ani înainte, un complot contra lui Carageà [3]. Menită să fie țărănească, după modelul aceleia a lui Caragheorghe, ea începu în Oltenia, cu pandurii cunoscuți șefului și cu sătenii din aceste părți ale Mehedinților și Gorjului.

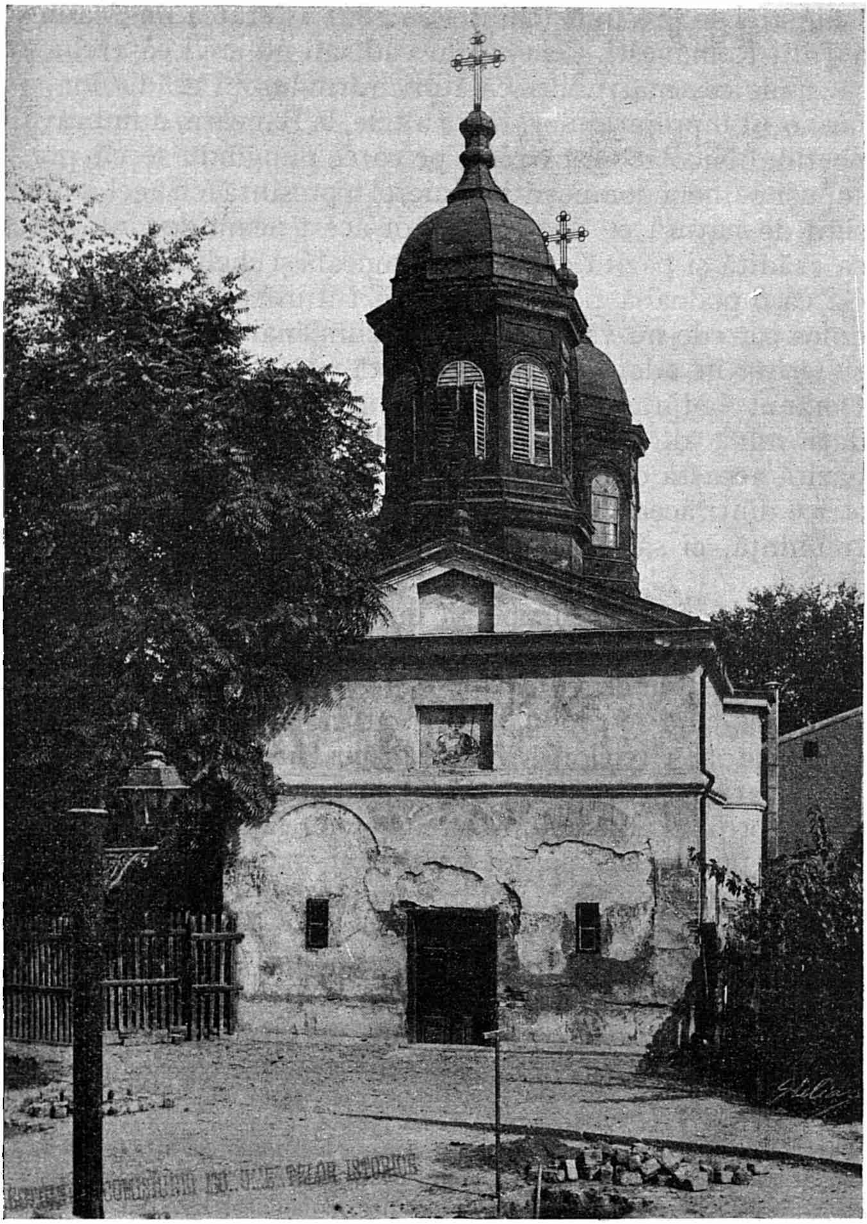
Și totuși și aici era o fierbere. Se găsiau libele, foițe de critică și batjocură, care se strecurau prin curțile

începute. Cf. Urechiă, *o. c.*, XII, p. 277 și urm. El ordonă să se ridice « planul în hartă mare, cu arătare de toate podurile cele mari, de toate ulițile tîrgului, de toate mahalalele, de toate ulițile mahalalelor ».

[1] *Ibid.*, X[2], p. 177.

[2] V. George D. Florescu, *Alaiul înmormîntării lui Alexandru N. Suțu Voevod la 20 Ianuarie 1821*, București 1932.

[3] Nistor, *l. c.*

Biserica Bradu Boteanu.

boierilor[1]. Se aduseră la Curte, de agenți în haine schimbate, cari dispărură, altele, care vorbiau de nedreptățile săvîrșite de răposatul Domn contra Tîrgoviștenilor, de patima lui de a strînge galbeni; se adăugia și cîte o caricatură[2]. În acel minut se știa că « Slugerul Teodor » se află între zidurile mănăstirii Tismana, fără a i se cunoaște încă intențiile. Din partea sa, beizadeaua Alexandru Ipsilanti, general rus în retragere, trecuse Prutul.

Indată se produse, ca în 1802, o mișcare de pribegie, mergînd și pînă la săraci[3]. Și « Craii » părea că se vor ivi, căci, cu exagerare, consulul prusian vorbia de « 20.000 de vagabonzi », gata să se arunce asupra averilor. Presența Arnăuților împiedecă singură înstăpînirea anarhiei[4]. Caimacamii noului Domn, Scarlat Callimachi, fost în Moldova, se retrăgeau la Giurgiu.

Se vorbia de sosirea Domnului « popular » la casa de țară a lui Dinicu Golescu, zisă Belvedere, dar el își așeza, încă din Mart, lagărul pur țărănesc la Cotroceni în mănăstire. Nimic nu se mișcă în București, și Tudor însuși nu căută să aibă, nici atunci, nici pe urmă, vre-o legătură cu sărăcimea sau măcar cu negustorii: gîndul îi era numai la boierii cei « buni », cu cari înțelegea să se unească. Promisiunile lui de scăderea birului la cinci lei și de desființarea văcăritului, vinăriciului și altor dijme era potrivită pentru populația de la țară[5].

Cînd în sfârșit el intră în București, călare, între un preot, — un simplu preot de sat de-ai lui, cu toate legăturile ce avea cu episcopul de Argeș, Ilarion, — și căpetenia bulgară Machedonschi, Arnăutul Farmachi urmînd, « dealul Mitropoliei era plin de curioși, mai ales străini »[6]. În zădar

---

[1] Iorga, în Hurmuzaki, X, p. 97, no. CXXVI.

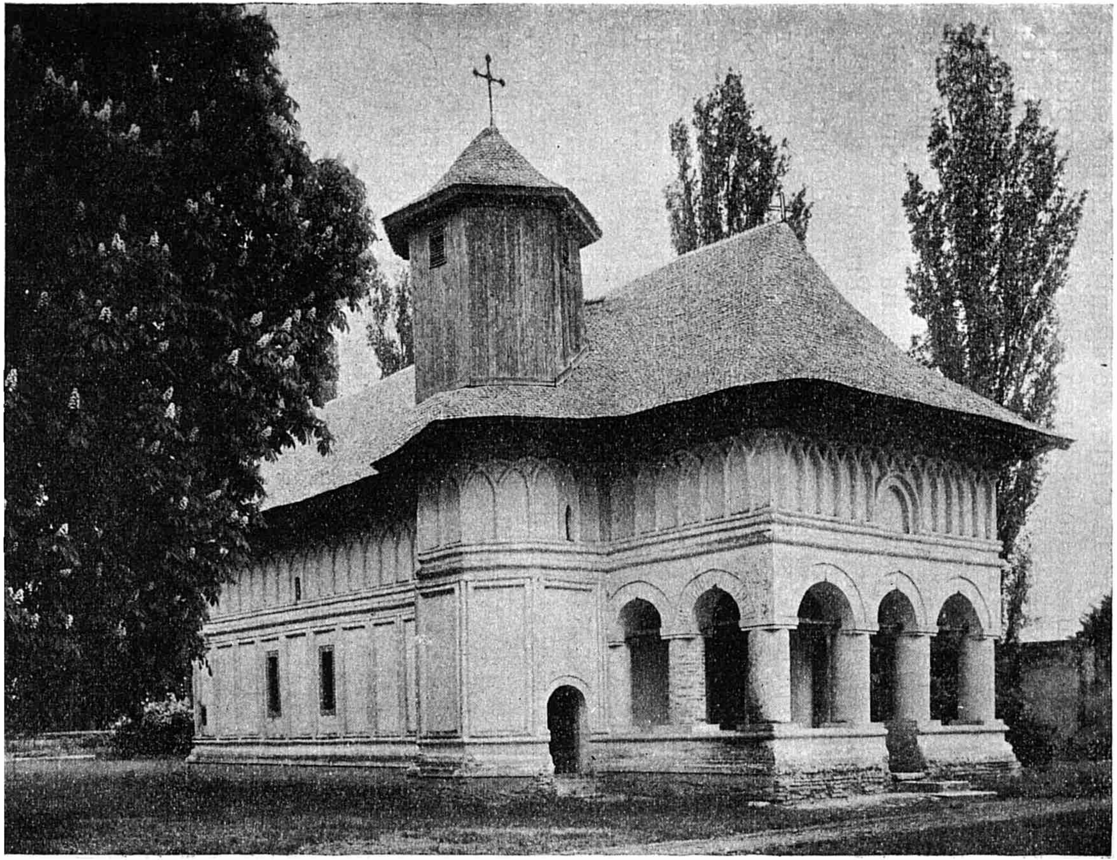
[2] *Ibid.*, pp. 103—4, no. CXXXVII.

[3] *Ibid.*, pp. 112—3, no. CXLIX.

[4] *Ibid.*, p. 119, no. CLXVII. La 14 Februar st. v. Caimacamii iau măsuri pentru paza orașului; Urechiă, *o. c.*, XIII, p. 55, nota 1. Pentru înlăturarea unor ciudate « care »; *ibid.* p. 58, nota. Pentru toate acestea, v. mai departe, Memoriile lui Papazoglu, p. 172 și urm.

[5] Laurençon, *Nouvelles observations sur la Valachie*, p. 66.

[6] *Ibid.*, pp. 76, 78.

Biserica de la Mogoșoaia.

se cetește la răspintii proclamația lui, cu rugăciuni și descărcări de pistoale. Grija noului stăpîn al Bucureștilor era numai să ție acea ordine al cării fanatic era: mergea pînă acolo, încît ruga pe « frații oameni [1] ai Adunării », să nu se atingă de familia lui Alexandru Vellarà [2]. Ceia ce nu împiedeca pe unii dintre panduri să scoată la iveală prada lor de tot felul, culeasă în drum, până și ceasornice [3].

Cînd Ipsilanti, viind din Moldova, se opri la frumoasa casă ghiculească din Colintina, el așteptă acolo pe boierii inițiați, fără să încerce vre-un apel la Bucureșteni. Aceștia rămaseră impasibili și înaintea primblării mavroforilor lui în veșminte negre și cu capul de mort la căciulă, după exemplul luptătorilor prusieni contra lui Napoleon, și înaintea școlarilor de la gimnasiu defilînd supt conducerea unu tînăr profesor poet, Costachi Aristia, cu același strigăt, dar în altă limbă, către libertate. Se mișcă doar elemente ticăloase, scăpate din închisori, care dau foc palatului brîncovenesc părăsit de la Mogoșoaia [4].

La un moment dat, singur bimbașa Sava era cu paza orașului, pe cînd cele două oști care nu voiau să se unească stăteau în margenea Capitalei.

Trecerea Dunării de Turci aduse evacuarea Bucureștilor. Căminarul Sava, Grec și el, care ținuse Mitropolia, cu Arnăuții săi, înnălțînd un steag deosebit, îi întovărăși în urmărirea rebelilor de toate categoriile. Cînd se întoarse în August, locțiitorul Pașei de Silistra, Chehaia-beiu, nu crezu că trebuie să-l cruțe. Sava fu ucis prin trădare, împreună cu aghiotanții săi, bulgari, Ghenciu și Mihali [5]. Se urmăriră pretutindeni Arnăuții, cari încercaseră să resiste. 'Biserica Oltenilor,

---

[1] Îndreptarea cuvîntului s'a făcut de d. Vîrtos.

[2] « Nicio ocară: să va îndrăsni a să apropia cu cuget rău de această familie veri de seimenii care îi are spre pază și ajutor, cumplit să va pedepsi »; Gheorghe Potra, în *Rev. Ist.*, XIX, p. 231, no. 11.

[3] Laurençon, *o. c.*, pp. 79—80.

[4] *Ibid.*, p. 85.

[5] Cea mai sigură descriere, de consulul Kreuchely, în Iorga, Hurmuzaki, X, pp. 344—5, no. CLXV.

Casa lui Grigore-Vodă Ghica de la Colintina.

bătută cu tunurile, unde alergase să se apere un căpitan, Tănase Chimariotul, de la Adriatică, fost, odată, în serviciul viteazului rege al Neapolei, Ioachim Murat, fu arsă de focul care se stîrnise în această luptă. Aproape era casa lui Filipescu Buzatul, care fu atinsă de flăcări. Spuindu-se Cazacilor zaporojeni că sînt încă răsculați în biserica Protopopului, și ea dispăru în foc. 800 de trupuri decapitate zăceau pe străzile pustiite. Lumea, îngrozită, se temea de un măcel general [1].« Alergau pe uliți », spune un martur român, « în toate direcțiile dangalacii desculți, cu capetele goale și cu iataganele în mînă, și, unde întâlniau om, supt prepus măcar, de ai lui Sava, pe loc îl oborau, îl desbrăcau, îi tăiau capul, pentru care aveau un premiu, și alergau la altul. Această zarvă a durat trei zile, în care mulți nevinovați au perit » [2].

Chehaia-beiu își dădu toate silințile să ție buna rînduială, dar, și pînă în toamnă, orice viață încetase [3]. Și biserica luterană fu jăfuită, cu lăzile Nemților [4]. Curțile boierilor pribegi rămaseră despoiate de toată lemnăria [5]. După mai multe încercări se arse și biserica Sf. Spiridon [6].

Se putea scrie în primăvara anului următor: « O mare parte din cele mai frumoase case ale boierilor sînt cu totul ruinate, precum și locuințile domnești, cele mai frumoase vile din jurul orașului, cele mai splendide grădini în oraș și afară, cum și marile, foarte bogatele cîrciumi, mai toate distruse [7]. » Turcii făcură grajd din însăși Curtea domnească, formată din două case ghiculești, a lui Grigore și a lui Alexandru, la care se adăusese casa Slătineanu [8]. Rămase

---

[1] V. și *ibid.*, pp. 184—1, no. CCLII; p. 56, no. XXV.

[2] Dăscălescu, în Iorga, *Mem. Acad. Rom.*, 1932—3, p. 29. Cf. Memoriile lui Voinescu, în *Revista Carpaților*, Maiu 1860.

[3] Iorga, Hurmuzaki, X, p. 130, no. CLXXII; p. 135 și urm.

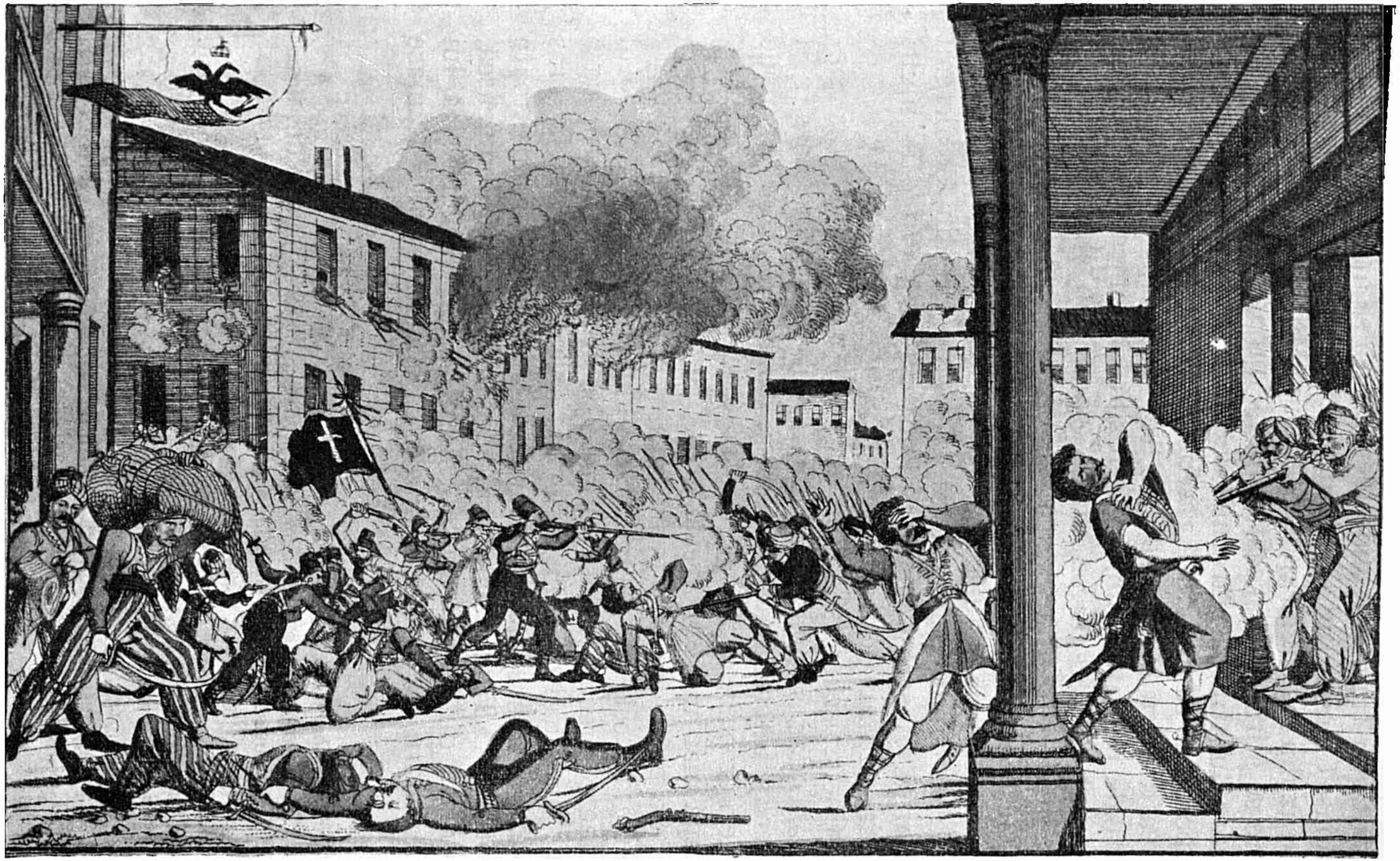
[4] *Ibid.*, p. 139, no. CLXXXIII. Pentru reclădire, *ibid.*, p. 372, no. CCCLIII.

[5] *Ibid.*, pp. 135—6, no. CLXXVII.

[6] *Ibid.*, p. 171, no. CCXXXI; Hodoș, *l. c.*, pp. 1055—6, no. MMIX.

[7] *Ibid.*, p. 140, no. CLXXXVI.

[8] Reparațiile în 1822 scoaseră la lumină cadavrele a șaptesprezece femei ucise; Hodoș, *l. c.*, p. 1068, no. MMXVII.

Măcelul bimbaşei Sava şi a Arnăuţilor lui, după o veche stampă.

în picioare numai marea casă a boierului Romaniti [1]. Curțile de la Colentina, cu biserica, suferiră și de la unii și de la alții [2]. Copiii ajunseseră să se joace în stradă, după jaful pandurilor, cu literele tipografiei Răducanu și Clinceanu, așezată la foișorul lui Mavrogheni. Dispărură fabricile de ghermesut, de stambul-șalì, de farfurii, de hîrtie, cu articole pe care negustorii, mai bucuroși de cîștig, din străinătate, le dușmăniau; Turcii nimiciră pe cea de testemele de la Mărcuța [3].

De jur împrejurul capitalei sufla un vânt de anarhie furioasă. Țărancele de la Colentina, aflînd că arendașul lui Grigore Ghica, viitorul Domn, a fost ucis de Turci pentru o acțiune trădătoare, alergară să zvîrle parale în fața cadavrului, strigînd că « destul li-a luat, cît era viu; acum să primească și aceasta » [4]. Pe drumurile spre București se ucideau negustorii, între alții Brașovenii, cari încercaseră a-și relua comerțul [5]. Se făcu însă la 1822 obișnuitul Tîrg al Moșilor, de și cu puțini Brașoveni [6].

Cînd se numi Domn de țară, după așa de vechea dorință, care reuși numai din causa trădării Grecilor față de Turci, Grigore Ghica trebui să vie, în Novembre 1822, tiptil, și el se așeză în propria lui locuință de boier. Dar, ca prin minune, prin secretele vitalității românești, viața fu reluată în pănă atunci așa de tristul oraș. Unii boieri se grăbiră să se întoarcă. « Poporul și-a recăpătat veselia și în toate străzile

[1] Iorga, Hurmuzaki, X, pp. 181—2. Un plan din acel timp arată în sus de Podul Mogoșoaii bisericile Sf. Vasile și Popa Cosma, în jos Curțile lui Lenș, lui Alecu Filipescu, lui Grigore Romaniti și lui Barbu Văcărescu, apoi biserica Sf. Voevozi; *ibid.*, p. 191, no. CCLX. — Un mare foc în Ianuar 1823 prin Tîrgul Cucului; *ibid.*, p, 206, no. CCLXXVIII. Focuri la Hanul Beilicului, la Sinagogă, la Hanul Sf. Ecaterina; *ibid.*, pp. 227 — 228, no. CCXCVII. V. și Bianu, *Cat. mss. românești*, I, p. 106 (ard 600 de case). Lucrări la Pantelimon, Iorga, *l. c.*, p. 237. Tulburări antisemite; *ibid.*, p. 208. Marele negustor Kohen; *ibid.*, p. 280. Reparații la Văcărești și Cotroceni; Hodoș, *l. c.*, p. 1061.

[2] Iorga, Hurmuzaki, X, p. 192.

[3] Fotino, III, *Ἱστορία τῆς Δακίας*, p. 255; Iorga, *l. c.*, p. 513, nota 5.

[4] Iorga, Hurmuzaki, X, p. 137, no. CLXXIX.

[5] *Ibid.*, p. 163, no. CCXXII; Hodoș, *l. c.*, p. 1045 (se expune un hoț spânzurat și unele capete).

[6] Cf. *ibid.*, p. 143, no. CLXXXVIII.

se aud prin cîrciume lăutarii ţigani [1].» Lipscanii reveniau [2]. Vodă-Ghica fu primit la biserica Sf. Spiridon, abia refăcută, şi la Curtea Veche, unde primi sfîntul mir [3].

Pe cînd sora Domnului, Pulcheria, Profiriţa, sta în casa Greceanu, Vodă se aşează în casa lui Carageà, dar aceasta arde în August 1825, şi el se mută la Beilic, apoi la Banul Dinu Creţulescu (cu birourile tot la Beilic) [4]. Reşedinţa domnească fu luată cu pompă în ziua de 20 Novembre [5], la Mihai-Vodă.

O grijă deosebită se dădu, supt noua Domnie, a unui bătrân boier de ţară, foarte evlavios, bisericilor [6]: Sărindarul, a Grecilor, Colentina [7]. Şi, cu toată lipsa Doamnei Maria, născută Hangerlì, pe care soţul nu voi s'o primească în ţară, petreceri reîncepeau, precum a fost în 1823 marea nuntă a fetei lui Barbu Văcărescu, care luă pe Alexandru Belu, fiul favoritului de odinioară, aşa de impopular, al lui Carageà. Domnul şi fiii luară parte la strălucitul ospăţ [8]. Se reluă şi întrecerea cu giridul [9]. O « Companie franţozască » represinta fantasmagorii [10].

Se văzu chiar această ceremonie populară a Domniei. După o petrecere la ţară, pe lună plină, Vodă cu sora sa Pulheria şi încă o jupăneasă, împreună cu beizadelele şi o sumă de boieri, înaintau, precedaţi de Arnăuţi şi încunjuraţi de lăutari; cine era întîlnit, fără deosebire, se adăugia

---

[1] *Ibid.*, p. 182.

[2] *Ibid.*, p. 194, no. CCLXIII.

[3] *Ibid.*

[4] După însemnările lui Costachi Creţeanu, Iorga, în *Mem. Acad. Rom.*, 1928, pp. 242, 246. Pentru lucruri furate la foc, Iorga, Hurmuzaki, p. 646, no. XVI. Cf. Hodoş, în Hurmuzaki, XVII, p. 25, no. XXV.

[5] Iorga, *l. c.*, p. 246. în *mem. Ac. Rom.*

[6] Pentru cele în rea stare după cutremur: Colţea, Sărindarul, Urechiă. *o. c.*, X, p. 1072. Se pomenesc tot acolo hanul lui Şerban-Vodă şi al lui Scufu.

[7] Iorga, Hurmuzaki, X, pp. 191—3, no. CCLXI; p. 198.

[8] *Ibid.*, pp. 213—4, no. CCLXXXV. Dar Arnăutul Agentului sparge cu o farfurie capul iuzbaşului domnesc.

[9] *Ibid.*, p. 240, no. CCCXIII.

[10] *Ibid.*, p. 344, no. CCCCVIII, şi nota 1.

şi el la veselul alaiu (1826) [1]. « Marele Club » se redeschisese [2].

Se începeau lucrări pentru împodobirea oraşului. Astfel, la 1824 se hotărî, după contractul încheiat de Alexandru Suţu cu arhitectul Freywald, socrul locţiitorului de Agent Udritzki [3], reluîndu-se vechiul proiect al lui Alexandru Moruzi, care dăduse Bucureştilor, apa sănătoasă din fîntînile sale [4], înlocuirea podurilor atît de criticate [5]. Se încheiè un nou contract cu Freywald şi Hartel [6], pentru pavarea marilor străzi în curs de doisprezece ani, urmînd a se face de pe Podul Mogoşoaii o şosea pănă la Colentina, pe calea Focşanilor [7]. Se lucra în 1826 la această stradă de căpetenie la Podul «Calicilor», la Podul Tîrgului-de-Afară şi al Podul Beilicului [8]. Se luau măsuri ca fiecare să curăţe în faţa casei sale podul, care altfel putrezeşte [9]. În sfârşit pentru fîntînile lui Moruzi se vorbi, la 1824, cu un Saxon, Ernest Meyer, afacerea fiind reluată la 1827, cînd se încheiè contractul [10].

Totuşi nemulţămirile nu lipsiau, şi din nou apăreau pamflete. În ele era ameninţat Domnul şi cei din jurul său cu ceva mai rău decît Ipsilanti şi Tudor şi pandurii cari « nu ştiau ce vreau ». Se vor ridica « 7.000 de ciomege [11] ».

Alături de aceste observaţii pitoreşti şi critice trebuie puse datele statistice ale lui Kreuchely, şi după istoricul Fotinò: 16.000 de case, 100.000 de locuitori, între cari 1.500 de familii ale sudiţilor. Nouă mănăstiri

---

[1] *Ibid.*, p. 460, no. CCCCXXXIV.
[2] *Ibid.*, p. 400.
[3] Era de supt Carageà în ţară; Urechiă, *o. c.*, X, p. 727.
[4] Iorga, Hurmuzaki, X, p. 374.
[5] *Ibid.*, pp. 275—6, no. CCCLVI.
[6] Pentru aceasta şi Italianul Giulini, Urechiă, *o. c.*, X, p. 421.
[7] Iorga, *o. c.*, pp. 275—6.
[8] *Ibid.*, pp. 373—5, no. CCCCLV. Era amestecat şi bancherul Meitani.
[9] Iorga, *l. c.*, p. 645, no. XIV.
[10] *Ibid.*, p. 433, no. DXXI.
[11] *Ibid.*, p. 318, no. CCCLXXXVI; pp. 321—2, no. CCCLXXXVIII; p. 326 şi urm.

domneşti: Colţea, Sărindarul, Radu-Vodă, Mitropolia, Antim, Sf. Spiridon Nou, Doamna Balaşa, Mihai-Vodă, Sfinţii Apostoli, pe lîngă alte nouă şi acelea cu hanuri: Colţea, Stavropoleos, Şerban-Vodă, a Grecilor, Zlătari, Sf. Ioan cel Mare, Sf. Gheorghe Nou, Sf. Spiridon Vechiu, Creţulescu. În al tre'lea rînd se aşează, neavînd hanuri: Sf. Sava, Stelea, Răzvan, Sf. Elefterie, Udricani, Sf. Ecaterina, Spirea, Schitul Hagi-Dima, Schitul Maicilor. Biserici de mir sînt şaptezeci şi două, plus la vre-o douăzeci şi cinci de lemn şi optsprezece paraclise. La cele ortodoxe se adăusese, pentru Unguri, cea calvină [1].

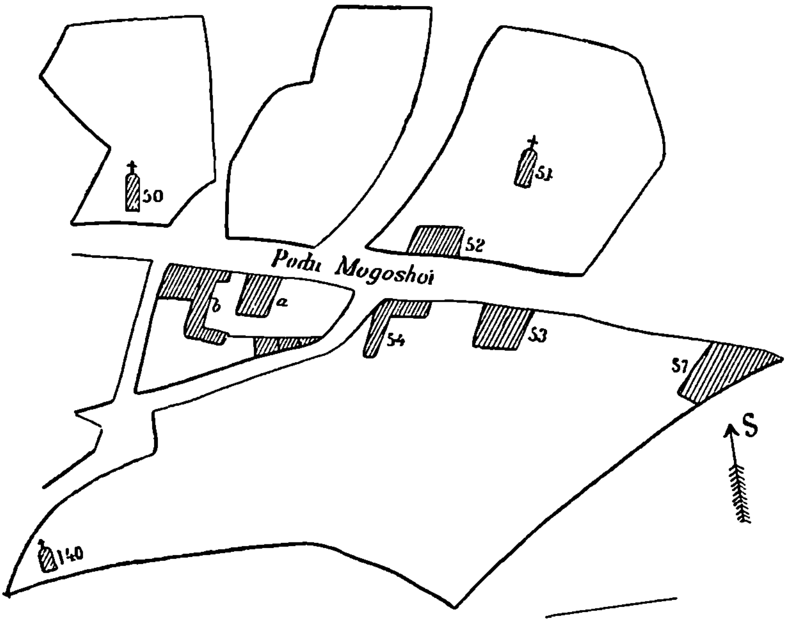
Ca hanuri fără atîrnare bisericească, ale boierilor şi negustorilor: hanul Filipescu, hanul Golescu, al lui Manuc, al lui Papazoglu, hanul Constantin-Vodă, hanul Zamfir şi hanul Gabrovenilor, hanul lui Scufu, pe lîngă douăzeci şi opt până la treizeci mai mici. Sînt douăzeci şi două fîntîni şi patru băi la spitale, pe lîngă cunoscutele al Colţei şi Pantelimonul: spitalul Filantropiei, datorit lui Mavrogheni, şi al Sfîntului Visarion, fundaţie a lui Alexandru Moruzi. Şi acest informator, de altfel, va vorbi de podurile puturoase, de haosul din clădirile mănăstireşti cu scările de lemn, de amestecul populaţiei, de lipsa monumentelor publice [2].

In acelaşi timp singurul călător apusean din acest timp, consilierul de Legaţie Clausewitz, vorbeşte, în 1824, de 80—90.000 de locuitori, între cari 4.000 de Nemţi şi numai 6.000 de Evrei. Şi el, care laudă podurile reparate, atinge primblările de cîte până la şase sute de caleşti la Herăstrău, neuitînd şi pe Ţiganii zdrenţoşi cari sînt vizitiii.

La Curte, el e primit de Domn care, cinchit turceşte, îi vorbeşte în limba italiană, iar Pulheria Mavros, care, în lipsa Doamnei, ţine casa, franţuzeşte. Apar ca occidentalisaţi fraţii lui Vodă: Alexandru, şef al miliţiei ce se formează, şi Mihai, care creşte admirabil, cu preceptori străini aleşi, pe fiica sa, care, despărţită de Rusul Colţov-

[1] Pastorul Szuhay o începe supt Alexandru-Vodă Suţu; Iorga, Hurmuzaki, X, p. 369, no. CCCCXLVI.

[2] *Ibid.*, p. 513, nota 5.

Planul Bucureştilor de consulul prusian Krenchely-Schwerdtberg (1822).

50. Biserica Sf. Vasile.
51. » Popa Cosma.
52. Casa Vornicului Iordachi Golescu.
53. » Banului Barbu Văcărescu.
54. » Logofătului Alecu Filipescu.
57. » Vornicului Grigore Romanit.
140. Biserica Sf. Voevozi.
a) Casa Cămăraşului Filip Lenş.
b) Atenansele casei precedente.

Masalschi, îşi va cîştiga în Apus o mare reputaţie literară prin universalitatea interesului ei, Dora d'Istria.

Apoi, în casa Creţeanu [1], cu patru saloane europene şi o mare sală de danţ, femei frumoase, vorbind franţuzeşte şi înţelegătoare pentru musică; nu se joacă aici cărţile, şi boierii leapădă giubelele pentru a danţa polonesa, valţul, danţuri englese [2].

Dar avem pentru întreaga viaţă bucureşteană înainte de 1830 bogatele ştiri date de un fiu al oraşului, crescut la hanul părintesc, în faţă cu biserica Grecilor, viitorul locotenent-colonel Papazoglu, şi mi se va îngădui să reproduc, cu adăugiri, din cartea în care el voi să presinte însăşi istoria oraşului, înfăţişarea sintetică pe care o dădeam aiurea [3]: mi-ar fi fost greu să găsesc o altă formă.

Despre tată, zaraf bogat, îi place a vorbi: la Metocul Rîmnicului « Andrei Pappasoglu-Slătineanu », « director de Vistierie la Mavrogheni », ar fi fost chemat de prinţul de Coburg, la 1789, pentru a afla situaţia financiară a ţării: « prinţul sărutîndu-l pe frunte (!), tatăl mieu a sărutat steaua ce purta la piept » [4]. Din acest izvor va fi aflat că trupul lui Vodă Hangerlì, ucis de Turci în Bucureşti, a fost cumpărat, în acea zi de Înviere, de episcopul de Pogoniana ca să fie îngropat « la Sf. Spiridon, pe Podul Beilicului ». Din acelaşi arsenal, dar şi, cum se poate vedea din descrierea de mai sus, sînt veştile, mai vechi, despre Bucureştii de la 1769, după prinderea de Ruşi a lui Grigore-Vodă Ghica, despre guvernul din 1802, al « crailor de Curtea Veche », al « apelpisiţilor », supt « un Grec anume Melanos bocceagiul », care pradă şi beau, « năvălind şi la palatul domnesc, cu un măgar după ei », purtînd Melanos « cuca

---

[1] V. Iorga, în *Mem. Acad. Rom.*, 1928—9, *l. c.*

[2] Molbeck, *Nordisk Tidskrift for Historie, Literatur og Konst*, 1828; Karadja, în *Rev. Ist.*, 1928.

[3] *Revista Fundaţiilor Regale*, II, no. 1.

[4] *Istoria fundării oraşului Bucureşti*, Bucureşti 1881, p. 71. Cf., pentru Coburg, pp. 109—110.

domnească și cabanița, topuzul domnesc în mînă și steaguri domnești», la strigătul « Să trăiești, Măria Ta, ani mulți și fericiți », unit cu injurături. «Aceasta a ținut două zile și două nopți, și, de mai ținea și a treia zi, bețivii ar fi dat foc orașului ». Dar negustorii se adresează la beșleaga turc ce se afla încă la Cotroceni, și acesta spînzură pe bandiți: « pe nenorocitul Melanos l-au spînzurat în mijlocul tîrgului, într'un colț de răspîntie, iar gătelile domnești le-au adus pe toate la palat și le-au dat în sama boierilor ce țineau loc de Domn » [1]. Dar ce știa mai bine bătrînul erau lucrurile despre Vodă Mavrogheni, la care, cum am văzut, servise. Astfel, praznicul acestui Domn, la care se plînge preotul trimis cu cărături la Dunăre pentru oastea turcească [2], « gabrioleta cu două tunuri mici, unul în dreapta și altul în stînga caprei vizitiului, acolo unde se pun felinarele », îmbrăcămintea cu « un ilic roșu cusut cu fir și pe cap cealmà turcească verde, cusută cu mendèle în felii, încălțămintea cu iminei roșii în cari își băga picioarele goale, fără ciorapi, șalvarii cari ajungeau numai pănă la genunchi, de i se vedeau pulpele cu picioarele goale, fără ciorapi, și pe picioare avea păr negru, fiind și el oacheș, cu barbă neagră », cei doi cerbi mari înhămați la cabrioletă, cu coarnele mari, din munții noștri » [3].

De sigur, din copilăria bătrînului militar e luată priveliștea vechilor petreceri din București: nu numai orientala « giumala », desființată în epoca Regulamentului Organic [4], dar și plimbările din Dumbrava Bănesei (a lui Dumitrachi Ghica), cea pe care o îngrijia Nicolae Văcărescu, la « întăiu Maiu »: « Acolo se desfăta de odată cu sosirea primăverii junii și junele Bucureștilor, cu două codițe lăsate pe spate, iar căciulițele pe sprînceană, cu basmaua și tistimelul, cu conteșul și maloteaua; mai tîrziu cu

---

[1] P. 123. Cf. descrierea de mai sus, după Fotinò și rapoarte diplomatice.

[2] Papazoglu, *o. c.*, pp. 120, 122.

[3] *Ibid.*, p. 122. O gravură contemporană austriacă îl presintă așa. V. Iorga, *Portretele Domnilor*.

[4] Papazoglu, *o. c.*, p. 19.

işlic şi fes *(ceftè-caic)*, cu antiriu de sevai, ciacşir roşu de lahuri (Lahora) sau enghiurşal (şal de Angora), meşii cu papuci galbeni şi roşii cusuţi de ciacşir, şi în urmă cu fracul, capela şi pardesiul. Acolo se întreceau Bucureştenii cu caii lor, cu cociile, butcile şi mai tîrziu cu droştele şi cabrioletele; îşi încurau ţăranul bidiviul şi coconaşul armăsarul de Viena, iar mai tîrziu domnişorul iapa englezească. În fine, pe acea dumbravă se făceau poesiile cele mai amoroase: « frunză verde şi-o lalea », « cuculeţ peniţă sură », « faretra veli », « psichì athlia », « luna e lumina lumii », « nu mă pedepsi, stăpînă », « tu-mi ziceai odată », « bîr, oiţă, bîr », şi, mai tîrziu: « de-aş fi, iubito, gingaşa floare », valsurile de Lanner şi Straus, polca şi, în fine, cancanul[1]! Dar Vodă Carageà coboară, cum am văzut, din caleştile de Viena pe nevestele de cojocari cu turbane şi fes roşu cu ciucuri albaştri[2]. De acolo şi amintirea învăţămîntului cu « Chrisolora sau Esop », — adeverite pentru şcoala domnească încă din vremea lui Constantin Brîncoveanu —, « la Comita sau Omer » — manualul lui Ştefan Kommitas, « Enciclopedia » lui fiind o lucrare recentă pe vremea copilăriei autorului —, « gramatica Lascareos sau Terpsithea », — vestita gramatică a lui Laskaris, păstrîndu-şi, trei secole, popularitatea[3]. Îşi aminteşte de dascălii Vardallah, Velisarie, Psomachi, arhimandritul Neofit Duca, Mitilineu, Ioanide şi « domnul Pavlidi, zis Pitagora », — acesta trecut apoi la Gheorghe Lazăr —, de « marele profesor I. Giuvara » de la Sf. Sava[4]. Tot aşa înşirarea pedepselor din acea vreme, pentru « mofluzi », « calpuzani » şi alţi vinovaţi, cu descrierea tîrgurilor[5].

Dacă n'a suferit groaza ciumei din 1815, cu comitetul compus din Topliceanu, Mitescu şi Chirculescu, şi cu spitalul lui Alexandru Moruzi, « între satul Căţelu şi Dudeşti », cu

---

[1] P. 20. Cf. şi pp. 51—2. V. şi descrierea Tîrgului Moşilor, p. 30. Şi alte petreceri, p. 48. Alaiurile, pp. 54—60.

[2] Foarte bine povestit la pp. 91—2.

[3] P. 24.

[4] Pp. 51—2. Numele sînt tipărite acolo stîlcit, la tipografia de ziar.

[5] Pp. 27, 35—36.

știrile despre carantine [1], dacă n'a urmărit cu ochi mirați ridicarea de niște « străini » a balonului care a căzut la Cioplea, lăsînd amintirea « bășicii lui Carageà », care ar fi prevestit arderea Palatului (Curtea Arsă), apoi cutremurul cel mare și fuga Domnului, cu « douăzeci de milioane », copilul a privit alaiul de îngropare, în 1821, al lui Alexandru-Vodă Suțu [2]. Îndată apoi își amintește de revoluția grecească: steagul ei se ridică « în casele lui Dumitrachi Belu ». Dimitrie Ipsilanti vine cu eteriștii din Moldova la Colintina, înconjurat de Caravia, doctorul Christari și Dimitrie Duca, luînd locuință « în saloanele de la Cișmeaua lui Mavrogheni » [3]. Băiatul a văzut pe Tudor, cu cei doi căpitani străini, cu Ciupagea și cu « bravul comandant al artileriei de patru tunuri, Carcalețeanu ». Garda stă în casele brîncovenești de pe malul Dîmboviței, « Domnul » însuși se așează « în casele lui Orășanu, tot supt Mitropolie (astăzi Strada Poetului) », la un vechiu prieten. În prima noapte chiar, Arnăuții din Mitropolie trag asupra Oltenilor de la Brîncoveanu, cari răspund. A doua zi, negustorii iau de la eclesiarh moaștele Sfîntului Dimitrie și le depun la Sf. Dumitru al ișlicarilor. La întrevederea cu « Domnul Tudorin » a lui Alexandru Ipsilanti, cel d'intăiu, gîndindu-se la costumul negru « cu eșarpa tricoloră de mătasă » al eteriștilor lui Suțu-Chebap, ar fi pomenit proverbul că « înălbitorul nu poate ședea la un loc cu cărbunarul » [4]. Papazoglu știe că între aghiotanții beizadelei era un « Grig. Maiorescu (?), ce avea un deget la mîna dreaptă, de aur », că lui Ipsilanti i se zicea, fiind ciung, « monohir »: « avea mîna stîngă de argint » [5]. De soarta lui Tudor nu mai poate ști decît că, fiind ucis, « i-au aruncat trupul într'una din marile privăți ale Mitropoliei. Așa au mărturisit Tîrgoviștenii de atunci, cari se aflau în curtea Mitropoliei, unde lucrau, amestecați

---

[1] P. 133.
[2] P. 71.
[3] Se pomenește, la Arnăuți, pe lîngă numele cunoscute, și un « căpitan Franguli, pronumit Bizanti »; p. 72.
[4] P. 74.
[5] P. 75.

cu Evreii tinichigii, la fabricarea ghiulelelor de tinichea umplute cu sticlă, pietricele şi cuie pentru cele patru guri de tunuri româneşti care fuseseră ridicate de la Cotroceni după plecarea lui Tudor ». El află de măcelărirea la Drăgăşani a « sărmanilor tineri, toţi fii de negustori, profesori şi grămătici de pe contuare; cavaleria lui Caravia era beată de vinul din pivniţi » [1].

Şi sosirea lui Chehaia-bei, « Gingìr-Efendi », cu Gavanosoglu cel bogat, Tahir-Aga şi Rusul Macovei, comandînd Zaporojenii, e povestită cu bogate amănunte: întîmpinarea la Leurdeni de Vornicul Mihail Manu, proprietar acolo, de Logofătul Samurcaş, de Negri şi prietenul Turcului, marele negustor Băltăreţul. Comandantul trupelor de represiune opreşte ca ostateci pe fiii lui Manu: Costachi şi Iancu. Turcul e găzduit în casele Belu (azi Prager), Strada Carol fiind atunci a işlicarilor; ostaşii se aşează pe această stradă, «în casa Drăgăneaschii», sau la Antim. Se primeşte visita consulilor şi notabilităţilor. Cum, în faţă cu Gavanosoglu, găzduit la Alecu Ghica Barbă-Roşie, pe Podul Beilicului, se serba, cu obloanele închise, nunta fetei unui bărbier, Gavanosoglu cere « să se deschidă obloanele şi să-şi petreacă nunta în tihnă toate noaptea, cum îi va plăcea », poftind şi pe şeful său şi alţi comandanţi « ca să privească din ferestre nunta bărbierului şi pe mireasa cu beteala pe cap, jucînd hora în cîntecul lăutarilor; după ce se adunară Paşii şi priviră nunta românească, trimiseră miresei zece mii de lei, mulţămind din parte-li şi urînd viaţă bună noilor soţi ». De oare ce o parte din trupe erau lîngă mănăstirea Cernica şi se zvonise că sînt acolo eterişti, fiind de fapt negustori cu familiile, patru tunuri se îndreaptă spre mănăstire: patru duhovnici, între cari Pimen, fost la Athos şi ştiind turceşte, spun adevărul. Stareţul Calinic primeşte cu pompă pe teribilul oaspe, în sunetul clopotelor; şi aici purtarea Turcilor a fost mărinimoasă: Paşa a trimes douăzeci de cară de peşte pentru hrana refugiaţilor. Vrînd să meargă la

[1] *Ibid.*

maicile dela Pasărea, un servitor al lui, Bulgar, temîndu-se de necinstiri, trage în el cu pistolul; glontele se opreşte în chimirul cu « vreo cinci sute de mahmudele » de aur, şi Turcul le împarte între cele două mănăstiri.

Bimbaşa Sava e iertat şi soseşte la Ciorogîrla cu vre-o sută din ai săi, călări, cu arme scumpe, furate, trăgînd în curtea caselor acestuia (Spitalul Xenocrat), « într'o zi de Sîmbătă după prînz ». Voind să se presinte lui Chehaia-beiu atunci, i se dă un ceas a doua zi. La sosire, calul lui Sava se poticneşte de două ori. Ce s'a petrecut acolo, e spus de vătaful de curte al lui Belu, « răposatul Vistierul Mihai din Piteşti », pe care Chehaia-beiu l-ar fi sfătuit să se ascundă. Bimbaşa e ucis chiar pe prag, şi povestirea amintită e de o adevărată valoare literară. Se arată fuga celor rămaşi în lagăr, Căpitanul Iordachi, « Olimbie », ajungînd pănă în Moldova.

La zece ani, viitorul ofiţer romîn a văzut însuşi distrugerea ostaşilor celorlalţi, cu acel Tănase Chimariotul. Se împărtăşiseră, înainte, de viteaza lor resistenţă la biserica Olteni [1]. I-a trecut pe dinainte tînărului manaful care alerga cu un cap de Arnăut în mînă să-şi ia tariful, de un beşlic [2]. Se începuse un măcel general, şi a trebuit intervenţia ameninţătoare a Agentului austriac ca să înceteze.

Papazoglu a văzut în alaiuri pe cele « şase beizadele » ale lui Grigore-Vodă Ghica [3]. Ştie ceva şi despre pribegii din Braşov, cărora li se dăduse un supraveghetor dintre ai lor, Iordachi Florescu.

El vede pe Grigore-Vodă, obişnuit a se « biserici » în ziua cetirii sfîntului acatist, în postul cel mare, împreună cu toţi boierii, la Sărindar, aşezînd acolo oasele tatălui, Banul Dumitrachi. « Era toată boierimea dimpreună cu Vodă la serviciul funebru, şi, cînd a fost la sărutarea oaselor, s'a coborît Vodă din tronul său domnesc de a îmbrăţişat coşciugurile cu oasele părinţilor săi, şi le-a sărutat cu lacrămile în ochi. În acea zi s'au făcut milostenii la

[1] P. 32.
[2] P. 84.
[3] P. 55.

săraci, s'a trimes şi vinovaţilor din puşcării de mîncare şi lumînări; s'au iertat cei cu vini uşoare».

Şi arheologul ce este va deplînge soarta bisericii, aşa de mare, «lucrată pe dinăuntru după modelul bisericii Sf. Sofii din Constantinopol, cu două rînduri de loji pe sus şi două rînduri de jeţuri pe jos», cu icoana Maicii Domnului avînd smaragde şi rubine în coroană, preţuită 5.000 de galbeni, şi pe care egumenul a trimes-o pe furiş la Patriarhia din Constantinopol, şi învinuieşte pe ministrul Al. Golescu-Arăpilă, care fără nicio ordine a executat secularisarea [1].

«Timpul acestei Domnii se numeşte până azi de toţi Romînii: Domnia de aur, Domnia de fericire pentru toată România. Atunci s'a păzit dreptatea, liniştea şi pacea, căci a ştiut bătrînul Domn a fi bun părinte către toată lumea. Nu dojenia cu asprime, nu osîndia pe nimeni până ce însuşi nu se încredinţa de chestia fiecăruia.» Cerceta prăvăliile, pedepsia pe cei ce petreceau noaptea. «Era urît duşman pe tinerii fii de boieri cari se ţineau de berbantlîcuri şi orgii, încît într'o zi a bătut pe unul la scara palatului.» Bunul Domn e presintat mergînd «totdeauna după prînz singur în caleaşca care era cu tăbliile suflate în argint, iar cu arcurile de curea de lac [2]», cu armaşul Puşcăriei şi cu cafegì-başa, la amicul său «bătrînul Romanit», Constantinopolitan.

Se mai înseamnă din această Domnie procesiunea pentru ploaie, cu moaştele Sfîntului Dimitrie Basarabov, la 15 Maiu, 1827, tînărul fiind de faţă: «Vodă şi boierii şi toţi ceilalţi furăm udaţi până la piele; eram ca muiaţi în găleţi de apă, însă nimeni nu se grăbia... Măria Sa, fiind în frunte, călare, cu boierii, ne ţinea tot la pas. Astfel, sosind la biserica Sfintei Mitropolii din deal, a descălecat Vodă şi boierii au întrat în biserică leoarcă de apa ploii. Mitropolitul a făcut atunci molitfele de mulţămire, cu coşciugul deschis: toţi au început a face mătănii şi a

---

[1] Până la 1802 erau în curte nebunii în lanţuri, mutaţi apoi la biserica Icoanei, unde-i ţineau în «butuci»; p. 68. Ghica locuise până la 1821 la Metohul Rîmnicului (unde e Ateneul); p. 69.

[2] Şi lămuriri asupra vizitiilor, în corporaţia «bicigaşilor»; p. 91.

săruta pe sfînt, de la Domn până la cel de pe urmă asistent »[1].

Din acest timp Papazoglu culege și alte amănunte: « tinerii de negustori » cari, la nunți și ospețe, supraveghiați de « șeful cuptoarelor domnești » și de « fustașii lui », păziau argintăria [2].

Dintre tipurile de atunci se schițează Manuc-beiu, la al cărui palat din Constantinopol cuiele ar fi fost petrecute prin cîte o monetă de aur, iar lemnăria ar fi fost de chiparos. Părăsind casă și masă, el trece la Paris [3].

Papazoglu a asistat la plecarea, în April 1828, a aceluiași Grigore-Vodă-Ghica spre Câmpina, în momentul invasiei rusești. «Plecarea sa a fost o jale în toată Capitala, care pierduse pe domnitorul cel blînd, cel milostiv, pe părintele săracilor, pe înfrumusețătorul Capitalei»[4]: e condus de vînătorii călări ai lui Costachi Cornescu și Alecu Filipescu de la Drajna, ca și de Arnăuți, sub tufeccì-bașa Iancu Negrescu, poposind la Tîrșor, care era încă mănăstire. Palin și Wittgestein, șefii armatei de invasie, îl învită să se întoarcă, și fostul Domn e readus la Colintina, moșia sa, cu o escortă de 200 de Cazaci; de acolo trece la casa din București (foasta Lahovari, pe locul Fundației Carol I-iu). Apoi el ar fi ajutat și la alcătuirea Regulamentului Organic, discutînd cu Mavros, soțul surorii lui, Profirița (apoi d-na Blaremberg) [5], « respectabilă și mult caritabilă doamnă », și, zăpăcit de elocvența Grecului, ar fi spus lui Chiselev: « Fă-l să înțeleagă și să nu năcăjească, că e mult de la mine până la el, fiindcă el este sluga Împăratului, iar eu sînt iuciutuiulunpașă [6] și fost Domn al țării mele ».

Generalul Michelson se așează la « Otelul *de France*, în casele atunci ale « Ipsilantoaii », sau « Dămăroaii », cavaleria fiind la Zlătari, în casa unde copilăria Papa-

[1] P. 111.
[2] V. p. 144 și urm.
[3] P. 130.
[4] P. 61.
[5] Altă soră ia pe Zefcari, tatăl generalului din 1877—8; p. 62.
[6] « Pașă cu trei tuiuri. »

zoglu. « De acolo, de la ferestrele încăperilor noastrė am putut privi toate evenimentele ce s'au petrecut în Capitală până la ieşirea din casa părinţilor şi întrarea în oştirea românească, la anul 830, Maiu 5 ».

În faţă era încă mănăstirea Sfîntului Ioan, cu « cei mai de frunte negustori şi zarafi greci, anume: Chiurcibaşa Anesti, cojocarul lui Vodă, Scarlat Scanavì, comersant de şaluri, Psalida, Pondichi, Hagi-Ianuş, Temelì, Gudìu şi alţii; aceştia toţi erau bancheri bogaţi şi ajutau şi susţineau frumoasa lor biserică, ale cării coridoare se văd până în ziua de astăzi, cu frumoasele lor sculpturi ». Se pomenesc Mitropolitul Dositei ca egumen, Ilarion de Argeş, crescut acolo, şi fratele, doctorul Manolachi. În lăcaş, se făceau minuni de tămăduire cu mir şi cu « şiretul de bumbac » cu « rugăciuni şi evanghelii » de prins la gîtul bolnavilor, în afară de « tămăduirea şi de brîncă, scriind peste umflătură cu cerneală sfînta cruce », pe o vreme cînd parohul catolic de la Bărăţie, « doctorul Baratul », « tămăduia pe ofticoşi cu broaşte ţestoase »: « avea într'o încăpere cincizeci până la o sută de broaşte, pe care le hrănia numai cu dulceaţă de trandafiri; la un caz de ofticä li tăia capetele şi picioarele, iar trunchiurile le fierbea, zeama o dădea drept decoct şi carnea o usca şi o ardea, făcînd-o prafuri, şi o dădea pe urmă supt această formă la bolnavi » [1].

Avem pentru acest timp şi contractul încheiat la 1819 de Costandie Filiti, episcop de Buzău, cu meşterul ungur, *Maurermeister*, Iosif sau Ioja Weltz, pentru noua biserică bucureşteană a Sf. Dumitru. Turnul era să fie de lemn, dar « tencuit pe din lăuntru şi pe din afară », tencuiala fiind « cu meşteşugul nemţesc ». Se prevăd « coloane » şi « ciubuce », dar şi acestea « ciubuce frumoase nemţeşti ». Fireşte că se notează şi « un frontispiţi nemţesc ». Weltz lucrează şi cele « 11 ferestre de pietrărie ». El ia asupră-şi grija celor « trei cruci mari de fier », una pe

[1] Pp. 66—7. Lista medicilor cu studii, cari vin atunci; p. 67.

cupolă, numită turceşte «cubea», cu «sorii ce se închipuesc la cîte trele colţurile de sus şi alăturea crucii, razele soarelui din mijloc», cu «lanţurile lor» (sau cu «zale») «şi cu şurupuri la rădăcină». Dar controlul e la «*arhitecton*», care e «jupîn Ioniţă arhitectonul», şi acesta a ales stilul antic cu coloane (ca la Cernăuţi), ca şi la «maimarbaşa». Se zugrăveşte deocamdată «pantocratora şi platitera şi evangheliştii», vestitul episcop Chesarie orînduind pentru rest. Învelişul e şi aici de tinichea. Biserica era o ctitorie a lui Badea Bălăceanu, apoi a lui Stroe Rîmniceanu, şi, din nou, a lui Costandie Filiti, episcop de Buzău [1].

Căci, în noua înflorire a unei vieţi câtva timp neturburate, e un avânt către întemeiarea şi refacerea de biserici, şi toate din partea elementelor mai umile ale societăţii, pe care le ţinea împreună şi le îndemna către creaţiuni, care, altfel, ar fi întrecut, în general, mijloacele cîte unui singur particular, organisarea veche strânsă şi frăţească a breslelor.

Pe lângă biserica Izvorului, din 1823, ce a, poate mai veche, a Cărămidarilor-de-jos, are o icoană din 1813 [2]; a lui Manea Brutarul, care e din 1787, primeşte necontenit daruri dela ctitor, vătaf al breslei sale, care, de la o vreme, un urma unui pelerinagiu, se poate intitula Hagi-Manea [3]. Unde un «popă rus» făcuse înainte de 1796 clădirea sa de lemn, la care slujia un protopop, la 1813 se înalţă cea de zid, prin tovărăşia dintre preotul Andrei şi vătaful harabagiilor, Manolachi [4]. Din acelaşi timp sânt bisericile fără inscripţii lămuritoare care amintesc ori un vechiu cuib de berze («Cuibul cu barză») [5], ori un hagiu («Hagiul») [6], sau chiar biserica Sf. Voevozi spre Şoseaua cea nouă [7],

[1] V. Filitti, *Biserica Sf. Dumitru din Bucureşti*, 1932; *Ceva mai mult despre biserica Sf. Dumitru din Bucureşti (Str. Carol)*, Bucureşti 1938. *Cf.* Iorga *Inscripţii*, I, p. 339 şi urm.

[2] *Ibid.*, p. 353, no. 908.

[3] *Ibid.*, pp. 318—9.

[4] *Ibid.*, p. 289.

[5] Un ctitor din 1830, la refacere; *ibid.*, p. 290, no. 710.

[6] *Ibid.*, p. 335, no. 840.

[7] *Ibid.*, p. 337.

al cării pomelnic e din 1817. Biserica Gorganului, — inscripţia spune: «movila Gorganului»[1]—, e reclădită de marele Păharnic Manolachi Hrisoscoleu, cu doi Voineşti şi un Sluger Artinò, la 1814—5[2], dar între cei îngropaţi acolo e şi Dobre Costantin, «blănarul cel cunoscut, ascultat de toţi», la 1814[3]. De atunci înoirea celor două biserici din mahalaua Bărbătescului[4]. Nu se poate să nu fie de oarecare vechime lăcaşul breslei cavafilor, pe numele, «popei Chiţu» (din Chivu şi Paraschiv)[5].

Dar, odată cu anul 1828, se capătă încredinţarea că va fi un nou războiu ruso-turc, şi vechea panică reapăru: se credea că răufăcători vreau să ardă Curtea domnească[6]. La 12 Maiu avangarda rusească, supt o veche cunoştinţă, generalul Geismar, apoi trupele generalului Roth apăreau la Colintina, şi la 16 se făcea întrarea solemnă, cartierul general fiind aşezat în casa lui Romaniti[7].

O nouă eră de grele suferinţi începea astfel, măcar până ce administraţia ţărilor româneşti va fi încredinţată omului de inimă care a fost generalul Chiselev, regim care nu se opreşte până în 1834[8].

Viaţa interioară a Bucureştilor interesează în acest timp prea puţin pe informatori, pe lîngă marile evenimente ale războiului. Nu numai consulul Franciei, Hugot, preocupat de anecdote şi despreţuitor faţă de ţara pe care de la început o socotia cu totul «idiotisată» supt un Domn stupid, dar Kreuchely Prusianul, pe care-l interesase până atunci orice amănunt de viaţă, nu dă vre-o informaţie, şi până destul de tărziu după încheierea păcii din 1829

[1] Şi «ot Gorgan», «de la Gorgan»; *Ibid.*, pp. 300—1, n-le 749—50.
[2] *Ibid.*, p. 298 şi urm.
[3] *Ibid.*, p. 299, no. 742, Daruri sânt şi din 1792.
[4] *Ibid.*, p. 336.
[5] *Ibid.*, p. 302, no. 756.
[6] Iorga, Hurmuzaki, X, p. 445, no. DXXXVIII.
[7] *Ibid.*, p. 447, Cf. rapoartele francese, în Hodoş, Hurmuzaki, XVI, p. 62 şi urm.
[8] Saşi, la 1827; Bul. Acad. Rom., doc. 94/CLXXVIII *ibid.*, 91/CLXXVIII.

n'avem nicio informație de călători. Tace, de la o vreme, și gura vorbareță a lui Papazoglu pentru tot acest timp.

Englesul Charles Colville Frankland, găzduit, în 1825, la *Hotel de l'Europe*, află 70—80.000 de locuitori. Vede pe Vodă-Ghica, dar nu și pe sora lui. Cînd, în casă la Griffith, corespondentul lui Lagarde, întâlnește pe Maria Bălăceanu, « gazelă a pustiului », « statuie a Eladei », își dă samă că orașul e periculos [1].

Știm doar că încă din 1828 începură bolile molipsitoare [2]: un al doilea fiu al lui Grigore Ghica, tînăr de douăzeci și trei de ani, muri [3]. Totul era cerut pentru armata rusească: dulgheri pentru podul de la Oltenița, salahori pentru dărîmarea cetății Brăila. Școala întemeiată de Lazăr și acum în sama lui Ioan Eliad, ucenicul apostolului ardelean, fu prefăcută în spital pentru răniții ruși [4]. Alții erau așezați prin mănăstirile vecine, pustiite și fără acoperiș [5]. Cum totuși mai erau oameni cari cîntau, cîntec și musică fură oprite, sub pedeapsa bastonării, de presidentul rus Pahlen, furios că merg așa de rău operațiile militare [6]. Se ordonă refacerea imediată a tuturor caselor stricate, pentru a le pune în serviciul armatei [7]. Se evacuară trei din marile hanuri [8]. În marea neorînduială începură să lipsească articolele de hrană [9].

În Maiu 1829, sosirea brutalului Jeltuhin [10] nu aduse vre-o schimbare. El găsi o creștere a ciumei: muriau doc-

---

[1] *Travels to and from Constantinople*, Londra 1829; Karadja, în *Arhivele Olteniei*, III, p. 109.

[2] Hodoș, *l. c.*, p. 72, no. XC; p. 75, no. XCVI.

[3] *Ibid.*, p. 84, no. CXIII.

[4] *Ibid.*, p. 102, no. CLII.

[5] *Ibid.*, p. 114.

[6] *Ibid.*, p. 115, no. CLXIX.

[7] *Ibid.*, no. CLXX. Se îngroapă un conte de Choiseul la catolici; *ibid.*, p. 116.

[8] *Ibid.*, pp. 149—50, no. CCXXXI.

[9] *Ibid.*, p. 147, no. CCXXVII. Cf. Samarian, *Ciuma în trecutul românesc*, p. 239 și urm.; *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, II, p. 185 și urm.

[10] Asupra metodelor lui Jeltuhin, *ibid.*, p. 190, no. CCXCIV; p. 205, no. CCCXVI.

torii, Panaiotachi, Mesici, Cocon [1]. Din douăzeci şi şase de medici rămăseseră cinci, între cari Francesul Marsille. Eliad pierduse pe ambii părinţi şi doi fraţi, dar foaia lui, *Curierul*, care chema pe panduri să lupte pentru Ţar, n'avea voie să numească boala [2]. În aceste împrejurări se lucra însă, şi de frică, la alcătuirea noii Constituţii a Regulamentului Organic.

Pacea fu primită cu demonstraţii de stradă, oprite cu biciul, de guvernator [3]. Bestia muri, de altfel, înainte de sfîrşitul anului: bolnav de piatră, se adăusese şi gălbinarea [4].

Hugot, fugar de ciumă la Sibiiu, presinta pe Chiselev, rechemat de la oaste pentru a ocupa această funcţie, ca pe un om « fără carte şi de altfel foarte dese ori beat » [5]. Se înşela cu totul: spirit luminat, format la şcoala francesă, minte clară şi voinţă fermă, el era să lucreze cinci ani la întremarea unei ţări complect ruinate, asupra căreia se învierşuna acum şi holera [6]. Şi astăzi i se pomeneşte numele prin frumoasa Şosea care se trase pe drumul Ploeştilor şi care va înlocui ca loc de primblare Herăstrăul.

Situaţia în care ocupaţia lăsa Capitala principatului muntean e caracterisată exact de trimesul special frances în 1834, Bois-le-Comte [7]:

« Bucureştii, pustiiţi de războaie, de tulburările civile şi de focuri, se restabileşte răpede. Amestec de frumoase palate şi de sărace colibe, cînd supt înfăţişarea unui mare sat şi cînd supt aceia a unei cetăţi europene, acest oraş are, în totalul său, toată aparenţa şi apucăturile unei Capitale. Luxul, care a rămas foarte însemnat, s'a despoiat de formele sale asiatice şi e mai apropiat de mora-

---

[1] Hodoş, *l. c.*, p. 164, no. CCLII.
[2] *Ibid.*, p. 197, no. CCCIII.
[3] *Ibid.*, p. 214, no. CCCXXXVI.
[4] *Ibid.*, pp. 167, no. CCLV; 222—3, n-le CCCXLVI—VII.
[5] *Ibid.*, p. 229, no. CCCLVI. Pentru aşezarea lui în casa Meitani (23 Novembre 1829), *ibid.*, p. 230 no. CCCLIX.
[6] *Ibid.*, p. 252 şi urm.
[7] Hodoş, *l. c.*, pp. 358—9, no. DXIV.

vurile noastre». Aceasta de şi a sărăcit boierimea, dar se poate vorbi de «progresele bogăţiei naţionale».

Ca stare de spirit, «nu s'ar putea spune că un adevărat spirit public există în capitala Munteniei. E un amestec de principii, de idei şi de moravuri opuse. E icoana tărcată a unei epoce de transiţie, ca să ajungă la o opinie dominantă, la idei presente, la o regulă generală de predare şi expresie; e o nesiguranţă generală asupra drepturilor, îndatoririlor şi datoriilor, un amestec de idei francese şi de idei ruseşti, de independenţă şi de slugărnicie, de liberalism şi de privilegii boiereşti, pe lîngă cîteva idei turceşti, în toată brutalitatea lor... Tonul oraşului e, de altfel, cu totul frances: limbagiul, ţinuta societăţii, veşmintele, modele şi pănă şi la puţinele cărţi ce au şi la gazetele ce se primesc din străinătate».

Cînd, la 1833, F. S. Chrismas, German, întră în Bucureşti (50.000 de locuitori, din 100.000 supt Alexandru Ipsilanti), el observă contrastul de îmbrăcăminte între bărbaţi şi frumoasele femei luxoase în caleşti de Viena, amestecul de petrecere desfrînată şi de apăsare a săracilor. E un loc de viaţă rafinată şi foarte scumpă şi de murdărie care ar fi cerut cincisprezece ani ca să fie curăţită, ca grajdurile lui Augias, dacă n'ar fi poruncit, de frica bolilor, Cazacii. Ruşii erau acum singurul element de petrecere [1].

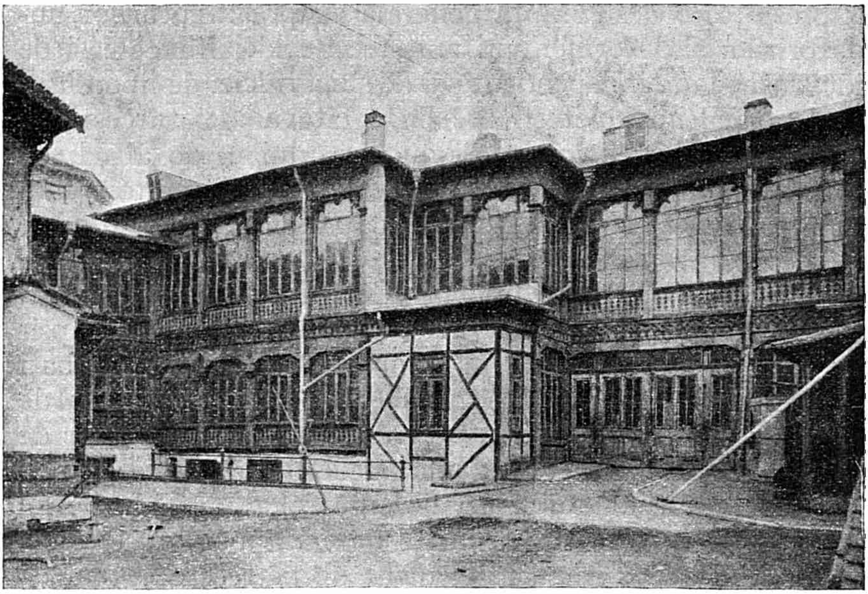
Numai la 1835, însuşi marele strateg Moltke, pe atunci un tînăr ofiţer prusian, luat în serviciul Turciei «europenisate», va străbate, venind prin Banat, Ţara-Românească, în tovărăşia baronului von Bergh. La Bucureşti, cunoscîndu-i-se misiunea, e primit de Vodă Alexandru Ghica, care-l invită la prînz şi voia să-i presinte soldaţii, ale căror casărmi măcar sînt visitate de priceputul oaspete, care întră şi în unele familii boiereşti.

Asupra celor văzute călătorul nu se opreşte şi judecata şi-o rosteşte, în acelaşi sens ca şi celalt German trecut prin Capitala munteană, în aceste cuvinte lapidare:

---

[1] *Skizzen einer Reise durch Hungarn in die Türkei*, Pesta 1834. Resumat de Gh. Cardaş, în *Rev. Ist.*, XVIII, pp. 136—8.

« În Bucureşti se văd cele mai păcătoase colibe lîngă palate în stilul cel mai nou şi lîngă vechi biserici de stil bizantin », — e întăiul cercetător care nu-şi rîde de dînsele. « Cea mai amară sărăcie se arată lîngă luxul cel mai triumfător, şi Asia cu Europa par că se ating în acest oraş [1]. »

Hotelul Dacia.

În 1839, misionarii scoţieni Andrew A. Bonar şi Robert Mc. Cheyne [2] se coboară la Hanul lui Manuc, după ce

[1] *Briefe über Zustände und Begebenheiten in der Türkei aus den Jahren 1835 bis 1839*, ca vol. VIII din *Gesammelte Schriften und Denkwürdigkeiten*, ed. a 6-a, Berlin 1893, p. 4.

[2] *Narrative of a mission of inquiry to the Jews from the church of Scotland*, Edinburg 1843. De la doctorul Ştefan (Episcopescu) avem la 1817, în *Condica de chezăşii şi soroace* (ms. al Institutului de istorie universală) această învoială:

« Dau a mea legătură în condica cinstitei Hătmănii ca să să cunoască că în soroc de o lună m'am îndatorat să es negreşit din casa lui Leibu Ovreiu ce o are cumpărată de la sultan-mezat şi mă aflu cu şăderea în-

ТАБЕЛЪ СТАТИСТІКЪ
а попꙋлації Бꙋкꙋрещії
алкътꙋітъ ꙟн лꙋна лꙋі Декемвріе, 1831.

Нꙋмірea Пласілор.	Сꙋма махалалелор ꙟ фіешкаре пласъ	Класъ Боєрілор кꙋ фамілііле ші слꙋжілелор: Боєрі	Коконе	Фечорі де боєрі	Фете де боєрі	Слꙋгі	Слꙋгніці	Копії слꙋгілор	Цігані	Ціганче	Фечорі де цігані	Фете де цігані	ТОТАЛꙊ
ГАЛБЕNЪ	21.	175.	189.	169.	144.	312.	309.	74.	307.	321.	127.	142.	2269.
ВЕРDЕ	13.	164.	179.	157.	194.	301.	278.	20.	272.	286.	114.	102.	2067.
РОШІЪ	11.	115.	132.	121.	134.	271.	264.	36	52.	305.	254.	215.	1899.
АЛБАСТРЪ	15.	102.	115.	99.	103.	140.	143.	32.	205.	230.	127.	103.	1399.
NЕАГРЪ	18.	59.	82.	88	77.	82.	90.	19.	51.	87.	49.	37.	721.
ТОАТЪ СꙊМЪ дін тоате Пласіле.	78.	615.	697.	634.	652.	1106.	1084.	181.	887.	1229.	671.	599.	8355.

Нꙋмірea Пласілор.	Класъ де міѫлокъ кꙋ фамілііле ші слꙋжілелор: Бърбаці	Фемеі	Фечорі	Фете	Слꙋгі	Слꙋгніці	Копії слꙋгілор	ТОТАЛꙊ	Партеа бърбътеаскъ кꙋ фамілііле ші слꙋжілелор: Калꙋгъри	Преоці	Фемеі	Фечорі	Фете	Слꙋгі	Слꙋгніці	Фечорі слꙋгілор	Фете слꙋгілор	ТОТАЛꙊ
ГАЛБЕNЪ	2045.	2465.	1887.	1796.	429.	258.	60.	8940.	37.	54.	63.	60.	55.	21.	9.	1.	1.	300.
ВЕРDЕ	2101.	2390.	1481.	1422.	676.	335.	7.	8412.	20.	58.	61.	60.	58.	18.	14.	"	"	289.
РОШІЪ	1867.	1324.	856.	886	2831.	854.	77.	8695.	40.	38.	41.	42.	38.	33.	28.	3.	2.	265.
АЛБАСТРЪ	2677.	3016.	2037.	2008.	956.	345.	59.	11098.	33.	54.	69.	55.	64.	30	18.	"	"	323.
NЕАГРЪ	2111.	2537.	1785.	1832.	602.	368.	24.	9259.	7.	52.	67.	61.	65.	10.	11.	"	"	273.
ТОАТЪ СꙊМЪ дін тоате Пласіле.	10,801.	11732.	8046.	7944.	5594.	2160	227.	46404.	137.	256.	301.	278.	280.	112.	80.	4.	3.	1450

Нꙋмірea Пласілор.	Сꙋдіці стреіні	Евреі кꙋ фамілііле ші слꙋжілелор: Евреі	Еврейче	Фечорі	Фете	Слꙋгі	Слꙋгніці	Копії слꙋгілор	ТОТАЛꙊ	Тоатъ сꙋма сꙋфлетелор: партеа бърбътеаскъ	партеа фемеіаскъ	Тоатъ сꙋма сꙋфлетелор	Сꙋма фаміліілор	Сꙋма каселор	Сꙋма мънъстірілор	Сꙋма бісерічілор	Сꙋма морілор: де апъ	де вꙟнт	Сꙋма фабрічілор	Сꙋма ...ілор	Сꙋма вітелор: Каі	Бої	Ваці	Ої	Порці
ГАЛБЕNЪ	140.	2.	"	"	"	"	"	"	2.	5707.	5804.	11511	2723.	2323.	2.	21.	"	"	"	5.	753.	526.	189.	11.	224.
ВЕРDЕ	371.	5.	3.	3.	2.	4.	"	"	17.	5443.	5345.	10785.	3031.	1872.	5.	29.	5.	1.	23.	1.	739.	400.	134.	42.	308.
РОШІЪ	964.	344	328.	354.	312.	143.	55.	3.	1539.	7538.	4860	12398.	1440.	1139.	14.	11.	"	1.	4.	"	601.	5.	"	2.	74.
АЛБАСТРЪ	226.	73.	94.	96.	87.	20.	11.	2.	383.	6741.	6462.	13203.	3283.	2594.	5.	21.	2.	4.	69.	1.	761.	673.	90.	291.	310.
NЕАГРЪ	94.	139.	162.	194.	103.	15.	28.	1.	642.	5377.	5517.	10894.	2588.	2146.	"	19.	"	2.	4.	2.	843.	281.	79.	688.	139.
ТОАТЪ СꙊМЪ дін тоате Пласіле.	1795.	563.	587.	647.	504.	182.	94.	6.	2583.	30806.	27988.	58791.	13065.	10074.	26.	95.	7.	8.	100.	9.	3697.	1885.	492.	1037.	1055.

Бъгаре де сеамъ. Се кꙋноаще а се афла ꙟн поліціа Бꙋкꙋрещі 30806, сꙋфлете партеа бърбътеаскъ, ші 27988, партеа фемеіаскъ, песте тот 58791 сꙋфлете, аꙟнезаці ꙟн Бꙋкꙋрещі шімаре алкътꙋіте 13065 фамілії. афаръ дін тръгътор, сꙋма лꙋкꙋіторілор че нꙋ сꙟнт статорнічі поате сѫ се ꙋрче де ла 10. пънъ ла 12. мії. поате песте тот се ꙋрче попꙋлаціа ораꙋшꙋлꙋі пънъ ла 70,000. сꙋфлете.

Ꙟнтре 1795. сꙋдіці стреіні се афлъ 1226 Аꙋстріачещі, 80 Францезі, 158, Прꙋсіані, 236, рꙋші ші 94, Енглезі.

Се кꙋноаще а се афла ꙟн Бꙋкꙋрещі 10074, касе, 26 мънъстірі, 95, бісерічі ле ръсърітꙋлꙋі ші 7. стреіні адекъ: 1. Арменеаскъ, 2. Католічещі, 1. Лꙋтеранъ, 1. Калвінъ, ші 1. сінагог Еврееск.

Се кꙋноаще а се афла 100 фабрічі. адекъ: 3. де лꙋмънърі де чеаръ, 8. де слеіꙋ, 1. де горапі, 10 де базмале де пас, 1. де пестемелꙋрі, 3, де пꙋлберъ, 1. де ... , 64. де ... , 5. де ... де мътасъ ші де лꙟнъ, ші 2. де сапꙋн.

Се афлъ 9. поверні, 2. берерії, 2. тіпографії, о Літографіе ші о ...

Ꙟн ан 1831. аꙋ мꙋріт де Холера ꙟн пласа галбенъ 580. сꙋфлете, ꙟн пласа верде 522. ꙟн чеа роші 161. ꙟн чеа албастръ 418. ꙟн чеа неагръ 489. песте тот 2170 сꙋфлете.

Statistica populaţiei Bucureştilor.

încercaseră la cel Rusesc şi la Casinoul lui Martini, pentru a trece la Hanul lui Simion, unde-i caută consulul engles Colquhoun, care li dă lămuriri statistice despre oraş (120:000 locuitori, 366 de biserici). Merg la Mitropolie de ziua Naşterii lui Alexandru-Vodă Ghica şi află acolo pe fostul cneaz sîrb Miloş, adăpostit în ţară, în plină uniformă, cu fiul său, care va domni apoi cu strălucire, Mihail. Ocupîndu-se de posibilitatea unei cunoaşteri a Evreilor, călătorii socot numărul lor în Bucureşti: 2.800 după Colquhoun, iar după alţii 5.000 sau chiar 7.000; au trei sinagoge. Visitează pe un Evreu spaniol foarte bogat şi apoi pe bancherul Samuel Hillel, al cărui fiu e cu totul « modern », pe cînd tatăl îi duce la un oaspete, rabinul de Corfù [1].

---

tr'însa, iar, judecata de voi voi să mi-o caut, după ce mai întăi îi voi slobozi casele la acel soroc, dar să fiu dator, cum zic, a eşi fără de altă prelungire din casă.

817, Iunie 12. *Ştefan dohtoru.*

[1] Resumat de Al. Lăpedatu, în *Mem. Acad. Rom.*, XV, pp. 182—4. Populaţia era, după tabloul tipărit ce anexăm, pus la disposiţie de d. G. Florescu, de 58.791 locuitori, afară de 10—12.000 în treacăt. Evreii se numărau abia 5.166.

CAPITOLUL VIII.

Bucureştii romantismului frances

Bois-le-Comte văzuse bine. Capitala munteană, unde, odinioară, Apusul fusese represintat numai prin secretari şi prin preceptori, mai mult de speţa aventuroasă, dar une ori capabili de a lăsa despre Români şi problemele româneşti lucrări originale şi interesante [1], se francisase ca stil al caselor noi boiereşti, ca mobilare, ca îmbrăcăminte, ca furnisori ai luxului în stil de Paris, ca limbă de salon, în locul greceştii acum oropsite, ca lectură, ca idei dominante.

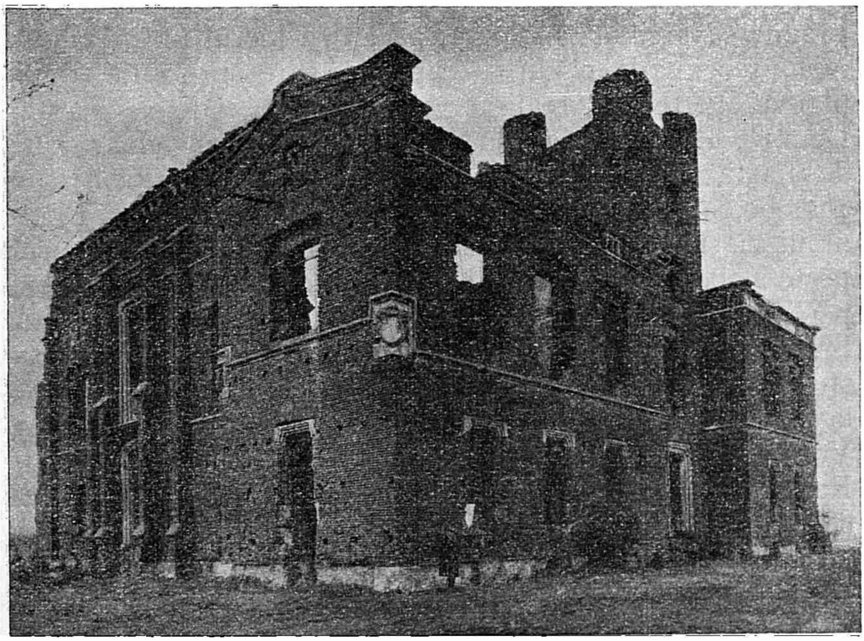
Pe această nouă linie ea se desvoltă de la sine. Domnia cea nouă, pe viaţă, a lui Alexandru Ghica, şi el un exemplu viu al acestei prefaceri din ziua cînd prietenul contesei de Suchtelen [2] lepădă giubeaua de Spătar pentru a îmbrăca o uniformă de tăietură rusească şi-şi potrivi barba după felul cum o purta, ca favorite, Ţarul Nicolae, Domnia, următoare, a lui Gheorghe Bibescu, doctor în drept de la Paris, care nu purtase niciodată altă haină şi care era deprins a se exprima franţuzeşte, nu aduse o prefacere oficială a vieţii bucureştene [3]. Ocupaţi cu aplicarea, foarte

[1] Contele Ayala dă la 1792, o carte *De la liberté et de l'égalité des hommes et des citoyens avec des considérations sur quelques nouveaux dogmes politiques*, Viena 1792.

[2] Pentru presenţa în ţară a acestei soţii de general rus în timpul războiului, v. Hodoş, *o. c.*, p. 170, no. CCLXI.

[3] Pentru palatul ce-şi începuse la Băneasa şi a cărui solidă cherestea a resistat în părăsire aproape o sută de ani, v. Virgil Drăghiceanu, *Palatul lui Bibescu-Vodă de la Băneasa*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, VII (1914), pp. 174—9.

grea, a Regulamentului Organic, cu crearea în toată ţara a organelor unei vieţi moderne şi mai ales continuu urmăriţi de o oposiţie egoistă a clasei boiereşti, la care se adaugă pentru primul greutăţile provocate de consulul rus Rückmann, aceşti avură mai puţină grijă de Capitala lor decît Grigore Ghica, decît chiar Alexandru Suţu, Carageà şi Alexandru Moruzi.

Ruinele palatului Bibescu.

Neînsurat, Alexandru-Vodă cel nou nu avea Curte şi nu dădea recepţii [1]. « Nu mai sînt nici baluri, nici adunări în această vreme a anului, cînd erau atîtea », scrie, în Ianuar 1835, noul consul al Franciei, Cochelet [2]. Cînd primia pe boieri, acest om închis îi împărţia în saloane după rang şi nu vorbia decît cu cei din primele rînduri [3]. În Ianuar 1838 un nou cutremur zgudui serios multe din zidirile bucu-

[1] *Ibid.*, p. 444, no. DXLIV.
[2] *Ibid.*, p. 447.
[3] *Ibid.*, p. 468.

reştene, Domnul trebuind să se refugieze la fratele său Constantin [1]. Se închise teatrul unde-i plăcea să apară; serbările carnavalului fură oprite [2]. Plecarea, după destituire, a aceluia care-şi iubise ţara se făcu fără nicio manifestaţie de simpatie din partea nimănui.

Abia peste cîţiva ani de la aşezarea sa în Scaun, Bibescu se îngriji de Bucureşti [3], şi astfel în 1841-5 îl vedem creînd frumoasa grădină de lîngă lacul cişmegiului. Un Frances, Marsillon, fu angajat pentru lucrul fîntînilor. Se ivia preocupaţia clădirii Teatrului, care era să fie, după planuri germane, realisat numai după căderea acestui Domn [4]. Dar marele foc din April 1847, în chiar ziua de Paşti, făcu pagube de 5.000.000 de galbeni sau 100.000.000 de franci francesi. Presenţa vitejească a Domnului zi şi noapte nu putu să înlăture desastrul: arseră peste 2.000 de case, tocmai în părţile cu prăvăliile. Bărăţia peri în flăcări. Clădirile mănăstirii Sf. Gheorghe şi ale Sf. Gheorghe Vechiu fură pustiite, ca şi biserica Batiştei. Încă din 1835 arse biserica Puşcăriei Sf. Anton, de la care a rămas doar o veche icoană, Sf. Dumitru şi Curtea Veche, Sf. Mina, Udricanii şi Stelea, Lucaciu şi Ceauş Radu, Sf. Ştefan [5]. Domnul observă consulului frances că, în acest nou pârjol, — Fanarioţii ziceau, după turceşte:

---

[1] *Ibid.*, pp. 688-90, no. DCLXXVIII.

[2] *Ibid.*, p. 689.

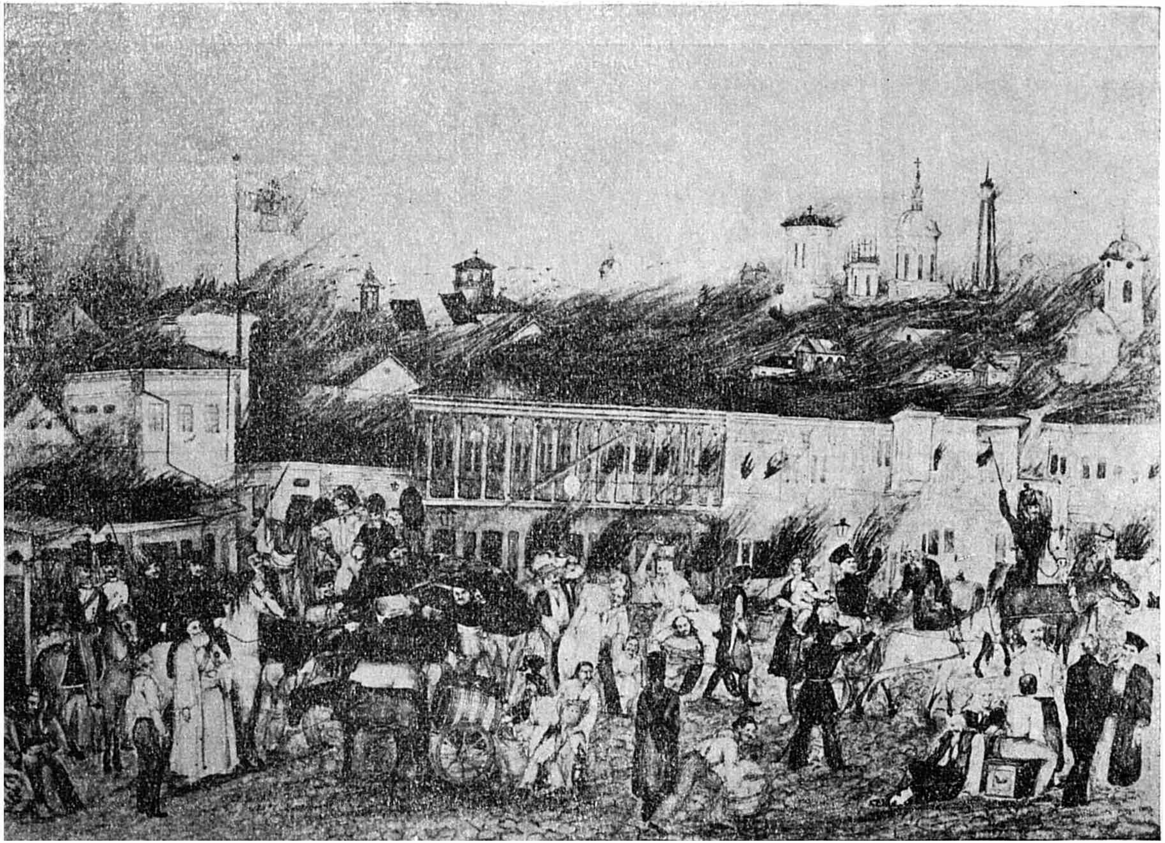
[3] Pentru lucrările din acest timp, Emil Vîrtosu, Ion Vîrtosu şi Horia Oprescu, *Începuturi edilitare, 1830—1832, I. Documente pentru istoria Bucureştilor* (« Arhivele Bucureştilor », 2), Bucureşti 1936. Acolo despre uoul plan, no. II. Lucrează inginerul Moritz von Ott, lîngă arhitectul Hartl, « căpitanul de ingineri Blarambercu »; p. 108, no. XCIV. Noul pavaj; p. 22 şi urm. Primele procese-verbale de la « Sfatul Orăşenesc »; p. 88 şi urm. La urmă, lista complectă a breslaşilor.

[4] Hodoş, *l. c.*, p. 1043, no. CMLXXXIII. Francesi erau tot mai mulţi: pentru falsificare de monedă turcească fură condamnaţi la moarte un Tendel şi doi Saget, tatăl şi fiul; *ibid.*, p. 1049, no. CMXC. Graţiare; *ibid.*, p. 1089, no. MXXVIII. Se începea şi o mare exploatare de păduri; cf. *ibid.*, pp. 1084—5, no. MXXI.

[5] Frédéric Damé, *Bucarest en 1906*, Bucureşti 1908, p. 77. Acolo, pp. 76—7, şi menţionarea altor focuri.

Biserica Sf. Gheorghe în flăcări.

Focul din 1847 în Bucureşti (cu vechile forme ale bisericilor).

«iangăn», «angăn», — dacă s'ar fi început noaptea, oraşul întreg ar fi perit [1].

Pe acest timp e cercetat oraşul de învăţatul istoric rus Porfirie Uspenschi, căutătorul, şi însuşitorul, de manuscripte, şi pănă la Muntele Athos. Întors din Orient la 1846, el trage la otelul german al lui Brenner. Potrivit cu preocupaţiile sale, el cercetează bisericile: Zlătarii, unde se dărîmau zidurile, Radu-Vodă, Mitropolia, care nu-i place, dar vede în ea frescele, dispărute la o grosolană restauraţie, ale ctitorilor, metohul Episcopiei de Rîmnic, Sfinţii Arhangheli, Sărindarul, Colţea, Sf. Sava, Sf. Ecaterina, cu corul domnesc, purtînd stema ţării pe anterie albastre. Apoi: Mihai-Vodă, unde rămăsese, în casele domneşti ale lui Grigore Ghica, spitalul din vremea Ruşilor, şi Plumbuita. Fireşte caută Seminariul, cu optzeci de şcolari, în care predă Dionisie Romanò, viitorul episcop de Buzău. Îi displace vicariul Nifon, format la Cernica, slab vorbitor de franţuzeşte, şi Rusul critică pe alţi clerici cu moravuri rele. Primeşte informaţii de istorie de la Eliad, desilusionat, în a cărui tipografie află cu neplăcere limba latină [2].

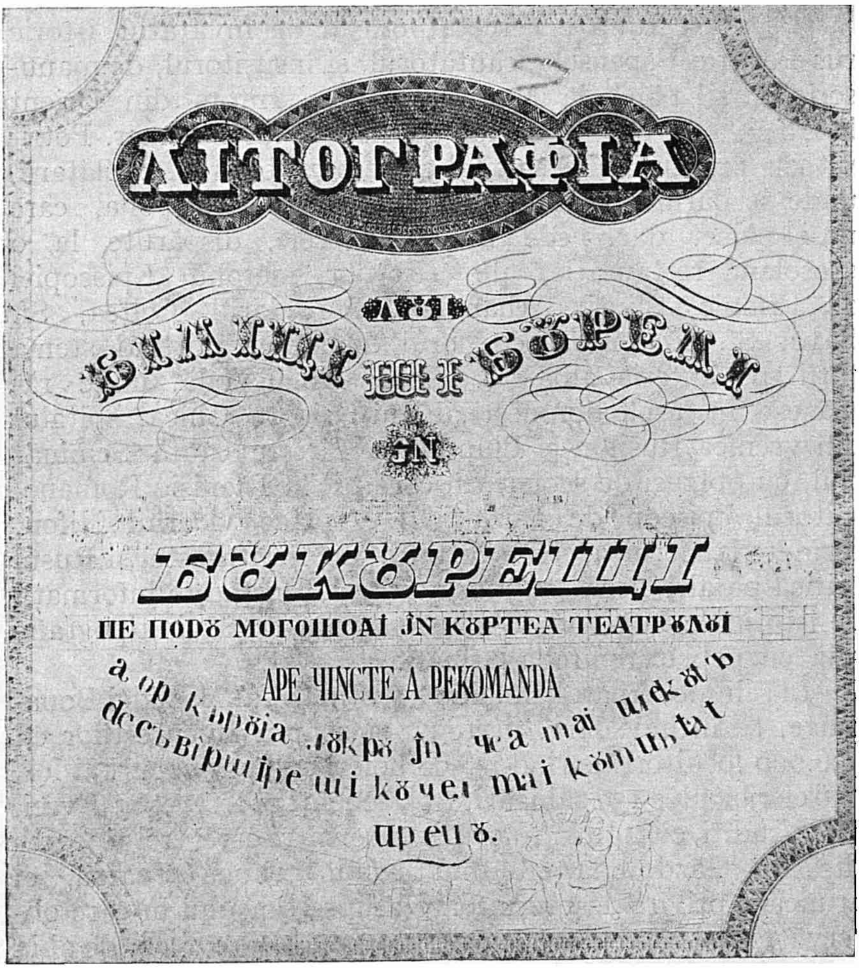
În schimb, Anatol Demidov, fostul soţ al Matildei Bonaparte, se întinde larg, în 1837, şi asupra Bucureştilor cu 436.000 locuitori de rînd, 3.598 boieri şi 5.757 clienţi ai lor, 256 clerici, plus 137 călugări, 1.058 clienţi ai lor, 2.583 Evrei, 1.795 sudiţi, cu toţii în 10.074 de case. între care, trei tipografii [3], tot Găzduit la «Clubul Nobil», lîngă Teatru, el aruncă o privire despreţuitoare asupra oraşului în care observă totuşi Museul de istorie naturală, Biblioteca, de abia 7.000 de volume, Colegiul, Şcoala de meşteşuguri pentru

[1] Hodoş, *o. c.*, XIX, pp. 12—4, n-le VIII—IX. V. şi *ibid.*, p. 15, no. X; pp. 16—7, no. XII; p. 19, no. XV. Guvernul frances contribuie la refacerea bisericii catolice; *ibid.*, pp. 21—2, no. XVII.

[2] Şt. Berechet, în *Neamul Românesc Literar*, 1921; şi extras.

[3] *Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie*, Paris 1840. In tabloul litografiat, 10.074 de case, numai 1.795 sudiţi.

soldaţi[1], spitalul Pantelimon şi al d-rului Mayer. A ascultat la Teatru *Sémiramis* şi *Flegme et ruse.*

Anunţul litografiei lui Bilţ şi Burelli

Şi aici e mare lauda lui Alexandru Ghica, care-l primeşte şi în casa de ţară, precum şi a celor doi fraţi. Cînd cercetează balul, de la Banul Filipescu, el strigă: « Nu cunosc oraş din Europa unde să se poată aduna o socie-

[1] Şcoala de fete a d-nei Becerescu; Hodoş, Hurmuzaki., XVII, pp. 5—6.

Biserica Scaune.

tate mai desăvîrşit plăcută, unde cel mai bun ton se arată necontenit împreună cu cea mai dulce veselie». «Nicio societate europeană n'a fost mai harnică în a-şi face calea spre bine, peste toate piedecile de care era îngrămădită... Cei ce au plătit ospitalitatea Bucureştilor cu moneda spiritualui lor sarcasm, nu vor tăgădui, căci doar ştiu destul de bine istoria, că sînt naţii care datează de patruzeci de ani regenerarea lor politică şi morală şi care nu sînt de loc mai bogate în principii. Conversaţia politicoasă se observă şi în Adunare, unde, în faţa a patruzeci şi trei de membri, vorbeşte Barbu Ştirbei [1].

De la Sîrbul Vuici, aşezat în mănăstirea basarabeană Hîrjauca, aflăm aceste cifre, care se par sigure: la Bucureşti 10.889 case, cu 80.000 de locuitori mireni, dintre cari 3.173 sudiţi, 4.609 Ţigani, 2.500 de Evrei, acum cu două sinagoge. E vorba şi de cinci mari spitale, de zece hanuri şi de o sută de «fabrici» [2].

Dacă, dintre Francesi, Saint-Marc Girardin şi Édouard Thouvenel nu se opresc asupra Bucureştilor. Raoul Perrin [3] îl descrie la 1839, cu cele 1.500 de străzi pline de câni şi cu cei 130.000 *(sic)* de locuitori administraţi de noua poliţie a Regulamentului Organic. Şi pe acest om desgustat de tot ce vede îl interesează statistica: nouă mănăstiri, nouăzeci şi şapte de biserici, opt cu hramuri, zece mai mici. Se definesc locuitorii: boierii încă în vechiul port, negustorii de toate naţiile, Evreii «cu barba creaţă şi unsuroasă, cu căciuli de blană pătate, cu anteriul de pielea dracului lucios, cu mînile cârligate şi pămîntii». Dar cu o deosebită simpatie e presintat şi aici Domnul muntean, pe care visitatorul declară că a avut prilej să-l cunoască bine.

Aceştia sînt călătorii cari-şi au un rost. Unul care nu şi l-a găsit e acel căutător de poveşti neobişnuite şi de lucrări hazlii care cercetează Bucureştii în 1836, Stanislas Bellanger, a cărui carte, în două mici volume, se chiamă, cu gîndul la zghihuitoarea căruţă de poştă, «*Le (sic) Kéroutza*».

---

[1] Se notează însă uşurătate în conversaţie şi negligenţă, lîngă lux.

[2] In *Omagiu Nicolai Iorga* şi în *Spicuitor în ogor străin.*

[3] *Coup d'oeil sur la Valachie et la Moldavie.*

Statistica lui, cu cei 30.000 *(sic)* de locuitori, 94 de biserici, 12 curţi boiereşti, 722 felinare cu lumînări de său, 7—800 de măturători scoşi de la închisori, 700 de străjeri şi 50 de vardişti, nu e din cele mai asigurătoare. Descrierile, a Mitropoliei, a bisericilor şi spitalelor, a şcolilor şi bibliotecii nu sînt mai precise. În petreceri e mai tare: la boieri ca Lenş, Ştirbei, colonelul Gheorghe Filipescu, Mihai Ghica, Filipescu, soţul unei Balş, Dumitrachi Filipescu, Alecu Belu şi altă boierime,— de fapt el cunoaşte şi notează toată societatea timpului, alcătuită aproape numai din marile familii —, la Teatru, care represintă, pe lîngă piese româneşti, şi francese, de Scribe, şi chiar germane, la baluri, între care şi cele mascate.

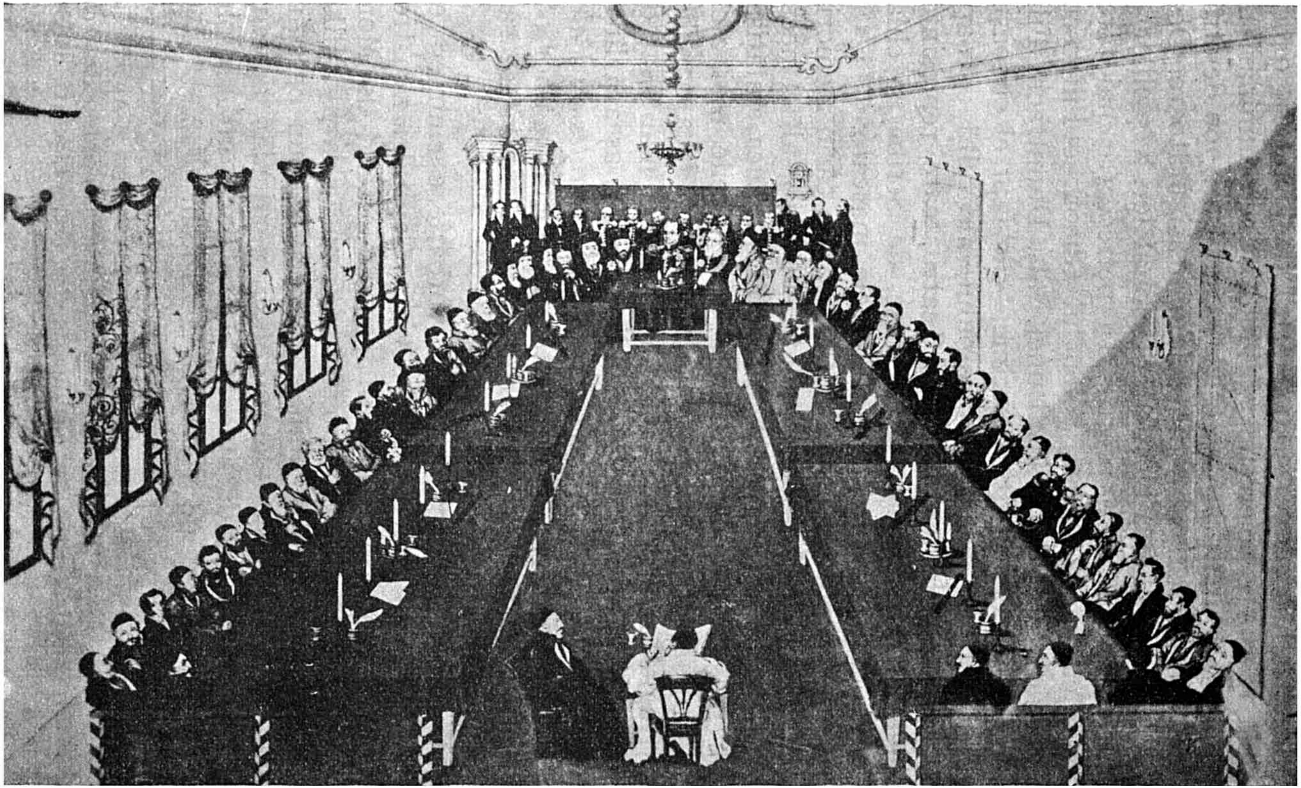
Totuşi e nepotul consulului Parant, ale cărui memorii, publicate într'un in-12 la Ledentu, în 1819, altfel necunoscute, îi sînt pomenite de Alexandru Ghica, înfăţişat ca un om de o aleasă politeţă, cu femeile mai ales, de şi a refusat căsătoria, ce i se oferise, cu fiica bancherului Hagi-Moscu; de la amabilul Domn a mai aflat de memoriile consulului Emile Gaudin, care se aşează lîngă opusculul lui Cochelet, *Itinéraire des principautés du Valachie et de Moldavie* [1]. Şi a căutat şi societatea unor oameni ca Petru Poenaru, a cărui «răceală» nu-l face să-i tăgăduiască marile calităţi.

Interesantă în această difusă vorbărie e enumerarea multor Francesi amestecaţi în viaţa Capitalei noastre: colonelul Grammont, adiutant princiar, Henri de Mondoville, vechiu oaspete de un şfert de veac, Xavier Villacrosse, arhitect, al cărui nume s'a păstrat într'un pasagiu, Burgundul Eugène Châtelain, profesor particular, baronul de Coubertin, fost cadet în armata austriacă, un Adolphe de Simond, un sărăcit Kerbelen [2], Breton.

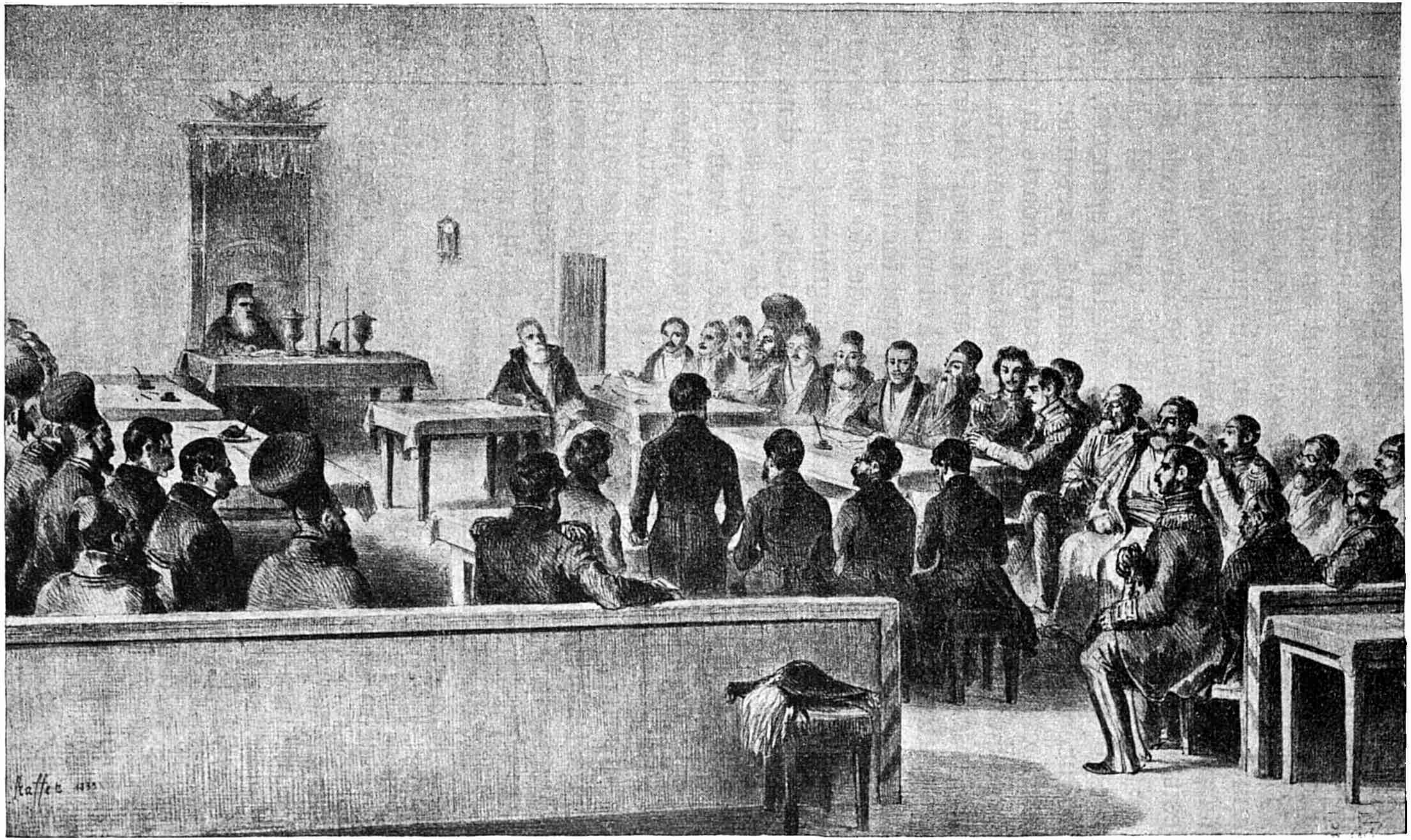
---

[1] Vol. II, pp. 96—103, 311. Pentru cartea lui Cochelet v. Apendicele.

[2] Un Suedes, Johan Hedenborg, în *Turkiska Nationen Seder, Bruk och Klädedräkter*, Stockholm, 1839 (v. Karadja, în *Rev. Ist.*, VI, p. 51), dă Bucureştenilor 100.000 de locuitori. Suedesul I. Berggren, *Reisen in Europa und in Morgenlande*, Lipsca-Darmstadt 1834 (cf. Karadja, în *Rev. Ist.*, IX, pp. 121—3), vorbeşte numai de biserica luterană autorisată la 1751: e înce-

Adunarea munteană în 1831.

Adunarea munteană din 1837 (după Raffet).

Cartea e scrisă cu simpatie, pe cînd adînci jigniri se oglindesc în aceia a fostului consul, rechemat pentru confusiile şi greşelile unui temperament ambiţios, Billecocq, *La principauté de Valachie sous le Hospodar Bibesko* [1]. Domnul îi apare nehotărît, Ioan Cîmpineanu, şeful opoziţiei prin 1840, e desaprobat, tinerilor li se spune că n'au folosit din studiile făcute la Paris, ci joacă roluri de *dandies* şi de *lions*; literatura e «puerilă şi vană», idealul de Unire o ilusie. Nu-i place, ca şi lui Uspenschi, nici introducerea literelor latine, din simplă pretenţie. Romînii fac parte, după el, din «popoarele moarte la orice ideie de ordine şi de legalitate, zăcînd în miseria celei mai grosolane ignoranţe, şi simţitoare numai la înfrîngerea puterilor brutale». De această nemiloasă critică a unui om care a isprăvit cu desechilibrul mental nu scapă nici Francesii: alături de Grammont, de doctorul Tavernier, amestecat în multe aventuri, de inginerul Condemine, cel cu căutarea stejarilor în şesul muntean, de d-na de Grandpré, care întemeiase o şcoală de fete, se citează, pentru a da o impresie comică, «M. de St. André, comte d'Aubrial», şi «M. de la Maisonfort, lieutenant-général du roi de Lahore», şi se schiţează în fund o adunătură de alţi aventurieri, preoţi răspopiţi, învăţători viţioşi, actori de Teatru fără talent şi o lume întreagă de slugi şi de parveniţi [2].

Unele lucruri se explică mai bine prin marea lucrare a profesorului şi complotistului Vaillant, care însă, în partea descriptivă din *La Romanie*, nu dă nimic nou despre Bucureşti.

La 1836, trei prinţi persani [3] fugari văd Bucureştii: ei fură primiţi solemn de Alexandru-Vodă Ghica. James

---

pută de preotul Göldner, cu bani de subscripţie, întreruptă de războiu, isprăvită la 1775 şi sfinţită numai în 1778, de pastorul Klockner, care trăi până peste optzeci de ani. Cf. Iorga, Hurmuzaki, X. p. 637 şi urm.

[1] Bruxelles 1847; apoi, cu iniţiale, supt titlul *Le mie prigioni*, în 1848.

[2] V. şi analise din Iorga, *Histoire des relations franco-roumaines*, 2 ediţii. Acolo şi despre numărul special închinat de *l'Illustration* Românilor în 1849 (*Album moldo- valaque*). Cf. şi revista *Floarea Darurilor*, II, pp. 327—8, 344.

[3] *Narrative of the residence of the Persian princes in London*, Londra 1832, (cf. Karadja, *Rev. Ist.*, XVII, p. 77).

Bailie Fraser, care-i întovărăşia din însărcinarea Guvernului engles, vorbeşte şi el de haosul locuinţilor de toată mîna de-a-lungul străzilor noroioase, unele nefiind decît deposite de murdării; puţine sînt pavate, în celelalte podurile fiind un izvor de nesănătate. « Niciun oraş nu poate face o impresie mai deprimantă, desnădăjduită şi miserabilă ca Bucureştii », spune cel ce n'a avut prilejul de a cunoaşte strălucirea saloanelor boiereşti, de şi ştie de politeţa acestor nobili şi de frumuseţa femeilor.

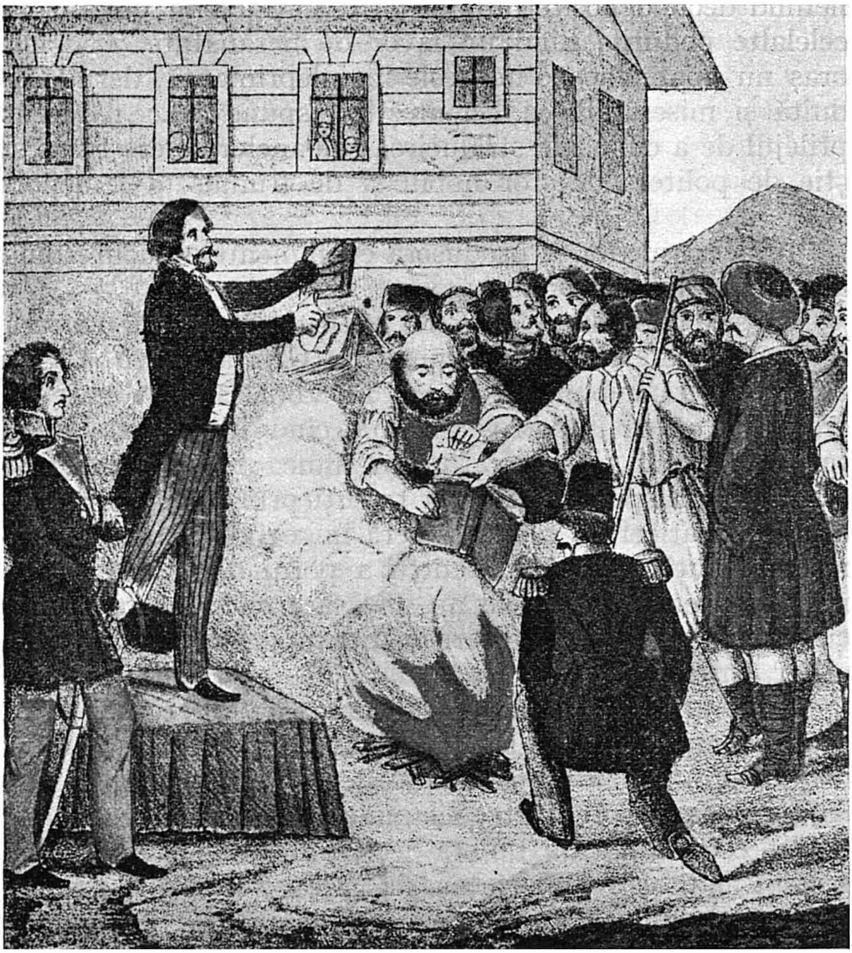
În acest mediu se produseră evenimentele bucureştene ale anului revoluţionar 1848 [1].

Ca şi Tudor din Vlădimiri, uneltitorii mişcării n'avură nicio încredere în această lume din Capitala ţării. Cîţiva tineri traseră nebuneşte asupra lui Vodă-Bibescu, care nu era omul să se împotrivească, pe cînd Eliad, care avea totuşi prieteni şi admiratori în lumea negustorească şi era, cum s'a spus, pentru cei trecuţi prin şcoli, « Dumnezeul Gramaticei lor », se duseseră în regiunile unde izbucnise revoluţia din 1821 pentru a porni de acolo, nu cu mii de săteni, căci satele nu se lăsară cucerite, ci numai cu cîteva elemente militare cîştigate prin cîte un tînăr ofiţer, mişcarea [2].

Domnul se temea însă de ridicarea ţăranilor cari ar porni asupra Capitalei sale. Dar la 11 Iunie o mulţime a cării compunere n'a fost niciodată definită se îndrepta, la oarele 8 seara, spre Curte, aclamînd o Constituţie care li-ar fi fost cetită, şi care nu era decît proclamaţia de la Islaz a lui Eliad, şi o « libertate » de care ar fi simţit nevoie. Trebuie presupusă uneltirea mai îndelungată, din partea agitatorilor veniţi de curînd din Parisul revoluţionar. « Constituţia » fusese cetită de iuncărul Magheru şi de patru tineri în civil de pe scara de la prăvălia Lipscanului

[1] In 1845 un act de închiriere a casei din mahalaua Batiştei, aparţinând unei Mănciuleşti, de Ioan Cîmpineanu; Iorga, în *Rev. Ist.*, XVIII, pp. 164—5.

[2] Pregătirea între intelectuali o arată o bucată de versuri tipărită la Paris în 1828, în care e vorba de Roma şi de « fratele romîn, oriunde l-aţi afla »; Iorga, *Rev. Ist.*, XI, p. 299.

Arderea Regulamentului Organic (comunicată de d. G. Florescu).

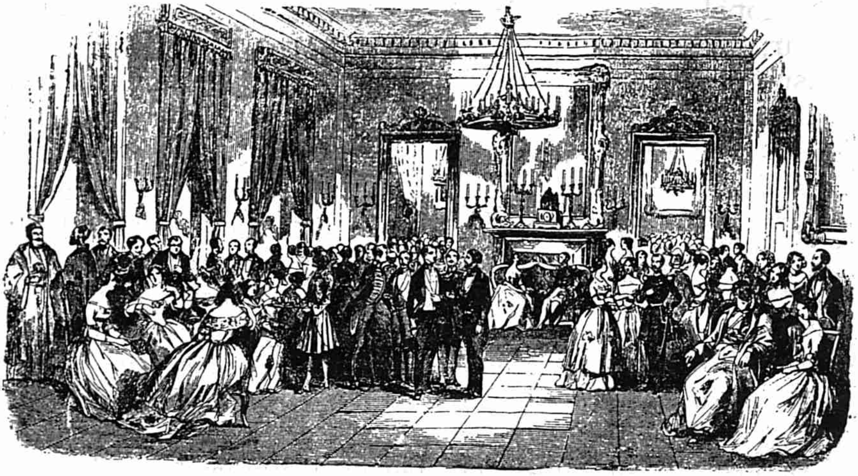
Danielopol, care era, de sigur, iniţiat în planul revoluţionar, fiind probabil el însuşi franc-mason. « Pănă a nu se isprăvi de cetit, au început din poporul ce se adunase, să zică: că este bună. » Dintre dînşii se găsiră cari să confecţioneze steagul supt care plecară. Dar ştirea trimeasă *Gazetei Transilvaniei* adauge că « şi după alte uliţe veniră în urmă alte steaguri »[1]. Erau atîţia, încît « din odăile Palatului şi pănă în casele Fălcoianului nu putea cineva să străbată ». În aceleaşi strigăte Vodă era « rugat » a primi regimul constituţional, pe care, de alminterea, de şi în altă formă, această societate îl avea, cu forme parlamentare destul de largi pentru gradul ei de desvoltare, în *Regulamentul Organic*. Se aduseseră şi ţărani, « fără arme, fără nimic, cu merindea numai în traistă[2] », obiceiu care se va păstra până în luptele dintre partide ieri încă.

După iscălirea actului de către Domn, care nu întîlnise, dimineaţa, în casarmă atmosfera necesară resistenţei, ci, din potrivă, ofiţerii veniseră în demonstraţie la Palat cu vre-o treizeci de trăsuri [3], Nicolae Golescu, acum ministru de Interne, fu dus cu musică pănă acasă la dînsul, şi de acolo înainte, afară de pietrele aruncate în ferestrele miniştrilor Vellară şi Iancu Manu, n'a fost decît un şir de demonstraţii, cu îmbrăţişări în sunetele clopotelor şi ale musicii militare [4]. Se împrăştiaseră tipărituri şi cocarde. Dar un desemn contemporan arată în jurul steagului doar un număr de tineri în costume de modă. Numai un partisan al mişcării putea să numească acest lucru « aranjat » o « glorioasă revoluţie ».

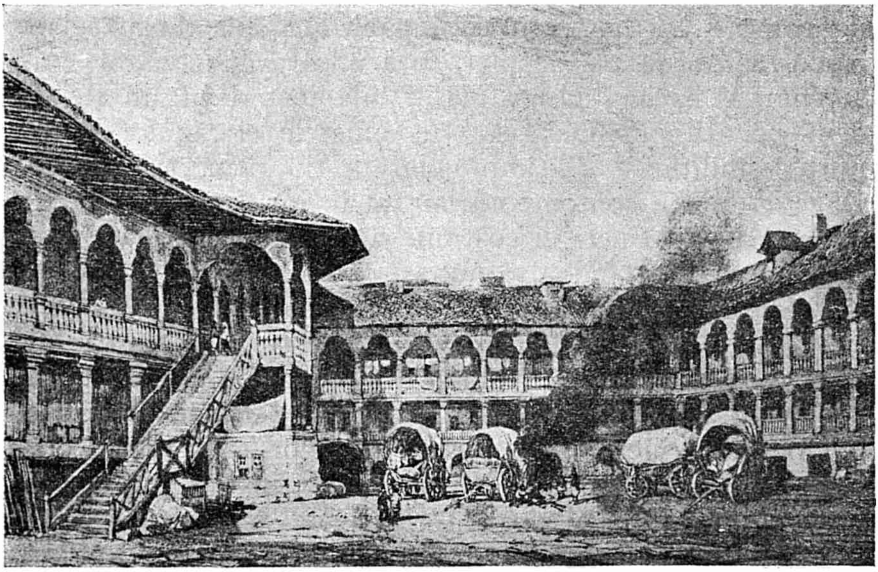
Ceia ce urmă, abdicarea lui Bibescu şi plecarea lui, rămase fără răsunet. Numai din cercurile iniţiate porni Guvernul Provisoriu, fără a se întreba Eliad. De altfel holera făcea victime, şi curţile boierilor, ca şi multe prăvălii, rămîneau închise. Nu se vor fi înscris multe ele-

---

[1] *Anul 1848*, I, pp. 544—5.
[2] *Ibid.*, pp. 542—3. Mărturia istoricului Florian Aaron.
[3] *Ibid.*, p. 550. Corespondenţă a « Gazetei » din Augsburg.
[4] *Ibid.*, pp. 544—5.

Serată la Curte supt Regulamentul Organic (după Doussault).

Hanul lui Manuc.

mente de ispravă în garda naţională care se anunţă peste cinci zile [1]. Pentru a cîştiga clasa mijlocie se făcu din mijlocul ei poliţaiul, Ardeleanul Mărgărit Moşoiu [2]. Îl cereau pentru apărarea ordinii negustorii fără deosebire de naţie, lîngă Romîni fiind un Caravelov, un Chirilov, un Pencovici, Bulgari, un Manole Armeanul, Garabet Sefer, Genabet Anuset, Avedic Mahimoglu, de aceiaşi naţie şi mai mulţi Greci, dar niciun Evreu [3].

Ca scene populare, căutîndu-se a se încălzi un « popor » îndoielnic, se recurse la sfinţirea steagurilor în ziua de 15, şi la jurămîntul ostaşilor, care, fireşte, adună multă lume [4]. Erau de faţă şi Evrei spanioli, cari aveau ni se spunea cu entusiasm, lacrimile'n ochi, şi, cum Mitropolitul stătea în fruntea Guvernului Provisoriu, se îngrămădiră să-i sărute mîna [5]. Dintre Armeni era arhitectul Melic, care se distinse şi ca scriitor în limba francesă [6].

Se încercase şi punerea în mişcare a corporaţiilor, şi se aduseră cu un car simbolic lucrătorii tipografiilor, dintre care a lui Rosetti însuşi [7]. Literatura indigenă de agitaţie lipsind, se împărţiau în mulţime exemplare din cartea, revoluţionară în alt sens, a abatelui de Lamennais, tradusă de Dionisie Romanò [8].

Din altă parte, se încercă mişcarea de la 18 Iunie pentru răsturnarea cîrmuitorilor, şi Odobescu şi Solomon, înţeleşi cu Clubul proprietarilor abia format, traseră asupra unei mulţimi desordonate şi desorientate, care sprijinia guvernul [9]. Această mulţime, fără conducători, încerca

---

[1] Ar fi avut 1.500 de oameni; *ibid.*, p. 626, no. 402. La alegerea şefului gărzii se ivi o ceartă.

[2] *Ibid.*, pp. 623—624, no. 400.

[3] *Ibid.*, Pentru oprirea lui Bibescu, cînd ieşia în civil din Palat, de către gardişti şi visa ce trebui să i se puie pe paşaport, C. A. Rosetti, *ibid.*, pp. 640—1, no. 419.

[4] *Ibid.*, p. 625.

[5] *Ibid.*, p. 641.

[6] *Ibid.*, p. 642, no. 419.

[7] *Ibid.*, pp. 670—1, no. 451.

[8] Acad. Rom., *Creşterea colecţiilor*, XXVI, 1915, facsimile.

[9] *Ibid.*, p. 660, no. 438; pp. 665, 666, no. 446; p. 668, no. 449.

să-şi ieie pari din garduri şi pietre pentru baricade [1]. A fost, de fapt, numai un sîngeros imbroglio fără adevărată semnificaţie politică şi aşa de confus, încît abia poate fi povestit.

Nu lipsise pe stradă, pe lîngă conflictul infanteriei cu cavaleria [2], determinat de rivalităţile dintre ofiţeri, o ciocnire între soldaţii maiorului Locusteanu şi garda naţională [3].

Se încercase şi o răsbunare populară, cu atacarea casărmii infanteriei [4]. Cadeţii din şcoală erau şi ei pentru revoluţionari. Înmormîntarea victimelor se făcu solemn, cu participarea a o sută de preoţi, şi Eliad se încercă în rolul de dictator prin cuvînt [5]: i se răspunse, cînd ceru amnistie, cu strigătele: « a ocnă », « la mănăstire », pentru ca totul să se termine cu iertare din partea unui « popor » de creştinească bunătate.

Era, totuşi, în aceşti oameni, fibra politică. Astfel, cînd pe urmă, speriat de zvonul că vin Ruşii, Guvernul revoluţionar fugi spre munte, populaţia nu urmă exemplele de odinioară risipindu-se. Ea sili apoi pe Mitropolit, care, făcînd apel şi la populaţie [6], instalase un regim reacţionar, să revie, după dorinţa « poporului romîn », la rolul care-i fusese impus în Iunie [7].

Dar, peste cîteva luni, cînd apărură trupele turceşti gata de luptă, aceiaşi uşor revoluţionaţi locuitori ai Bucureştilor se mulţămiră să facă o demonstraţie de implorare înaintea lui Soliman-Paşa şi, cînd puştile trosniră în

---

[1] *Ibid.*, p. 702.

[2] *Ibid.*, p. 702. Şi apariţia Anicăi Ipătescu ca zeiţă a revoluţiei. Cf. şi *ibid.*, p. 704. Un cofetar făcu să i se dea de « popor » un certificat de civism pentru rolul ce jucase; *ibid.*, p. 708.

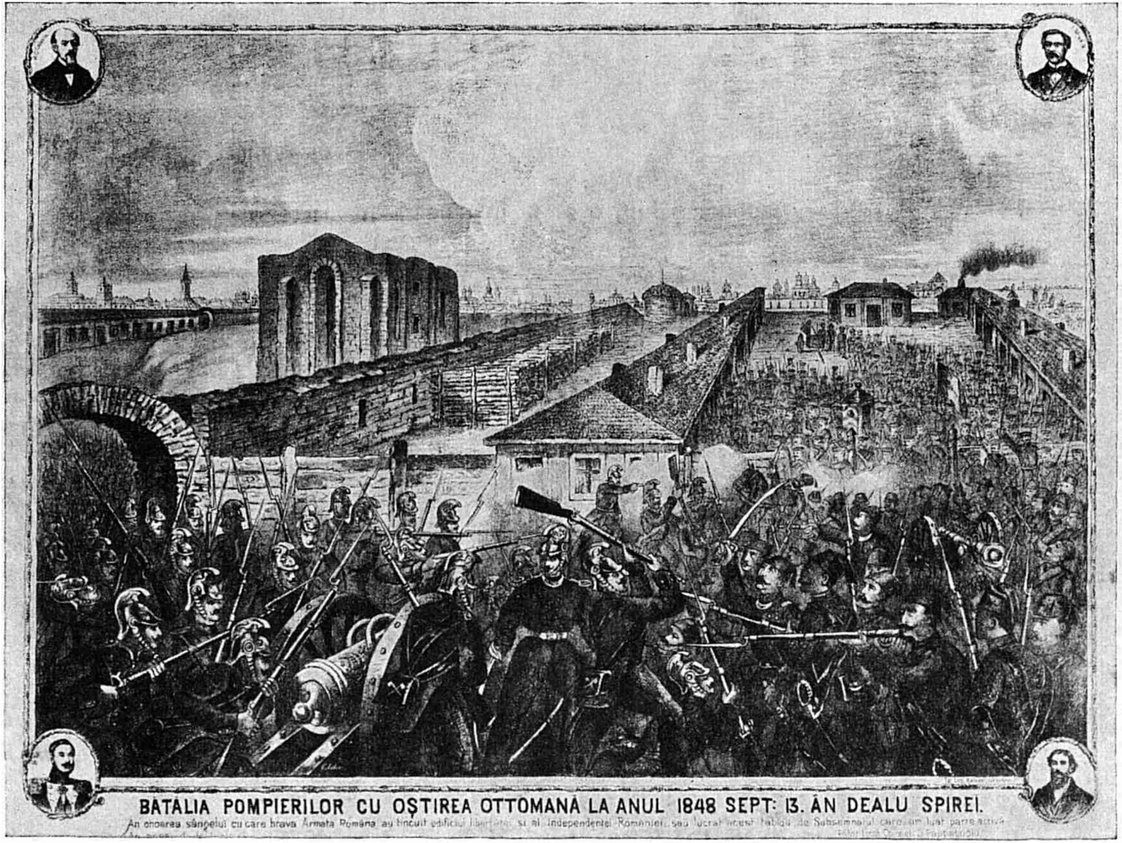
[3] Memoriile lui Locusteanu, în *Revista fundaţiilor regale*, 1935, publicate de I. C. Filitti.

[4] *Ibid.*, p. 674 şi urm., no. 456 Corespondenţa « Gazetei » din Augsburg. Cf. cea din « Gazeta » de la Braşov, p. 700 şi urm.

[5] *Ibid.*, pp. 695—7, no. 473.

[6] V. şi Hodoş, *l. c.*, XIX, p. 63, no. XLV. V. şi n. următor.

[7] *Ibid.*, p. 64, no. XLVII. Cf proclamaţia Guvernului; *ibid.*, pp. 67—8, no. LI.

Lupta din Dealul Spirei.

Bucureştii în 1830 (după Bouquet).

Dealul Spirei, vărsîndu-se sîngele pompierilor[1], niciun fenomen popular de resistenţă, nicio pornire de răsbunare nu se produse.

Încă de atunci sufletele mulţimii fuseseră ispitite către clubul roşu, şi această obişnuinţă, îndată perfect organisată, supraveghiată cu atenţie şi întrebuinţată la zilele mari, a împiedecat, şi va împiedeca, şi până azi, trezirea unei opinii publice capabilă de iniţiativă şi de orientare a guvernelor.

Tînărul Theodor König, la 1849, tratà mişcarea de la 1848 ca o « glumă de copii » şi burghesia bucurătoare ca « o colecţie de cizmari, de croitori şi de vînzători de stafide », ca şi educaţia francesă a tineretului, trimes la Paris[2].

De aceia se putu instala în linişte Căimăcămia în sens boieresc oligarhic a lui Constantin Cantacuzino şi Domnia unei bune oblăduiri, dar în forme strict birocratice, stăpînitorul însuşi, Barbu Ştirbei, cu grija sa de dosarul fiecării chestiuni, fiind mai ales întăiul funcţionar al ţării. De aceia răbdarea faţă de abusurile unei noi, şi îndoite ocupaţii, turcească şi rusească, la care se vor adăugi, după 1854, pretenţioasele rechisiţii austriece.

Dacă de la această dată înainte se avu grija unui oraş ars şi în parte prădat, nu se făcea decât continuarea nenumăratelor măsuri luate de urgisiţi Fanarioţi[3].

Încă din anul mişcărilor revoluţionare, preşedintele Municipalităţii vorbia şi comisarului rus Duhamel de vechea nevoie a refacerii pavagiului, a întinderii felinarelor, aşezării unei mori cu aburi, căci, iarna, cele cu apă sînt oprite de îngheţ[4].

Opera aceasta de prefacere, în sens tot mai occidental, a oraşului, urmată de un Domn gospodar, se vede şi din descrierile călătorilor în timpul războiului Crimeii şi după încheierea păcii de la Paris.

---

[1] V. escelenta descriere a lui A. Melik, *L'Orient devant l'Occident*, resumat de N. Iorga, *Rev. Ist.*, V, pp. 232—3. Cf. *ibid.*, VIII, p. 92 şi urm.

[2] *Lebens- und Reisebilder aus Ost und West*, Breslau 1852.

[3] Pentru evacuarea bisericii Sf. Sava, Iorga, *Rev. Ist.*, IV, p. 13.

[4] *Anul 1848*, p. 98.

Încă din 1853 filantropul frances Appert, ocupat de reformarea sistemului penitenciar, găseşte că Bucureştii se impun prin «măreţia palatelor, bisericilor, parcului (Cişmegiul), plimbărilor (Şoseaua lui Chiselev) acestui oraş atît de interesant şi plin de nobile amintiri istorice», chiar şi Mitropolia părîndu-i «interesantă» [1]. Dar privirea lui caută mai ales cele două spitale şi noua Maternitate: «în general sînt tot aşa de bine ca şi acelea, analoage, ale unui mare număr de oraşe din Germania şi de sigur mult mai bune decît cea mai mare parte din spitalele Ungariei şi ale bogatului Hamburg»; lauda nu se întinde însă şi asupra Pantelimonului şi a casei de nebuni. Filantropul frances nu uită şcolile, care aveau acuma şi un curs universitar, şi pensioane ca al lul Monty şi al lui Mitilineu; ştim de aiurea că mai era şi acela, care s'a păstrat trecând la alt Elveţian, Thierrin, al Elveţianului Schewitz [2].

Un arhitect, al oraşului Paris, Pigeory, îşi face şi el, în 1854, observaţiile asupra Capitalei muntene [3]. Îl farmecă de departe «grupele de acoperişuri ascuţite, căptuşite cu tinichea», — încă de atunci se introduce în locul şindilei acest nepotrivit sistem de acoperire —, «şi care, de departe, scînteie supt focurile zorilor ca nişte plăci de argint» (încă nu se văpsia, odată în verde, apoi în urîta coloare roşu-închis, metalul). De şi, la o cunoaştere mai serioasă, nu se menţin aceste impresii, oraşul îl interesează prin acea parte francesă pe care o represintă nu numai oameni ca Villacrosse, ca Poujade, noul consul, care luă îndată o Ghica şi făcu în rapoartele sale politică ghiculească, ori consulul Huet, dar şi o întreagă lume francisată, între care Doamna Mărioara Hangerlì-Ghica, la alecării recepţii de la palatul din Teii Colentinei a luat şi el parte.

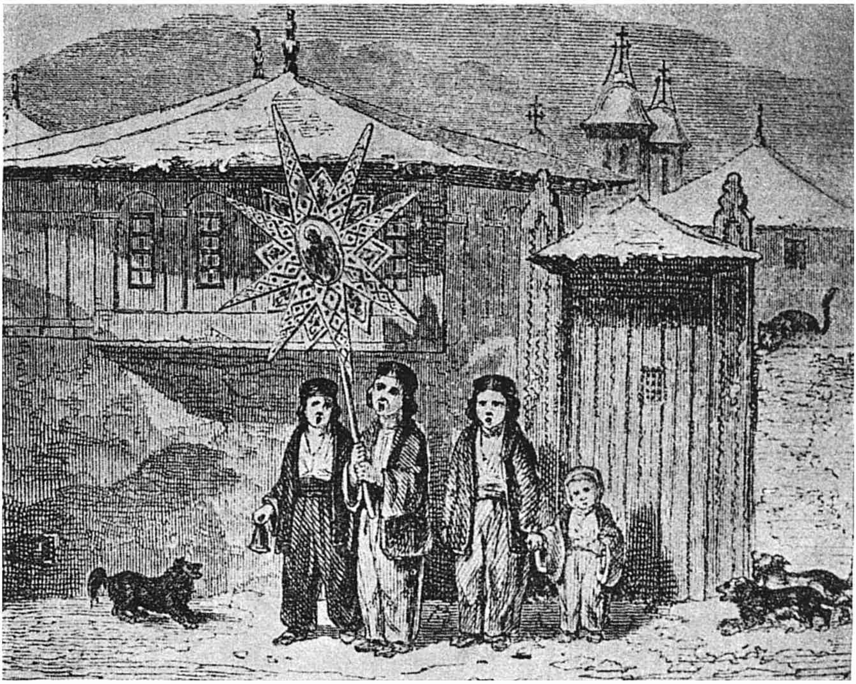
Dar prin Hénoque-Maleville, care vine în acelaşi an, aflăm că în oraşul acum de 130.000 de locuitori nu s'au

---

1 *Voyage dans les Principautés danubiennes*, Maienţa.

2 V. şi Boucher de Perthes, *Voyage à Constantinople* (1853), Paris 1855.

3 *Les Pèlerins d'Orient*, din «Revue des beaux-arts».

Copii cu steaua.

Biserica Sf. Gheorghe, (în forma nouă).

lecuit încă rănile focului din 1847. Curăţenia se găseşte numai la Şosea şi în grădinile de lux. De şi uimit de aurul şi marmura bisericilor, şi el arată acea totală neînţelegere pentru o artă religioasă care, de altfel, nu era încă preţuită în lumea apuseană. Preferă Teatrul, unde se dau spectacole de operă italiană, dar care găzduieşte şi cîte o actriţă francesă, foarte aplaudată, ca M-lle Corbery; alături, vechiul teatru al lui Millo îşi are credincioşii. Saloanele, cu totul francese, n'au, observă el, o distincţie de artă.

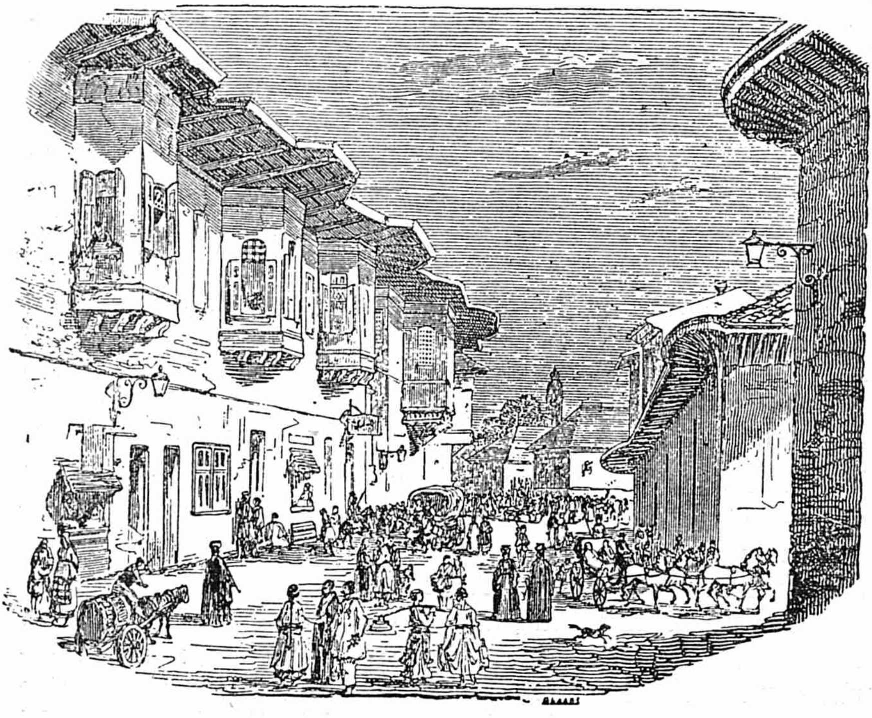
Tot pe atunci, autorul frances care a dat o bogată carte de statistică şi economie politică asupra « Valahiei », Thibault-Lefebvre, avocat la Curtea de Casaţie şi la Consiliul de Stat [1], vorbeşte, în ce priveşte Capitala, numai de relaţiile sale, mai mult în lumea generalilor ruşi. Străinul nu mai are nevoie să caute hanuri, ca al lui Manuc, tip de caravanseraiu, căci s'au înmulţit otelurile, restaurantele de caracter occidental, despre care va fi vorba mai departe, cînd, din lucrarea ce am consacrat Domniei lui Ştirbei-Vodă, se vor reproduce paginile care, după izvoare de ţară, dau aspectul oraşului.

Tot pe vremea războiului Crimeii, un Jouve [1], care constată impopularitatea Austriecilor, ale căror spectacole militare nu atrag mulţimea, — ei cer pentru ofiţerii lor 600 de case, pentru soldaţi 2.000, — apreciază numai bisericile, aceste « charmants petits édifices », şi acelea dintre curţile boiereşti care-i amintesc castelele din Franţa. Altfel Bucureştii sînt numai « o adunătură informă de bogate magazine, de miserabile bărăci, de locuinţi private, de grădini, de maidane şi de băltoace, care ocupă un loc aproape tot aşa de întins ca şi Parisul şi cuprinde tot atîţia locuitori cît peninsula Lyonului ». Rău pavagiu, rea luminare, murdărie « cu bivoli, Ţigani şi porci înaintea bordeielor vecine cu palatele », dar o mişcare extraordinară. Nu-i place călătorului nici spoiala de francisare.

Şi lui Poujade însuşi, naturalisat, cum am spus, prin căsătorie, i se pare, în notele publicate în 1869 numai,

---

[1] *La Valachie au point de vue économique et diplomatique*, Paris 1858.

O stradă din Bucureşti (după Doussault).

Turnul Colţei.

Intrarea în Bucureşti a trupelor austriace, la 6 Septembre 1854.

că impresia generală e de desarmonie şi dese chilibru: lîngă trăsurile de la Binder sau Clochez, lîngă cofetăriile lui Boissier sau Potel de Chabot, carăle mocăneşti, «arce ale lui Noe», bivolii, bragagiii, cârciumele cu lăutari [1].

Din paginile lui Eugène Woestyn [2] se vede doar atâta: cu ce entusiasm, ca o demonstraţie contra Ruşilor, a fost primit la Bucureşti Osman-Paşa.

Cel mai bun cunoscător al oraşului, şi nu numai de atunci, ci din toate timpurile, e însă acel Ulysse de Marsillac, care-şi publica la 1869 amintirile, apoi adause, ale unei prime călătorii, din 1859, în ţara unde era să rămîie [3]. Pe lîngă atîtea alte lămuriri asupra curţilor (a lui Colfescu, a lui Dinicu Golescu, apoi a consulului prusian, baronul Sakellario, a lui Ştirbei, dar e pustie casa Dudescului [4], şi tot aşa cea de la Colentina), prin el aflăm şi întinderea acelei pripite opere de modernisare a clădirilor istorice care e marele păcat al epocei lui Bibescu şi Ştirbei, vandalismul pretenţios fiind oprit numai de gustul şi măsura lui Alexandru Ghica, revenit în calitate de Caimacam după pace. Mitropolia fusese prefăcută grosolan, distrugîndu-se chipurile ctitorilor, încă din prima perioadă a Regulamentului Organic, dar acuma se reface prost Sf. Gheorghe Nou. Sf. Nicolae din Şelari se învredniceşte de aceiaşi stîngace îngrijire. Sf. Spiridon Nou nu mai are nimic din trecut. E alta, acum, şi biserica Zlătarilor. Batiştea fusese arsă la 1847 după refacerea de la 1812; ea fu supusă aceleiaşi transformări. Biserica Olteni fusese refăcută în stil bun de Grigore Ghica şi Biserica dintr'ozi tot aşa, după focul din 1825, la 1828 încă, de un Stolnic Stan.

Pe lângă acoperirea frumoaselor linii de la început ale unei arhitecturi nepriceput, dar pretenţios modernisate, în aceleaşi biserici, pe care nu s'a găsit cine să le apere,

---

[1] *Guerre d'Orient, Voyage à la suite des armées alliées en Turquie, en Valachie et en Crimée*, Paris 1855.

[2] *Guerre d'Orient*, Paris, 1856, 2 vol.

[3] *De Pesth à Bucarest, Notes de voyage*, Bucureşti.

[4] Pentru casa Dudescului, Virgil Drăghiceanu, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, VIII (1916).

şi pictura nouă se introduce prin tinerii trimeşi în străinătate: astfel nobila veche frescă de la biserica Creţulescu, acum din nou scoasă la lumină, ca şi aceia, sălbatec ciocănită în părţile de jos, mai la îndemâna profanatorilor, de la Biserica Doamnei, fusese înlocuită prin recile şi secile «academii» de stil italian «Guido Reni» ale lui Tătărăscu, pictorul la modă, care el lucrează şi la Sf. Spiridon Nou, la Zlătari.

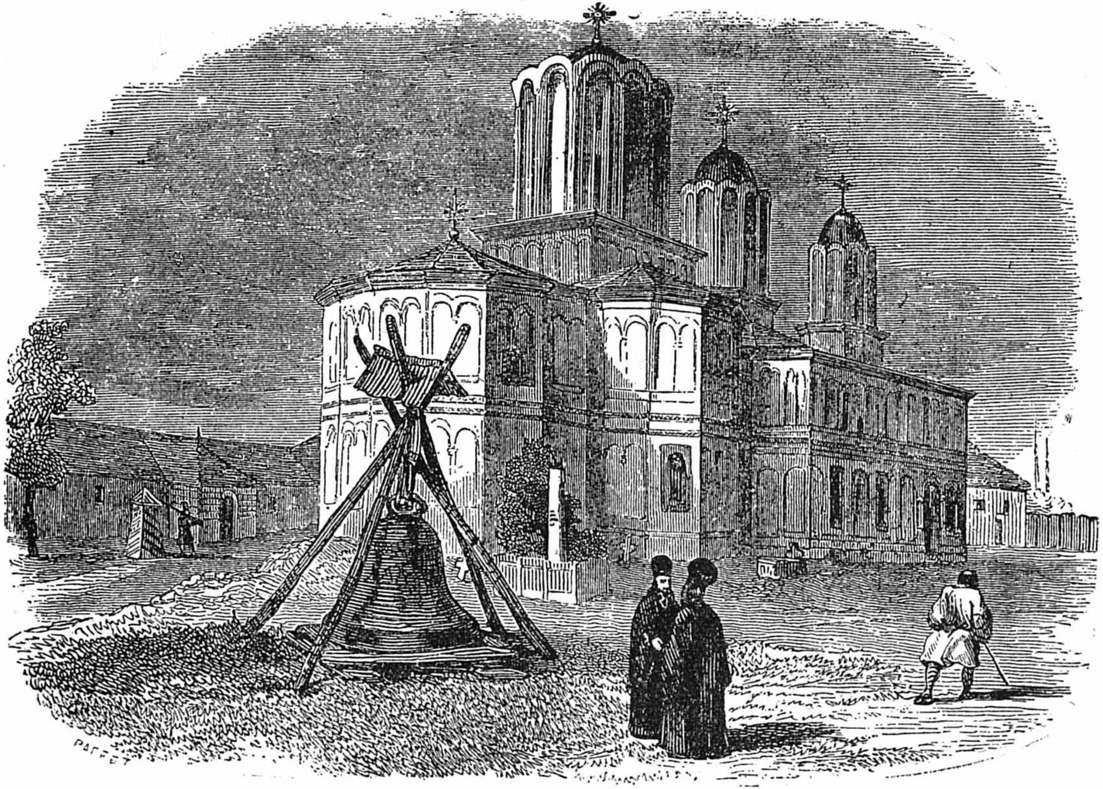
Impresiile străinilor de altă origine sînt însă aceleaşi ca până atunci. Astfel d-rul Quitzmann[1], care vede şi o frumoasă paradă, spune că i se par «de zahăr» casele boierimii, şi bisericile nu-l mulţămesc, laudele lui îndreptîndu-se doar spre spitalele care, şi după socotinţa lui, «nu stau în nicio privinţă în urma institutelor similare ale Statelor celor mai liberale, ba chiar le întrec prin noutatea lor şi potrivita organisare», şi spre şcolile pe care i le arată Poenaru, om «de fină cultură şi de spirit».

Apoi, caracterul frances al Teatrului, unde laudă opera italiană şi balul mascat, spre balul de la generalul rus, comandant al armatei de ocupaţie, Lüders. E tolerant pentru patima de plăceri a populaţiei, «vioaie şi onestă», şi el o judecă, în genere, aşa: «caracterul romanic are un fond bun, şi, dacă lipsurile ce i le-a altoit dominaţia străină se desrădăcinează pe încetul, de sigur îi aşteaptă un viitor frumos». Dar îl bucură mai ales cîţi Germani au pătruns în viaţa socială: Brenner, din Viena, cu stilul încă din vremea precedentei ocupaţii ruseşti, profesorii Kladny, Schwesler, Babics. Este acum şi o gazetă a lor, de şi, un moment, întreruptă. Pe un exemplar din ediţia cu chirilice a «Doinelor» lui Alecsandri se află această însemnare de pe la 1850—60: «La vadul sacagiilor peste drum de biserica Curtea Arsă, lângă gura pieţei, este o băcănie nemţească a domnului Riz» (Ritz).

Pe la 1854, fostul ostaş austriac Julius F. Schreiber, din Waldeck, invitat, din Braşov, de o boieroaică, află la soţul

---

[1] *Quitzman* (Ernest Anton), Deutsche Briefe über den Orient. Stuttgart, 1848; Reisebriefe aus Ungarn, dem Banat, Siebenbürgen, den Donaufürstenthünern, der Europäischen Türkei send Griechenland. Stuttgart, 1850.

Mitropolia.

Biserica Mănăstirii Văcăreşti.

Bucureştii pe la 1859.

ei în Bucureşti numai joc de cărţi şi ospeţe cu păharele de şampanie sfărîmate în bucăţi. Şoseaua-i place, dar Cişmigiul îi pare gol. Se interesează de gîcitul Ţigancelor din mahalale. Şi el califică ansamblul de «cilindru pe capul unui barbar».

Nepotrivirea între mahalalele ca nişte sate, Lipscanii în decădere şi luxu din partea suprarafinată, cu magazine europene, grădini de vară şi caleşte, cu Teatru şi Operă, cu Şoseaua primblărilor păzită de soldaţi de cavalerie, ţinînd în cumpănă suliţile, cu lumea aleasă din Cişmegiu, unde aproape sînt casele lui Costachi Ghica, se semnalează şi în notele de drum ale lui Richard Kunisch [1], care, vorbeşte de înmormîntarea unui ofiţer, cu participarea lui Alexandru Ghica, căci visita e de pe vremea Căimăcămiei acestuia [2].

În altă formă literară şi cu alt spirit vorbeşte de Bucureşti la 1857, gînditorul şi agitatorul socialist iudeo-german Ferdinand Lassalle, venit cu un German care vrea să introducă în Capitala munteană gazul aerian [3].

Într'un stil strălucitor se presintă toate discrepanţele ieşite dintr'o imitaţie grăbită: «sălbatec vălmăşag», «haos turbat şi pitoresc». Şoseaua-l încîntă: «Am rămas uimit: defilau cel puţin patru sute de trăsuri, şi între ele ce strălucitoare echipagii! Şi Arnăuţi muiaţi în aur! Şi costumele Grecilor! Şi lacheii în roşu, cu bărbi albe până la brîu! Şi cocoanele, cocoanele, cocoanele . . .». Tot aşa Cişmegiul, care «întrece mult ce ar putea oferi Germania»: ce admirabile sălcii plîngătoare! Şi la Teatru, «splendoarea sălii şi strălucirea costumelor întrec tot ce poţi vedea la teatrele germane, afară de Opera din Berlin, Dresda, — şi alte multe nu se pot asămăna. Fo-

---

[1] *Meine Reise durchs Leben, eine Selbstbiographie*, Dresda 1909.

[2] *Bukarest und Stambul, Skizzen aus Ungarn, Rumänien und der Türkei*, 1861 (la 1869 subt titlul: *Eine Fahrt nach dem Orient; Reisebilder aus Ungarn, Rumänien und der Türkei*. V. şi Iorga, în *Mem. Ac. Rom.* seria a 3-a, V).

[3] *Revue hist. du S.-E. eur.*, II, pp. 363—9; trad. de d-na Lucia Bogdan, în *Calendarul Ligii Culturale pe anul 1926*, pp. 37—43.

yerul însă covîrşeşte pe al Operei din Berlin. E mulţămit de oteluri: «de Londres», «de France», de grădina Warenberg, «cu luminaţia splendidă», «mult mai frumoasă decît oricare de la noi», de grădina Tivoli, cu *café chantant* «ca la Champs Élysées».

Dintre Englesi, la 1850-1, Skene [1], presintat de consulul engles Effingham Grant, vede pe Vodă-Ştirbei, de o aşa de plăcută conversaţie francesă. Oraşul însuşi, cu oteluri scumpe şi străzi grozave, gunoioase, dar cu atîtea mijloace de a petrece pentru cei de sus, — se adaugă şi cercuri, — e un model de contraste. La întoarcere, a căutat numai societatea şefului armatei turceşti, nu şi pe a Ruşilor, cari au spurcat Colegiul Sf. Sava.

Mai târziu W. Beatty-Kingston [2], care a fost primit, în 1865-6, de Vodă-Cuza, vorbindu-i-se cu o franchetă şi cu un spirit satiric pe care nu le înţelege, pentru a reveni apoi supt Carol I-iu, care fu tot aşa de deschis faţă de dînsul, la 1877, dă mai mult ştiri istorice, aşa cum îşi poate aduce aminte şi cum le poate judeca. Îl vom întîlni şi mai tărziu.

Şi iată acuma felul cum reiese acest oraş, cu însuşirile şi păcatele sale, acestea din urmă viind din faptul că *nu era o ţară, ci două, şi cea de desupt nu se presinta în curata-i haină de ţară, ci în caricatura mahalalelor şi, chiar în centru, erau încă rămăşiţele copiei Ţarigradului decadenţei*, din cercetarea informaţiei locale înseşi [3]:

Reproduc paginile în care, presintînd «Viaţa şi Domnia lui Barbu Dimitrie Ştirbei» [4], am adunat ştirile răzleţe:

«In oraşul de peste 100.000 de locuitori, se deschiseseră strade nouă, ca acelea de lîngă Teatru; ve-

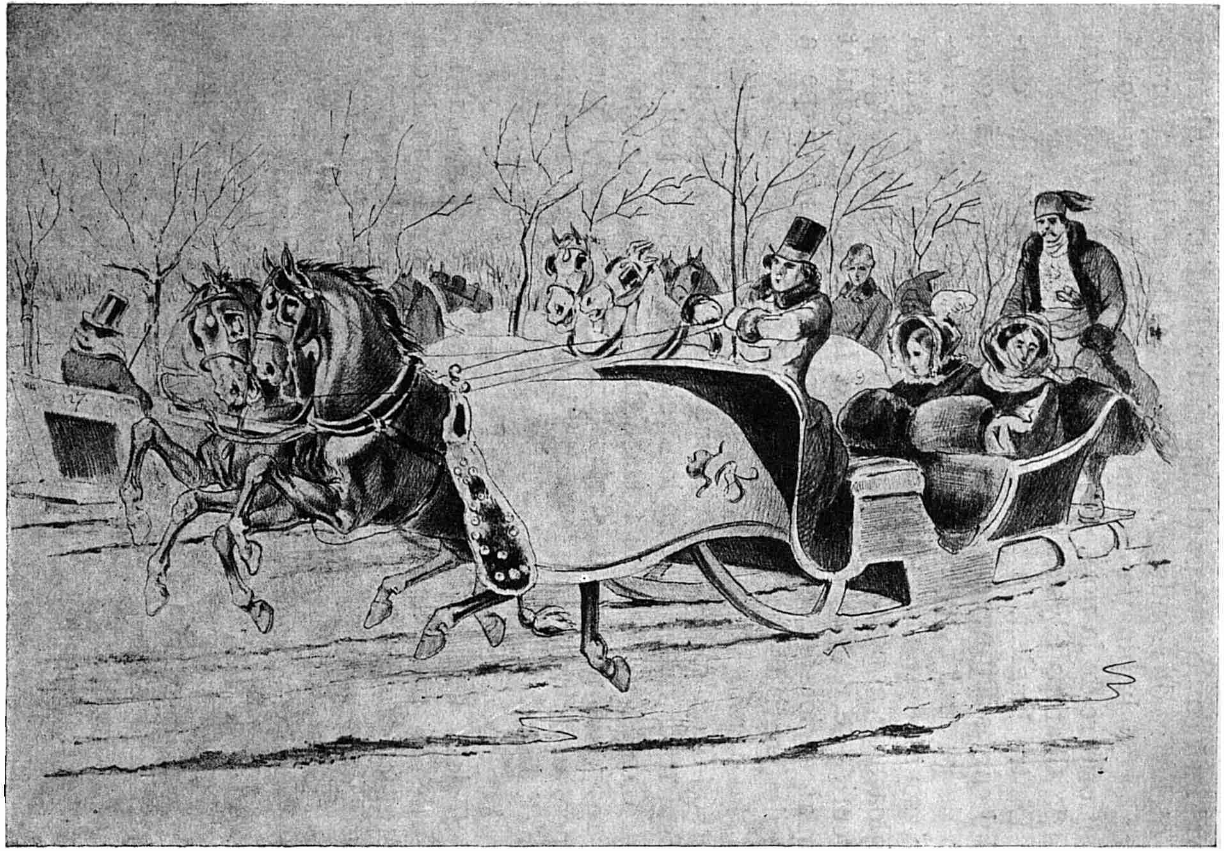
---

[1] *Frontierlands of the Christian and the Turk*, Londra 1853.

[2] *Monarchs I have met*, Londra 1887. Cf. Iorga, *Rev. Ist.*, XVI, p. 219 şi urm.

[3] V. examenul planului din 1852, în Damé, *o. c.*, pp. 102—4.

[4] Vălenii-de-Munte, 1910 (reproducere din *Mem. Ac. Rom.*).

Şoseaua pe la 1850 (comunicată de d. G. Florescu).

Bucureştii în 1878.

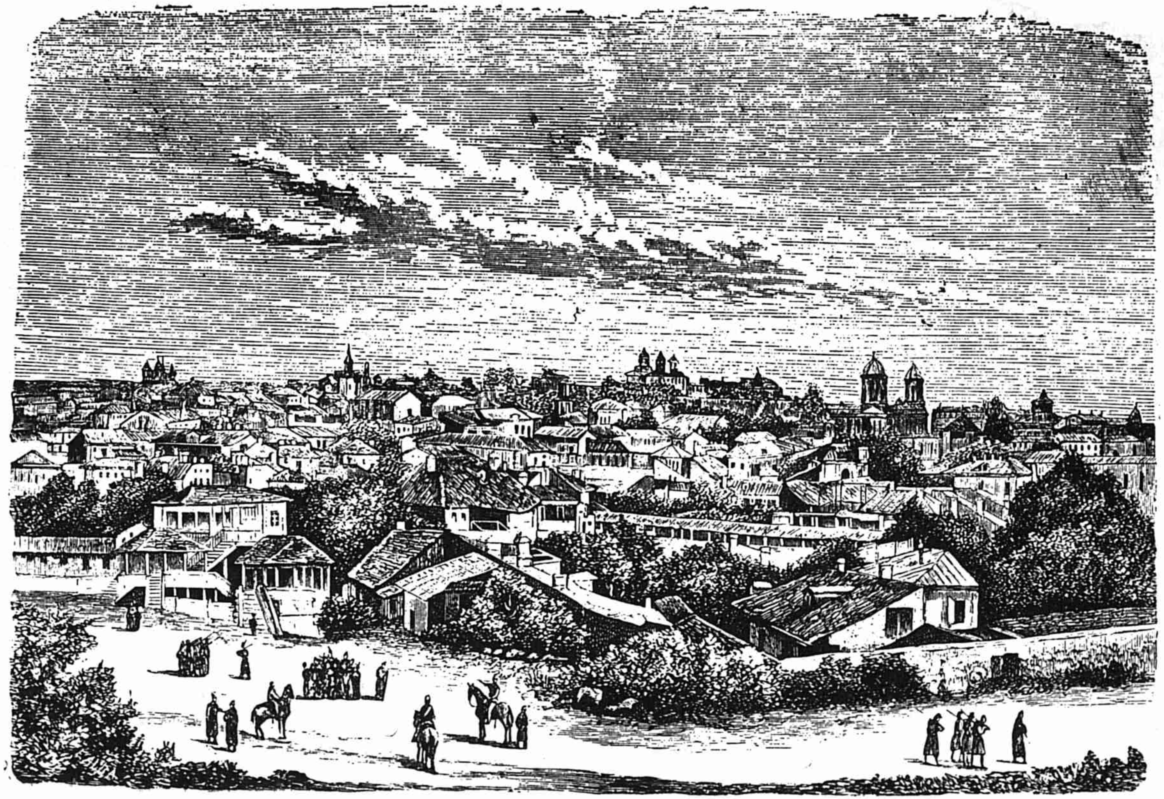
chiul pod al Beilicului se prefăcuse în strada Ştirbei-Vodă, Şoseaua lui Chiselev, grădina Cişmegiului, care se zicea acum « grădina lui Ştirbei-Vodă » [1], se bucurau de o îngrijire deosebită: în acestea cîntau musici militare şi tarafuri de Ţigani, dar lumea, care trebuia să fie poftită a veni la balurile de trei sfanţi numai « în îmbrăcăminte cuviincioasă », acea lume bucureşteană din anii 1850, care n'avea cîtuşi de puţin creşterea civilisaţiei celei nouă, obişnuia să facă scandal în mijlocul cîntecelor militare şi ţigăneşti. Deci, « ţiindu-se seama că se'făceau zgomotoase aplause şi bisări repetate musicilor, cu un ton şi maniere foarte inconvenabile », se hotărî de către Primărie că nu mai e îngăduit « să aplaude şi să bisuiască musicilor »[2]. Un pod nou fu întins pe Dîmboviţa [3]. Cimitirul fu scos afară din oraş [4]. O comisiune specială se alcătui pentru înfrumuseţarea Capitalei [5].

In toate părţile se deschideau, mai întăiu pentru Ruşi şi Austrieci, dar apoi şi pentru localnici, grădinile de vară, ca acea grădină Warenberg sau a Căstrişoaii, luată în întreprindere pe rînd de Polonul Pruczynski, de conaţionalul său, noul cofetar Fialkowski, care a avut noroc, şi, în sfîrşit, de Romînul Marinescu. Lîngă casele Bălăceanu, cîntau lăutarii la « Grădina de Lipsca ». Herăstrăul rămîne un loc de plimbare plăcută.

Pe rînd veniau în Capitala munteană prestidigitatori ca « profesorul Buren », teatre de maimuţe din Viena, circuri vestite, ca Pazziani-Smolinski şi Beranek, cîntăreţi cunoscuţi: Kossewski, Fols, Maria Petri, Terschak, tînărul violonist W. Humpel, sosit atunci din Constantinopol, « profesorul » Eduard Rasimi, cu gimnasticii englesi, şi Berger, cu « seradele spirituale », fel de fel de trupe străine. Lumea de rînd, care « bisuia » precum s'a văzut, avea petrecerea serbărilor oficiale, în care, ca la Iaşi în

---

[1] *Bukarester deutsche Zeitung* pe 1856, n-l 12.
[2] *Vestitorul romănesc* pe 1852, n-l 80.
[3] *Buk. d. Zeit.*, pe 1852, n-l 27.
[4] *Ibid.*, pe 1850, n-l 63.
[5] *Ibid.*

Vederea Bucureştilor (după Ilustraţia Spaniolă).

ziua întrării ca Domn a lui Grigore Ghica, se făceau « jocuri acrobatice, arbori de cocagnia şi un mare foc de artificii », pe cînd lumea bună avea represintaţiile celor trei teatre, ale operei şi ale « celebrităţilor » străine, care une ori, ca Buren, aduceau respectuos « la cunoştinţa d-lor boieri că poate da seara, la domiciliul persoanelor ce doresc, represintaţii de una sau de alta din materiile curioase cu care se ocupă ». Teatrul Fontin întemeiază un « Tivoli » la Grădina cu cai în 1856. Sînt berării, ca a lui K. Roth, « restaurante italiene şi parisiene », cu antreprenori străini din străinătate sau Evrei din ţară, cafenele vienese, ca « zum Mohren » a lui Schedwitz, cofetării occidentale, ca a lui Gh. Dertmann. Se clădesc oteluri mari, în stil apusean, ca acel « Hôtel de France », care a rămas pănă în zilele noastre, « Hôtel zur Stadt Wien », al lui Horaczek, « Hôtel de Londres », Otel St.-Petersburg. Elegantele se coafează la friserii, ca M-me Wagner « aus Wien », se îmbracă la modiste vienese, ca Amalia Eckerbach sau « demoazel Maria, directriţă de marşanderie »; sînt parfumerii, ca a Madalenei Marcovici în Hanul Villacrosse, şi grădinării de lux ca a lui Balmain. Croitori nemţi: Klenk, Singer, Frank, care lucrează şi vinde, după prospectul său însuşi, « pantaloni neglijè » şi « mănuşi de Jacman », servesc pe eleganţi. Mănuşer străin e şi un Schakowski.

Casele în stil nou se clădesc de arhitecţi francesi, ca Iuliu Villacrosse şi Tillaye. Montrésor, Gackstätter dau lecţii de musică, şi Guvernul se gîndeşte să deschidă o şcoală de gimnastică [1]. Fotografii Wilhelmina Dorner, Binder; « à la galerie vitrée » (Hôtel de France), August Frederic Hock, dau clienţilor « daghereotipii ».

Dr. Turner a deschis băi nemţeşti la Sf. Elefterie, pe cînd « Oberdoktorul » Hatschek de la Telega întemeiază un institut de hidroterapie la Cîmpina. Se anunţă prin ziare Max Alexander, « optic din Bavaria ».

Danţul se învaţă de dame la Emilia Petrovici.

---

[1] *Vest. rom.* pe 1852, n-l 69.

Avocatul Neugeboren, German, avocatul Atanasiu, Grec născut în România, unde se întoarce, se oferă pentru apărarea în procese după legile cele nouă. Librăriile C. A. Rosetti-Winterhalter, Danielopol şi Ioanid, apoi Venţel Socec vînd şi cărţi străine; librăria Ioanid şi-a făcut o specialitate din editarea de traduceri după romane francese proaste, pe care une ori le cumpăra însă şi Eforia Şcolilor.

Pentru nevoi mai materiale s'a deschis băcănia Wilhelm Thüringer, magazinul de vinuri al lui Massenza. Marcovici din Podul Mogoşoaii vinde lucruri scumpe şi fine, obiecte de artă. « Neguţătorul de Viena », represintat şi prin D. Barbulovici, apare. Ba găseşti şi un *Magazin Anglais*.

Mai multe strade sînt pietruite, de şi li se mai zice « poduri », după vremea cînd erau îmbrăcate cu lemn. Ele sînt luminate cu « gaz », adecă petrol, şi antreprenorii sau « contracciii eclerării uliţelor Capitalei cu lampe » primiau a lumina şi gangurile, curţile particularilor, dar şi într'un cas şi în altul se aprinde « gazul » numai în nopţile cu totul întunecate: « pe nopţile hotărîte, adecă pe întunerec » [1]. În 1852 se mai adăugiră douăzeci şi cinci de felinare, « iluminarea Uliţei Mogoşoaii văzîndu-se oarecum mai întunecoasă » [2]. E impus proprietarilor să-şi închidă maidanele, supt amenzi, — vechiul cîntec fără răsunet —; negustorii trebuie să mături înaintea prăvăliei lor [3]. Podul Mogoşoaii, Şoseaua, unde şi atunci e marea plimbare cu musici militare « şi zgomotoasă murmură de havuzuri », se stropesc. Opt sute de sergenţi de oraş păzesc liniştea sau împodobesc, ca şi, până mai ieri, curţile celor mari [4]; pentru paza de noapte se înfiinţează apoi în 1856 un alt corp de 500 de sergenţi [5].

---

[1] *Ibid.*, pe 1851, n-l 18. — Pentru luminarea Craiovei, *ibid.* pe 1852, n-l 77. O Companie negocia pentru luminarea cu gaz în 1850 (inedite şi călătoria lui Lassalle).

[2] *Vest. rom.* pe 1852, n-l 48.

[3] *Buk. d. Zeit.* pe 1853, n-l 63.

[4] *Journal de Bucarest*, n-l 109.

[5] *Buk. d. Zeit.* pe 1856, n-l 31.

Birjele, în număr de 400, trec, cu felinare roşii, albe şi negre, pentru ca să se vadă astfel dacă sînt de clasa întăia, a doua, sau a treia, de trei sfanţi, de doi sau de unul singur [1]. Dumineca, e repaus impus pentru negoţ, şi chiar Evreii sînt datori a-şi închide prăvăliile [2]. Brutarii erau siliţi a da drept la cîntar; altfel, pînea albă se vindea ca neagră şi cea neagră se confisca [3].

---

[1] *Buk. d. Zeit.* pe 1856, n-l 44. Cf. *ibid.*, n-l 14.

[2] *Ibid.*, pe 1853, n-l 37. Era pe atunci multă evlavie, şi Poliţia publica, prin n-l 6 al *Vest. rom.* din 1850, cum s'a lecuit de surdomuţia căpătată accidental Marin sin Stan, care visase în noaptea de la Bobotează spre Sf. Ioan « trei băieţi îmbrăcaţi în alb ».

[3] *Buk. d. Zeit.* pe 1856, n-l 18; *Vest. rom.* pe 1852, n-l 49.

CAPITOLUL IX

Bucureştii dominaţi de noua viaţă politică

Epoca Unirii, de la 1854 la 1859, avea alte griji decît ale edilităţii şi, cînd se alese Cuza-Vodă, atenţia lui era reţinută de alte probleme şi tulburată de alte greutăţi. Ceia ce se spune deci de călători despre Bucureştii din acest timp nu e decît continuarea a ce am văzut şi pînă acum, în acea epocă de romantism disparat şi strident.

Germanul V. Derblich, în 1863 [1], află de la întrare prin « Cîmpul libertăţii » de la 1848, maidanele cu bivoli şi alte dobitoace. Mitropolia, într'o epocă de anticlericalism, e rău îngrijită. Malurile Dîmboviţei sînt răpănoase şi apa murdară. Place doar Cişmigiul, despre care se însemnă că l-a făcut un German, Wilhelm Mayer, «Casinul cetăţenesc» din Strada Şelari şi otelul «La oraşul Viena». Mai sînt, pe lîngă hanuri, Otelu, de Paris, de Franţa, «des Princes», Naţional, de Londra, de Viena, de Europa (Brenner). Pretutindeni, un desfrînat joc de cărţi. Pe lîngă grădina Warenberg, pe care am mai întîlnit-o, acum cu teatru de vară, « Mireasa din Messina » fiind jucată alături de « Ursul şi Paşa », Grădina cu cai şi Grădina Mimi, unde a găsit femei uşoare.

Dar ce-l reclamă mai mult sînt spitalele: Colţea, cu dr. Grunau, Filantropia, Spitalul Brîncovenesc, Maternitatea, cu dr. Capşa, de formaţie vienesă, Spitalul german şi cel israelit, casele de nebuni, care-i par înapoiate.

---

[1] *Land und Leute der Moldau und Walachei*, Praga 1863.

Ca şi ceilalţi visitatori de neamul său, acest German naţionalist critică superficiala cultură francesă, cu lecturi femeieşti între Alexandru Dumas père şi Paul de Kock[1].

Scriind după detronarea lui Cuza-Vodă, M. A. Ritter von Zerbioni und Spasetti[1] nu se ocupă numai de colonia germană, sfăşiată de certe, cu otelele, grădinile, musicile, societăţile, teatrele, balurile, librăriile şi ziarul ei, cu medici, spiţeri, pictori, fotografi, zidari, cu despreţul general ce hrăneşte faţă de localnici. Acest despreţ îl împărtăşeşte şi el: «moarte, putreziciune, caricatura unei societăţi, umbre fără fiinţă... Vechiul oraş boieresc a devenit în exterior scena parisianismului modern, pe cînd interiorul e răscolit pustiitor de aspră barbarie, nespusă imoralitate, de mania jocului, luată de la Ruşi, şi alte monstruosităţi. Niciun cuprins, nicio seriositate a vieţii.» După părerea generală a străinilor, «societatea românească neapărat va fi izgonită de pe scenă şi va dispărea cu totul, fie şi prin aceia că elemente reformatoare încă viabile s'ar desvolta în ea, şi-ar face calea şi i-ar da alt aspect»,— şi el semnalează chiar începuturile făcute de liberali. Patima luxului stăpîneşte femeile până la ultimele clase. Cultură superficială, ireligiositate. Ca locuinţi, «un adevărat haos sătesc», străbătut de hanuri, ca al lui Manuc, de «palatele în miniatură» ale boierilor. Colonia francesă, cu o trupă de teatru şi o lojă masonică, ar avea o foaie săptămînală, *La voix de la Roumanie*[1].

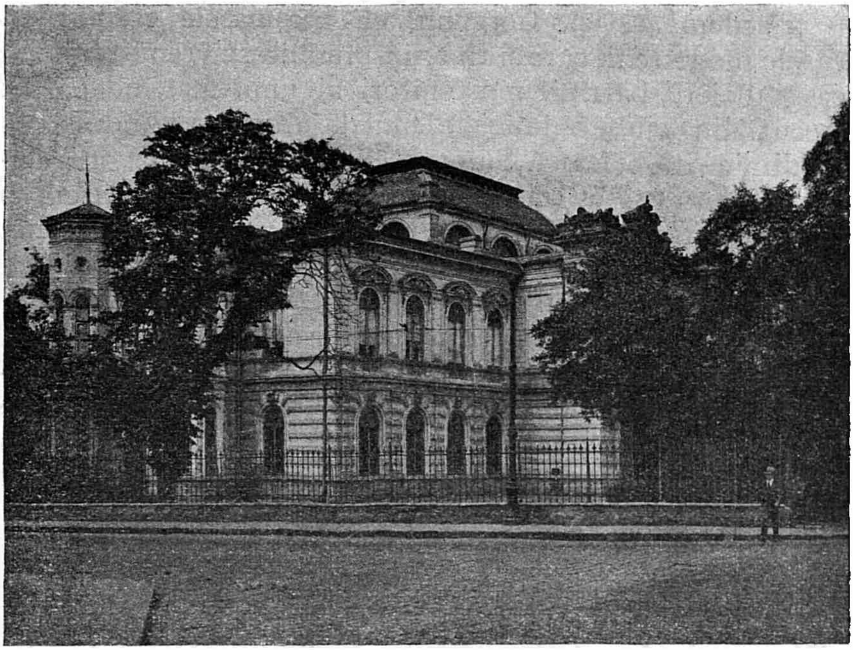
Din partea Francesilor[2], Ghidul Joanne şi Isambert din 1861[3], redactat, pentru această parte, probabil de Ubicini, califică Bucureştii de «oraş cu totul oriental, în ciuda unor aspecte moderne». Optzeci de mahalale şi, răsărind din grădini şi livezi, 627, — se adaugă: «nu 365» —, de biserici şi curţile boiereşti. In mijloc, «un amestec de străzi cotite, strîmte, noroioase, fără trotoare». Doar Şoseaua şi Cişmigiul «pot rivalisa cu cele mai frumoase prim-

[1] *Die vereinigten Frürstenthümer Moldau und Walachei.*

[2] V. şi, pentru mai târziu, Montferrier, *Voyage d'un fantaisiste politique en Autriche-Hongrie, en Serbie et en Bulgarie.*

[3] *Itinéraire descriptif, historique et archéologique de l'Orient.*

blări ale Capitalelor europene ». Dar, sus, un « farmec ales, sociabilitatea locuitorilor, însuşiri mai ales apreciabile pentru călătorii francesi, cari se pot mira că află în saloanele unui oraş din Orient », — se numesc palatele Ştirbei, Bibescu, Ghica, Suţu, Oteteleşanu, Brîncoveanu, — « limba, obiceiurile şi creşterea celei mai bune societăţi din Paris » [1].

Casa Suţu.

La 1864, bătrânul Vaillant va reveni asupra amintirilor sale, în *La lanterne magique ou passé, présent, avenir de la Roumanie* [2], dar el nu dă decît elemente răzleţe de trecut, opuse caricaturii presentului.

[1] P. 438.
La 1869, Heinrich Filek von Wittinghausen (*Das Königreich Rumänien*, Viena 1881; a 2-a ediţie) socoate 120.000 de locuitori, în 16.000 de case. Adauge: 40.000 de cai boiereşti şi 12.000 de trăsuri al lor. Cf. Iorga, în *Mem. Ac. Rom.* seria a 3-a, XIV, no. 1.
[2] Cf. Iorga, *ibid.*, XVI, p. 331 şi urm.

În faţa modelor străine, un Bucureştean, avocatul Ion M. Bujoreanu, a încercat, după comedioarele *Fata supt epitrop* (1855), *Cuconul Zamfirache* (acelaşi an), în romanul, de mari proporţii, *Misterele din Bucureşti* (1863; la 1864, *Judecata lui Brînduş*, comedie cu elemente din roman), să dea icoana Bucureştilor cari fuseseră. Reproducem din icoana ce am desfăcut de acolo aceste pagini [1]:

«Vedem, astfel, Gorganii, cu frumoasele grădini, cu casele modeste în care şi tinerii îşi îndulcesc vremea fumînd ca şi boierii bătrîni, moştenitori ai unui mai îndepărtat trecut, din «ciubuce lungi de lemn de iasomie», luîndu-şi des de dimineaţă cafeaua. Şoseaua cu bufetul ei, «izvorul depravaţiilor», şi cu doamnele bătrîne cetind în caretă o romanţă francesă. Pădurea Băneasa, unde se poate lua dejunul în mijlocul verdeţei, lîngă «mica fîntînă din vale» şi «pavilionul» plin de inscripţii necuviincioase. Herăstrăul, unde un Grec monopolisator stoarce de bani părechile clandestine, între care străinele, mai ales Francesele, care comandă «supeuri» [2]. Tineri cu «mănuşi de sacmè», «pungaşi zdrenţoşi», femei. În general, mai ales pe de lături, «gropi mari şi heleştaie permanente» [3]: opt ani, cât a lipsit eroul romantic, n'au adus nicio schimbare. Se mai pomeneşte Uliţa Francesă, Cişmegiul. Poporul nu umblă pe acolo, ci bea «must de la Filaret» [4].

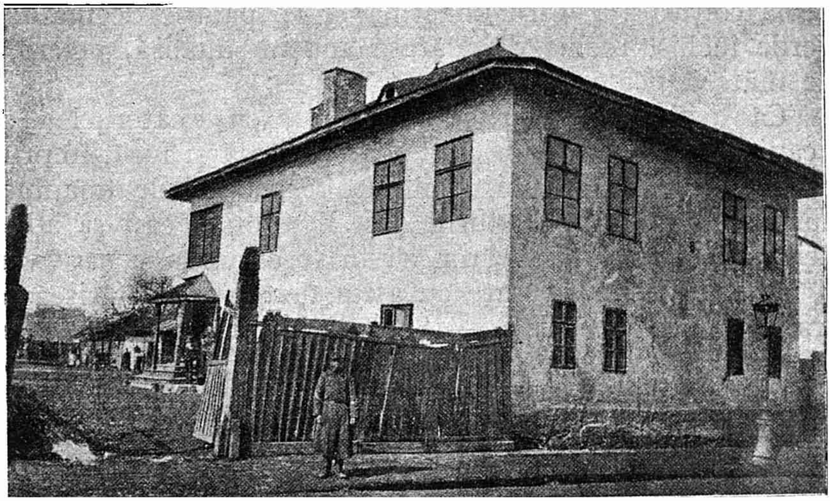
Iată acum, un tribunal: «O clădire cu un etaj, situată alături cu încăperile Ministerului Justiţiei şi isolată de celelalte încăperi din curtea judecătorească, era lăcaşul unde se judecau toate pricinile criminale şi corecţionale din cea mai mare parte a Ţării-Româneşti. O scară cu patru trepte ce se clătina supt picioare şi printre care se vedea tot golul dedesuptul lor, servia de întrare generală într'un coridor a cărui dimensiune era de doi stînjeni cvadraţi. Din partea stîngă a coridorului se vedea o sală îngustă şi lungă, aşa de veche, cît şi ruinată, iar în partea dreaptă se presintau

---

[1] *Ibid.*, XVI, pp. 166—8.
[2] I, pp. 2—3.
[3] I, p. 11.
[4] II, p. 72.

două uşi laterale, din care una avea intrare în pretoriu, iar cea din stînga ei în cancelaria tribunalului [1].» Se vede că avocatul, care e autorul, cunoaşte bine locurile.

Viaţa oarecum apuseană e la «birturile», la «otelurile nemţeşti», cu chelnerii cari servesc încet, cu gazetele germane şi francese, cu masa de biliard, ca la «Europa» sau «Brenner» [2]. «La birturile nemţeşti se serveşte cineva

Casă veche din Bucureşti.

foarte anevoie, şi chelnerii trebuie să pună cîte zece minute de interval ca să aducă un fel de bucate... În sala biliardului se afla o mulţime de Greci, Nemţi, şi Romîni puţini. Unii cetiau jurnale nemţeşti, căci numai de acestea se aflau acolo; mulţi jucau table, domino, cărţi, şi doi inşi biliard.» E rar să se vadă «un fecior de boier într'o cafenea» [3].

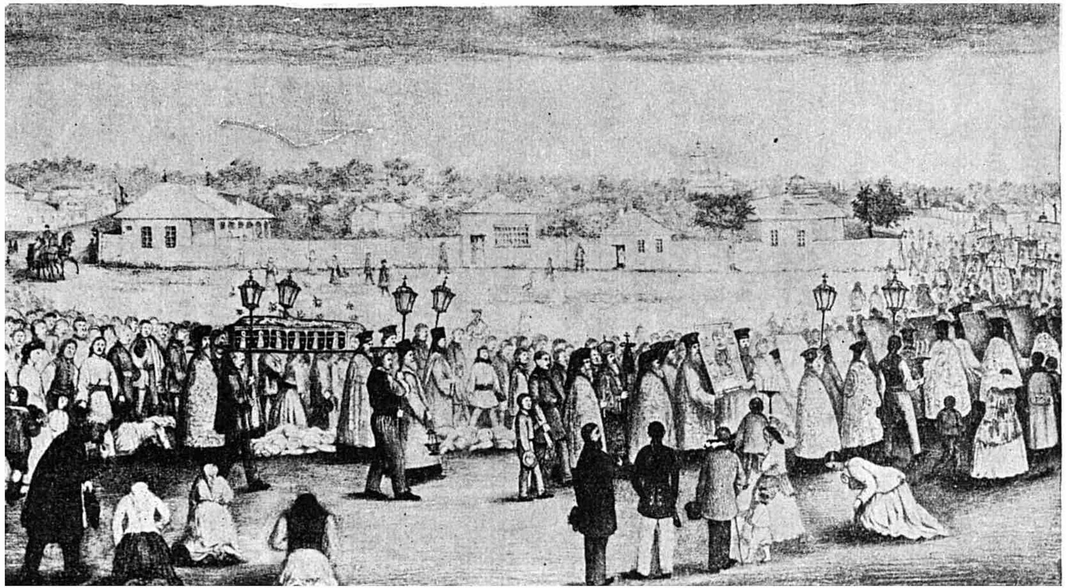
Toaletele timpului se descriu astfel. Pentru clasa de sus, mergînd pînă la ultima treaptă a unei boierimi de funcţii, plină de parveniţi, «mantile», «bonete albe cu funte mari», «coafuri încărcate de pompoane şi de flori, a căror greutate

[1] I, p. 307.
[2] I, p. 80.
[3] II, p. 18.

e în cumpănă cu capul», la femeile «pomponate şi înflorate», «împopoţonate, malacovate şi gurguţate»[1], lîngă domni în «jiletă albă», supt «frac sau cvecher», cu gulere mari şi «lornetă de gît», aşa cum se văd în tablourile pictorului epocei, atît de «adevăratul» Teodor Aman[2]. Pentru o bătrînă din clasa meseriaşilor se cuvine «un binet foarte simplu», o «rochie de bareş coloare închisă şi pe de-asupra o boccea neagră cu flori de mătasă verde pe la colţuri». Pentru una tînără: «o pălărie de mătasă verde închis, rochie de mătasă supţire închisă, pelerină de mătasă neagră»[3].

Ca distracţii, serate de «loton», cu «caternele» şi «caniotele» lor, în care cine poate înşeală şi fură, împrumută şi nu dă înapoi, pănă la respectabilele doamne, curarisindu-se cu «hapurile lui Morizon», care-şi aduc pentru măritiş fete a căror vîrstă se ascunde şi care vor fi mamele acelor pe care cu atîta desgust le înfăţişează, tragic, prin anii 1880—1890, Delavrancea, în *Iancu Moroiu*, cea mai cumplită satiră a burghesiei şi funcţionărimii bucureştene în anii de triumf exterior ai Domniei regelui Carol I, şi în oribila frescă, de un realism fustigator, *Parasiţii*. Alături se face câte un «burlot de stos», cu cărţi «noi şi pontorci»[4]. Se aude: «banc», «talie», «cine taie? Un sfanţ ochiul, parole şi el mazo; este cartea mea»[5]. Se poartă «farfuriuţele de dulceţi». Conversaţia trece prin grosolănie şi ajunge pînă la sîngeroasa insultă, care opreşte doar un minut jocul: «Te întindeau», spune una «craii la Cişmegiu şi prostul de bărbată-tău mînca smîntînă cu cartofi la moşie»[6]. Sau, cînd cutăreia i se zice de adversari: «madamă»: «madame sînt numai la hanul Zamfirescului»[7]. Se vorbeşte

[1] I, p. 51.
[2] I, pp. 29, 31, 36, 51. V. şi *ibid.*, p. 108.
[3] II, p. 35.
[4] I, p. 54.
[5] I, p. 55.
[6] I, p. 44.
[7] I, p. 51.

Procesiune cu moaştele Sfântului Dumitru.

de « un noroc cît Colţea »[1]. Dar se recunoaşte că se află case care se închid înaintea persoanelor pătate[2].

Teatrul e însă plin şi, afară, Evreii fac speculă cu biletele: în lojă se înjghiabă legăturile obişnuite între femei mai în vîrstă şi tineri cari vreau să trăiască bine, fata de lîngă mama văduvă privind în sală ca să-şi afle un rost[3].

O seară de bal mascat în sala Slătineanu sau Momolu e presintată cu vioiciune şi coloare. Lumea n'are ţinută şi n'are spirit, ajungînd une ori la ultimele grosolănii adresate femeii care nu îngăduie o anume « curte »: « Aţi venit cu rochiile sumese din mahalaua Dobrotesei ca să găsiţi muşterii? La hîrdău mi-ai învăţat să dai asemenea răspunsuri? », ca să-şi audă doar acest răspuns de la cinstita fată de meseriaş: « Pleacă şi ne lasă; eşti nesuferit!... Cazi pe lume ca iarna grea! »[4].

Pentru lumea mai săracă, pe lîngă cafenele, sînt şi « casine », unde pot lua dulceţi şi cafea[5].

În toată Domnia lui Cuza, clubul liberal decide mişcările. Măcelarii, uniţi cu ţărani aduşi din împrejurimi, demonstrează în Dealul Mitropoliei înaintea alegerii Domnului Moldovei[5]. Cînd se organisă în 1865 o « revoluţie » contra Domnului, se întrebuinţară Oltenii precupeţi, nemulţămiţi de o măsură a Primăriei, al cării local e atacat de mulţime şi de un număr de curioşi, cu cari se încaieră o luptă ca aceia cu un secol înainte. Cînd se dădu lovitura de noapte contra lui Cuza-Vodă, lumea, cu toate proclamaţiile lui Rosetti şi musicile de pe uliţi, rămase indiferentă.

Cu toate prefacerile determinate de adunarea în Capitala munteană a întregii vieţi politice a celor două ţări unite, trecutul se păstra încă foarte visibil. Din el

---

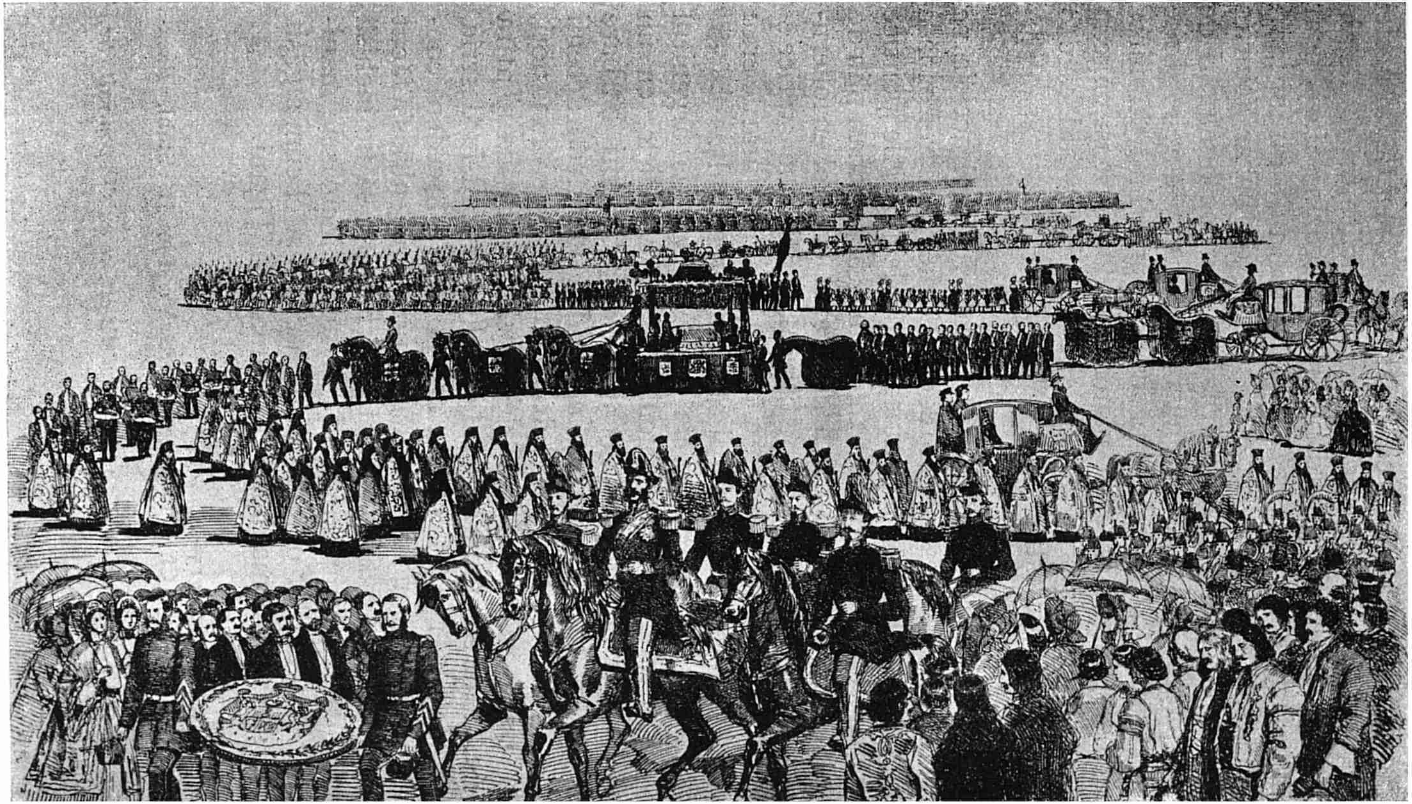
[1] « Doamna Bruneasca din causa « imoralei sale conduite nu mai fu primită în nicio casă onestă »; p. 114.

[2] I, p. 106 şi urm.

[3] I, p. 18.

[4] I, p. 306.

[5] V. şi Em. Hagi Moscu, în *Rev. Ist.*, XII, pp. 83—4.

Cuza-Vodă la înmormântarea lui Alexandru-Vodă Ghica.

desfăcea V. A. Urechiă, ca martur, în tinereţă, al acelei vremi, icoana străzilor de comerţ, alcătuite după ale Constantinopolului. « Aproape fiece magazin, afară doar de aşa-zisele bolţi, încălca asupra străzii prin tărăbi mari pe care se înşirau, printr'o rânduială de bazar, felurite mărfuri, pe când de sus atârnau cercuri cu lumânări de său, căpăţâni de zahăr, ramuri de cositor, curele, brîie viu colorate..., putini cu păcură, împrăştiind un miros înecăcios şi lângă care cu pămătuful de cârpă îşi ungeau osia carelor şi cizmele ţăranii şi cărăuşii, plătind câte o leţcaie, două turceşti »[1].

Pentru a crea o adevărată Capitală în locul aceleia pe care, cu desgust, o descrie şi Frédéric Damé[2], se cerea o mare Domnie de autoritate, neîmpiedecată de intrigile politice şi, din partea Domnului de la 1866, un prinţ german plin de cele mai nobile aspiraţii culturale, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, cunoştinţa adîncită a întregii datine istorice şi artistice, un adevărat tesaur, a ţării. Dar împrejurările erau aşa, încît aceste două condiţii au lipsit prea mult.

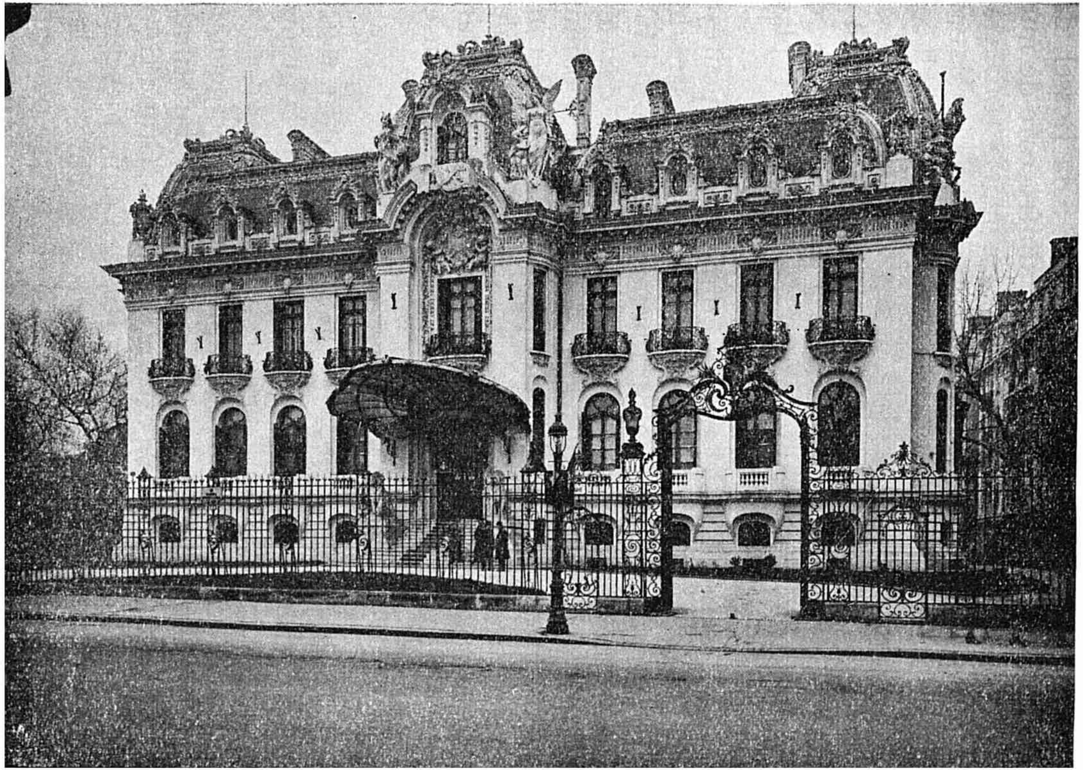
Francesul Le Cler[3] semnala, în 1867, în « nemărgenitul sat » al Bucureştilor, cu chichineţe, ca bordeiele, cu un slugărit superfluu, până la 30.000, cu obiceiuri barbare orientale, ca tăierea vitelor în stradă, odată, cu decenii înainte, oprită totuşi de gospodarii Domni fanarioţi, « atîta prisos şi atîta lipsă desăvîrşită, atîta lux şi atîta miserie..., de se umple sufletul de jale ». Carol I-iu descrie, — cum s'a observat de atâtea ori, pentru a învedera contrastul cu ceia ce, nu fără multă greutate şi reveniri, s'a făcut pe urmă, piaţa d'naintea Palatului trebuind să fie închisă cu grilaj ca să se împiedece atît de necuviincioasele manifestaţii ale agenţilor de cluburi politice, — şi el cum a găsit Palatul său: între maidane cu animale şi Ţigani.

---

[1] *Ist. Rom.*, X, pp. 715—6.

[2] *O. c.*, pp. 114—15. Cf. şi lucrarea pitorescă a d-lui H. Stahl, *Bucureştii cari se duc.*

[3] *La Moldo-Valachie, ce qu'elle a été, ce qu'elle est, ce qu'elle pourraît être*, Paris 1867.

Casa Cantacuzino.

Léon Hugonnet, în 1871, se interesează doar de Café Bressol pentru Francesi, de teatrul din Sala Bossel, dar el află plăcere în jocurile populare [1], dintre care de mult dispăruseră în centru «dulapurile» şi «geamala» turcească, pe care le reglementau aceiaşi Fanarioţi [2]. Félix Martin, venit pe la 1873 [3], găseşte doar, ca semne nouă, halele făcute de un Frances şi viaţa devenită scumpă.

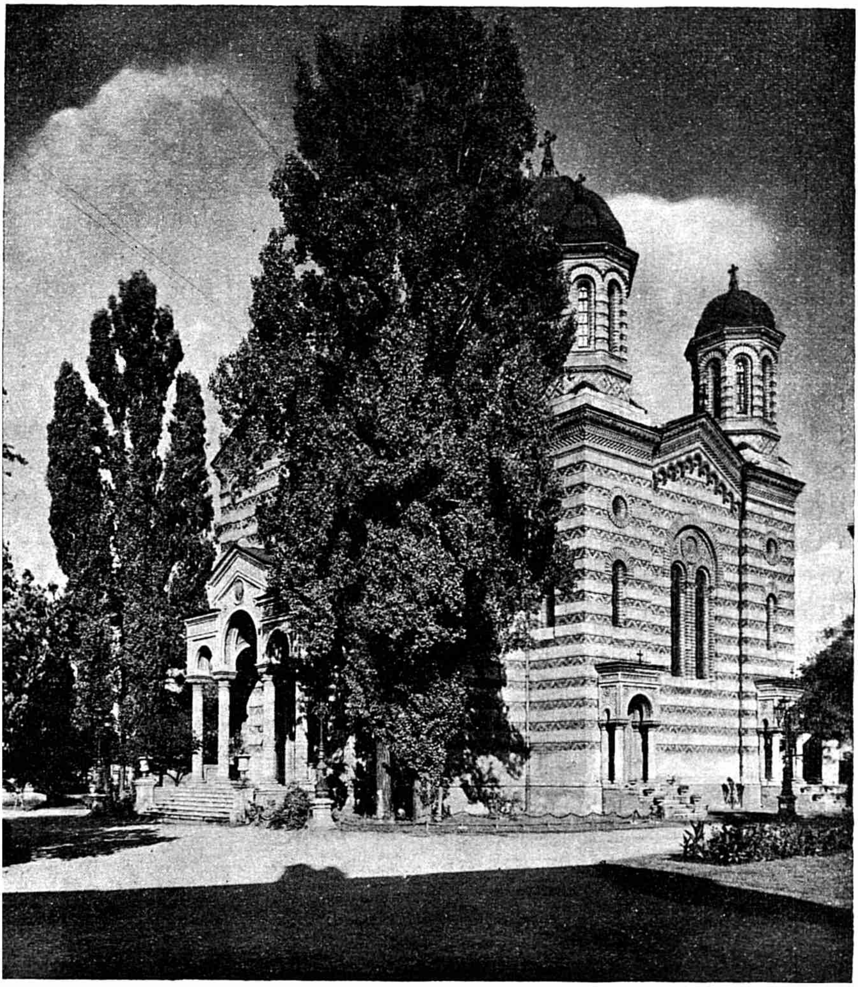
Dar mai vechiul călător Englesul W. Beatty-Kingston e mulţămit de bucătăria vienesă de la «Grand Hôtel», de cea francesă de la «Hugues» şi «Concordia» şi-i place să asculte Ţiganii.

Ofiţerul danes Flood [4] era încă din 1876 la Bucureşti, pe care-l descrie şi el ca atît de deosebit între centru şi mahalalele, sărace şi noroioase, pe care le cercetează, găsind însă oameni asemenea ca pescarii de la el, din ţară, dar mai înalţi şi mai voinici. Cercetează Asilul Elena Doamna, Spitalul, curat, Mitropolia, cimitirele, biserica luterană, Societatea de gimnastică, şi chiar Camera Deputaţilor, dar îl interesează mai mult, fireşte, rosturile militare. Are audienţă la Domn, care-i recomandă să vadă Museul şi Teatrul.

Cînd războiul din 1877—78 aduse călători de tot felul în ţară, ei se opresc, cum o face cutare Spaniol, la grădina Raşca (Hrčka), unde cîntă violonistul Wiest şi «adorabila Keller, cîntăreaţă alsaciană», apreciată de octogenarul cancelar rus Gorceacov, d-ra Mora, Italiancă, dar ştiind şi arii româneşti, apoi, la otele ca Brofft, Hugues, Grand Hôtel, Concordia, Boulevard, Neubauer, Rusia, Cerni, Fieschi (ca restaurant: Guichard), pe lîngă hanuri şi grădini populare, pentru localnici [5], — dar se notează şi petrecerile poporului la Filaret, la Moşi [6]. Evreul Kohn-Abrest, în *Zig-zags en*

---

[1] *Six mois en Roumanie*, Paris 1875.
[2] Urechiă, *o. c.*, X, p. 554.
[3] *Le Bas-Danube et les Principautés danubiennes.*
[4] R. Rosetti, în *Mem. Acad. Rom.*, VIII, p. 204 şi urm.
[5] V. şi Marsillac, *Guide de Bucarest.*
[6] Valle de Toje, în foaia *Imparcial* din Madrid.

Biserica Doamna Bălaşa (reconstruită la 1881).

Bulgarie (apărută în 1879), semnalează, nu cu prea mare mulţămire apariţia noului stil, importat mai mult din Viena decît din Paris, pentru clădirile oficiale, ce se îngrămădesc: « casărmi de închiriat, cu cinci ori şase rînduri ». Oraş « pentru marile serbări publice », care se desfăşură mai în voie decît în Italia. E vremea cînd şi numele străzilor se schimbă: Podul Mogoşoaii e Calea Victoriei, Podul Tîrgoviştii devine Calea Griviţei, alt Pod Calea Rahovei, o Stradă e Smîrdan, în amintirea recentelor biruinţi. Mlochowski de Belina, în acelaşi timp presintă împreună cu evenimentele istorice, otelurile, localurile de petrecere, cu cântăreţi de arii apusene întârziate, spectacole ruseşti în margene: restul nu-l poate interesa[1].

Dar, după acest războiu, diplomatul francês de Moüy[2], om de gust, nu află, cu dreptate, în oraşul care arată total prefăcut, « coloarea particulară », în « elementele ce par reunite la întîmplare ». « Ordin composit, făcut din bucăţi..., nicăiri o formă caracteristică, o societate distinctă », cu toată « puterea şi vitalitatea, foarte visibile ». Mai îngăduitor e marele ziarist de Blowitz[3], grăbit ca totdeauna în goana după ştiri inedite, cînd vede, la 1884, « Capitala în creştere a unui Regat care se naşte ».

Pentru Charles Bizot[4], şi alinierea nouă, rămasă totuşi aşa de însuficientă, după capriciul păsurilor politice, birjile luxoase, tramvaiele cu cai, Teatrul, oteluri ca Louvre şi Grand-Hôtel, magazinele, cafenelele, înlocuind

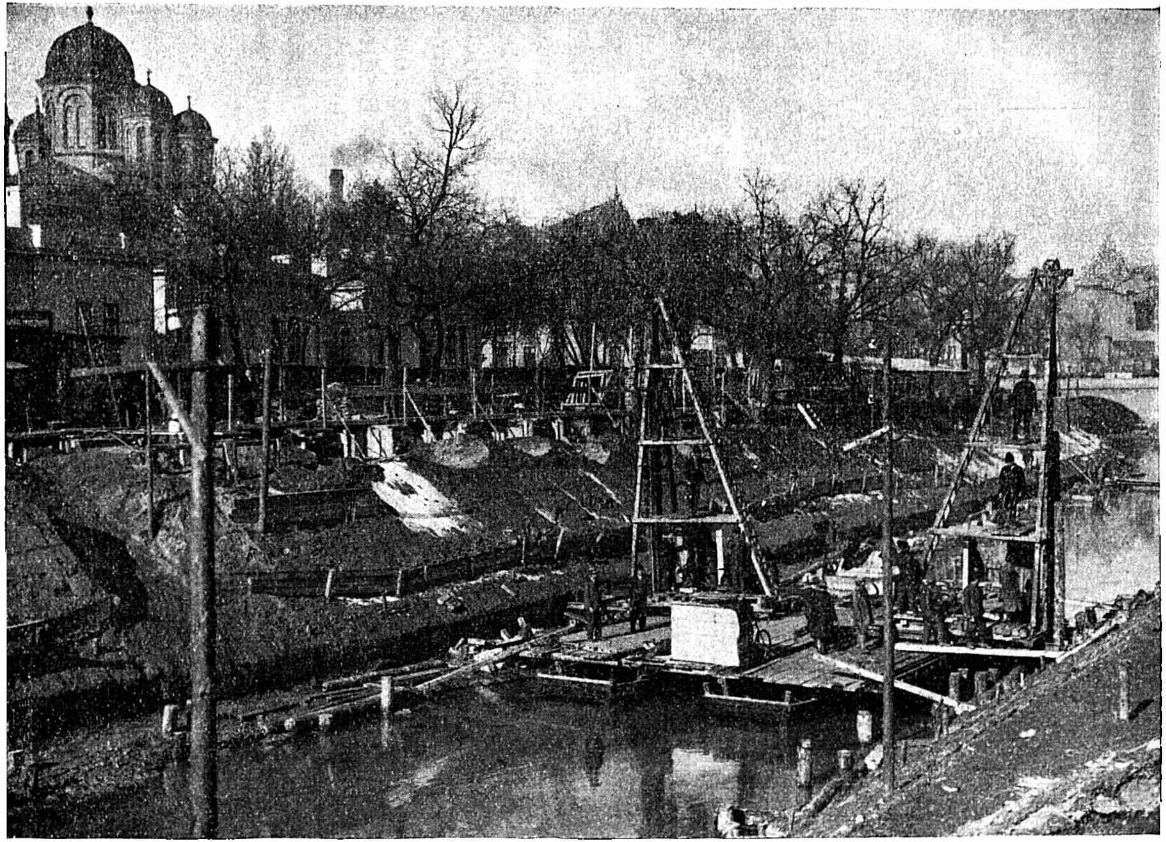
---

[1] V. largul resumat din *Rev. Ist.*, 1938, Octombre-Decembre.

[2] *Lettres du Bosphore: Bucarest, Constantinople, Athènes*, 1879.

[3] *Une course à Constantinople.*

[4] *Grèce, Turquie, Danube*, 1886. Cf. *El libro del Viagero* (1890) al Argentinianului Antonio B. Marrioti. Bergner, *Siebenbürgen*, Breslau 1887, laudă graţia « şi virtutea femeilor », totuşi văpsite şi bucuroase de petreceri. V. Iorga, *Mem. Acad. Rom.*, XIV (1933), pp. 12, 17.. Vorbeşte de biserica Doamna Bălaşa, refăcută, de Sărindarul ruinat, de Calea Dudeşti, de circul care a ars, de Coloseul Opler, ca şi de asilul Elena Doamna, de Museu, de Sala Bossel. Sînt 30.500 de Germani. De clădirea primei biserici şi de Asil vorbeşte, ca şi de ceremonia Bobotezei şi de Moşi, Adelheid Bandau, în *Bilder aus Rumänien*, Berlin 1882. Kraner, în *Über Land und Meer*, 1884 (v. şi *Cuget clar* pe 1932—3) e important numai pentru desemnuri.

Lucrări pentru canalizarea Dâmboviţei.

pe cele orientale, de zvonuri şi afaceri, ca a vechiului Altintop[1], şi în aşteptarea cafenelelor de modă austriacă pentru străinii şi Evreii ce se îngrămădesc, se înfăţişează singure, în chip mulţămitor. Dar lucrări îndrăzneţe, grele şi scumpe prefac fundamental oraşul fără lumină şi apă, tăiat de o gârlă infectă, care nici până acum nu-şi are toate malurile acoperite, ori pietruite sau prefăcute, ca pentru Elba la Dresda, în partere de flori.

Dar în acest timp, la 1867—70, Alfred Gottereau introducea luminarea cu gaz şi, la 1871, canalisarea[2]. Se resolvi chestia alimentării cu apă de la Arcuda[3] vechiului postăvar şi de la Bîcu[4] (planul Guilloux, apoi Bürkli-Ziegler şi Callman din Zürich, în fine Lindley şi Thiem, cu ajutorul lui Ilie Radu şi Cucu-Starostescu). Trebui să se aştepte douăzeci de ani pentru a se deschide pe rînd Bulevardele dintre Cotroceni şi Moşi (Elisabeta, Carol), supt primarul Protopopescu-Pake, apoi, supt Nicolae Filipescu, cea de-a doua linie de bulevard. Şoseaua Bonaparte, apoi Şoseaua Jianu, paralelă cu a lui Chiselev, au adus degajări în partea de către Nord, încotro se desvoltă oraşul. N'a lipsit nici ideia unei Dîmboviţe navigabile. După Bulevardele Ferdinand şi Maria, Independenţa, singur Bulevardul Dacia, cu totul nou, nu e mărgenit cu căsuţele de odinioară[5]. Abia în ultimul timp, la 1931—2, în locul cîrciumelor infame din faţa clădirii, de loc monumentale, de şi bine aranjată tehnic în anii mai noi, a Gării de Nord s'a deschis o nouă arteră largă.

Pe cînd lucrau de zor arhitecţi străini, deprinşi cu clădirile din Monarhia Austro-Ungară, ca să distrugă grădinile şi să dea la pământ frumoasele locuinţi cu ceardac ale boierilor şi mahalagiilor, străzile laterale, cu case

---

[1] Urechiă, *o. c.*, X, p. 632.

[2] V. Marsillac, *Guide*, pp. 209—13.

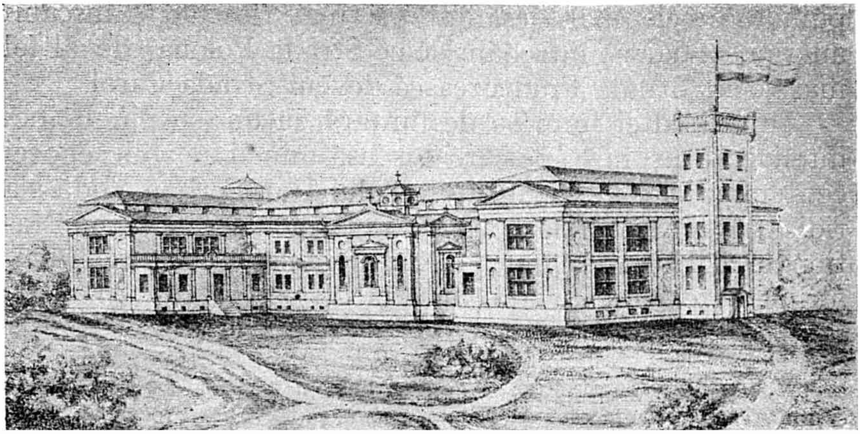
[3] Şi un Teodor Arcuda Medelnicer la 1806; I. Bianu, *Cat. mss. româneşti*, I, p. 538. Cf. Urechiă, *o. c.*, VII, p. 519.

[4] Damé, *o. c.*, p. 229 şi urm.

[5] Datări, şi pentru case, *ibid.*, pp. 135—6.

Casa Al. Filipescu.

Asilul Elena Doamna.

frumoase ca a lui Alexandru Florescu, despăgubiau adesea de banalitatea restului [1].

Ceia ce se desface din toate aceste înoiri ambiţioase datorite Statului mândru de ce a realisat, ca şi unei clase de noi bogaţi, de funcţionari cu economii de mai multe feluri, e tendinţa de a «monumentalisa», şi prin zidirile Ministerelor (Finanţe, Agricultură, dacă nu Războiu, aşezat într'o veche casă boierească din faţa Cişmegiului), un oraş menit a rămînea în grădinile şi livezile sale, cu pieţe în jurul nenumăratelor biserici, în sensul acelor «oraşe-grădini», aşa de recomandate azi, şi la care, e drept, nimeni nu se gîndia pe atunci. Pentru aceasta modelul vienes putea veni, sigur de o bună primire generală : de-asupra «caselor-tramvaiu», cu catul la stradă, pe cînd casa românească se presintă cu faţa cerdacului înflorit, se înalţă banalele zidiri scumpe supt meschinele cupole care le încunună. Bisericuţele se pierd astfel în umbra şi adesea în murdăriile vecinilor.

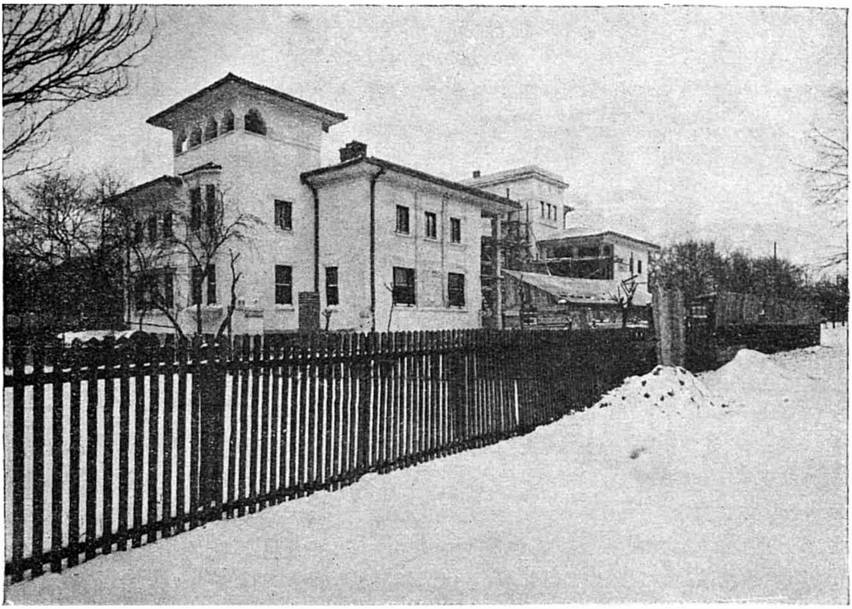
Părea că pasiunea liberalilor contra trecutului urmăreşte anume tot ceia ce-l aminteşte, preferindu-se chiar şi largile maidane pustii, care erau o ruşine. Pe lângă arterele care celebrau cu mulţămire noile victorii, se atacară şi mai departe numele mai tuturor străzilor: după cele «naţionale» (Calea Dorobanţilor, Strada Romană), puindu-se cele mai deşănţate şi mai ridicule. Lipscanii au rămas, dar ne întrebăm de ce Strada Polonă, de altfel mai veche Strada Franţuzească deveni Strada Carol.

Urmele altei lumi se desfiinţară cu un suspin de neinteligentă uşurare, pe care o scusă numai nevoile epocei contemporane. Pe locul pitorescului Han Şerban-Vodă s'a ridicat zidirea, nu fără oarecare armonie, a Băncii Naţionale [2]. Hanul Manuc deveni Hotelul Dacia, al întrunirilor care ocupă viaţa publică.

---

[1] V. *Ibid.*, pp. 180 şi urm., 242 şi urm., 253, 284—5, 562 şi urm. 624 şi urm., V. interesanta casă Al. Filipescu, *ibid.*, p. 150. Casa Procopoaii, *ibid.*, pp. 158, 176; cf. *ibid.*, p. 186.

[2] Reproduceri în Damé, *o. c.*, pp. 102—3.

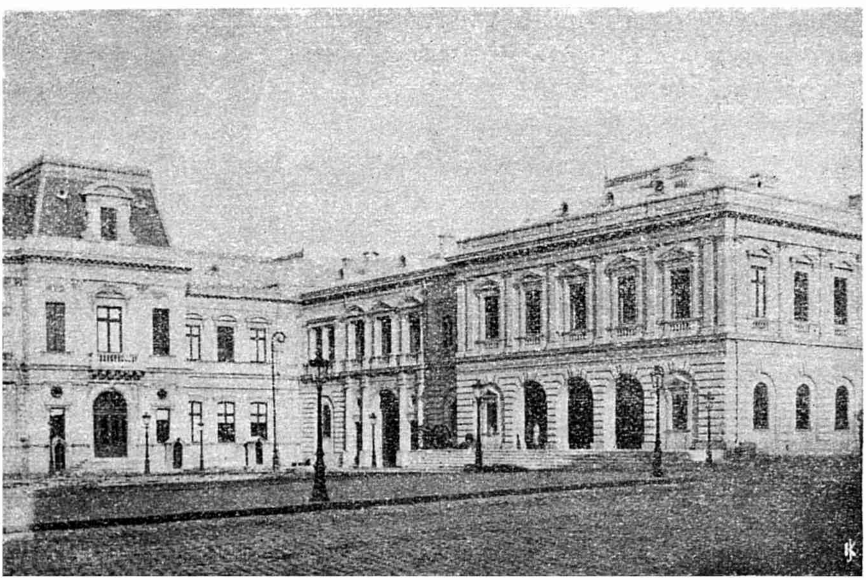
Institutul de Istorie Universală.

Ministerul de Finanţe.

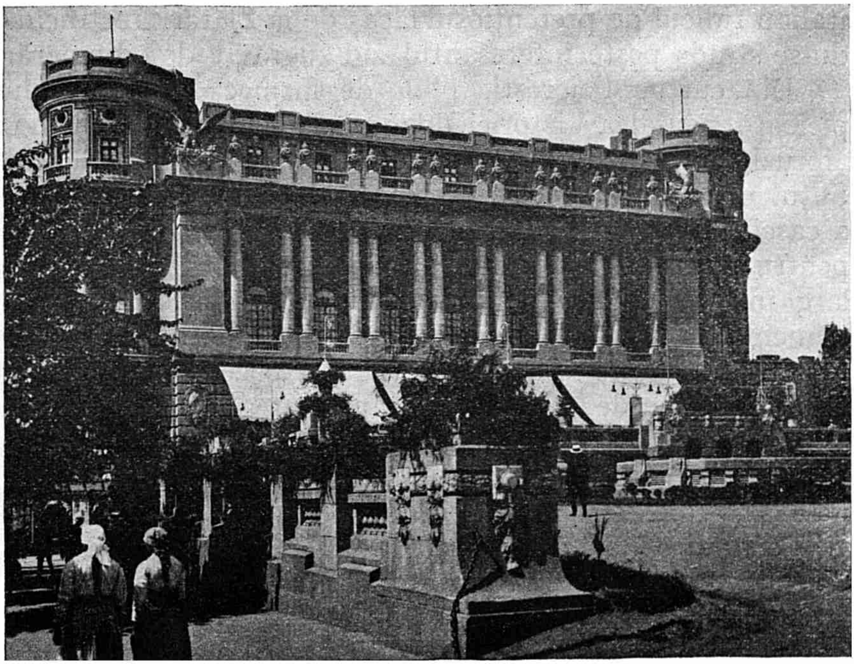
Universitatea.

Vechiul Palat Regal.

Ateneul Român.

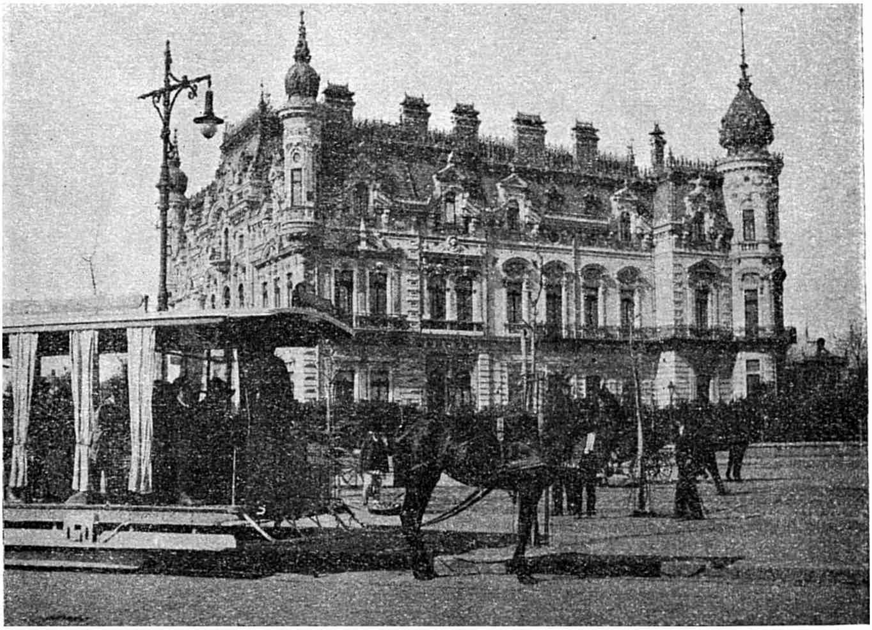
Cercul Militar.

Pe cînd se « modernisau » bisericile Schitul Măgureanu şi Bradu Boteanu, ca şi, de altfel, biserica Brezoianului, a lui Pitar Moşu, biserica Sf. Ionică, biserica Sf. Voevozi, Sf. Dumitru, Vergu, devenită o imensă rotondă, numai grija lui Mincu păstrînd Stavropoleos pentru delicateţa de lucru a amănuntelor, şi, de prin 1890, Comisia Monumentelor Istorice purcede la restaurări înţelepte (ca la Mihai-Vodă, la Curtea Veche, la Sf. Ştefan, la Sf. Spiridon Vechiu, la Sf. Elefterie), pe locul Mitocului Rîmnicului, de la care nu s'a păstrat nicio reproducere, se înălţa, prin ostenelile lui C. Esarcu, frumoasa clădire a Ateneului Romîn, datorită lui Gottereau. Biserica Scaune e în ruină. Biserica Grecilor dispăruse, ca şi Sf. Sava, pentru a face loc unui liceu. Fără a se lua planul căzu Sărindarul, pe al cărui loc e un impunător Cerc Militar şi o recentă redacţie modernistă. Pe lângă aşa de urîtele biserici din partea de Nord a arterei principale, biserica Radu-Vodă a fost urîţită şi prin nepotrivita zidire a Internatului teologic, a Spirei a fost înlocuită prin noile proporţii pretenţioase; cu mîndrie s'a clădit, de un arhitect italian ridicul de pretenţiosul lăcaş de la Zlătari, rectificîndu-se strada peste interesantul zid zugrăvit de odinioară.

Din curţile boiereşti, pline de farmec, au rămas în picioare, pe Calea Victoriei, doar casele Manu, Cantacuzino, Moruzi, cum şi Palatul Ştirbei, apoi, în centru, Palatul Suţu, condamnat şi el la moarte. Ceva din vechea formă a casei lui Dinicu Golescu, care declarase că « zideşte pentru viitor », s'a păstrat în măreaţa zidire, cu aripile larg întinse, a Palatului Regal. Dintre clădirile noi « monumentale », la care Grigore Sturdza a ţinut să-şi adauge Palatul, în multe stiluri, cu ciudata pecete maură, dar cu o măreţie de ansamblu care putea să-l apere de osînda ce apasă, în această clipă, asupra lui, doar Liceul Lazăr (1889), apoi azi mărita Imprimerie a Statului (1882), Palatul Poştelor şi al Casei de Depuneri, Universitatea arhitectului Orăscu, Băile Eforiei şi Hotelul Boulevard, Spitalul Colţea, Otelul de France dacă pot pretinde la originalitate.

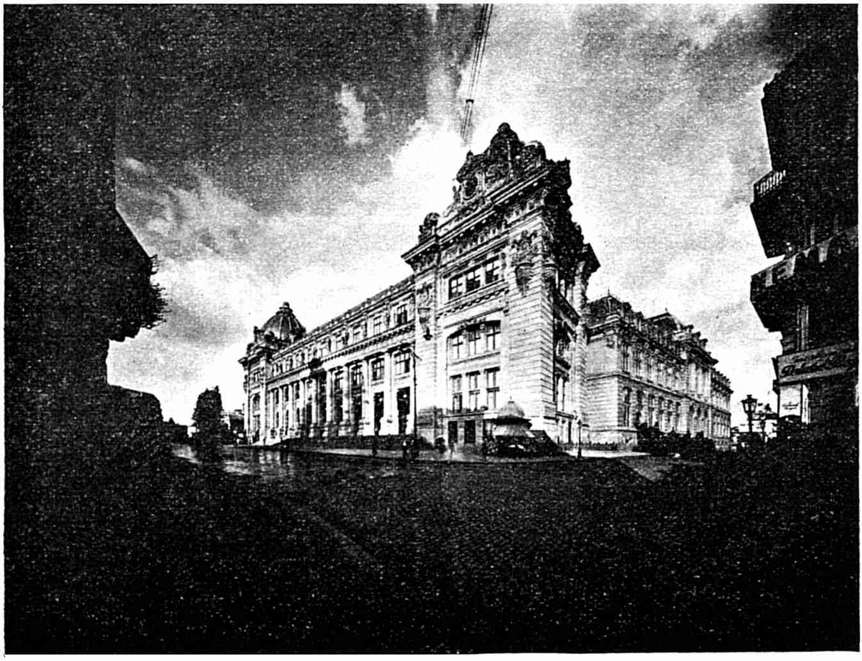
Vechiul Palat Regal (altă vedere).

Palatul Sturdza.

Vechea clădire a Imprimeriilor Statului.

Palatul Poştelor.

Institutul Geologic.

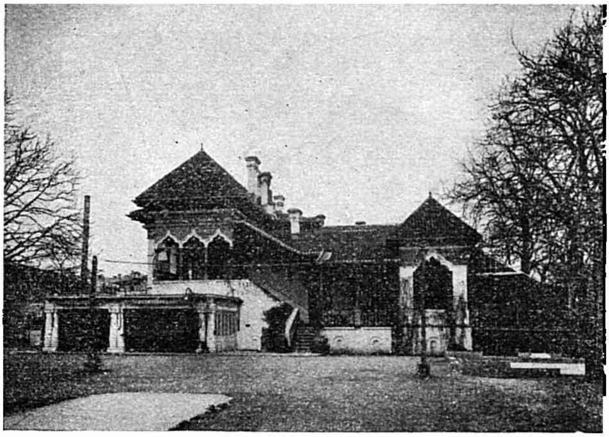
Dar, ca institute cu grijă, s'au făcut Museul de Ştiinţe Naturale şi cel de Zoologie, frumosul Museu de artă populară, Facultatea de Medicină şi cea de Drept (de P. Antonescu), Facultatea de Litere şi cea de Ştiinţe, Institutul de bacteriologie şi cel de Agronomie, cel de Istorie universală (de Petre Antonescu).

Dar arhitectul Maimaroglu a strivit brutal clădirile bisericeşti ale Mitropoliei cu masiva Cameră a Deputaţilor; din fericire nu s'a putut isprăvi Senatul, început pe aceaşi scară. S'a îngăduit, dăunăzi chiar, lîngă frumosul Teatru Naţional, isprăvit supt Ştirbei-Vodă, de un excelent arhitect german, piramida americană a Palatului Telefoanelor.

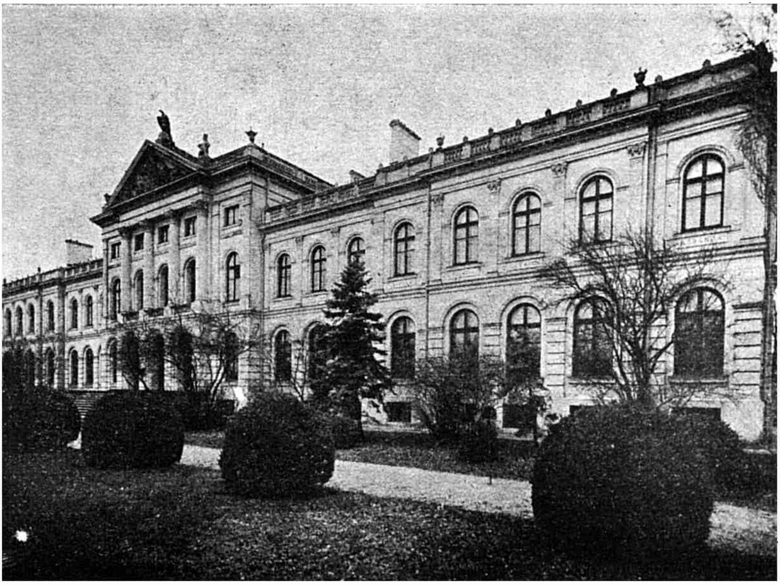
Din complexul halelor puse în vecinătatea Dealului Mitropoliei s'a reuşit a se face un haos, din fericire desfiinţat astăzi.

O şcoală de arhitectură naţională, legată de numele d-lui Petre Antonescu a introdus o notă simpatică în această vanitoasă pretenţie fără gust, dar de sigur s'a exagerat, de urmaşii acestui om de ştiinţă şi de gust, făcînd case-culă sau case-cetăţi, fără lumină şi aier. Alături, încercările de sintesă, aşa de mult lăudate de un Delavrancea, ale unui Mincu nu pot fi considerate ca izbutite, cu toată marea pricepere ce se vădeşte în aranjamentul interior, ca la Palatul Justiţiei, cu aspra faţadă goală. Şi cu totul înstrăinate apar clădirile, de stil nou frances, ale lui Berindei, ca Palatul Cantacuzino.

Cînd această eră, care s'ar putea numi «a oficiilor publice», ca şi a şcolilor, s'a încheiat cu Războiul de unitate naţională, Capitala cea nouă a unei ţări cu mai multe milioane de străini şi cu toate posibilităţile unor afaceri internaţionale promiţând îmbogăţiri subite, a adus în chip firesc sky-scraper-urile de New-York, block-housurile, cuştile de sticlă cu zece rînduri, pentru întreprinderi şi pentru cei cari înţeleg să rămîie toată viaţa lor chiriaşi. *Se pregăteşte astfel uciderea totală, supt forme moarte, a unui vechiu oraş care a fost o viaţă.*

Bufetul de la Şosea.

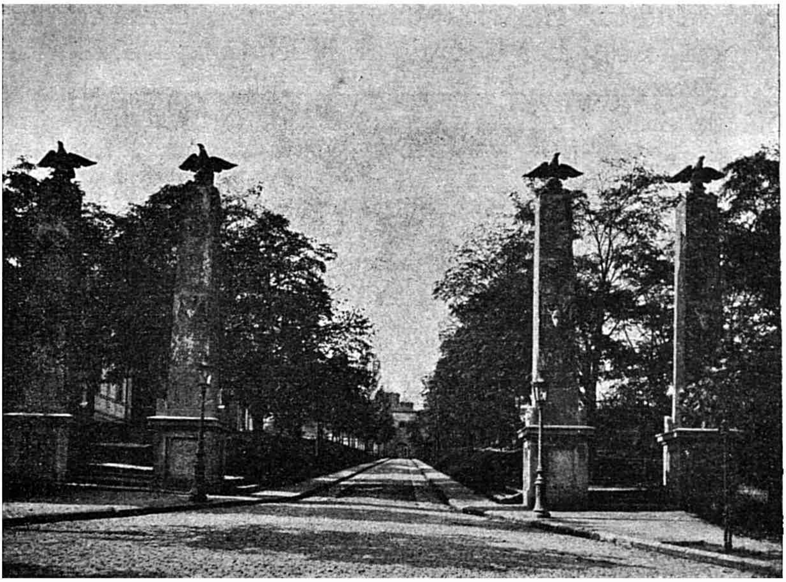
Museul Zoologic.

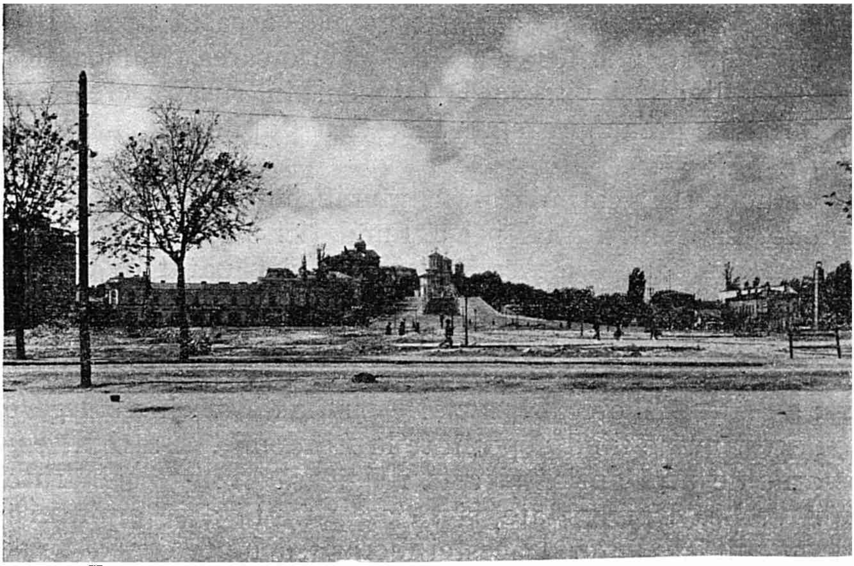
Universitatea.

Facultatea de Drept.

Vechea vedere a drumului la Mitropolie.

Vederea drumului de azi la Mitropolie.

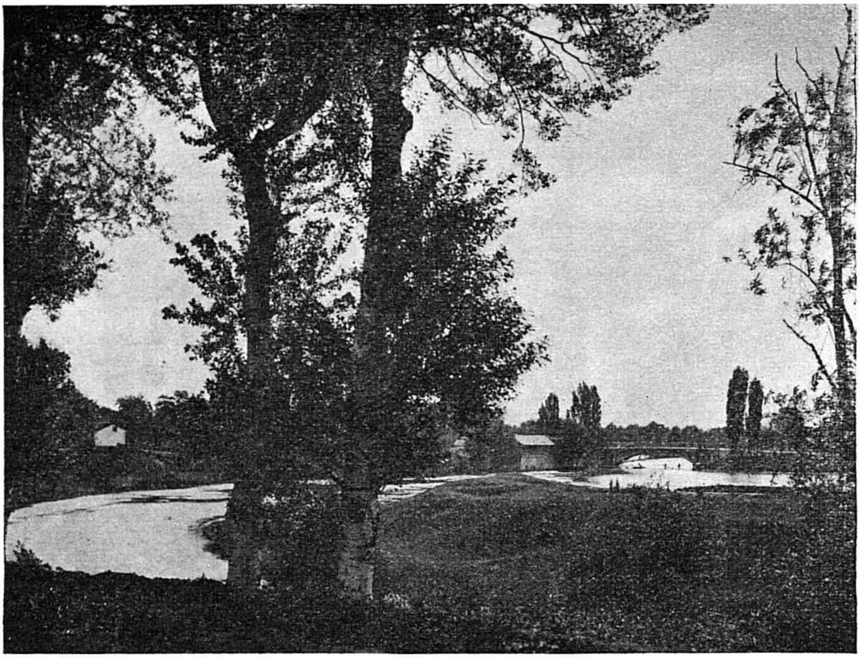
Incepînd cu Primăria d-lui Dobrescu, se caută cel puţin, odată cu deschiderea celui de-al treilea bulevard, din Piaţa Lascar Catargiu spre Mitropolie, unde abia în 1930 s'a prefăcut din iniţiativa, răpede oprită de intrigile politice, a cui scrie aceste rânduri, cărarea năpădită de buruieni care suia dealul, să se dea aier oraşului îngrămădit. Lucrările continuară, mulţămită impulsului curagios al regelui Carol al II-lea, supt Primăria, următoare, a d-lui Donescu. Pe o parte din centrul bucureştean urîta prăpastie a Dîmboviţei fusese acoperită, restul rămînînd de pămînt năpădit de ierburi şi acoperit une ori cu ce aruncă mărginaşii unor străzi care ar fi putut deveni o podoabă a oraşului. Suburbiilor numai în ultimele decenii li s'a putut da ceva din avantagiile edilităţii moderne, dar, cum lucrările s'au făcut de primarii de sectoare, creaţi prin noua lege comunală, nu s'a putut urmări un plan de ansamblu.

Dar cingătoarea de vii a dispărut cu totul şi, gîndindu-se la vecinătatea imediată a Bucureştilor, un Frances care a iubit oraşul a putut scrie: « Azi, Bucureştii nu mai au împrejurimi ». Amenajarea pădurii de la Mogoşoaia şi admirabila operă a asanării lacurilor şi a prefacerii în parc a înlocuit pe o parte numai această lipsă. Iniţiativa particularilor a făcut ca ridicarea frumoaselor vile, cu livezi şi vii, de la Otopeni în sus să creeze o pitorească prelungire spre Ploeşti a Capitalei.

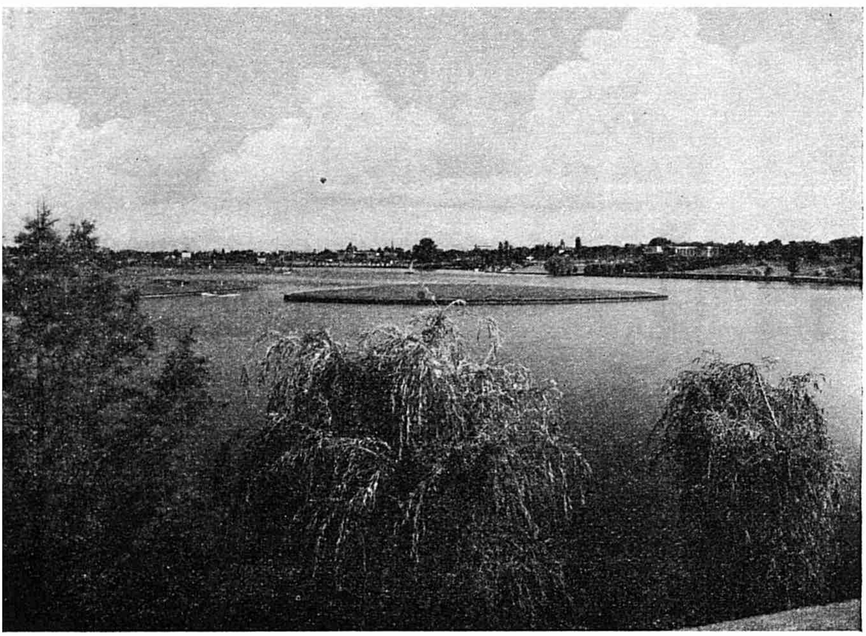
Bucureştii, cari datoresc munificenţei lui Carol I-iu biblioteca pentru studenţi a Fundaţiei sale şi trudei lui D. A. Sturdza pe a Academiei, care a căpătat de curînd frumosul deposit (după planurile lui Gh. Balş), dar nu încă, în locul a două clădiri boiereşti disparate, măreţul Palat, de mult plănuit în proporţii ambiţioase, dar cari nu au şi o Bibliotecă Naţională, cărţile din vechea culegere cu acest nume fiind depositate la Academie, şi-a ţinut comorile de artă antică şi artă religioasă în nişte cămăruţe din vechea Universitate, şi să se permită a se aminti că a trebuit ca autorul acestei lucrări să lupte contra relei voinţe pentru ca primele să fie aşezate în casa Macca,

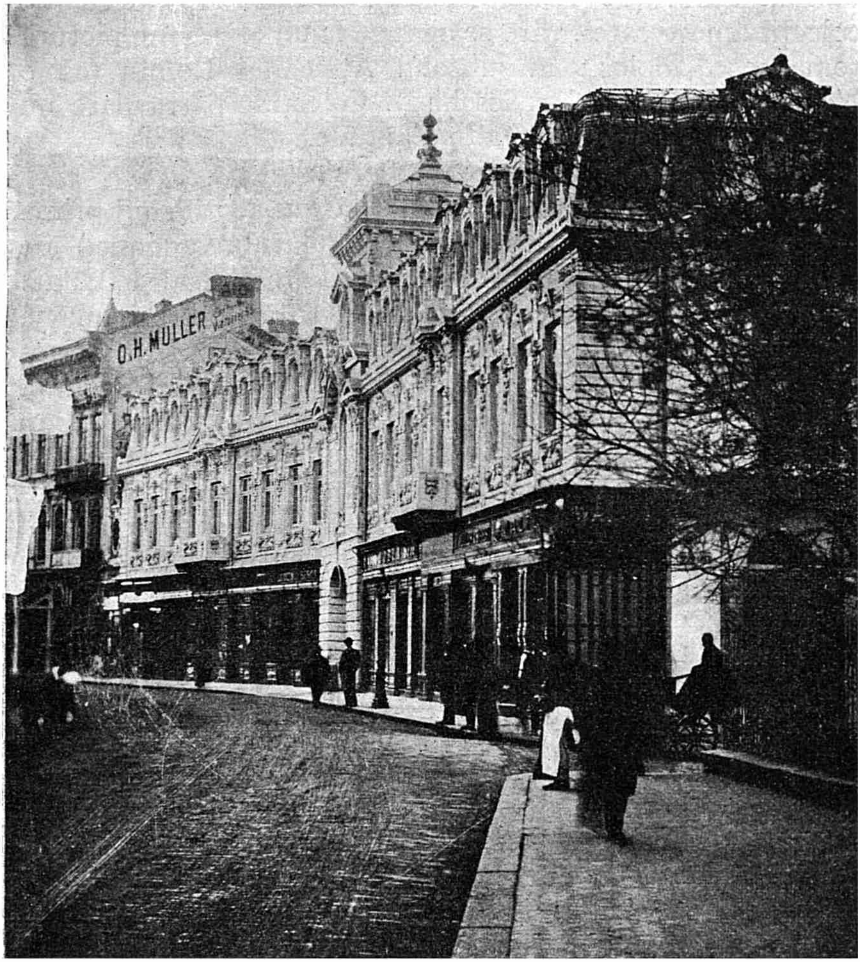
Calea Victoriei: Palatul «Imobiliara».

Băneasa de altă dată.

Lacul şi parcul Regele Carol II.

Casa Bisericii Creţulescu (azi dărâmată).

iar celelalte în casa Creţulescu. Particulari au dăruit Museul Aman, consacrat amintirii unui singur artist, şi Museul Simu (de artă modernă), Museul Kalinderu (de colecţii amestecate), care se adaugă la un Museu de pictură românească, oploşit în subsolul Ateneului Romîn (cu o bibliotecă, de curînd redeschisă). Colecţiile particulare nu sînt încă deschise ca în alte Capitale.

Aici sîntem în domeniul sufletului.

Exposiţiile de pictură încep încă din 1870, cînd prima se organisează în sala Pinacotecei (Palatul Academiei), de Aman, care voia să atragă şi pe artiştii din Ardeal şi Banat: succesul e mare. Apar bătrînul Leca, Tătărescu, Szatmary, Stănescu, Trenk, Em. Ştefănescu şi nepremiatul N. Grigorescu, «născut în Bucureşti; locuinţa Pasagiul Romîn, no. 7»[1]. Din nenorocire o indulgenţă terorisată de un anume tineret a îngăduit toate monstruosităţile modei care trec. Munificenţa profesorului Stelian a dăruit Bucureştilor comoara de artă cuprinsă în frumoasa locuinţă, aşezată între vile făcute cum a vrut fiecare dintre bogaţii cari au căutat aierul bun al Şoselei.

Statuile, începute ca datorie de recunoştinţă faţă de Mihai Viteazul, Lazăr şi Eliade, urmate cu omagiul naţional faţă de I. C. Brătianu, apoi şi faţă de Rosetti, dar nu faţă de prigonitul Cuza-Vodă şi de uitaţii Carol I-iu şi Ferdinand I-iu, se pierdură în domeniul reclamelor de club, din care sînt a se osebi foarte puţin ale unor oameni cari, la un moment dat, ca Take Ionescu (lipseşte statuia lui N. Filipescu, şi lui Mestrovici, marele sculptor iugoslav i s'a cerut a lui I. I. Brătianu), au dat direcţie politicei ţării. Pe dreptate Dr. Davila are o statuie, dar nu au pe a lor şi Alecsandri şi Eminescu. Cîteva statui de gratitudine colectivă pentru ostaşi au răsărit după războiu. Lîngă a pompierilor de la 1848, lipseşte însă a dorobanţilor războiului de independenţă. Numai în ultimul timp sculp-

---

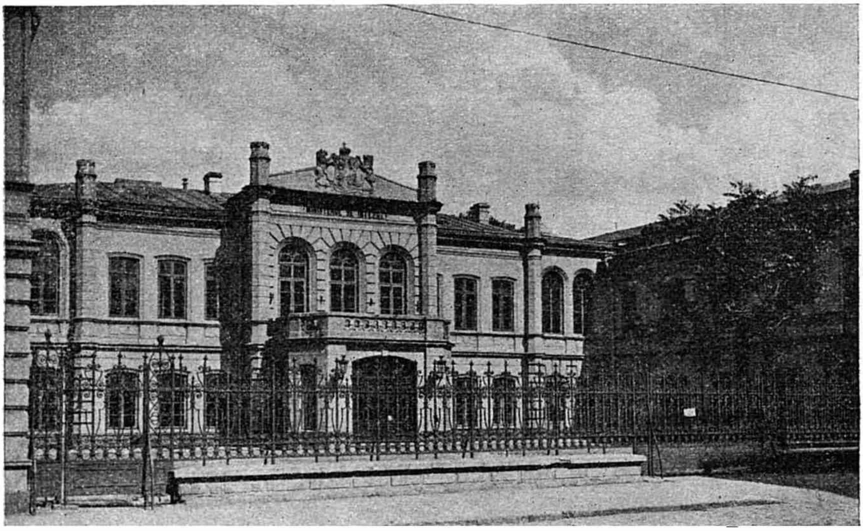
[1] *Explicaţiunea operelor de pictură, sculptură, architectură a artiştilor în viaţă*, Bucureşti, Tipografia Statului, Hotel Şerban-Vodă, 1870. Cf. Iorga, *Rev. Ist.*, V, pp. 136—37.

Casă veche bucureşteană.

Statuia lui I. C. Brătianu.

Ministerul de Interne (vechea clădire).

Stradă din vechii Bucureşti (În stânga casa Văcărescu, foasta locuinţă a lui Barbu Catargiu (1862).

torul Han a putut să dea frumoasele statui, energice şi expresive, ale lui Kogălniceanu şi Constantin Brâncoveanu.

Cu năvala populaţiei evreieşti galiţiene [1], un şfert din populaţia Bucureştilor s'a desnaţionalisat, rămînînd bisericile pustii, şi *curăţirea, renaţionalisarea e o urgentă datorie a viitorului. O Capitală trebuie să însemne viguroasa predomnire a elementului naţional.*

Dar şi aceşti Bucureşti de după războiu represintă tot contradicţia între o viaţă de sus, care nu mai e măcar a boierilor de ţară, în cea mai mare parte cu totul sărăciţi, sau a funcţionarilor, a intelectualilor, ci a îmbogăţiţilor din afară, cari au alergat aici din toate ţinuturile, şi o viaţă de jos, tot aşa de săracă şi neţinută în samă ca odinioară. Aceasta însă nu poate dura. *O Capitală trebuie să fie, în toate, opera unei perfecte solidarităţi naţionale.*

Această solidaritate cere ori o tovărăşie între organisme gata făcute şi învederate, întărite istoric, ori o selecţiune a indivizilor cari conduc.

Cele d'intăiu au fost, dar au dispărut, într'un haotic amalgam, prea puţin capabil de conştiinţă prin sine, de educaţie prin alţii.

Am văzut pe bunul Domn Grigore-Vodă străbătînd oraşul cu lăutari, urmat de mulţime, după o petrecere. Cuza-Vodă avu un oarecare contact, mai puţin decît i-l atribuie legenda, cu cei mulţi din Capitala sa. Nedeprins cu mediul şi cultivînd religios credinţa în maiestatea Monarhiei, Carol I-iu, care a dat totuşi Bucureştilor Fundaţia sa şcolară,— şi regina Elisabeta o ctitorie miloasă pentru orbi, *Vatra Luminoasă*—, s'a mulţămit a primi în audienţă şi a oferi odată pe an un bal la care invitaţiile erau foarte largi. Sfiala aleasă a regelui Ferdinand l-a ţinut departe de populaţie, pentru care avea totuşi o mare înţelegere umană. Nobila ambiţie creatoare a lui Carol al II-lea a fost oprită adesea în loc de nenţelegerea şi încetineala nu rareori şi de conrupţia unei clase politice care înţelegea să păstreze totul pentru sine.

---

[1] Cf. Damé, *o. c.*, p. 549 şi urm. Numai 40.000 în 1906, dar faţă de 2—3.000 cu un secol înainte.

Veche clădire din Bucureşti (casa Eliad din Calea Mircea-Vodă, construită în 1863).

Boierimea trăise de la Fanarioţi încoace închisă între membrii ei, căsătoriile cu bogaţii negustori ale fiicelor clasei de sus fiind foarte rare (astfel legătura dintre Grigore Brîncoveanu şi bancherul Hagi-Moscu). Acest exclusivism aristocratic se ţinu până în ajunul epocii noastre, cît timp adecă boierii, stăpînitori de moşii, îşi păstrau averea şi influenţa politică; reformele din vremea acestui războiu i-au adus sărăcia şi decăderea. Astăzi urmaşii familiilor în adevăr nobile dau mîna oricui şi-şi deschid casa oricui, admiţînd orice fel de alianţă. Vrînd să dovedească marea sa putere, un foarte bogat om de afaceri evreu a poftit la el, dăunăzi, pe toţi fruntaşii societăţii româneşti, şi puţini avură cûrajul să lipsească din casa puternicului prin bani şi influenţă.

Intelectualitatea trăia din şi prin Stat. Odată era aşa de respectată, încît Domnii se onorau să ieie parte la examene, şi se chemau apoi la Curte profesorii, ca răsplată pentru ostenelile lor. Cei d'intăiu boieri pe cari-i făcu, la 1834, Alexandru-Vodă Ghica, au fost, spre marele năcaz al protipendadei, aceşti dascăli. Creatorii în literatură şi artă erau oaspeţii reginei Elisabeta, ai unui Grigore Peucescu, ridicat din boierimea mai mică, ai unei Adina Olănescu. Greutăţile Statului au cufundat în neajutorare pe urmaşii celor aşa de mult preţuiţi odată. Abia se mai văd ei une ori prin teatrele cu locuri prea scumpe pentru punga lor, şi-i înlocuiesc străinii înlesniţi cu bani, mai ales Evreii. Totuşi prin această clasă azi umilită conferinţile gratuite sînt mai cercetate în Bucureşti decît în orice oraş mare din Apus.

Negoţul românesc de pe vremuri, care-şi făcea auzit glasul liber, încă pe vremea lui Cuza-Vodă, s'a învrîstat cu elemente de adunătură în astfel de măsură, încît un ziar releva de curînd că în timpul marilor serbători din Septembre mai toate obloanele din Lipscani erau lăsate.

Odată clasa de temeiu avea o viaţă a ei proprie, sprijinită pe tradiţie, în jurul bisericilor. Desobişnuinţa de serviciile religioase, asediarea de Evrei i-au stricat patriarhala, dar solida esenţă morală. Curentul e către cîştigul

şi petrecerile de ieften cinematograf, de bal popular din centru. Şi trebuie să se adauge tot răul ce l-a făcut politicianismul de club, care şi-a căutat în acest mediu servitorii cei mai în nevoie de plată şi cei mai simpli ca spirit, deci mai devotaţi formulelor.

Numai de la un grup conştient care, cu simţ al valorii vieţii sociale, peste ce înseamnă ca indivizi, ar căuta o necontenită lărgire, pe base naţionale şi morale, a cercului său, se poate spera, şi cu ajutorul unei prese bune, al unei largi propagande prin graiu, un început de solidaritate pe care singură, prin grija fiecăruia de purtarea comună, de bunul public, s'ar putea îndrepta cei cu falsă cultură şi s'ar putea înălţa aceia cari, afară de formele şi mijloacele pe care le dă şcoala primară de Stat, nu stăpînesc nimic din tesaurul cultural.

ANEXE[1]

I.

† Въ име отца и сина и свѣтого дȣха и свѣта троица нераздѣлена аминь. авȣ да се знает пісах аз стан сȣдцȣ и ві-ти пȣргаром ѡт вараш ѡт бȣкȣрещи сію наше мȣ книгȣ ȣ жȣпана предав пехарник како ест ѡн покȣпит една правалıе със место колико седит ѡ҃т над радȣл сиин стоıанов стар радı ҳе аспри готови и келтованıе ест келтовал аспри ф҃п и продал ест радȣл синъ стоıанов стар със негов доброволю и със знанıю въсѣх мегıашов и ѡт пред свещеници и ѡт пред добри людıе и стари како да бȣдет тѣх правалıе что ест више писана ȣ жȣпана предев пехарник ѡчинь въ ȣхаб [фıерá] и синови им и внȣкомже и прѣвнȣчитом въ вѣки аминъ.

Сеже сведетелем поставлѣем по име поп братȣл стар и матею дııакон и фıера и Іван и минда и радȣл и манѣ бътог и кратор и гергина и манѣ и мирослав и стан и бабаки и заклинанıо поставлѣем кое човехъ хокет раздали сію нашемȣ тъкмежію да ест проклет и афȣризмен и да имат ȣчистю съ июда и със арııа и да ест заклинал ѡт тıи ѡтци свети иже ест [въ] некеи град. Писах аз дȣмитрȣ граматик месица гинȣаре ѳ днı ѡт адама текȣщаго лѣта ҳзпѕ [7086—1578].

Original pe hârtie, pecetea aplicată de ceară.

Arhivele Statului, Mănăstirea *Cotroceni*, pachetul 25, documentul no. 1; şi la Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 719.

II.

† Въ име ѡтца и сина и светого дȣха и свѣта троица аминъ. авȣ да се знает писах аз стан сȣдцȣ [и] ві-ти пȣргаром ѡт вараш ѡт бȣкȣрещи сію нашемȣ книгȣ ȣ жȣпан преда пехарник како ест ѡн покȣпит два правалıе ѡт над радȣл синъ стоıанов стар правалıе със мѣсто вари колико хокет избрат ѡкрѫсть правалıех за ҳаıс [=11200] аспри готови и продал ест радȣл синъ стоıанов ѡт неговомȣ добромȣ волю и със ȣзнанıю въсѣх мегıашов и ѡт гор и дол и ѡт пред добромȣхо людıе и старı и ѡт пред свещеници како да бȣдет ȣ жȣпана предав пехарник тех два правалıе что ест више реч ѡчинь въ ȣхаб синови им и внȣкомже и прѣвнȣчитомже въ вѣки аминъ.

Сеже сведѣтелем поставлѣем по име поп брат стар и анеисıѡ поп воико и поп костандин и поп братȣл синъ добрѣнȣлов и поп тȣдор и матею дııаконȣл и фıера

[1] Copiile sînt făcute de d-ra Eleonora Alexiu. Cele slavone au fost revăzute de dd. Ion Radu Mircea şi Damian P. Bogdan.

мънгънарюл и Іван дарчюлов и минда и радꙋл и манѣ бътог и кратор и гергина и манѣ и мирослав и стан кочковачка и бабаки и стоıан пъпꙋш и пеıа и калоıан и герге закленанію поставлѣм вари кои кочловек се покꙋсет раздралі сію нашемꙋ ꙋравнію да ест проклет и афꙋризмен и да имат ꙋчістию съ юда и съ аріа и да ест закленал ѡт т҃иі отци свети иже ест въ некеи град. Писах аз дꙋмитрꙋ граматик месица юли е҃ днн, ѡт адама лѣт ҂зпѧ.

Original scris pe hârtie, pecetea aplicate de ceară.

Arhivele Statului, Mănăstirea *Cotroceni*, pachetul 25, documentul no. 2.

III.

Въ име ѡтца и сина и сватого дꙋха и свата троица неразделена аминъ, авꙋ да се знает [писах] аз ꙋбо стан сꙋдцꙋ [и] ві-ти пꙋргаром ѡт вараш ѡт бꙋкꙋрещи сію нашемꙋ книгꙋ овомꙋ чловекъ по име ıанаки чизмарюл и жена его маріе понеже они покꙋпиши (rupt) кꙋке със пивницъ и със в҃ правалıе и със плетове и със къмъръле и със мѣсто вари [коли]ко хокит избрати ѡкръсткева ѡт трифан пивничар и от жена его на име воика и ѡт синовних им за ҂s аспри готови и келтованіе ест келтовал аспри ф҃ и продаваше трифан миедарюл и жена его воика и сынови их имтого кꙋке със пивницъ и със в҃ правалıе и със плетове и със къмърле и със мѣсто иже ест вишеписанно от ниим добри воли и със ꙋзнанію въсѣм мегіашов ѡт гор и ѡт дол и ѡт пред свещеници и ѡт прѣд добри людіе и стари и младі варашани ıакоже да бꙋдет того кꙋке със пивницъ и със в҃ правалıе и със къмъръле и със мѣсто иже ест выше рѣх ꙋ ıанаки чизмарюл и жена его Марие ѡчинъ въ ꙋхаб и синовних им и внꙋком и прѣвнꙋчитом въ вѣки амин. И свидетелем поставлѣем по име: поп Яринтон и поп владул и михаил терзи и калин кожокар и ıаню сандачіꙋл и лазо и стан армаш и костандин мастор и воико чизмарюл и стоıка шофран и плъчинтъ чизмар и воинѣ чизмар и тꙋдор чизмар и петрꙋ чизмар и неделко чизмар и бадѣ кожокар и сима міедарюл и барбꙋл и мъчюкъ, ıаню кожокар. И заклинанію поставлѣем: варі кое чловек хочит испитоваше раздрал сію нашꙋ тъкменіа и сію нашꙋ книгꙋ а тога човек да ест тръклет и афꙋризмен ѡт т҃иі ѡтци свати иже ю ест въ некеи град. Писах аз Дꙋмитрꙋ граматик стар, писах маи а҃ дьни ѡт Ядама текꙋщаго лѣто ҂зчз.

Academia Română, pachetul CXL, no. 96.

IV.

† Въ име ѡтца и сина и светого дꙋха и свѣта троица неразделена аминъ. авꙋ да се знает писах аз ꙋбо вълкан сꙋдцꙋ и ві-ти пꙋргарѡм ѡт вараш ѡт бꙋкꙋрещи нашемꙋ книгꙋ ꙋ жꙋпан герге лꙋмина ıакоже да се знает понеже ѡни пꙋкꙋпише една правалıе със двора и със гражд и със вракиниц на двора да ꙋлизнише със кола имат врат ѡт къ ꙋлицꙋ със дрꙋга правалін и ест ꙋ междо манолев кожокар и междꙋ статиі саро ѡт над гашпаръ маца за ҂зıф [17500] аспри готове и келтованіе ест келтовал аспри ҂а и продаваше тога продател иже ест више писан по име гашпар маца таи правалıе иже ест више рѣх със въс неместію и със врат ана двора и със врата на правалıе и къ ꙋлицꙋ със дрꙋга правалıе ѡт негов доброволю и със ꙋзнанію късѣм мегіешов ѡт гор и ѡт дол и ѡт прѣд свещеници и ѡт прѣд добри люде и стари и младі варашаіи и ѡт прѣд добри кꙋпеце ıакож да бꙋдет таи правалıе иж ест више

пнсанє ȣ жȣпан гєргє лȣмнна ѡчннъ въ ȣхаб а от по роднна єго варн брат варн сєстра варн братȣчєдїє мєтѣх да нє нмат н работ нижє ннкожє анȣ да єст жȣпан гєргє лȣмнна волнн тєрн даваше н дароваше на кого ю єст волю н свєдєтєлєм поставлѣєм по нмє поп братȣл н поп ананїє н манѣ бътог н Їван данчюлов н днма мнлȣна н карагюз н кратор н вонко тєрзн н дȣмнтрȣ хацн н станчюл саб[нєр] н нѣнчюл н кнра н ѩню барбълат н днма н заклннанїю поставлѣєм варн кос єст чловєкъхокнт нспнтовашєє сє раздрал сїн нашємȣ тъкмєжїю н сїю наш кннгȣ а тога чловєк да єст тръклєт н афȣрнзмєн н да нмат ȣчнстїю със Їюда н със арна бєзȣмна н да єст заклннал ѡт тнї свєтн отцн нжє єст въ ннкєн. Пнсах аз дȣмнтрȣ стар мєснца фєврȣар ѕ҃ı днн ѡт адама лѣт. ҂зчн.

Μάνθος ἰκονόμου καὶ διοικητὴς τῆς μεγάλης ἐκλησηας, μάρτηρας.
Σίμος Πάπα, μάρτηρας.
Μάρτιρας Ζενεμποῆς (sic) τοῦ Πρόκου τὰ ἄνωθεν.
Γιανπάλης Ζέρβου. μάρτηρας.
Διμίτρης ῥάφτης μάρτηρας.
Λέκας Σήρμου, μάρτηρας.
Γιώργις Δοῦκα, μάρτηρας.
Πρόκος Πάρου, μαρτηρὸ τὰ ἄνοθε.
Σφάντζος Πάνου, τὰ ἄνοθεν μάρτηρας
Μάρτιρας Ἠάνης Δευτέρεβου.
Γηάνος Σήμου, μάρτιρας.
Χῶτος Σίμου, τὰ ἄνοθεν μάρτηρας·
Μαρτηρὸ τὰ ἄνοθ[εν] Ἰάνος Πολήχρονος.

Arhivele Statului, *Hanul Greci*, pachetul 54, documentul no. 3.

V.

† Въ нмѣ ѡтца н снна свєтого дȣха амннъ. пншєт judeţul Dumitru de Bucureşti şi cu 12 pârgari ačasta a nostră carte sventei dumnezeeşti mănăstiri ce se cheamă Svetaa Troiţă de în jos de Bucureşti, ca să fie sventei mănăstire, ce iaste mai sus zisă, locul lu Dobrişan Berbiiariul toot căt va avea el, pentru că l-au cumpărat egumenul Gligorie ot Svetaa Troiţă ot jupaniţa Cneajna Vorničasa, dareptu 12 galbini. Şi au vândut ia de-a ei bună voe şi cu ştirea a buni oameni aldămăşari pre nume: popa Borča clisiiariul i popa Dragul i popa Ivan i Seman judeţ i Dumitru Trănăcopul i Nica Jipoitul i Stoica Butar i Bratul Log[ofăt], ca să fie acesta locu sventei mănăstiri moşie şi ohab şi cine va sparge ačasta a nostră carte să fie proclet şi anathima cu Iuda şi cu Ariia bezmen ннако да нѣст по рєчєнїє нашє. пнсах аз стар Stanciul Logofet ot Belciugatul мєснца апрнл. кг днн влѣт ҂зркз.

Arh. Statului, *Radu-Vodă*, pachetul 10, documentul no. 6; şi în Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 726.

VI.

Hrisovul răposatului Alexandru-Vod[ă] pentru scuteală.

Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru Vvd. şi Domn a toată Ţara-Rumănească, feciorul marelui şi prea-bunului răposatului Io Iliiaş Vvd., dat-am Domniia Mea această poroncă a Domnii Meale acestor preoţi şi diaçoni şi grămătici, anume: pop Borcea, eclisiiarh, i pop Ivan, i pop Dragul i Stanciul diiaconul i Costea grămăticul, de la sfînta beserică din clirosul Domniei Meale, din Curte, de la oraşul Domniei Meale din Bucureşti, hramul Buna Vestire Născătoare de Dumnezeu, ca să fie de acum înnainte casele lor şi bucatele lor în pace, slobode de bir şi de bou şi de oae seacă şi de cal şi de miiare şi de ciară şi de galben şi de cai de olac şi de vinărici şi de păhărniciie şi de schimbul banilor şi de găleată cu făn şi de undelemn şi de dijmă şi de năem şi de înprumutare şi de toate slujbele şi măncăturile căte sănt peste an în ţara Domniei Meale, precum au fost ertaţi şi în zilele altor Domni bătrăni, de când iaste sfănta beserică a Domniei Meale, şi de răposatul Rad[u] Vvd. şi de fiiul său Alexandru Vvd., şi am văzut Domniia Mea şi cărţile acestor Domni, de pace şi de ertăciune. Aşăjderea i-am ertat pre dănşii şi Domniia Mea, numai ei să aibă a păzi sfînta beserică cu slujbă neîncetată, zăoa şi noaptea, şi să aibă a pomeni pre Domniia Mea şi pre părinţii Domniei Meale şi pre alţi răposaţi Domni la sfănta d[u]m[ne]zăiasca liturghie.

Drept aceia şi tu, judeţule cu 12 părgari din oraşul Domniei Meale, din Bucureşti, şi din Tărgovişte, şi voao, birarilor, şi voi, toate slugile Domniei Meale, care veţi umbla cu slujbele ce sănt mai sus scrise, iar voi încă să vă feriţi şi în pace să lăsaţi pe preoţi şi diiaconi şi grămătici din clirosul Domniei Meale, ce s'au scris mai sus, de toate dăjdiile. Nimeni de nimic să nu învăluiască preste această carte a Domniei Meale, pentru că acel om rău va păţi de către Domniia Mea. Încă şi blestem am pus Domniia Mea: după petrecerea Domnii Meale pe care-l va alege Domnul D[u]m[ne]zeu a fi Domn Ţării-Rumăneşti, au din fiii Domnii Meale, au din rudeniile noastre sau, după păcatele noastre, dintr'alt neam, de va cinsti şi va înnoi şi va întări această carte a Domniei Meale de milă şi de ertare preste tocmeala ce iaste mai sus scris, pre acela Domnul D[u]m[ne]zeu să-l cinstească şi să-l păziască întru Domnia lui şi în veacul viitor sufletul lui. Iar, de nu va cinsti şi nu va întări, nici va înnoi, ci va călca şi va strica cartea Domnii Meale, acela să fie proclet şi anatema şi afurisit de 318 sfinţi Părinţi de la Nicheia, şi să aibă parte cu Iuda şi cu Aria şi cu alţi necredincioşi Jădovi. Iată dar şi mărturii am pus Domniia Mea pe jupan Hrizea Vel Dvornic i jupan—Vel Logof[ăt] i jupan—Vel Vist. i jupan Mihu Vel Spat. i jupan Dumitrache Vel Stol. i jupan Diamandi Vel Comis i Costand[in] Vel Pah. i jupan Condilo Vel Post., şi ispravnic—Vel Log. Şi am scris eu Lăpădat logof., în Scaunul oraşului Bucureşti, Mai 3 dni., lt 7137.

Ibid., fol. 18—9.

VII.

Hrisovul răposatului Alexandru V[oe]v[o]d pentru locul Bisericii Doamni Marii.

Cu mila lui Dumnezeu Io Alexandru V[oe]v[o]d şi Domnu a toată Ţara-Rumănească, feciorul marelui şi prea-bunului răposatului Io Iliaş V[oe]-v[o]d, dat-am Domnia Mea această carte a Domnii Meale sfintei şi dum[n]e-zeeştii biserici a Domniei Meale, care iaste în oraşul Domniei Meale în Bucureşti, hramul Blagoveşteniia Născătoarei de D[u]m[ne]zeu, şi preoţilor şi diaconilor cari sănt slujitori sfintei biserici, ca să fiie sfintei bisericii Domniei Meale din oraşul ce s'a scris mai sus locul besericii Doamnei Mariei cu tot locul împrejur, căt s'ar alege şi cu loc de prăvălie de spre uliţă, în lungu şi în lat. Însă să să ştie: din locul Neagului, nepotul popii Bratului, pănă la pod, la răspăntii, drept Stanciul Logofătul. Pentru că acel loc de biserică al Doamnei Mariei şi cu locul de prăvălii au fost locu domnesc. Apoi, de cînd Sinan-Paşa, iar biserica Doamnei Mariei iar s'au stricat şi au rămas pustie, numai pământul. Deci, când au fost acum, în zilele Domniei Meale, întru a doao Domniie, iar Domniia Mea am socotit, cu toţi cinstiţii boierii Domniei Meale dinpreună, şi, văzînd Domniia Mea cum această sfîntă biserică a Domniei Meale din oraş alt venit nu are de nicăirea, iar Domniia Mea însumi am dat şi am miluit pe sfînta biserică a Domniei Meale cu acel loc de beserică al Doamnei Mariei şi cu tot locul de prăvălii, cum s'au scris mai sus, ca să fie sfintei biserici Domnii Meale moşiie de baştină şi Domniei Meale vecînică pomenire, iar d[u]m[ne]zeeştilor preoţi de hrană şi de chiverniseală şi de nimenea să nu să clătească după zisa Domniei Meale. Iată şi blestem punem Domnia Mea: după mutarea Domniei Meale pre cine va alege Domnul Dumnezeu a fi Domn Ţării-Romîneşti, au din fii Domniei Meale, au din rudeniile noastre, sau, după păcatele noastre, sau din alt neam, dă va cinsti şi va înnoi această carte a Domniei Meale, pre acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească şi să-l păzească întru Domniia lui şi în veacul viitoriu sufletul lui, iar, de nu va cinsti şi nu va înnoi şi nu va întări această carte a Domniei Meale, ci o va strica şi o va călca şi o va defăima, acela să fie proclet şi anatema şi afurisit de 318 sfinţi Părinţi de la Nicheia şi să aibă parte cu Iuda şi cu Ariia la un locu. Iată şi mărturii punem Domnia Mea pe jupan Hrizea Vel Dvor. i jupan Papa Vel Logof. i jupan Dum[i]traşco Vel Vist. i jupan Mihul Vel Spatar i Dumitrache Vel Stol. i jupan Diamandi Vel Com[is] i jupan Cos[tan]d[in] Vel Pah. i jupan Condilo Vel Postelnic; ispravnic Papa Vel Logof. Am scris eu Lăpădat în oraşul Bucureşti, în luna lui Avg. 20, lt. 7137.

Bibl. Acad. Rom., ms. 403, fol. 18.

VIII.

† Scris-am eu, judeţul Gheorghe, şi cu toţ pârgarii şi cu preoţii şi cu neguţători şi cu oameni buni den în oraş den Bucureşti această a nostră carte, să fie la măna jupănului Stamatie neguţătoriul ot Piteşti cum să se ştie că au cumpărat de la Mara şi de la vătahul Gheorghe un loc, însă în târgu

în Bucureşti, în Tărgul-de-sus, locul lu Gherghe Trufaşul, fratele Marăi, însă prăvălii 2, de cinci stănjăni în lat şi cu pimniţa, iar de cinci stănjini în lat şi în lungu căt va mearge, dereptu bani gata ug. 100, şi o'u văn[du]tu ačastă moşie Mara şi cu Gherghe vătah de a lor bună voe şi cu ştirea tuturor oamenilor lor şi cu ştirea nepoţilor Marăi şi cu ştirea tuturor rudelor şi cu ştirea vecinilor den sus şi den jos, ca să fie jupănului Stamatie moşie şi fečorilor lui în veac. Şi la ačastă tocmeală fost-au mulţi preoţi şi neguţători omeni buni mărturie, anume popa Manta i popa Drăgoiu i jupănul Crăstea neguţătoriul, Dima cantargiul, Necula bacalul, Costandin mătăsariul, Dumitru vornicul, Antonie, Enache mătăsariul, Necula mătăsariul, Neagoe Post., Leca bărbier, Cernica ciz[mariul], Stan rachiiar i ot Piteşti Arsenie Post. i bratia eg pan Ivan şi Dumitru aprod ot Bucureşti. Pis az Ivan log. ot Piteşti vă mţa (acoperit cu pecetea), lt. 7140 ot Adam teč[e]nie.

Şi pentru mare credinţă ne-am pus p[ecetea] şi iscălituri.

Arhivele Statului, *Mitropolia*, netrebnice, pachetul 250-69, documentul no. 1; Facsimile în Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 727.

IX.

Cartea răposatului Matei Basarab V[oe]v[o]d pentru scuteală.

Cu mila lui Dumnezeu Io Mateiu V[oe]v[o]d şi Domn a toată Ţara Rumănească, nepotul marelui şi prea bunului, bătrânului, răposatului Io Basarab V[oe]v[o]d, dat-am Domniia mea aciastă poruncă a Domnie-Meale tuturor preoţilor de la sfănta biserică a Domniei Meale, din Bucureşti anume: pop Borcea eclisiarh şi pop Ivan, i pop Dragul şi diiaconul Stanciul şi diiaconul Dumitru, ca să le fie casele şi bucatele ce vor avea în pace de bir, şi de galben de fum, de împrumut, de vinărici, de păhărnicie, de pivniţă, de plocon, de miiare cu ciară, de birul calului şi de al boului, de cai de olacu, şi de toate dăjdiile şi măncăturile, căte sănt preste an, în ţara Domniei Meale, pentru că i-au ertat Domniia Mea, de acestea de toate, pentru slujbă ce slujăscu sfintei beserici şi zioa şi noaptea neîncetat. Drept aceia şi voi toate slugile Domniei Meale şi voi vinăricerilor şi voi păhărniceilor şi voi cari umblaţi de fum, încă să aveţi a lăsa în bună pace, de nimic să nu învăluiţi şi tu judeţu cu 12 părgari, foarte să te fereşti de casele şi de bucatele acestor preoţi, ce sănt mai sus scrişi, de nimic val sau băntuială să nu aibă. Iar care se va ispiti a învălui ori de ce, acela om mare certare şi mare urgie va avea de către Domnia Mea, că aşa este porunca Domnii Meale.

Dechem. 11, l. 7141 [1632].

Bibl. Acad. Rom., ms. 403, fol. 19 V°.

X.

Vă imia otţa i sna i stgo dha, Troiţă edinauştna i nerazdealnoe.

† Adecă eu Dragotă judeţul den oraş den Bucureşti, cu 12 părgari, çu preoţi şi cu toţ bătrănii oraşului, scriemŭ şi mărturisim cu ačastă carte oraşului să fie de bună credinţă la măna lui Marco tabacul şi a fămăeii lu

şi a coconilor căţ Dumnezeu le va dărui pentru să să ştie că au fostŭ cumpărat nişte loc de casă aicea în oraş în Bucureşti de la Badea Chivărariul. Deč Badea Chivărariul văndutu-l-au şi lu Marco şi Neagula vt. za tabač. Deč se-au voitŭ Neagul vt. cu Marco de l-au înpărţit în doao: jumătate au luat Neagul vt. den sus de spre popa Stoica, iar jumătate den jos spre părău l-au luat Marco tabacul, derept ug. 11. Deč ne-au chemat şi pre noi şi pre alţi bătrăni oroşani denpreună şi cu Badea Chivărariul vănzătoriul de l-am înpărţit. Deč Neagul vt. st. 7 fără o palmă de spre uliţă şi în lungul de uliţă pănă în locul jupuneasii Elenii Păroaei, căt se va afla. Intr'aceaia făcut-am cartea oraşului la măna lu Marco tabacul şi a fămeii lui şi a coconilor lor căţ Dumnezeu le va dărui, să le fie moşie stătătoare în veač, ohabnică. Şi la ačastă carte a oraşului fost-au şi mărturii preoţi şi oroşani carii-ş vor pune peceţile şi iscăliturile mai jos. Şi pentru credinţa pus-am şi peceatia oraşului. Pis Iun. 12, vl. 7176.

† Şi i-au mai cumpărat Marco de la Voico iar locul lui unde au fost bordeaiul dereptŭ cost[ande] 25.

(Pecetea.)

Eu Badea Chivărariul. Grigoriia logt.

Eu Danco Fuştaşul.

Eu Dumitraşco croitoriul. Eu Vişan.

Arhivele Statului, *Mănăstirea Radu-Vodă*, pachetul 23, documentul no. 14; facsimile la Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 730.

XI.

Vă imea oţa i sna i s[ve]t[a]go duha Troiţa ednauştna i nerazdel noe vă veachi, amin.

Scris-am eu Dumitru judeţul cu 12 părgare şi cu preoţii şi cu toţi bătrănei oraşului de oraş de Bucureşti, aceasta a noastră carte cestoi boiaren anume jupanul Stanciul Pusteiul, neguţătoriul, ca dumnealui să-i fiia 1 locu de prăvălei cu prăvăleia faptă gata aicea, în oraş, în Bucureşti, pentru că l-au cuînpăratu acestu locu de prăvălei cu prăvăleia gata, jupanul Stanciul Pusteiul, neguţătoriul, de la Ghiune generele Savii den Stănceşti, dereptu 35 de galbene, şi cheltoiala bane *(şters)*, şi i-au dat jupanulu Stanciul Pusteiul galbenei toţi gata în măna Ghinei generele Savei denaintea a oameni buni. Şi iaste locul de prăvălei cu prăvăleia lăîngă prăvăleia lu Alecxe geălepului şi lăîngă casa lui a de jos. Şie l-au văndut şi Ghionea generele Savei acestu locu de prăvălei al luie, cu prăvăleia gata, jupanuluie Stanciul neguţătoriul, de a lui bună voie, cu ştirea totor vecenelor şi de în sus şi de în jos. Şi i-au văndut locu de prăvălei tot cătu au fost şi maie denainte vrăme şi în lungu şi în largu. Deci noie acum am făcut jupanuluie Stanciuluie Pusteiul, neguţătoriul, acesta a noastră carte ca peîntru să-i fie dumneialuie acest locu de prăvălei cu prăvăleia gata ce au fostu cuînpărat de la Ghionea, generele Savei, moşie dumnealui şi coconilor dumneialuie şi nepotelor dumneialui în vecia, să-lu ţei, cu bună pace de [aicea] înainte, peîntru că şi-au dat jupanulu Stanciu

Pusteiul banei lui deîn bucate dereap[t]e. Şi am văzut şi zapisul Ghione generele Savei şi am văzutu şi carte domnească la măna jupanului Stanciului Posteiul neg[uţătoriul] de cumpărătoare. Şi săîntu şi mărtorei oamene bune, anume: păreîntele popa Borcea cleseriariul i popa Anghil i popa Ivan i jupanulu Chiful neguţătoriul i jupan Stanciul Ruzet neg[uţătoriu] i jupan Isariu neg[uţătoriu] i jupan Ghiorman neg[uţătoriu] i jupan Ghionea Mustachi neg[uţătoriu] i jupan Jăpa negu[ţătoriu] i jupan Proca Coţe neg[uţătoriu] i jupanulu Alecxi Geălepul neguţătoriul. Iară cene va sparge aceasta a noastră carte să fie blăstămat de 318 de oţe ij vă Necheiiu şi să-ie fie lăcoita cu Iuda şi cu Arei nevearnei. I az um pisah Dragman Logofătul ot Bucureşti.

(Pecetea).

Pis mţa Dechiv. 23 dne i ot Adam do nenea sut leat 7140.

Arh. Statului, Mănăstirea *Plumbuita*, pachtul 10, documentul no. 1.

XII.

Cartea răposatului Matei Basarab Vvd. pentru un loc de prăvălie al Costii grămăticul.

Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Vvd. şi Domn a toată Ţara-Rumănească dat-am cartea Domnii Mele sfintii şi dumnezeeştii biserici a Domnii Mele din Bucureşti şi tuturor preoţilor de l[a] sfănta biserică, ca să le fie loc de prăvălie, cu prăvălie cu tot, aci, în Bucureşti, pentru că această prăvălie au fost a lui Stan, unchiul Costii grămăticul. Deci, la pristăvitul lui, el au lăsat cu gura lui, de l-au îngropat la biserica Doamnii Marii, din zilele lui Mihai-Vodă, şi au dat această prăvălie, unde s'au îngropat şi el şi oamenii lui, pentru pomana, şi acea biserică şi cu locul şi cu alte prăvălii ale Doamnii Marii au fost închinate Bisericii Domneşti. După aceia, biserica aceia au arsu când răotăţile, iar această prăvălie o au ţinut Costea grămăticul, nepotul lui Stan. Deci, cînd au fost acum, în zilile Domnii Mele, Costea grămăticul el s'au pristăvit şi au lăsat această prăvălie iar unde au fost, să fie pomană cum au fost mai dinnainte vreme, dată de unchiul său Stan, şi sănt scrişi oamenii lor toţi, precum e la sfîntul jărvelnic la biserica Domnii Meale. Şi am văzut Domniia Mea şi zapisul Costii de l[a] moartea lui cum scrie mai sus.

Intr'aceia şi Domnia Mea încă am dat cum să fie această prăvălie moşie sfintei biserici şi preoţilor ajutoriu în veci, că aşa este poronca Domnii Mele. Maiu 28, l. 7148.

Biblioteca Academiei Romîne, ms. 907, fol. 32.

XIII.

† Milostiiu b[o]jieiu Io Gligorie Ghica Voevod i g[o]sp[o]d[a]r zemle vlaşcoe davat g[ospos]d[st]v[a]mi sii poveleanie g[ospo]d[st]vami Cărstii Cojocariul, feciorul lui Dumitru Cazălbaşul, ca să-i fie lui un loc de casă aici în oraşul Domnii Miali în Bucureşti, care loc iaste lîngă locul feciorilor Banului Ghiormei şi lăngă locul lui Ion Ti[ni]chigiul. Pentru că acest

locu de casă fostu-l-au cumpărat Dumitru Cazălbașul, tatăl Cărstii Cojocariul, de la Manea Grosu cu zapis de vânzare şi cu aldămăşari încă din zilele lui Alion V[oe]v[o]d, şi de atunci până acum tot l-au ţinut cu bun[ă] pace, iar după aceia, cînd au fost acum în zilele Domnii Meale, sculat[u]-s'au un om anume Mircea de s'au apucat de acel locu, zicănd cum că este al lui, Deci au venit Mircea înpreună cu Cărstea Cojocariu înnaintea Domnii Meale în Divan de s'au părăt de faţă, şi aşa păria, zicănd cum iaste ace locu al lui de multă vreme, şi au arătat şi nişte zapise în Divan, şi zicea cum au fost acele zapise la o rudenie a lui în Ţ[a]rigrad, deci acum i le-au adus. Iar Cărstea Cojocariu au jăluit înnaintea Domnii Meale cum acel locu de casă, ce scrie mai sus, fostu-l-au cumpărat tată-său Dumitru Cazălbașul tocma den zilele lu Alion-Vodă şi l-au ţinut cu bună pace, iar după aceia, cînd au venit Mihnea-Vodă cu Tătarii în ţar[ă], de au robit ţara, fost-au robit şi pre Cărstea Cojocariu, și atunci i-au perit și zapisile ce le-au avut pre acel locu. Deci, prinzănd Mircea de veste cum că i-au perit zapisele ce au avut pre acel locu, el vrea cum să împresoare locu fără di direptate. Intr'aceia Domniia Mea am ascultat şi am judecat pre direptate și pre leage înpreună cu tot Divanul și am dat Domnia Mea Cărsti Cojocariu ca să ţie locul ce scrie mai sus cum l-au cumpărat cu bună pace şi să fie moşia lui şi feciorilor lui în veaci, pentru că s'au părăt cu Mircea de faţă în Divan şi au rămas Mircea de judecată, şi niște zapise mincinoase ce au scos încă le-am luat Domniia Mea den Divan.

Sej ubo svedeateli i postavleaim g[ospodst]v[a]mi: jupan Preda Vel Ban i jupan Stroe Vel Vornic i jupan Chirea Vel Logof[ăt] i jupan Mareş Vel Vist[ier] i jupan Tudorache Vel Spătar i jupan Badea Vel Clucer i jupan Mihai Vel Stolnic i jupan Costandin Vel Com[is] i jupan Costa Vel Post[elnic] i jupan Drăghici Vel Peh[arnic] i jupan Petru Vel Sluj, i jupan Stoia Vel Pit[ar] şi Şărban Cantacuzinu vtori logof[ăt]. I napisah az Radul Log[ofăt] vă na stolni gradu București, ia ot Adama daj do nînea citenie leatom 7170.

Gligore Ghica Voevod.

Bibl. Acad. Rom., pachetul CLVI, documentul No. 107.

XIV.

Vă imia otţa i sna i stgo dha, Troiţă edinosuştnaa i nerazdealne.

Adecă eu Gherghina judeţul den oraş den Bucureşti cu 12 părgari şi cu preoţii şi cu toţi bătrănii oraşului scriemŭ şi mărturisim cu aĉastă carte a oraşului, să fie de bună credinţă la sfănta mănăstire den București, unde iaste hramul marelui proroc şi înnainte alergătoriu Ioan şi a părintelui egumenului Aftanasie şi a tot săborul sfentei mănăstiri pentru să se ştie că au avutŭ sfănta mănăstire nişte locuri aicea în Bucureşti, unde sănt acum tabacii. Deci părintele egumenul Aftanasie, vrăndu să-şi descoapere aceaste locuri, mers-au în Divan, înaintea Măriei Sale Domnu nostru, Io Radul Leon Voevod, de au spus Măriei Sale, iar Măriia Sa, ca un Domn

bun şi milostiv, socotindu cu tot cinstit Sfatulŭ Măriei Sale ca să se adevereaze aceaste locuri ale sfentei mănăstiri, trimes-au Măriia Sa den.Divan pre Tanasie vt. Portariu la noi şi la alalţi oroşani ca să descoperim aceaste locuri ale sfentei mănăstiri, fiindu şi înpresurate de multă vreame. Intr'aceaia strănsu-ne-am cu toţii şi aşa am aflat cu sufletele noastre moşiia sfentei mănăstiri, însă de spre oraş de la podul ce treace Dămboviţa spre mănăstirea lui Mihai-Vodă den capul podului de spre oraş, pre lăngă gardul Papei Comisul pre vale în sus, pre lăngă iar gardul lui Paană Spătariul, şi mearge pren grădina lui Dumitraşco Log. pănă în gardul Sărindariului, şi mearge pre den jos de cruce preste părău pănă în Dămboviţă, pănă în Vadul Cailor, pănă unde am pus şi seamnul şi le-amŭ înpetrit preste tot, cum să se ştie moşiia sfentei mănăstiri a lui Sti Ioan. Intr'aceaia făcut-am cartea oraşului denpreună cu toţii, să fie de moşie sfentei mănăstiri precum au ţinut şi mai denainte vreame de la ctitorii cei bătrăni. Şi marturii au fost preoţi i boiari mari şi mici i oroşani cari-şi vor pune peceţile şi iscăliturile mai jos. Şi pentru credinţa pus-am şi pecetea oraşului ca să se crează. Pis ...[Vla]dul gramatic (?) ot gospodscoe vu ţrcvu învăţătura lor, Dech. 12 dn. vl. 7175.

Arhivele Statului, *Mănăstirea Sf. Ioan cel Mare*, pachetul 12, documentul no 3; facsimile la Ionnescu-Gion, *o. c.*, p. 729.

XV.

† Vă imea oţa i sna i s[ve]t[a]ga d[u]ha troiţă edinasuştna i nerazdealnoe.

Adică eu Dragotă judeţul den oraş den Bucureşti, cu 12 părgari, cu preoţi şi cu toţ bătrănii oraşului, scriemŭ şi mărturisim cu ačastă carte a oraşului să fie de bună credinţă la măna lui Marco Tabacul şi a fămeii lui şi a coconilor lor, căţi Dumnezeu le va dărui, pentru să se ştie că au fost cumpărat nişte loc de casă aicea în oraş în Bucureşti, de la Badea Chivărariul. Insă să ştie locul, de la locul Cărstii Teleleu pănă în părău derept 490 ... Apoi Marco văndut-au dentr'acestu loc, de spre Cărstea Teleleul, Neagului vătahul za tabaci, în lat, de spre uliţă, stănjeni 7 făr o palmă şi în lungu den uliţă pănă în locul jupuneasii Elinii Păroe şi dentr'aceşti stănjeni ce scrie mai sus să aibă a ţineà Marco pănă în părău precum au fost ţinut şi Badea Chivărariul pentru că i-au mai dat bani. Insă în lat şi în lungu pănă iar în locu jupuneasii Elinii Păroe.

Deci, fiindu-le la tocmeală şi la măsurătoare cu toţii, făcut-am şi cartea oraşului. Fost-au şi mărturii preoţi şi orăşani carii-ş vor pune peceţile şi iscăliturile mai jos, şi pentru credinţa pus-am şi pecetia oraşului ca să crează. Pis Iunie 12 dni, l. 7176.

(Pecetea de ceară a oraşului).

Eu Badea Chivărariul. † Grigorie Log[ofăt]. Eu Dumitraşco Croitoriul, Eu Vişan. Eu Datco Fuştaşul.

Arh. Statului, *Radu-Vodă*, pachetul 23, documentul no. 14.

XVI.

Adecă eu Stan Ti[ni]chigiul ot Bucureşti scris-am şi mărturisescu cu acest zapis ca să fie de mare credinţă la măna Raad[u]l[ui] ot Crătojan s[i]n Danciului cum să să ştie că i-am văndutu neşte locu de prăvălie cu pivniţi aici în oraşu, în Bucureşti, de spre uliţa care iaste despre Stih Gheorghie, care merge la pivniţa Popescului, însă den jupănul Necula Zlătaru pănă în Albu Aprodu sin Dobrea hoţul, în faţa prăvăliilor, însă să să ştie stănjăni 17, palme 3 şi la mijlocul pră[vă]liilor stînjini 16 pl. păn în Pascul crăciumariul, şi iaste şi peatră şi iar amu mai tras în capul prăvăliilor de spre Necula Zlătariul păn în Donosie logof[ătul], stănjini 14 pl. Şi o am văndut de a mea bună vo[ie] cu ştir[ea] tuturor vecinilor şi den sus şi den jos, dreptu bani gata ug. (?) 486, pl. 3, ca să-i fie lui moşie ohabnică în veci, lui şi coconilor lui căţi Dumneze[u] i va dărui. Şi la această tocmeala noastră întîmplatu-s'a mulţi oameni buni şi boiari şi neguţători şi preoţi, care-şi vor pune mai jos peceţile şi iscăliturile mai jos. Şi pentru mai adevărată credinţă mi-am pus şi eu mai jos pecetea şi iscălitura ca să crează. Şi am scris eu Drăghici Logo[făt], Bucureşti, pis Dichem. dni, 6 l[eat] 7178.

Iar o prăvălie ce are Radoslav între ale mele n'are în curte nimic treb[ă], ci numai are cătu-i ţine prăvălie.

Eu Stan Ti[ni]chigiul.	Dumitru Ciauş.
Eu Rada.	Eu Dumitru Paspala.
Radeş Şatrar.	Stan Tilişli.
Dragotă judeţ.	Rad[u]l Tabac[ar].
Eu Antonie vătaf za şatrari.	Bogdan crăitor.
Părvul Şatrariul.	

Bibl. Acad. Rom., pachetul CLXIII, documentul no. 20.

XVII.

† Adec[ă] eu Manolachi şi cu frate-mieu Pană sînú Iorgăi Cojocariu dă la Izvorani dat-am zapisul nostru ca să fie dă bună credinţă la măna dumnealui jupănului Bulan, neguţătoriul, cum să ştie că am tocmit locul nostru dă aici, dăn Bucureşti, şi cu pivniţa dirept bani gata tl. 120, care loc este pre lăngă Ghidul şi pre lăngă Anastasie Babulae, însă care l-au cumpărat frate-său, Tudori, iar de la tată-mieu. Şi am luat aceşti bani toţi în măna noastră. Şi aşa ne este tocmeala: păn la Svet. Dimitrie dă vom putea da aceşti bani, care scriu mai sus: tl. 120, să ne ţinem locul, iar, de nu vom da banii la zi, să fie dumnealui locul stătător, pentru că aşa ne-am tocmit, dă a noastră bună voe. Şi la această tocmeală au fost boieri şi neguţători cari vor iscăli mai jos. Şi pentru credinţă am scris eu Manolachi, şi am iscălit noi fraţii amăndoi. Fv. 10, lt. 7188.

Şi am pus zălog trei zapise vechi (adăogat). Az Manolachi sinu Iorgăi. Pană sinu Iorga. Ianachi Vist., mărturie. *Κωσσταντῖνος Μάνουλος, μάρτηρας*. [Costea] Ghidul, mărturie.

Arhivele Statului, *Stavropoleos*, pachetul 12, documentul no. 21.

XVIII.

Adecă eu Grăjdan Pitariul, feciorul Chircii Spăt[ar] den Preajba, scris-am acestu zapis al mieu ca să fie de mare mărturie şi de bună credinţă la cinstită mănă Mării Sale Doamnei Marii, a Mării Sale Domnului nostru Io Şerban Cantacuzino Basarab Voevod, cum să ştie că i-am văndut Mării Sale locu de şapte prăvălii şi pivniţa de lemnu, care le-am cumpărat şi eu de la Radul Musteaţă den Cărtojani ot sud Vlaşca, fratele lui Stan Ti[ni]chigiul den Bucureşti, feciorii Danciului, care locu de prăvălie iaste pre lăngă locul Stănislavei, fata lui Stan Tì[ni]chigiul, şi mearge în latu păn în prăvăliile lui Ion Croitorul, ce iaste pre uliţa de la scaunele de carne, dreptu poartă cea de lemnu a mănăstirii lui Stih Gheorghie, şi se-au tras acestu locu de s'au măsuratu, şi s'au aflatu de spre uliţă în faţă în lat stj. 12 pl. şi dosul prăvăliilor în capul locului stj. 11, iar în lungu se-au aflatu locu de 5 prăvălii, totu cîte de sj. 12, iară locu de 2 prăvălii se-au aflat mai scurtu în lungu de stănjeni 7. Şi acestu locu de prăvălie căte scriu mai sus l-am văndut Mării Sale de a mea bună voe în preţu direptu bani gata, tl. 130.

Şi i-am dat Mării Sale şi zapisile Radului Mustaţii amăndoao; iară Măria Sa încă mi-au dat toţi banii gata pe deplin în mîna mea căţi scriu mai sus. Şi l-au dat Măriia Sa locul cu prăvăliile şi l-au închinatu la sfănta bisearică a Mării Sale, unde iaste hramul Cestnoe Văvedenie Presveatoi Bogorodiţi, ce iaste în mahalaoa ce zice la Biserica Doamnei, pentru ca să-i fie Mării Sale veačnică şi netrecută pomenire. Şi la aceasta tocmeală au fostu mulţi boiari mărturii care-şi vor iscăli numele lor den jos. Şi eu pentru mai adevărată credinţă am iscălitu cu măna mea şi am pecetluit, ca să să crează. Şi am scris eu, Radulu Şufariulu v mţa Mai 11 d., leat 7192.

Eu Grăjdan Pitariu,
Eu Prodan Abagiul, mărturie,
† *Νικόλας Κουοιμτζής, μάρτηρας.*
Δοῦκας πρόην στάροστας, μάρτηρας.
Az Dionisie, mărturie,
Eu Ion croitorul, vecinul, mărturie.
Ghinea biv staroste, mărturie.
Bibl. Acad. Rom., pachetul CLXIII, documentul no. 23.

XIX.

† Adecă eu Tudora, fata lui Dobre, vară premare Radului den Cărtojani, înpreună cu nepoată-mea Stănislava, nepoata Radului de văr premare, fata lui Stan Cojocariul de Bucureşti, scris-am acestu zapis al nostru ca să fie de mare mărturie şi de bună credinţă la cinstită măna a Mării Sale Doamnei Mariii a Mării Sale Domnului nostru Io Şerban Cantacuzino Basarabă Voevod cum să să ştie că, rămănându-mi mie Dobrei de la vărumieu Radul şi unchiu nepoată-mea, Stănislavei, loc de patru prăvălii aci, în Bucureşti, care iaste pre lîngă prăvăliile Neculii Zlătariul şi mearge

pănă în locul lui Grajdan Pitariul şi iaste dirept poarta cea de lemnu a mănăstirii lui Stiih Gheorghie pre uliţa ce mearge la scaunele de carne, care loc de prăvălii se-a măsurat şi se-a aflat în faţă de spre uliţă stînj[eni] 6 pl., şi dosu la cela căpătiiu al locului stănj[eni] 5, şi lungu st[înjeni] 9. Acesta noi de a noastră bună voie l-am văndut Mării Sale în preţ direptu bani gata tl. 60 şi acişti bani toţi pre deplin şi gata ni i-a dat Măria Sa în măna noastră, şi noi încă am dat Mării Sale zapisul văru-mieu, unchiu nepoată-mea Stănislavei, şi acestu zapis al nostru, ca să-i fie Mării Sale acistu locu de patru prăvălii precum scrie mai sus, de moşie şi stătătoriu. Iar încă şi Măria Sa l-au închinat şi l-au dat la svănta bisearică a Mării Sale, unde iaste hramul Cestnoe Văvedenie Presveatiţi Bogorodi, carea o au făcut Măria Sa aici în Bucureşti, în mahalaoa ce să zice la Bisearica Doamnei, pentru ca să fie Mării Sale veačnică şi netrecută pomenire. Şi la tocmeala aceasta au fost mulţi boiari mărturie carii-ş vor iscăli numele loru den jos. Şi noi pentru mai adevărată credinţa ne-am pus numele şi am pecetluit ca să să crează. Şi am scris eu Radul Şufariul v[ă] mţa Mai 12 d., vleat 7192.

Eu Tudora fata lui Dobre. *Γερονηκόλας Κουϊμτζής, μάρτηρας,* Eu Stanislava. Eu Prodan Abagiul. Ghinea biv staroste, marturie. Grăjdan Pit[ar], mart[or]. *Δοῦκας πρόην στάροστας μάρτηρας.* Az Dionisie, martor. Dumitraşco Cluce[r] Rătescul, mart.

Bibl. Acad. Rom., pachetul CLXIII, documentul no. 24.

XX.

Hrisovul răposatului Constandin Basarab Vvd, pentru scuteală.

Cu mila lui Dumnezeu Io Constantin Basarab Vvd. şi Domn a toată Ţara-Rumănească dat-am Domniia Mea această carte a Domnii Mele tuturor preoţilor şi diiaconilor, anume: popa Baldovin cliseriul i popa Nica i popa Fota i pop[a] Dumitraşco i Bunea diiaconul i Fota diiaconul i Milea diaconul i Coman dascălul i Stoica dascălul, Vasilie dascălul i Mihul grămăticul i Bunea grămăticul i Radul grămăticul i Bogdan grămăticul i Mihai grămăticul i Şărban peveţul, Mateiu grămaticul, Ion. de l[a] sfînta biserică din clirosul Domnii Mele de aci, din Curtea Domnii Mele, din Bucureşti, unde este hramul Buna Vestire de D[u]mnezeu Născătoarea pururea Fecioara Mariia, ca să le fie casele lor şi toate bucatele lor în pace şi slobode de bir mărunt de ţară şi de taleri de miere şi de ciară, de găleată cu făn, de dijmă, de stupi şi de rîmători, de oerit, de vinărici, de haraciu, de seama cea mare şi a doa şi a treia, de zaherele, de car de oaste, de birul oştii, de birul cailor, de birul lefilor, de rumtorile şi sataralile care se pun pre silişti, de rînduiala vacilor şi a oilor, de schimbul banilor, de galbeni de fum, de pivniţi şi de cămănărie din bucatele lor, de vamă domnească, de împrumutu, de podvoade, de mertice, de conace, de cai de olac şi de toate alte dăjdii şi măncături, căte vor eşi de l[a] Vistieriia Domnii Mele preste anu, în ţară, de niciunile val sau băntuială să nu aibă. Pentru că m'am milostivit Domniia Mea de i-am ertat de toate cu scrie mai sus, ca să să odihnească în zilele

vieţii Domnii Mele cu bună pace, precum au fost ertaţi preoţii şi diiaconii şi grămăticii de la această sfîntă biserică şi de alţi Domni bătrîni mai dinainte vreme, precum am văzut Domniia Mea şi cărţi de ertăciune de la alţi Domni care au fost înnaintea Domnii Mele. Aşişderea am ertat şi Domniia Mea, ca să poată fi de treaba şi slujba sfintii biserici în zi şi în noapte necontenit. Şi să roage pre Dumnezeu pentru Domniia Mea şi pentru creştinătate şi să aibă a pomeni la sfânta şi dumnezeiasca liturghie pre Domniia Mea şi pre răposaţii părinţii Domnii Mele şi pre ceialalţi, pre toţi cei pristăviţi Domni mai dinnainte vreme.

Drept aceia poroncesc Domniia Mea şi ţie, judeţ de aici din oraşul Domnii Mele, din Bucureşti, şi vooă, tuturor slugilor Domnii Mele, vericare cu ce slujbă şi orânduială veţi umbla, veri aici în târg, veri la ţară, de vreme ce veţi vedea această carte a Domnii Mele, iar voi foarte să vă feriţi şi în pace să lăsaţi casele şi toate bucatele preoţilor şi diiaconilor şi dascălilor şi tuturor grămăticilor căţi sunt mai sus scrişi: niminea de nimic să nu să ispitească a face vre-un val, măcar veri de ce, că bine să ştie că acel om mare scîrbă şi nevoe va petrece de către Domniia Mea.

Aşişderea şi în urma Domnii Noastre pe carele îl va alege D[o]mnul Dumnezeu a fi Domn şi biruitor acestui cinstit Scaun al Ţării-Rumăneşti, rogu-l cu numele D[o]mnului şi Mîntuitorului nostru Is. Hs., ce este în Troiţă slăvit, să aibă a cinsti şi a înnoi şi a întări această carte a Domnii Noastre pre tocmeală, cum scrie mai sus, pre acela Dumnezeu să-l cinstească şi să-l miluiască întru Domniia lui, şi la cel[ă]lalt veac să să afle judecata lui cu drepţii înnaintea lui D[u]mnezeu. Iar care nu va înnoi, nici va întări, ci va călca şi va strica această milă şi ertăciune a Domnii Noastre, acela să fie supt blestem şi anatema şi afurisit de 318 sfinţi Părinţi de l[a] săborul Nicheii, să aibă parte cu Iuda şi cu afurisitul Ariia la un loc, aminu. Încă şi mărturii am pus Domniia Mea: Vintilă Vel Ban Cralevschi, Ghinea Vel Dvornic-Vel Logofăt, Iordache Cantacozino Vel Spătar, Cărstea Vel Vist., Alexandru Vel Clucer, Barbul Urdăreanul Vel Pah., Dumitraşco Caramanlâul Vel Post., Diicul Vel Stol., Şărban Vel Com., Dumitraşco Vel Pit., Costandin Ştirbeiu Vel Sluger, şi ispravnic Bunea Grădişteanul V. Log. Şi am scris eu, Tudosie sin Tudor Olănescul, în oraşul Bucureştilor, Ghenar 31, l. 7197.

Bibl. Ac. Rom., ms. 907, fol. 36 v°—7.

XXI.

Cartea Mării Sale răp[osa]tului Grigorie Ghica Vvd. pentru vinăriciu.

Cu mila lui Dumnezeu Io Grigorie Ghica Vvd. şi Domn dat-am Domniia Mea această carte a Domnii Mele preoţilor şi diiaconilor i cântăreţilor i grămăticilor de l[a] bisericile din Curtea Domnească, de aci, din Bucureşti, ca să fie volnici cu cartea aceasta a Domnii Mele să orînduiască oamenii lor, ca să aibă a umbla împreună cu vinăricerii domneşti, să scrie tot vinăriciul din dealurile ot Prund i Curmătura, după obiceiu, însă din popoarele de la acei ce au a da vinăriciul la preoţii domneşti: precum au dat şi anţărţii să

dea şi estimp. Insă vinăricerii domneşti să vinăricească înpreună cu preoţii în dealurile bisericilor domneşti, după mijlocul ce s'au găsit, să să măsoare buţile cu cot petcetluit, după cum coprinde în cărţile Domnii Mele ce le-am dat în măna vinăricerilor, ca să urmeze la toate după poronca Domnii Mele. Şi dintr'aceste obişnuite dealuri ale preoţilor să-şi strângă preoţii vinăriciul după hrisov, adecă să ia de vadră po bani trei, iar vinăricerii po bani unul. Aşijderea şi din poclon de nume să ia preoţii po bani treizeci, iar ce va mai prisosi mai mult, să fie al vinăricerilor. Iar, pentru părpărul la dealurile unde au vinărici preoţii bisericilor domneşti, vinăricerii să nu se amestece, ci să-şi ia preoţii după obiceiu. Pentru că m'am milostivit Domniia Mea de le-am dat această obicinuită milă ce-au avut. Drept aceia să-şi strângă banii vinăriciului i ai părpărului după obiceiu. Într'alt chip să nu fie, că aşa este poronca Domnii Mele. Sept. 5, l. 7257.

Ibid., ms. 307, fol. 44.

XXII.

Adică eu Dumitru, ginerile călugariţii Salomii, înpreună cu soţia mia, anume Ilinca, fata călugăriţii, dat-am acest al mieu zapis la măna părintelui egumenului de la Rad[u]-Vod[ă], precum să să ştie că, această călugăriţă Salomia [avînd] casă pe loc[u] mănăstirii Radului-Vodă, lăngă Stelea, şi, căt au trăit călugăriţa de au slujit besericii, n'au dat chiria locului, i-au fost ertată, pentru că slujia la beserică, iar, după moartea ei, rămînînd soră-sa Ilinca înpreună cu mine şi cu soţia mea, Ilinca, într'această casă, deci, nevrînd părintele egumen dela Radul-Vodă să ne lase fără de chirie după moartea călugăriţii, eu, Dumitru, m'am tocmit cu Sfinţia Sa ca să mă lase să şăzu în casă şi să dau chirie de an cîte tl. unul. Şi pentru credinţă m'am iscălit mai jos şi eu şi nevasta mea şi sora călugariţii, ca să crez[ă]. Apr. 23, l. 7259. Eu Dumitru platnic, Eu Ilinca, soţia lui Dumitru plat. Eu Ilinca, sora călugăriţii, plat.

Arhivele Statului, *Radu-Vodă*, pachetul 58, documentul no. 11.

XXIII.

Cartea Mării Sale Scarlat Ghica Vvd, pentru vinărici.

Cu mila lui D[u]mnezeu Io Scarlat Grigorie Ghica Vvd. şi Domn a toată Ţara-Rumănească dat-am Domniia Mea această carte a Domnii Mele Molitvei Sale preotului popei Teodosie eclisiarhul i preoţilor de l[a] bisericile domneşti de jos i de sus, ca să aibă volnicie printr'această carte a Domnii Mele să scrie şi să ia vinăriciul din dealul Bucureştii şi din alte dealuri din jud. Ilfov i din Vlaşca, ce au luat şi pînă acum, adică: Copăcenii, Prundul i Curmătura, şi grădinile din Bucureşti, din zece vedre, o vadră. Şi vadra de vinăriciu să o plătească cei cu viile cu cîte bani 40, după obiceiu, şi poclonul să ia din zece vedre în sus păste un ban dă vadră pînă la cel ce va face vedre 120, iar de acolea în sus, căt de mult vin de va face, să

dea numai po tl. 1 de nume, împreună şi cu părpărul; după cum au avut de luat, cu hrisovul altor Domni, milă. Care le-am întărit şi cu hrisovul Domnii Mele, iar vinăricerii domneşti nimic să nu să amestece, ci numai preoţii să aibă a lua această milă, şi nimeni înpotrivă să nu stea, că aşa este porunca Domnii Mele. Avg. 21, 1760.

Ibid., fol. 56.

XXIV.

† Dat-am zapisul nostru dumisale chir Hagi-Dimitrachi Papazoglu precum să să ştie că, avîndu noi un locu cu pivniţă de piatră aici în Bucureşti, în mah. Sfeti Gheorghe Vechiu, care loc este cumpărat de răposatul întru fericire părintele nostru de la Ilinca Cioranca i de la feciorii ei, la leat 7256, Iul. 13, precum arată zapisul cumpărătorii, în care să coprinde şi măsurile stăngenilor, atît în lungu pe uliţa cea mare până în uliţa Sarafilor, şi pe uliţa Sarafilor până în locul Radului-Vodă, cât şi latul în toate părţile, care acest locu căzând în partia noastră la împărţeala ce s'au făcut casii, l-am facutu şi noi schimbu şi l-am dat dumisali Hagi-Dimitrache întocma după coprinderea zapisului celui vechiu, dându-ne numitu Hagiu doao locuri ce le are de cumpărat aici, în mah[alaoa lui Şerban-Vodă, care să hotărăsc cu locul nostru ce-l avem luatu de l[a] dumnealui Pantazi Serezlî biv Vel Sluger, însă unul de la Aniţa Cercheaza i altul de la dumnealui Pantazi Serezli, a căror cumpărătoare i cheltuială cu vornicei la trasul locurilor au coprins tl. 1701, 30, socotindu-să şi cele ce au lucrat Hagiul de cînd au luat locurile cu cele ce să văd i cu bolovani ce au bătut pe malul apei, şi au făcut tl. 691,6. Am primit şi toată gătirea ce o avea Hagiu, însă cherestea, var, cărămidă, nisip după catastih[ul] cumpărătorii, drept tl. 4305,24. I-am fostu şi dator Hagiului prin zapisul nostru tl. 802,60, capete, cu dobînda lor. Toate acestea fac tl. 7.500, adică şapte mii cinci sute. Pentru care am primit noi aceste locuri ale Hagiului cu toate căte mai sus să coprinde şi cu zapisile locurilor, şi noi asemenea am dat dumisale Hagiului acel locu ce mai sus arătăm, cu pivniţa din piatră, derept această sumă de tl. 7.500, adică şapte mii cinci sute, care să şi-l stăpînească cu bună pace de către noi şi de către tot neamul nostru, după zapisul vechiu cel ce s'au dat, fiindcă într'acestaş chip ne-am învoit. Şi spre încredinţare ne-am iscălit, puindu-ne şi pecetea, pohtind şi pe alţi fraţi boiari a să iscăli mărturii, ca să să crează. 1784, Mart. 3. Nicolae Bas[a]rab Brănco[veanul] Vel Vist. adeverezu. Ianache Văcărescu Vel Spătar, martur Bălă[sa]che Vel *Logofăt mărturie, Scarlat Greceanu, ispravnic, martur, şi alţi.*

Bibl. Acad. Rom., pachetul CLXXVI.

XXV.

Copie scoasă asemenea scrisă din cuvănt în cuvănt după însuşi cel adevărat hrisov.

[Mi]lostiiu bojiiu Io Mihail Costand[in] Suţul Vvd, i g[os]podar pisah g[ospodst]va/mi. Aşăzămînturile şi întocmirile cele cu cale şi cu dreaptă

orănduială făcute la orice pricină, acelora, ca nişte bune şi drepte ce sănt primite lui Dumnezeu şi pravililor, să cuvine lor mai bună adeverire şi întărire de către Domnii şi oblăduitorii ce li s'au încredinţat de la Dumnezeu stăpănirea de ţări şi de noroade, ca nu cumvaş, după vremi strămutăndu-se şi căzănd din orănduiala lor cea bună, să rămîe în strămbătate. Cu căt mai vărtos cele ce sănt spre folosul şi ajutorul sfintelor şi dumnezeeştilor lăcaşuri, unde neîncetat să proslăveşte numele marelui Dumnezeu şi de unde toţi aşteaptă mila şi ajutorul, datori săntem a le întări ca să să păzească nestrămutat.

Drept aceia dar, fiindcă Hagi-Dimitrache Papazoglu prin jalbă dă rugăciune au arătat Domnii Mele cum că, zidind aici, în oraşul Domnii Mele. Bucureşti, pe locul său ce-l are luat cu schimb de la dumnealui cinstit şi credincios boerul Domnii Mele Nicolae Brăncoveanu biv Vel Vistier, înpotriva bisericii vechi a Sfîntului marelui mucenic Gheorghie purtătorul de biruinţă, un han cu cheltuială din însuşi a lui strănsoare şi cu toate cele din înprejur trebuincioase, acestu han, înpreună cu moşia sa ce are cumpărată în judeţul Ilfovului, care să numeşte Bălăceştii Suleştii, stănjeni domneşti: patru sute cincizeci, ca nişte drepte ipostatică ale sale, le-au hotărît a rămănea în urmă dupe petrecania vieţii lui la fratele său Fotie Papazoglu, şi la nepotul lui, Diamandi Fotiu, să le stăpănească, ca nişte clironomi ai lui, ei şi moştenitorii lor, făr de a nu avea însă voie nici să le zălojască, nici să le vănză, spre a nu intra la streine obraze, şi cine va îndrăzni să cumpere ori să primească amanet şi să dea bani pentru acest han sau pentru vre-o parte dintr'ale hanului, acela să piarză banii şi simfonia lor să rămăe amari (?) şi întru nimic socotită. Şi din venitul hanului, adică din chirii, să fie ei datori numiţii clironomi ca să dea pe tot anul la cea de la Patmos săntă şi dumnezeească mănăstire a Săntului slăvitului Apostol şi Evanghelist Ioan Bogoslov căte tl. una sută, ca să facă în tot anul o denie de opşte cu liturghie şi pomenire la ziua hramului săntului marelui mucenic izvorătorul de mirodosiie, cu masă de opşte părinţilor şi celor de la învăţătură ucenici a şcoalii de acolo, şi pentru ca să să facă numitului Hagiu şi liturghie în toate săptămînele odată: adecă Sămbăta, la biserica sfintelor moaşte acelui dintre sfinţi părintelui nostru Hristodul. Iar la şcoala de acolo, a numitii mănăstiri Săntului Ioan Bogoslov, să dea deosebit pe tot anul căte tl. doă sute cincizeci, înpărţindu-i la cinci sărguitori ucenici săraci căte tl. cincizeci spre ajutorul la silinţa şi truda învăţăturii şi a procopseli lor. Aşijderea să mai dea pe tot anul mănăstirii de călugări a Preasfănti Stăpănii noastre ce să numeşte Izvorul Vieţii căte tl. cincizeci, din care să ia preotul liturgon căte tl. cinci, pentru a pomeni numele său şi a neamului său, iar ceilalţi să-i împarte maicilor călugăriţe ce lăcuesc într'ănsa, analogon. Să mai trimită încă căte tl. zece care să să dea preoţilor de la Şfănta Peşteră şi de la moaştele Săntului Hristodul, ca să pomenească şi aceştia. Care această toată sumă, ce să adună tl. patru sute zece, să aibă datorie netăgăduită mai sus numitul fratele său şi cei după dănsul clironomi ca negreşit să trimiţă pe fieşcare an la sănta mănăstire a Săntului Apostol şi Evanghelist Ioan Bogoslov

prin măna celor ce să află la Ţarigrad mai aleşi cojocari, ce sânt epitropi lă sfănta mănăstire Patmos şi la şcoala de acolo, care acei epitropi au a-i trimite la sfănta şi dumnezeească mănăstire a evanghelistului Ioan şi la şcoala de acolo, unde să să împarţă cum mai sus rănduește. Şi, pentru ca să să păzească această orănduială mai cu întemeere, pentru purtarea de grijă de a să trimite pe tot anul, au ales şi de aici dintre neguţătorii cojocari, ce sănt cu hrisov domnesc şi au rănduit şi pe aceştia epitropi. Care epitropi de aici, pentru această afieromă, în vremea cea cuviincioasă să se ajungă cu cei de cinste neguţători cojocari din Ţarigrad şi epitropi ai numitii sfintei mănăstiri şi şcoală, avănd datorie şi purtare de grijă, ca să trimiţă pe tot anul aceste afieromata. Către aceasta îndatoreşte pă numiţii clironomi şi pe cei după vreme diadohi ai lor să se silească pentru numitele ipostatică adică: hanul şi moşiia ca să le ţie întregi şi să le meremetisească din venitul lor. Iar, de se va întîmpla, ferească Dumnezeu, din vre-o întămplare din cele mari şi făr de veste să o strice şi să le sfărîme, datori să fie numiţii clironomi a .le lucra şi a le întemeia la loc cu din veniturile lor ce ia de la dănsele pe tot anul. Asupra căruia aşezământ şi hotărărea aceasta a sa ce au făcut numitul Hagiu ca un volnec şi stăpăn pe ale sale drepte ipostatică, din însuşi cugetul său, nesilit de nimeni, facut-au cărţile de încredinţare: una la măna clironomului său Fotie Papazoglu şi alta la numita sfăntă mănăstire ot Patmos, iscălit cu însuşi măna şi pecetea lui, în care au iscălit şi au pecetluit şi însuşi frate-său, numitu Fotie Papazoglu, şi alţi negustori vrednici credinţii mărturie, care le-au arătat de le-am văzut înşine Domnia Mea cu l. acestui următor an 1785, Aprilie, coprinzătoare de toate acestea pe larg, adeverite fiind şi de Preasfinţiia Sa, alesul de Dumnezeu părintele nostru, Mitropolitul ţării, chirie Grigorie, şi dă dumnealui cinstit şi credincios boierul Domnii Mele Scarlat Grecianul Vel Logofăt de Ţara-de-sus. Asupra cărora au cerut şi domneştile noastre doă întăriri: una la măinile clironomului său pentru buna stăpănire acestora cu urmarea aşezămăntului ce-l îndatoreşte, şi alta sfintii mănăstiri de la Patmos şi şcoalii de acolo, pentru a primi acest pe tot anul nelipsit şi după petrecania sa de la clironomii lui. Deci, ştiut fiind aceste ipostatica că cu bună stăpînire sănt drepte ale sale făr de nicio pricină şi văzănd Domniia Mea aşezămăntul acesta al lui etision cu cale şi cu bună orănduială făcută, păzind şi a clironomilor lui dreptate şi a sufletului său pomenire vecinică cu ajutorul ce au făcut către aceste sfinte şi dumnezeeşti lăcaşuri, mai vărtos la nişte locuri cuviincioase şi la o mănăstire şi şcoală de aceasta ce este vrednică de ajutorul, unde nu se cheltuieşte în zadar acel puţin sau mult, ci la trebuinţe ştiute, vrednice de laudă şi de pomenire, unde datori săntem cu toţii pentru cea de opşte procopseală a neamului nostru creştinesc ce ese de la acea şcoală, pentru aceia dar, ca un aşezămănt cu cale, care nu să împotriveşte nici la pravilă, nici la hotărărea testamentului ce este pentru afieromata, nici la vre-un obiceiu al pămîntului, şi care s'au făcut de faţă ştiut, l-am întărit şi noi, spre a fi bine păzit întru toate, atăt de către vericine alţii, căt şi de către însuşi clironomii numitului Hagiu, care au fost unit la această şi hotărăre şi au iscălit din înpreună, fără

de a nu putea în urmă a cerca niciun fel davat sau urmare împotrivă, spre paguba și scăderea numitii mănăstiri și a școali. Și am dat acest domnescu nostru hrisov la mănile numitului Hagiu, Dimitrache, și la măinile lui Fotie Papazoglu, fratele și clironomul lui. Carele după moartea fratelui său să aibă a face zapt hanul și moșiia, întru desăvârșită stăpânirea lui să le ție și să le stăpânească în bună pace și nesupărat, fără de a nu să bântui cu niciun fel de cuvânt de către nimeni, atât el, cât și fii și clironomii lui, păzind însă întru toate șarturile și așezămănturile câte să coprinde mai sus neclintite, dând pe tot anu această mai sus arătată sumă de etision întreg făr de nicio scădere, care etision, măcar și împărțindu-se stăpânirea hanului după vremi la mai multe măini de moștenitori ai lor și prefăcându-se mănăstirea și școala de la Patmos, să n'aibă cu acea pricină vre-o scădere și pagubă de a fi ironata aceasta, ci din chirii să-și ia mănăstirea și școala această sumă de bani toată deplin, nici să poată clironomi cu vre-un fel de pricină, ori cu cuvânt că s'au stricat vre-o parte dintr'ale hanului și trebue cheltuială la meremet, ori cu altfel de cuvânt, a scădea și a păgubi mănăstirea și școala din rănduita sumă de bani, ci totdeauna după vremi să se dea deplin. Care bani să aibă a se împărți întocmai după orănduiala și hotărărea numitului Hagiu, făr de nimic schimbare, fiind datori părinții de la numitele sfinte biserici să facă acele sfinte liturghii și slujbe întocmai precum au orănduit întru pomenirea sufletului său. Și, de vreme ce am văzut Domniia Mea această râvnă bună la mai sus numitul Hagiu către sfintele lui Dumnezeu lăcașuri, am binevoit dar și noi a ne înpărtăși cu pomenire și cu facere de bine către ajutorul școalei numitei sfinte mănăstiri și, pă lăngă orănduita sumă de bani a mai sus arătatului etision ce are a să da de către clironomii lui și venitul numitului han, afierosim și Domnia Mea fumăritul a toate prăvăliile numitului han acestuia, care este venit al cămărilor domnești. Să aibă a fi acel fumărit milă de la Domnia Mea la numita școală ot Patmos, făr de a să amesteca fumari domnești întru nimic. Care fumărit în vreme strângându-se pe tot anul de vechilii și epitropii ai sfintei mănăstiri și ai școali ce sânt aici, să-l trimiță pe tot anul nestrămutat iarăși prin știrea celor dăn Țarigrad neguțători cojocari de cinste și epitropi; cum, și când s'ar întâmpla a muri vre unul din neguțătorii șezători într'acel han și dintr'al lui singur proeresiu și bună voia lui va lăsa în diata lui cevaș milă și ajutor la numita sfântă mănăstire și școală, să nu să oprească acea danie de către boerii epitropi ai cutii sau de către alții cu vre un fel de cuvânt, ci să se dea nepoprit și deplin pentru dreptatea care am zis mai sus, care acea școală și mănăstire a să ajuta de la toți, fiind iarăși opștesc folos al neamului creștinesc. Așijderea facem către numitu Hagiu i către clironomii lui harul și mila ca Hristea Gheorghiu, purtătorul de grijă al hanului acestuia, ce este neguțător venit acum din streinătate, făr de a nu avea vre-o pricină și dajdie, să fie apărat de toate dăjdiile și orănduelile Visterii și ale Cămării Domnii, Mele scutind și ale lui drepte bucate ce va avea: stupi i rămători de dijmărit, și vinul de vinărici, cum și o pivniță a numitului Hagiu din doă pivnițe ale hanului să fie scutită de fumărit, de cămănărit, de vamă,

de vin domnesc, de ortul vătăşesc şi de toate obiceiurile pivniţelor, după cum şi mai înainte au avut cartea Domnii Mele numitu Hagiu a scuti o pivniţă; care această pivniţă nu intră în fumăritul hanului ce l-am afierosit Domniia Mea. Asemenea să fie scutiţi şi doi hangii, doi dulgheri şi doi zidari pentru trebuinţa şi meremetul hanului acestuia; pe care aceştia să-i găsească streini făr de pricină de dajdie şi făr de nume în Visteria Domnii Mele, şi, cercetăndu-i dum-lui Vel Agă, şi fiind cu adevărat streini, să le dea adeverinţe la măini, ca să ia de la Visteria Domnii Mele pecetluituri domneşti pe numele şi chipul lor. Către aceasta, fiindcă numitul Hagiu Dimitrache Papazoglu i frate-său Fotie s'au aflat şi să află neguţători de cinste şi la locul lor, părinţii lor neam de neguţători mai aleşi şi mai dă cinste şi ei, dă cănd să află aici, în pămăntul ţării, pururea au fost şi sănt cu neguţători ai capanului, au fost aşezaţi prin cartea Domnii Sale, fratelui Nicolae-Vodă Caragea, dă la leat 1782, Septemvrie 2, cum şi prin cartea Domnii Mele, de la Mart 25, 1784, la orînduiala boerilor dă neam, ne-am milostivit Domniia Mea asupra lor şi le-am adeverit şi le-am întărit orănduiala aceia ce au căştigat, şi printr'acest hrisov, ca să fie ştiut cum că sănt aşezaţi la orănduiala boerilor dă neam şi ca să se păzească şi lor privileghiu întocmai ca şi celorlalţi boeri de neam. Mai adăugăndu-le Domnia Mea şi această milă ca, şi în vremea cănd după trebuinţă să va întămpla a să pune pe boeri şi pe neamuri împrumuturi ori ajutorinţă sau alte verice, ei şi atunci întru nimic să fie nesupăraţi. Cum şi, dă se va întămpla după vremi a eşi peste hanuri zaherele, angarii sau alte cereri, acest han să fie apărat şi nebăntuit. Pentru care s'au dat şi la numita sfăntă mănăstire şi la şcoala de la Patmos asemenea hrisov[u] Domnii Mele, care le-am adeverit cu însuşi domneasca noastră iscălitură şi pecete, şi cu credinţa prea-iubiţilor Domnii Mele fii: Ioan V[oe]vod, Grigorie V[oe]voda, Alexandru V[oe]voda, marturi puind şi pă dumnealor cinstiţi şi credincioşi boeri cei mari ai Divanului Domnii Mele: pan Pană Filipescu Vel Ban, pan Dimitraşco Racoviţă Vel Vornic de Ţara-de-Sus, pan Ianachi Muruzi Vel Vornec de Ţara-de-Jos, pan Scarlat Greceanu Vel Logof. de Ţara-de-Sus, pan Manolache Creţulescu Vel Logof. de Ţara-de-Jos, pan Grigoraşco Balasache Vel Spătar, pan Ianache Văcărescu Vel Vistier, pan Grigorie Sudţu Vel Postel., pan Istrate Creţulescu Vel Clucer, pan Dumitrache Fălcoianul Vel Paharnic, pan Ştefan Văcărescu Vel Stolnic, pan Alexandru Manul Vel Comis, pan Iordache Palada Vel Sluger, pan Toma Călinescu Vel Pitar, şi ispravnic pan Scarlat Greceanu Vel Logof. de Ţara-de-sus, scriindu-se hrisovul acesta acum la leat 1785, Aprilie.

Scarlat Greceanu Vel Logofăt.

Scrisă asemenea din cuvănt după hrisovul cel adevărat. Preda Logofăt.

Bibl. Acad. Rom., pachetul CLXXVI, documentul no. 2.

XXVI.

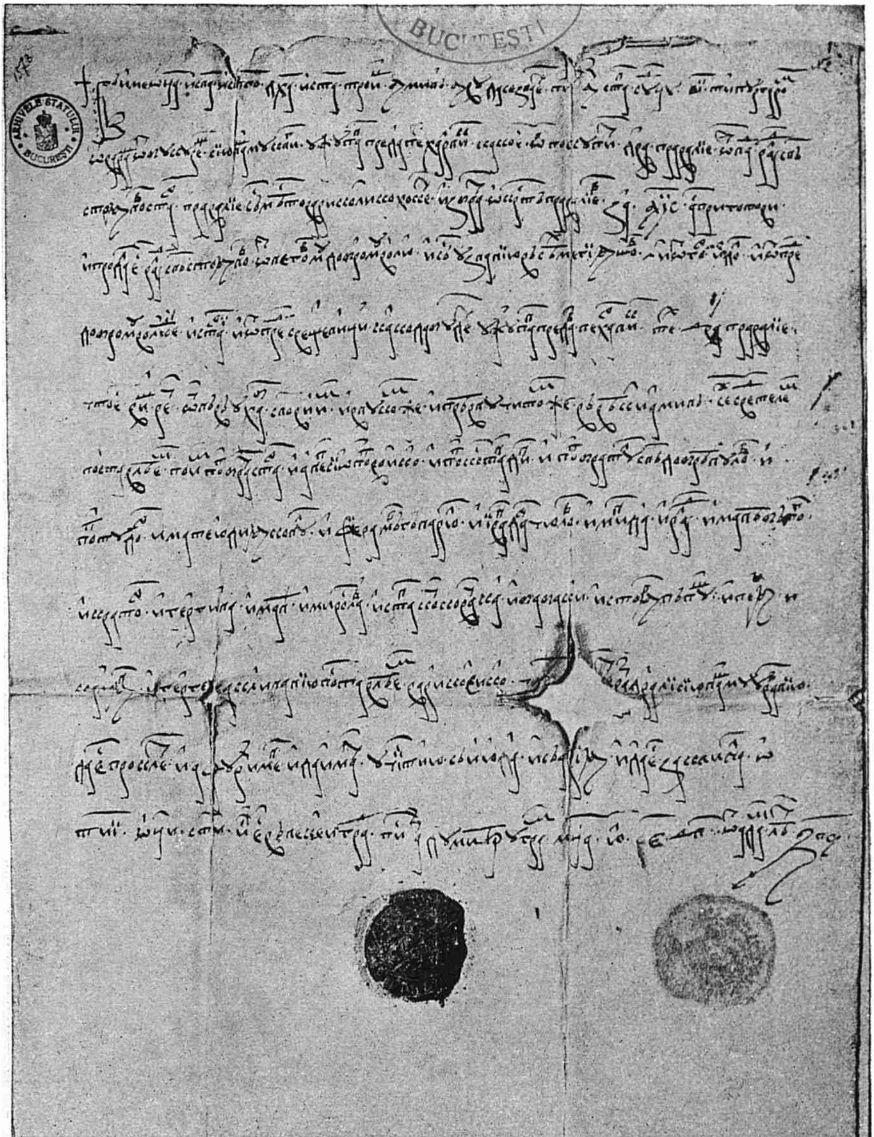
Din «Journal de voyage fait en 1834 et 1835», al lui M. Cochelet.

... Entrant à Bucharest. C'était un dimanche et l'heure de la promenade. Il y avait une grande affluence de calèches viennoises, parcou-

rant dans tous les sens des rues très sales; les voitures étaient remplies de jeunes et jolies femmes, mises avec la dernière élégance, et d'après la mode parisienne, à laquelle, dans tous les pays du monde, les classes élevées de la société paient un large tribut. Ces dames étaient accompagnées d'un foule de jeunes Valaques aussi avec le costume fashionable européen. On aurait pu se croire dans une grande capitale de l'Europe, si le contraste du luxe et de la misère n'avait été trop choquant.

Après avoir parcouru quelques rues boueuses, mal pavées dans quelques endroits, plus mal planchéiées dans d'autres, où de forts rondins en bois mis en travers faisaient faire des soubresants effroyables à ma voiture, j'arrivai à la maison consulaire de France. M. Alfred Mimaut, consul à Jassy, qui gérait le poste, m'y attendait, et m'y installa avec la plus grande obligeance. Un excellent dîner était préparé et fut servi à l'instant. Je me trouvai aussitôt entouré des doyens de cette famille française expatriée, qui était de près de cent personnes, et dont j'allais devenir le protecteur. Elle se composait principalement de jeunes gens instruits qui exerçaient la profession de gouverneurs des enfants des grands boyards, et de demoiselles; la plupart fort distinguées, qui étaient chargées dans les mêmes maisons de l'éducation des jeunes filles.

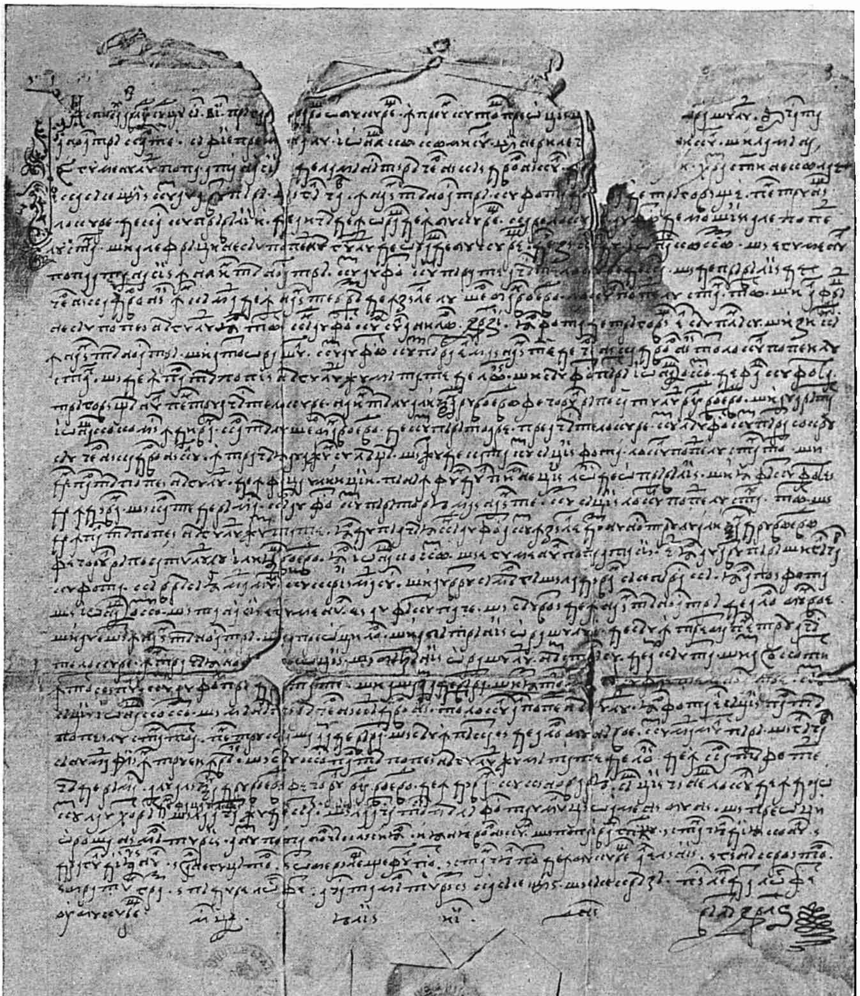
Bulletin de la Société de Géographie, seria a 2-a, XIX (1843), pp. 253—4.

Mărturie bucureşteană din 1578.

Act din 1622.

Mărturie bucureşteană din 1628.

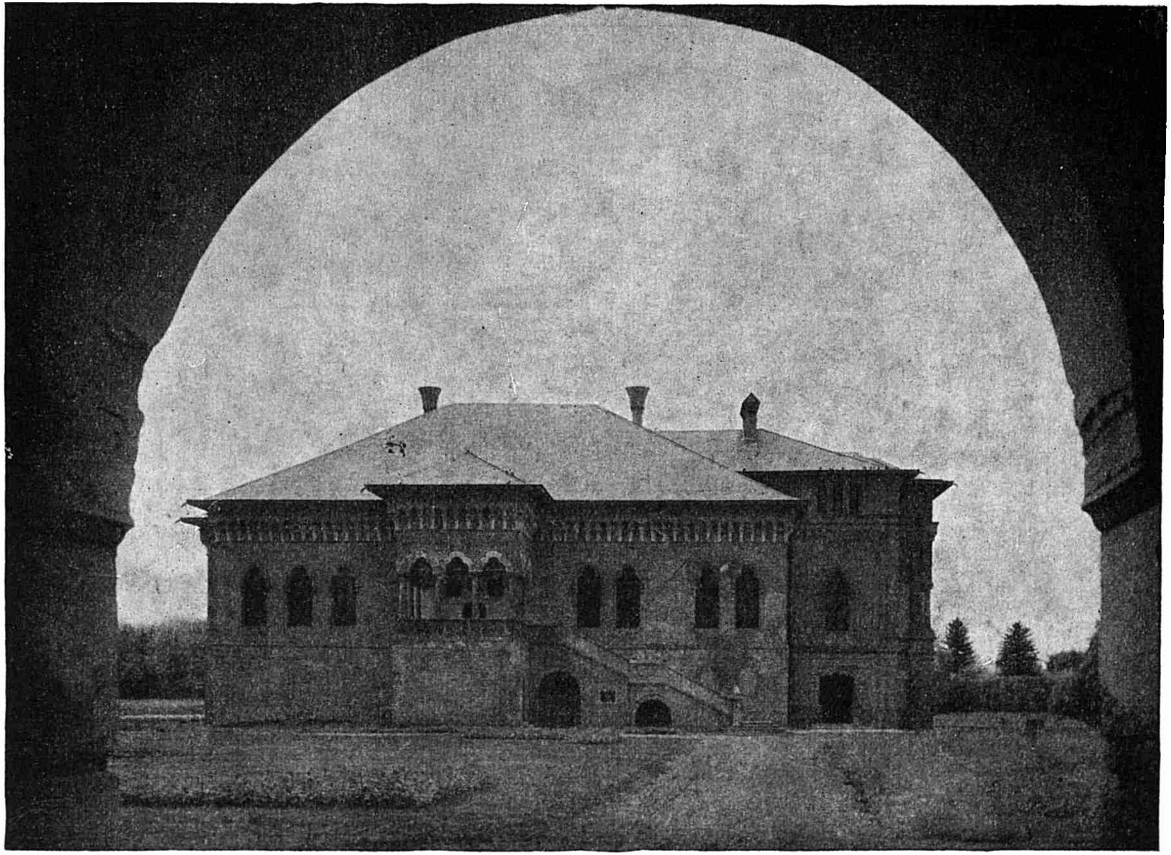
Mitropolia.

Act din 1668.

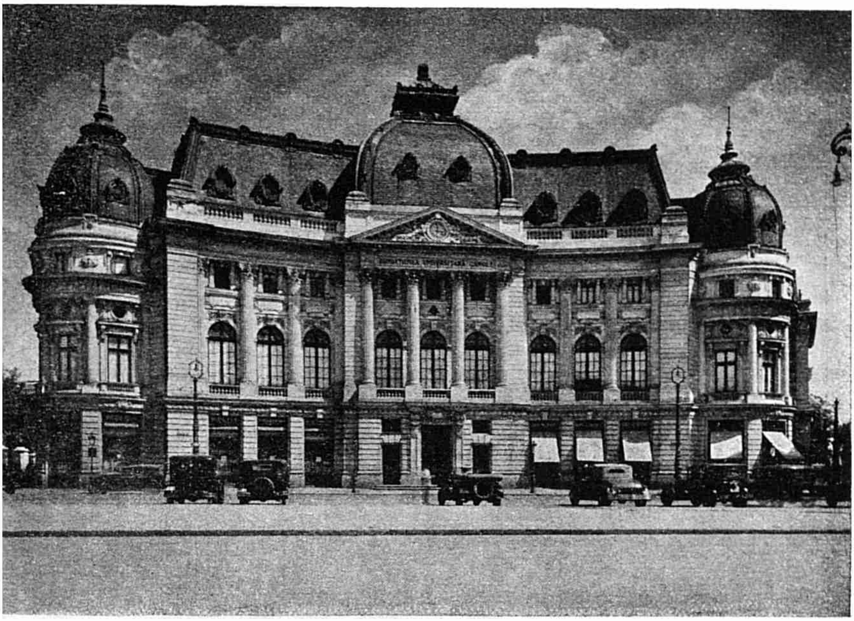
Biserica Manea Brutaru.

Palatul de la Mogoşoaia al lui Brâncoveanu.

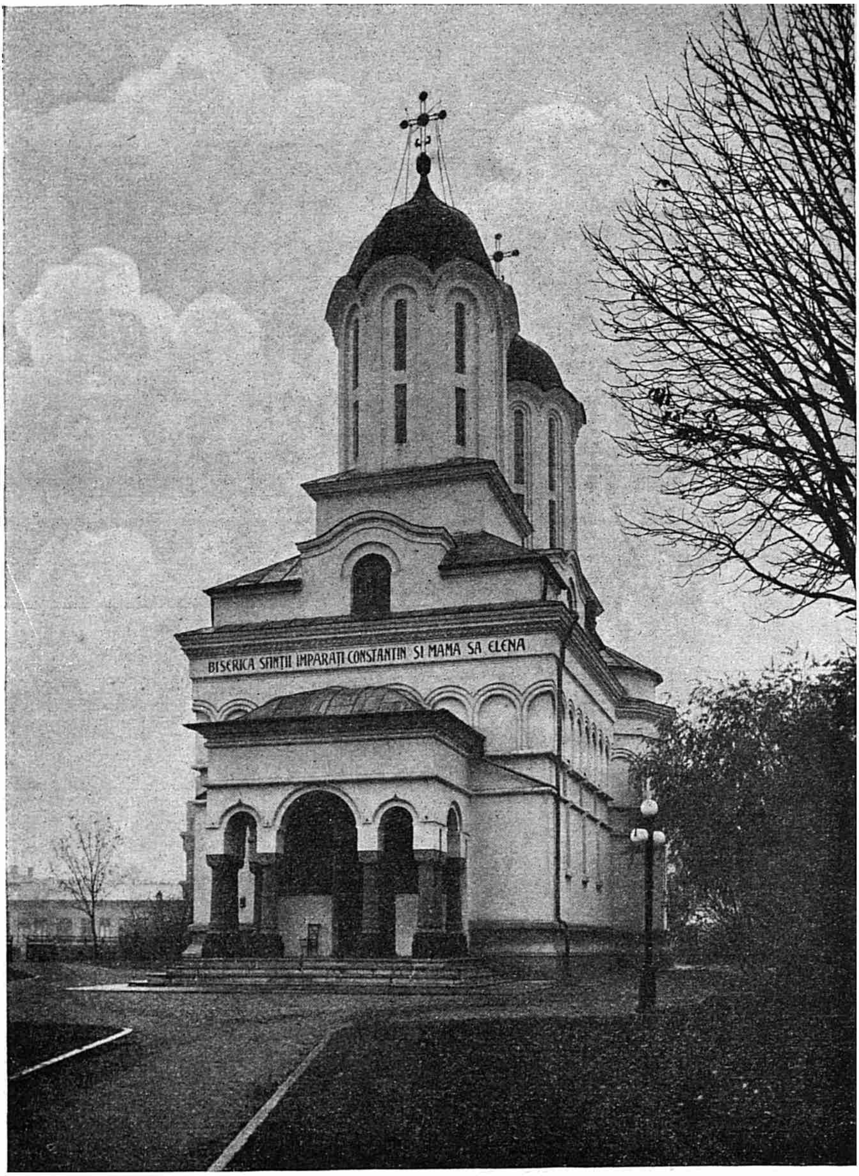
Biserica Oţetari.

Fundația Carol I.

Piața I. C. Brătianu.

Biserica Popa Nan.

Biserica Sf. Nicolae Vlădica.

Biserica de la Colintina.

Legaţia Rusiei Imperiale.

Casa Cantacuzino-Moruzi.

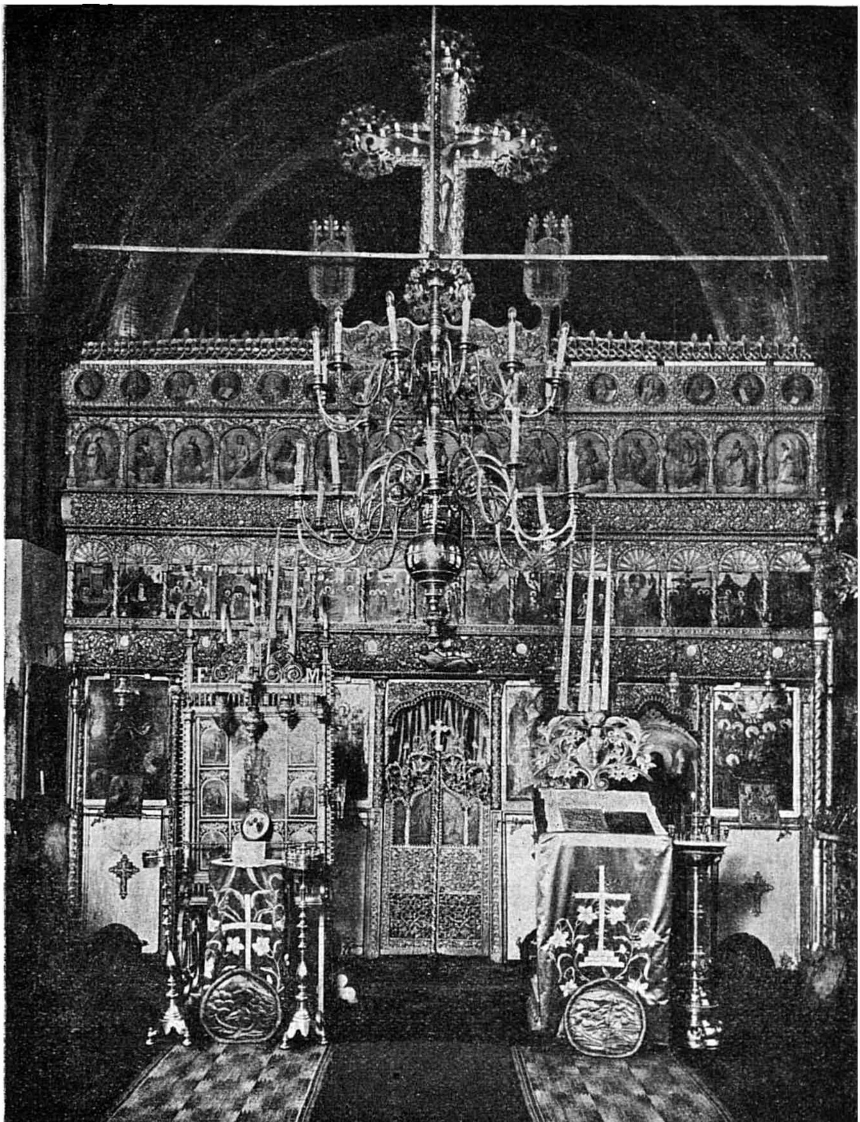
Biserica Schitu Măgureanu.

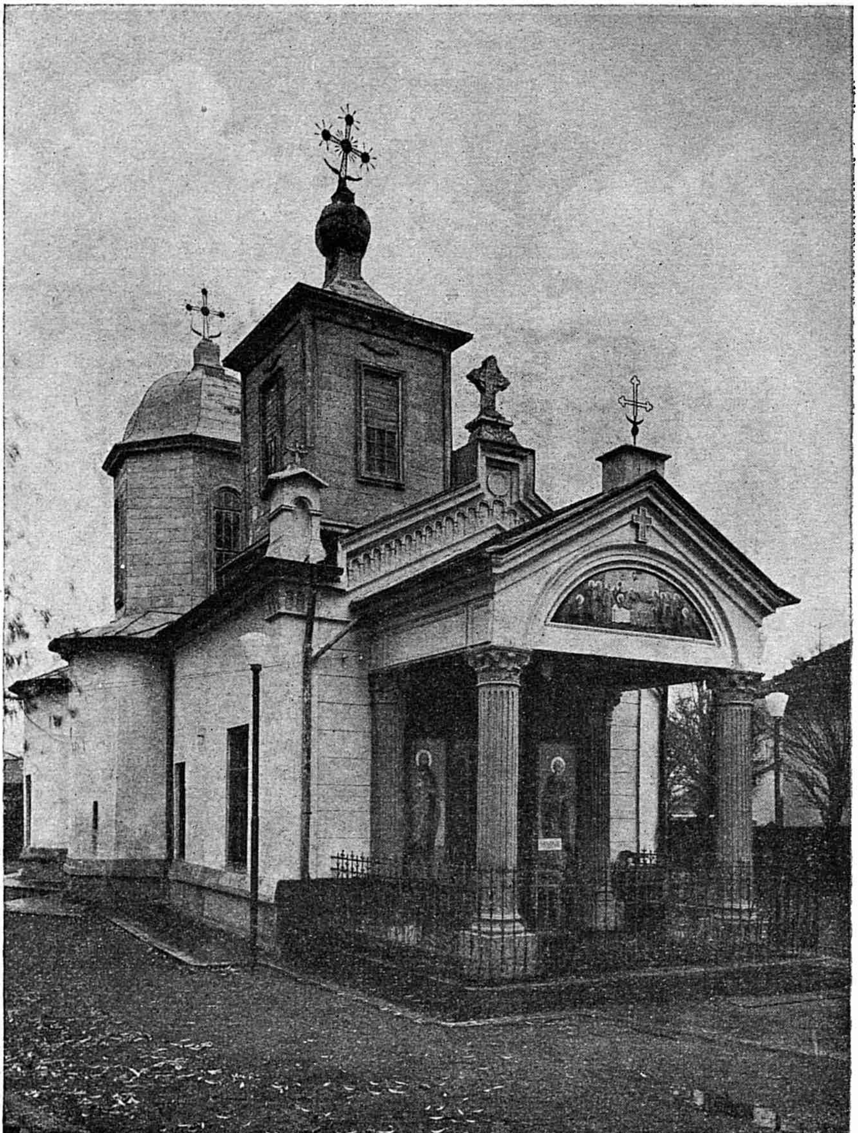
Biserica Staicu.

Biserica Răzvan.

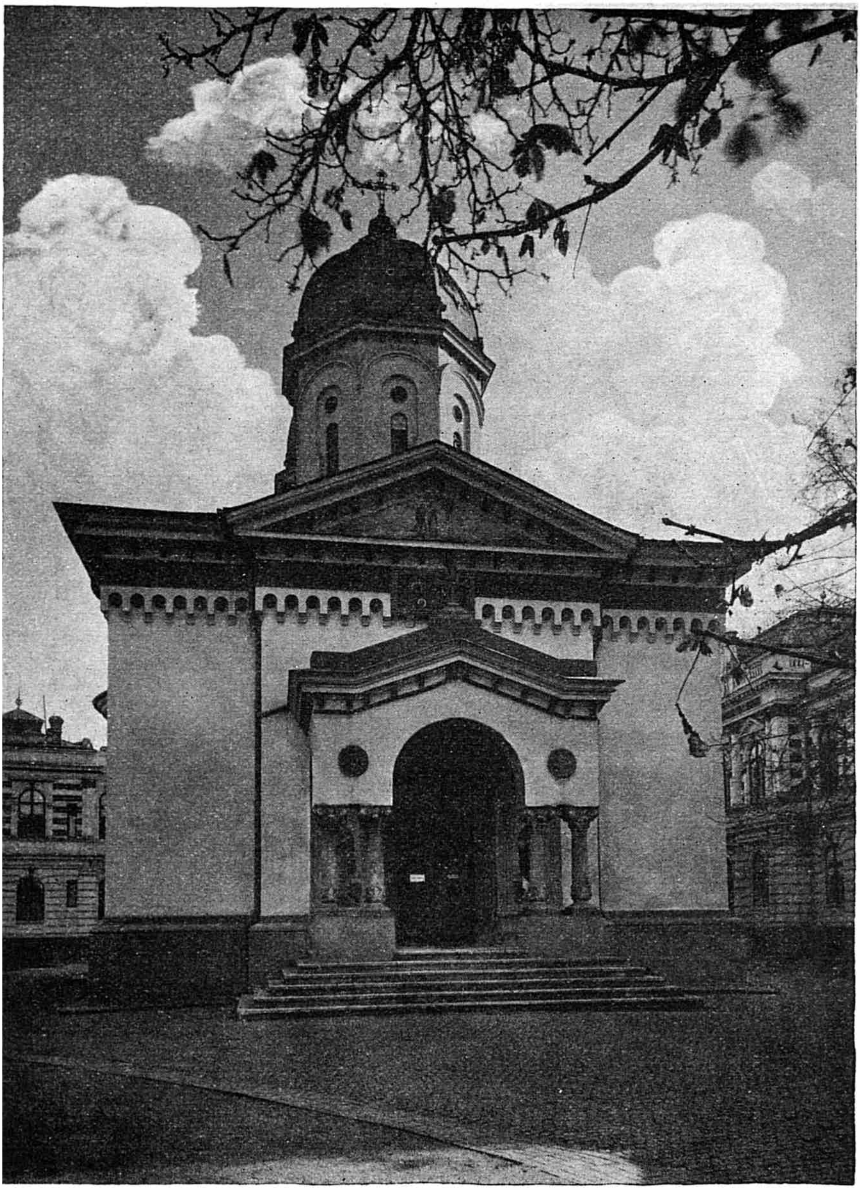
Biserica Răzvan (Tâmpla).

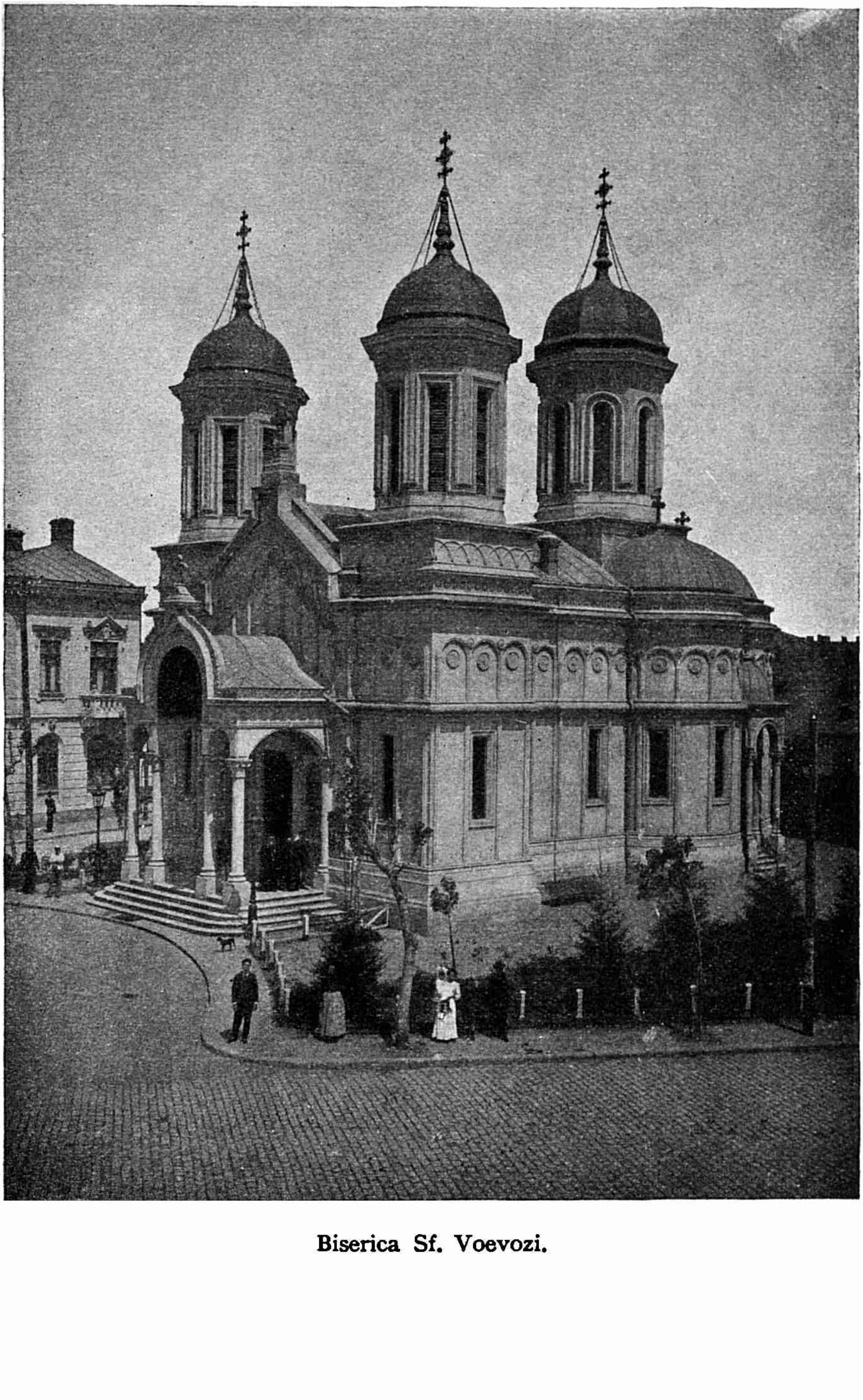
Biserica Spirea Nouă.

Palatul Ligii Culturale.

Biserica Sf. Vineri.

Biserica Sf. Voevozi.

Biserica Sf. Dumitru.

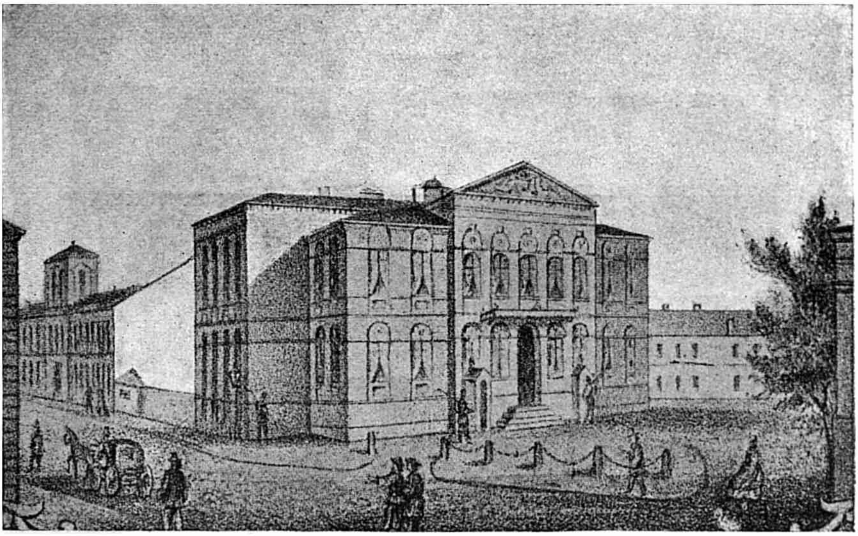
Hotel Bulevard.

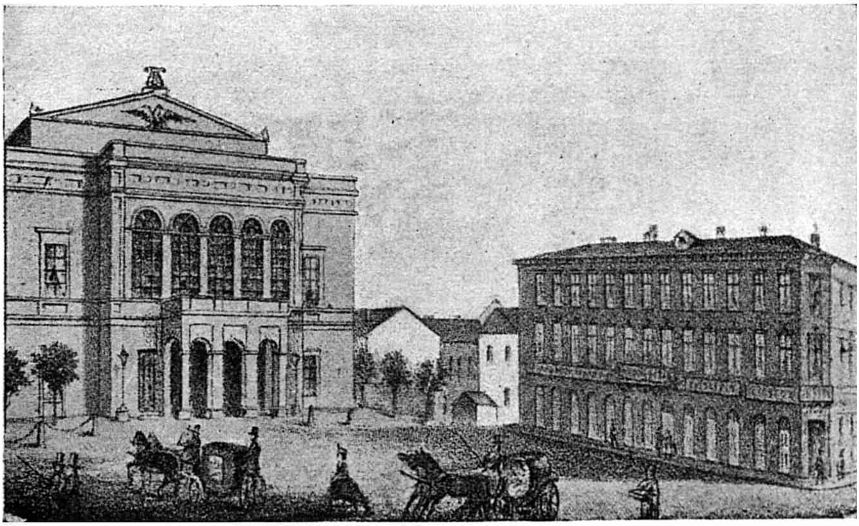
Hotel de France.

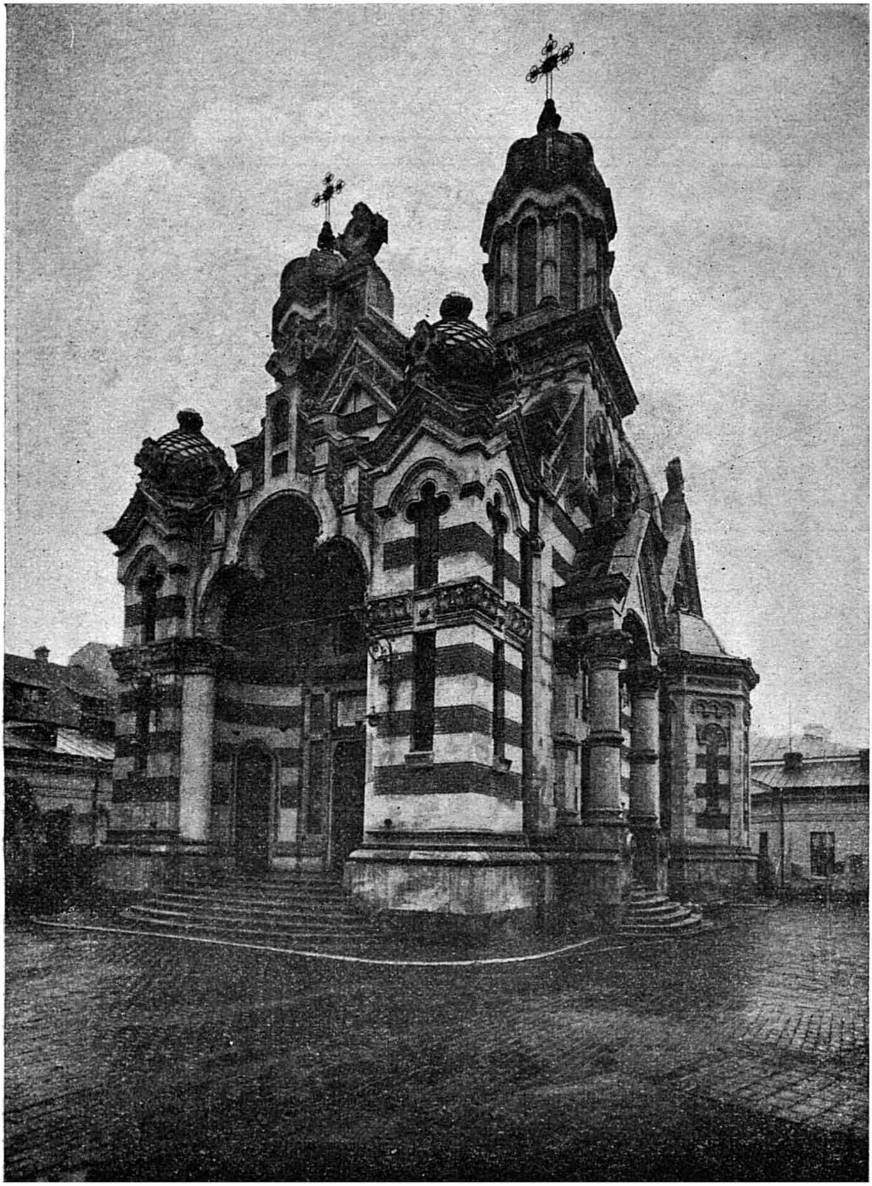
Biserica Visarion.

Palatul Domnesc la 1866 (fosta casă Golescu).

Teatrul Naţional pe la 1866.

Biserica Amzei.

Casa Ştirbei.

Alexandru Moruzi primind pe sir Robert Ainslie, (1794).

Biserica Cărămidarii-de-ios.

Museul de artă religioasă (Palatul Creţulescu).

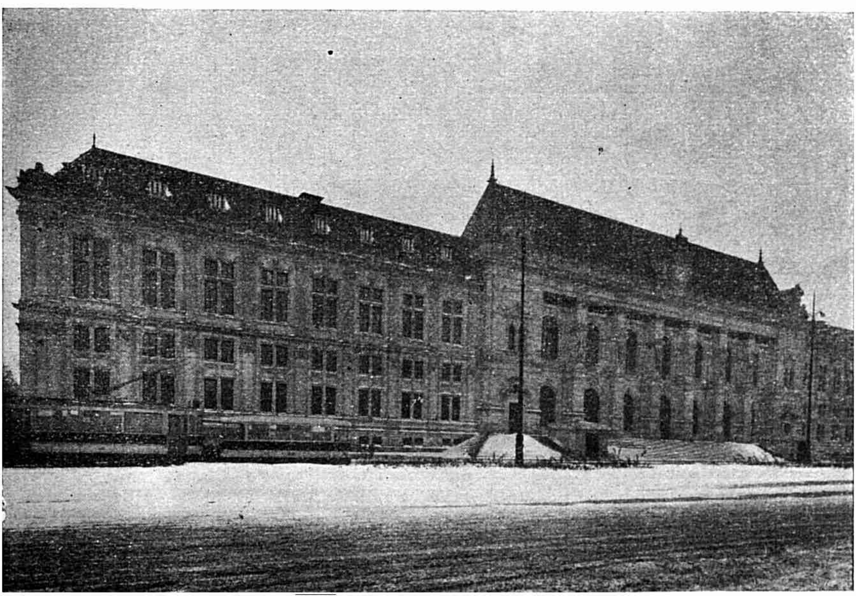
Spitalul Colţea.

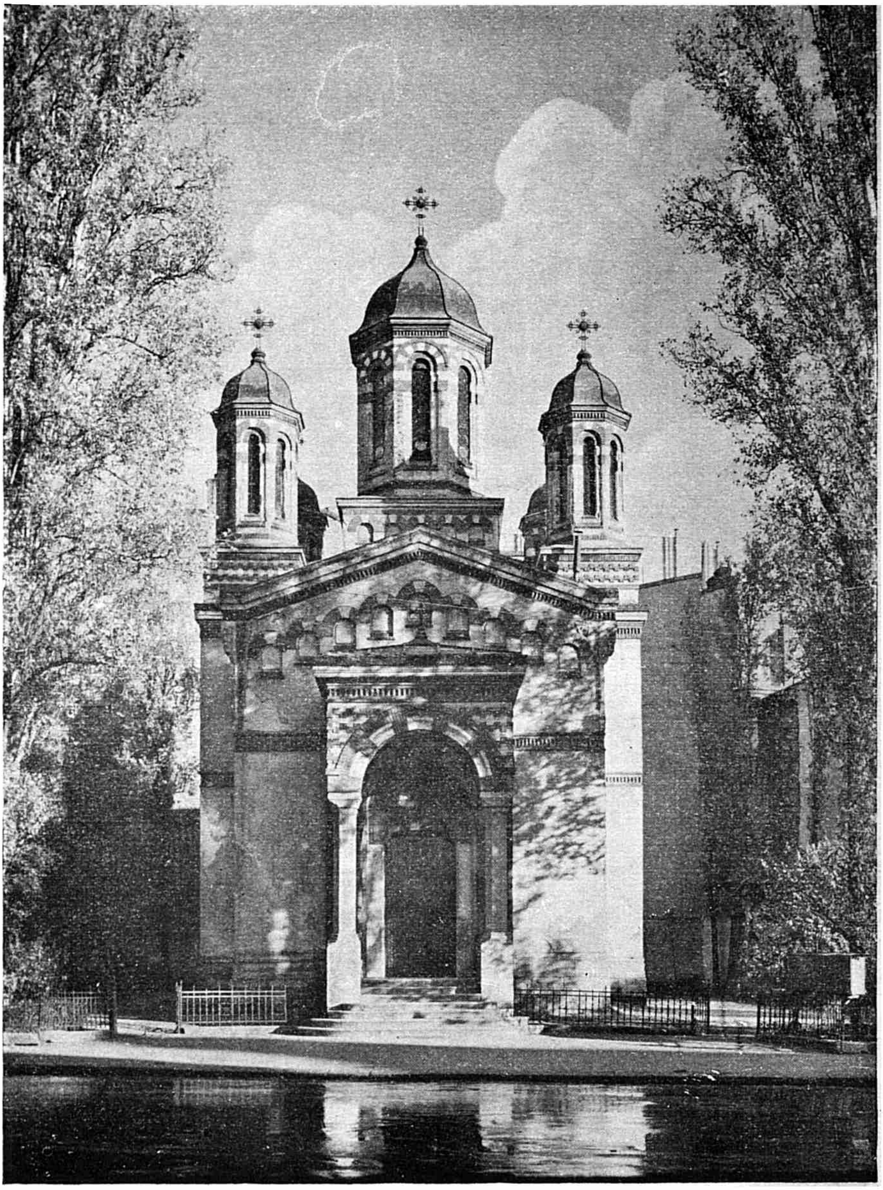
Biserica Sf. Ilie Gorgani.

Palatul Eforiei.

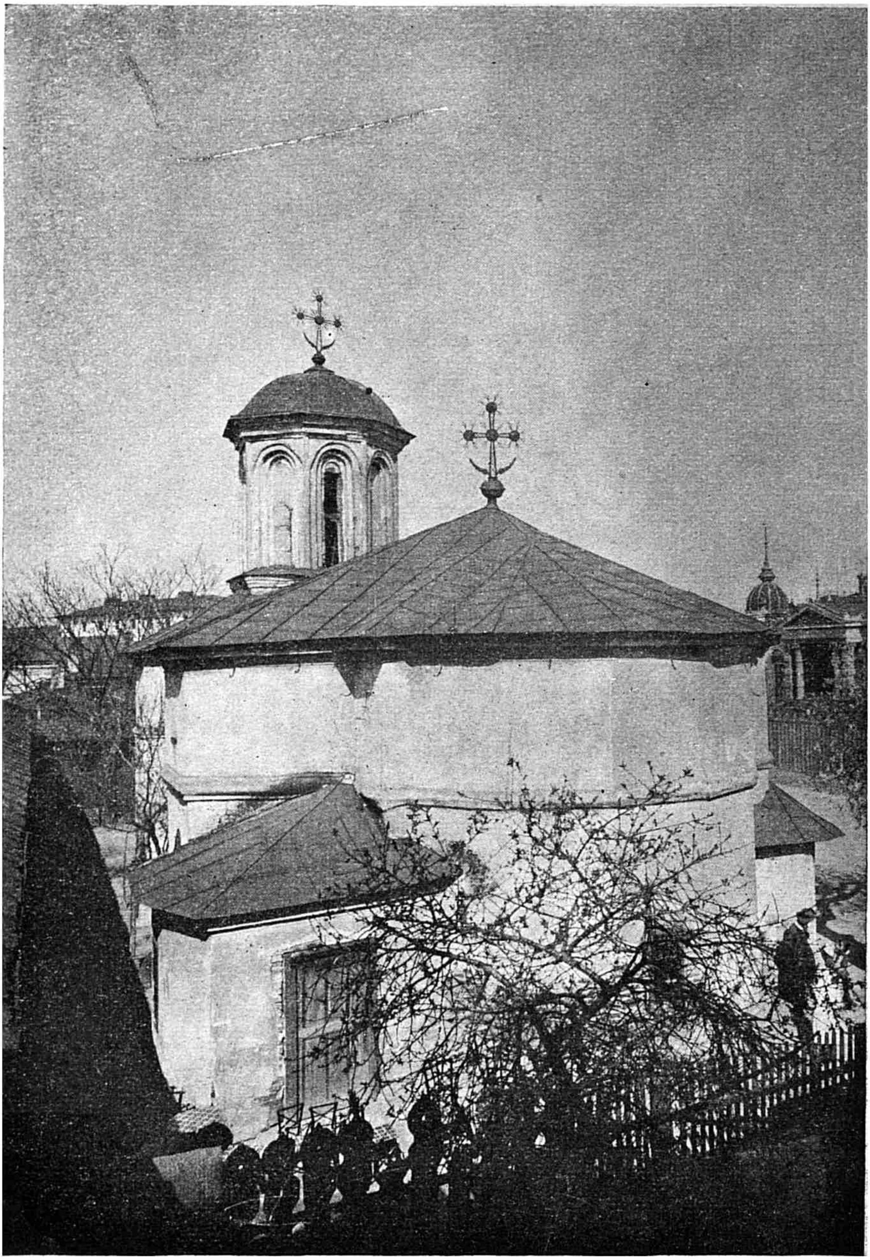
Palatul Justiţiei.

Biserica Zlătari (refăcută).

Biserica Zlătari (înainte de refacere).

Biserica Spirea Veche (dărîmată).

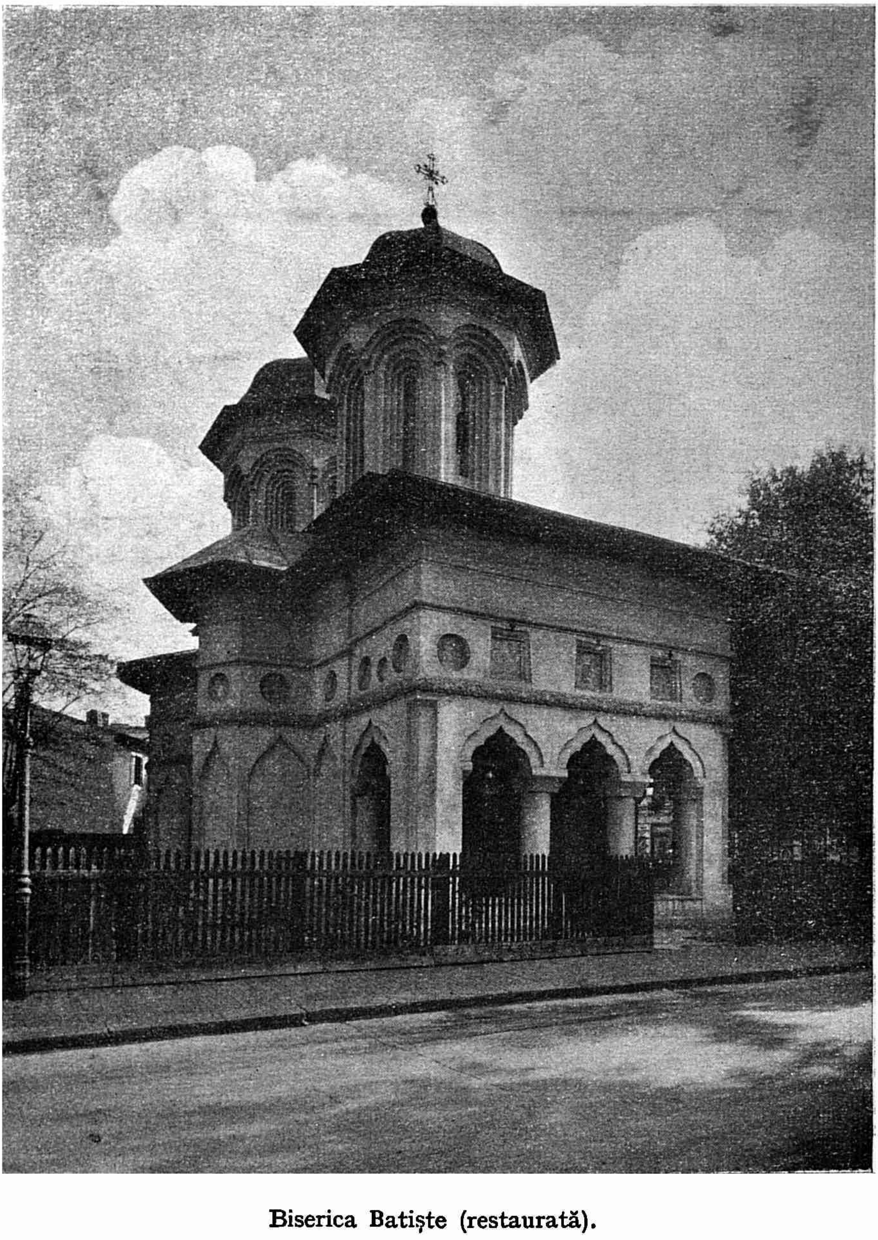
Biserica Spirea Veche (noua clădire).

Terasa Oteteleşanu.

Biserica Udricani.

Biserica Batişte (restaurată).

Biserica Popa Soare.

TABLA DE MATERII